

2/2021

24. ročník

cena 40 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Pěnovce v CHKO Poodří

Pustějov a Poodří prvních zemědělců

Karlshof, Karlův dvůr, Karlov

Vysídlení německých obyvatel Oderska

Zvon sv. Josefa v Loučkách

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková,

MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází dvě čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 40 Kč, roční předplatné: 80 Kč

Objednávky na adrese redakce.

XXIV. ročník, č. 2/2021

Titulní strana: Na hrázích rybníků v Poodří. Foto Rudolf Jarot.

Tato strana: Obnovený Knoppův kříž mezi Jistebníkem a Fonovicemi. Foto Radim Jarošek.

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 2 500 Kč, A5 – 1 000 Kč

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

Redakce děkuje za finanční příspěvek na tisk tohoto čísla:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Libhošť, Mankovice, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou a městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Pěnovce na území CHKO Poodří	4	Louka ve Vlkovém	82
Daniel Kletenský		Miloslav Chytil	
Tři desetiletí soustavného sčítání ptactva na rybnících v CHKO Poodří (1992–2021)	7	Pověsti z Oderských vrchů Josefa Ullricha	83
Karel Pavelka		II. Duchové z pazderny a jiné horory	
		Překlad Marek Bohuš	
Pískovna a hliniště Kunín – geologická stavba	8	Drahomír Kondělka, významný ornitolog v Poodří	85
Daniel Kletenský		K 90. výročí jeho narození	
		Jiří J. Hudeček	
Bývalé hliniště a pískovna v Kuníně	10	S Rudolfem Jarnotem	88
Radim Jarošek		Alena Malíková	
Pustějov a Poodří prvních zemědělců	12	Činnost Regionu Poodří ve 2. pololetí roku 2021	93
Aleš a Radka Knápek		Kateřina Křenková	
Karlshof, Karlův dvůr, Karlov	17	Počasí druhého pololetí roku 2021	93
Radim Jarošek		Petr Dobeš	
Nešťastné a výjimečné události na Libavsku v dobových novinách (1850–1945), 4. část	23		
Jana Krejčová			
Rok 1938 na Oděsku	39		
Lucie Nováková Kučerová			
Konec staletého příběhu	47		
Vysídlení německých obyvatel Oděska			
Jan Cibulka			
Zvon sv. Josefa v Loučkách	69		
Jan Skalka			
Od Knoppova kříže ke společně vytvářené krajině	72		
Radim Jarošek			
Příležitostné zlaté a stříbrné medaile věnované 30. výročí vyhlášení CHKO Poodří	77		
Vítězslav Vilímek			
Spálovský mlýn – trvalá fascinace nebo...?	79		
Karel Sýkora			

Foto Rudolf Jarnot.

Pěnovce na území CHKO Poodří

Daniel Kletenský (text a foto)

Když se řekne pěnovec, málokoho z řad laické veřejnosti napadne, že se jedná o součást neživé přírody – sedimentární horninu. Účelem článku je seznámit čtenáře s charakteristikou pěnovců, jejich výskytem na území CHKO Poodří a jejich environmentálním významem.

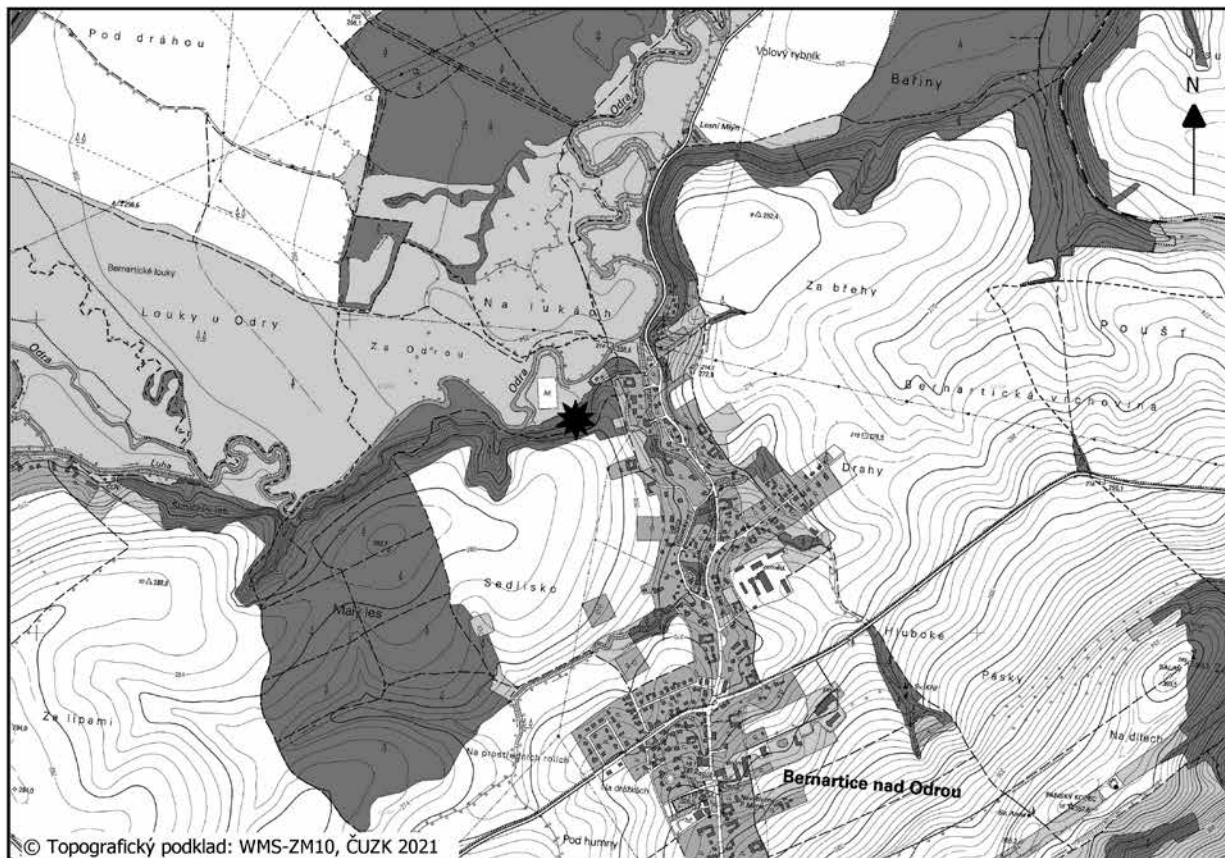
Pěnovce náleží mezi sladkovodní karbonátové usazené horniny. Typický pěnovec je hornina bělavě šedá až světle šedá, jindy žlutavá až oranžovohnědá, většinou výrazně porézní a nevrstevnatá.

Pěnovec, Bernartice nad Odrou. Velikost vzorku 11 x 9 x 5 cm.

Termín pěnovec vytvořil Vojen Ložek, český přírodovědec světového formátu, odborník na přírodu kvartéru, zoolog-malakolog, dlouholetý ochránce přírody, spisovatel-publicista a pedagog. Definoval jej jako ty usazeniny pramenů a pramenných potoků, které jsou sypké až polopevné, vždy silně porézní a snadno rozpojitelné. I zdánlivě kompaktní partie, nehledě k tvrdším hlízám, lze poměrně snadno drolit. Podle soudržnosti lze rozlišit pěnovce pevné a sypké (Ložek, 1963).

Dle Petránka a kol. (2016) jsou pěnovce sladkovodní vápence ukládané většinou z chladných toků, velmi často za spoluúčasti rostlinstva, jež vodě odnímá oxid uhličitý, a tím vyvolává srážení uhličitanu vápenatého. Podmínkou vzniku pěnovce je tedy voda nasycená rozpuštěným hydrogenuhličitánem vápenatým, který nejčastěji při vývěru vody v prameni na povrch, zvýšení teploty vody a zejména při odebrání oxidu uhličitého rostlinami, kondenzuje do pevného skupenství. Je nutno dodat, že terminologie hornin tohoto typu není v české odborné literatuře dosud ustálená. Často se tak setkáme s všeobecně známějším termínem travertin, který se nesprávně užívá i pro označení pěnovců.

Situační mapa s umístěním lokality (hvězdičkou).

Problematicou vymezení pojmů pěnovce a travertinu se zabýval Žák et al. (2001), který se přiklonil k výhradnímu užívání českého termínu pěnovec pro označení rozpadavých nebo pevných, ale vždy silně porézních sladkovodních vápenců běžných chladných krasových pramenů a povrchových toků, přičemž za typický znak pěnovců je třeba považovat přítomnost zbytků a otisků rostlin a bezobratlých živočichů. Termín travertin naopak navrhuje používat pro pevné, krystalické precipitáty z minerálních vod obvykle se zvýšenou teplotou, zpravidla řezatelné a leštitelné a často laminované, které zpravidla postrádají hojnost zbytků rostlin a živočichů. Pěnovce nalezneme především v krasových územích, kde je dostatek vápence, ale vyskytují se samozřejmě i mimo tyto oblasti, a to tam, kde se v podloží vyskytují horniny bohaté na vápník (pískovce, jílovce apod.).

Nyní se podíváme na to, kde se s pěnovci na území CHKO Poodří setkáme. Klasickou lokalitou výskytu pěnovce jsou Bernartice nad Odrou. Lokalita se nachází na severním okraji obce na úpatí terasového svahu v blízkosti fotbalového hřiště.

Z hlediska poznání geologického vývoje v holocénu (mladších čtvrtohorách) se jedná o významnou lokalitu. Tato lokalita se stala centrem pozornosti významných geologů – Vojena Ložka a Jaroslava Tyráčka, kteří zde v roce 1956 provedli předběžný výzkum a v roce 1959 podrobný stratigrafický průzkum. Poznatky z těchto průzkumů vyústily v sepsání práce Die holozänen Travertine von Bernartice an der Oder, která byla v roce 1960 otištěna v 10. čísle sborníku Anthropozoikum.

Podloží lokality tvoří horniny karpatského předpolí, tj. zelenošedé písčivápnité jíly spodního badenu, přes které je mělce nasunut příkrov podslezské a slezské tektonické jednotky. V bezprostřední blízkosti a v podloží zkoumané pěnovcové kupy se jedná o šedé, prachově písčité frýdecké slíny křídového stáří. Nedaleko západního okraje pěnovcové kupy jsou v nárazovém břehu Odry odkryty černošedé až černé jílovce veřovických vrstev slezské jednoty, které vytvářejí izolovaný relikt ležící na podslezské jednotce. Horniny dvou tektonických celků tvoří stupeň vysoký několik metrů. Nad touto úrovní je zachován kompletní sled ledovcových glacifluviálních a glacilakustrinálních sedimentů, patřící do období sálské doby ledové a dosahující mocnosti 15–20 m. Jedná se především o písky a štěrky postupového stadia, které z velké části tvoří materiál z beskydských pískovců a kulmských hornin s příměsí hornin severského původu. Ve stěně je jako relikt zachován till stejného zalednění. Celá tato posloupnost vrstev je překryta sprašovou hlínou o mocnosti až 10 m. Na okraji terasové plošiny, která je asi 25 m nad oderskou nivou, dochází k sesuvům půdy,

čímž dochází k sesouvání celého sledu kvartérních vrstev po frýdeckých slínech.

Pěnovce o celkové mocnosti cca 3 metry byly uloženy na úpatí svahu těsně nad úrovní oderské nivy, tj. v úrovni již zmíněného skalního stupně. Působením boční eroze řeky Odry byl odkryt celý systém puklinových a vrstevnatých pramenů vyvěrajících na rozhraní frýdeckých slínů a propustných glacifluviálních sedimentů, což vedlo ke vzniku skupiny pěnovcových kup na okraji bývalého nárazového břehu.

Fotografie pěnovcové kupy z konce 50. let 20. století. Hranice kupy zvýrazněna bílou přerušovanou čarou. Autoři původní fotografie: V. Ložek aj. J. Tyráček (1960).

Kupy zasahují do nivy, kde se noří pod holocenní povodňové hlíny nebo slatiny.

V pěnovcích byla nalezena velmi bohatá měkkýší fauna čítající více než 70 druhů.

Údaje o geologické stavbě kupy, její pozici a zastoupení měkkýší fauny přispěly k objasnění charakteru sedimentace v údolní nivě Odry a k upřesnění stáří uloženin. Z pěnovců lze také zjistit informace o migracích živočichů i rostlin, o činnosti člověka a zejména o vývoji klimatu. Analýza měkkýšů ukázala, že pěnovec vznikl

Měkkýš v pěnovci. Silně zvětšeno. Skutečná velikost ulity je 1 mm.

během celého holocénu, tj. od preboreálu (před cca 10 tisíci lety) až do současnosti. Co se týká klimatu, tak např. v období atlantiku (před 8500 – 6800 lety) bylo vlhké a přinejmenším stejně teplé jako dnes. Z výskytu některých druhů vyžadujících teplo a druhů, které upřednostňují světlá, otevřená místa, lze usoudit, že teplota byla dokonce o něco vyšší než dnes. Lze také konstatovat, že zde převládal les. Lesní ráz zůstal i v následujících obdobích, vznikala společenstva, která jsou úzce spjata se současnou biocenózou podhorských karpatských lesů. V subrecentu (před 1300 lety – současnost), lesy ustoupily zemědělsky kultivované krajině, což je patrné na obecném ochuzování lesní fauny.

Pěnovcová kupa byla v minulosti z větší části vytěžena a použita jako hnojivo v zemědělství. Nicméně zbytky pěnovcového výchozu s většími kusy pěnovce lze nalézt v blízkosti tůň a drobnější pěnovce nalezneme také v přilehlém prameništi.

Drobný výchoz pěnovce v současnosti. Bernartice nad Odrou.

Další lokality výskytu pěnovce na území CHKO Poodří se nacházejí na terasových prameništích od Kunína po Bartošovice.

Pěnovcové prameniště v Bartošovicích.

Pěnovce, Bartošovice. Velikost vzorku 5 x 4 x 2 cm.

Ve srovnání s lokalitou u Bernartic nad Odrou se jedná o lokality nepoměrně menší jak co do plochy, tak i co se týká velikosti nalezených exemplářů. V Bartošovicích lze najít kusy pěnovců o velikosti kolem 5 cm.

Na lokalitě v Kuníně nalezneme pouze velmi drobné pěnovce či spíše povlaky uhličitanu vápenatého obalující valouny hornin v prameništi.

Valouny pokryté pěnovcem v prameništi v Kuníně.

Literatura

- LÁZNIČKA, Z. et al. (1996). *Bernartice nad Odrou*. Obecní úřad.
LOŽEK, V. (1963). Pěnovce – nový název pro sypké a polopevné travertiny. *Čs Kras*, 14. 113. Praha.
LOŽEK, V.; TYRÁČEK, (1960): Die holozänen Travertine von Bernartice an der Oder. *Anthropozoikum* 10 (1960), 171–188.
PETRÁNEK A KOL. (2016): *Enycyklopedie geologie*, Česká geologická služba. Praha.
ŽÁK, K.; HLADÍKOVÁ, J.; BUZEK, F.; KADLECOVÁ, R.; LOŽEK, V.; CÍLEK, V.; KADLEC, J.; ŽIGOVÁ, J.; BRUTHANS, J. & ŠTASTNÝ, M. (2001): Holocenní vápence a krasový pramen ve Svatém Janu pod Skalou v Českém krasu. – *Práce českého geologického ústavu*, 13. Praha.

Mgr. Daniel Kletenský

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří

Kontakt: daniel.kletensky@nature.cz

Tři desetiletí soustavného sčítání ptactva na rybnících v CHKO Poodří (1992–2021)

Karel Pavelka

Hnízdní kolonie kormorána velkého (*Phalacrocorax carbo*) na rybníku Kotvice ve Studénce – Nové Horce dne 30. 5. 2008, kdy zde hnízdilo 24 párů. Foto Karel Pavelka.

V dubnu roku 1992 bylo zahájeno pravidelné sčítání vodního a bahenního ptactva na velkých rybníčních soustavách v CHKO Poodří a na rybníční soustavě u Oder mimo ni. Akci zahájila patronátní skupina České společnosti ornitologické

v rámci mezinárodního projektu významných ptačích území (IBA – Important Bird Areas), do něhož byla zařazena tato oblast v roce 1992 (Hora, Kaňuch a kol 1992). Důvodem zahájení soustavného sčítání byla hlavně nutnost získání informací o ptačí fauně tohoto území, především o druzích, pro které byla IBA a později ptačí oblast zřízena, tedy pro bukače velkého, motáka pochopa, kopřivku obecnou a ledňáčka říčního. Ale nejen to. Poodří bývalo a je stále atraktivní pro pozorovatele ptáků zaměřující se spíše na vzácnější nehnízdící protahující a zatoulávající se druhy. Ti jej však navštěvovali hlavně na jarním nebo podzimním tahu. Hnízdící a mnohdy hojně druhy nebyly jejich zájmem a údaje o nich ani moc neevidovali.

Do té doby bylo sčítáno ptactvo celoročně od roku 1982 pouze na rybnících u Bartošovic, ostatní rybníční soustavy celoplošně sčítány nebyly. Od roku 2003 je pak CHKO Poodří zařazena i mezi ptačí oblasti dle tzv. ptačí směrnice Evropských společenství (Pavelka et al., 2002; Special Protected Areas, SPA). Pravidelné sčítání ptáků v CHKO Poodří bylo součástí i celostátních nebo mezinárodních monitorovacích programů ptactva – v lednu se jedná

Část velkého hejna husy polní (*Anser fabalis*) čítajícího cca 1 400 ex. na rybníku Bezruč u Jistebniku dne 13. 3. 2011. Foto Karel Pavelka.

o Mezinárodní sčítání vodních ptáků, v dubnu a říjnu o celostátní monitorování ptactva na tahu, v květnu a červnu pak jsme byli zapojeni do monitorování hnízdního ptactva v rámci metody dvou kontrol. V rámci dalšího monitoringu došlo i na sledování nenápadných druhů s noční aktivitou (*bukač velký*, *bukaček malý*, *chřástal kropenatý* a *ch. malý*).

Za dobu tří desítek let bylo získáno mnoho poznatků o výskytu ptáků v oblasti, mnohé druhy začaly nově hnízdit (*kormorán velký*, *husa velká*, *morčák velký*, *orel mořský*, *zrzohlávka rudozobá* a další), jiné naopak jsou na minimu (třeba *hohol severní*) nebo jejich počty neustále klesají (*racek chechtavý*). V případě tažných druhů jsme zaznamenali velké zvýšení početnosti *husy polní* a *husy běločelé* na jarním tahu nebo *čírky obecné* na tahu podzimním. Výsledky sčítání byly shrnuty v několika článcích (Pavelka et. al., 1995; Pavelka 2000; Pavelka et al. 2011), na vyhodnocení hnízdních stavů ptáků posledního desetiletí se pracuje.

Za dlouhou dobu sledování se vystřídal při monitorování ptactva mnoho sčítatelů. Z těch bývalých jmenuji především Jana Košťála, který detailně sledoval rybníční soustavu u Albrechtic, Jaromíra Pospíšila, jenž sčítal polaneckou rybníční soustavu a Radovana Tomického, který sčítal rybníky u Oder. V současné době sledují jednotlivé rybníční soustavy tito sčítatelé: Ivo Otáhal (Odry), Karel Pavelka (Bartošovice, Albrechtický a Studénka), Mojmír

Sedláček (Jistebník – jih), Mojmír Foral (Jistebník – sever) a Patrik Molitor (Polanka nad Odrou).

Většina sčítatelů, s výjimkou posledně uvedeného, je již v důchodovém věku, a proto je nutno zajistit v budoucnu jejich náhradu mladšími pozorovateli. Případní zájemci o dlouhodobá sčítání lokalit nebo i jen na příležitostné výpomoci jsou vítáni – ať se obrátí na vedoucího patronátní skupiny při IBA-SPA CHKO Poodří, který je autorem tohoto článku.

RNDr. Karel Pavelka

Kontakt: karel.pavelka@centrum.cz

Literatura

- HORA, J.; KAŇUCH, P. a kolektiv (1992): *Významná ptačí území v Evropě Československo*. Česká a Slovenská sekce ICBP, Praha.
- PAVELKA, K.; FORAL, M. & KOŠTÁL, J. (1995): Aktivita v ochraně a sledování avifauny Poodří v rámci programu IBA v letech 1992–1994, s. 45–54. In: HORA J.; PLESNÍK, J. & JANDOVÁ, J. (eds.): *Významná ptačí území v České republice*, Sborník referátů, Kostelec nad Černými lesy 7. – 8. dubna 1995, ČSO a LF a IAAE ČZU, Praha.
- PAVELKA, K. (2000): Monitorování avifauny Poodří v letech 1992–98 (rybníky, louky a Odra) v rámci programu IBA, s. 37–38. In: ŘEHÁK, Z. & BRYJA, J. (eds.): *Příroda Poodří – 1. celostátní přírodovědná konference s mezinárodní účastí, sborník abstraktů*, Masarykova univerzita, Brno.
- PAVELKA, K.; KOŠTÁL, J.; POSPÍŠIL, J.; NĚMEČKOVÁ, I. & KREČMER, P. (2011): Hnízdní populace ptáků výjma pěvců na rybnících v CHKO Poodří v letech 2000 až 2011 (předběžné výsledky), s. 64–68, bar. příloha 90. *POODŘÍ*, 3, 2011.
- PAVELKA, K.; KOČÁREK, P. & SOVÍKOVÁ, L. (2002): 20. Poodří. – In: HORA, J.; MARHOUL, P. & URBAN, T. (eds.): *Natura 2000 v České republice. Návrh ptačích oblastí*, s. 20/1–20/4, ČSO, Praha.

Pískovna a hliniště Kunín – geologická stavba

Daniel Kletenský (text a foto)

Hliniště ve sprašových hlínách, rok 2009.

Lokalita je významná výskytem cihlářských surovin pleistocenního stáří (Gilíková et al., 2007, Kratochvíla, 2002), které byly odkryty v pískovně a v hliništi.

Podloží lokality je tvořeno tmavošedými až černošedými, vápnitými jílovci frýdeckých vrstev druhohorního stáří (křída).

Na tyto jílovce jsou bezprostředně uloženy štěrky hlavní terasy, které podle novějších znalostí sedimentovaly během dlouhého preglaciálního období v rámci sálského glaciálu s.l. (Gilíková et al., 2007). Jsou tvořené valouny pískovců, drob a břidlic, méně často prachovci a lydity.

Uvedené sedimenty byly překryty uloženinami sálského ledovce – glaciáluvalními štěrky, písky a glaciakustrinními jílovitými prachy a písky.

Glaciakustrinní jílovito-prachovité sedimenty byly velmi oblíbeným biotopem pro břehule, rok 2009.

Pískovna v ledovcových sedimentech, rok 2005.

Detail zvrstvení ledovcových sedimentů je výsledkem působení podmínek prostředí, které vládly v době sedimentace. Zde je patrné šikmé a křížové zvrstvení, které vypovídá o velmi živé sedimentaci s častými změnami proudění, rok 2021.

Glacifluviální štěrky jsou jílovité, rezavě žlutohnědé, často s polohami písků a dosahují mocnosti kolem 2 m. Glacifluviální písky jsou vesměs žlutohnědé, rezavě hnědé, křemité, nevápnité. Jejich mocnost na ložisku kolísá od nulové hodnoty až po 25 m.

Ve vrstvách štěrkopísků nalezneme kulmské droby, pískovce, křemen, v menší míře jsou přítomny horniny nordické provenience. Z nich bývají nejhojnější pazourky, baltské červené pískovce a různé typy žul, žulorul a porfyrů ze Skandinávie (Ålandy, Småland, Dalarna).

Glacilakustrinní jílovité prachy až jemně zrnité písky jsou typické střídáním světle modrošedých, místy nafialovělých jílovitých siltů a smetanových

až žlutorezavých dobře vytríděných jemnozrnných křemenných písků s častými železitými záteky a občasnými vrstvičkami štěrčiku. Glacilakustrinní jílovité sedimenty jsou vyvinuty ve třech úrovních – svrchní, spodní a bazální. Dosahují celkové mocnosti kolem 20 m.

Nadložní svrchnopleistocenní (cca před 100 000 – 10 000 lety) žlutohnědé sprašové hlíny, které zde byly těženy jako cihlářské hlíny, dosahují mocnosti 5 metrů, ojediněle až 10 metrů. Nejmladším sedimentem profilu jsou holocenní humózní hlíny.

Těžba cihlářských surovin zde započala již v roce 1880. Od roku 1950 těžbu prováděly Slezské cihelny, závody Kunín I a II, do roku 1990 Severomoravské cihelny Hranice, poté CIDEM Hranice a. s. a následně společnost Wienerberger s. r. o. Dne 26. 10. 2005 byla v Kuníně vyrobena poslední cihla. Ke dni 5. 10. 2009 bylo vydáno sdělení o ukončení výroby cihel v Kuníně.

Literatura

GILÍKOVÁ, H. et al. (2007): *Vysvětlivky k základní geologické mapě ČR 1: 25000, list 25-122 Suchdol nad Odrou*. Česká geologická služba. Brno
 KRATOCHVÍLA, L. (2002): *Nerostný surovinový potenciál CHKO Poodří a limity jeho využití*. Unigeo a.s. Ostrava
 Kunvald: v srdci Kravařska. Dostupné z: https://www.kunin.cz/e_download.php?file=data/editor/202cs_2.pdf&original=Kunvald_panely_V%C5%A0E_na+korektury2.pdf

Mgr. Daniel Kletenský

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří

Kontakt: daniel.kletensky@nature.cz

Bývalé hliniště a pískovna v Kuníně

Radim Jarošek

*Celkový pohled na evropsky významnou lokalitu Cihelna Kunín. V popředí hliniště, menší plocha zeleně uprostřed je pískovna.
Foto Zbyněk Sovík, 2021.*

Silnice z Kunína do Suchdolu nad Odrou vede z údolí Jičínky obcí vzhůru, přehoupne se přes rozlehlý plochý hřbet a poté klesá k Odře. Velká část zmíněné plošiny s rozsáhlými poli je součástí dobývacího prostoru ložiska cihlářských hlín (jílů). Kunín byl známý svými cihlářskými výrobky již od 19. století. Minulý čas v předchozí větě je na místě, protože provoz v cihelně před lety utichnul.

Dlouhodobá povrchová těžba změnila ráz krajiny a zůstaly po ní zachovány nejen drobné lesíky na místech, kde proběhla rekultivace, ale i dvě přírodně zvláště zajímavá území – hliniště a pískovna. Zdá se to trochu jako protimluv – těžba a příroda, ale nemusí tomu tak být vždy, o čemž svědčí i množství bývalých lomů, pískoven a jiných těžeben, které byly v České republice vyhlášeny za chráněná území přírody. Důvody spočívají v tom, že těžební činnost může vytvořit velmi zajímavé přírodě blízké prostředí atraktivních skalních odkryvů, vodních ploch, mokřadů, podzemních prostor, které jsou obecně v naší přírodě méně časté. Rostlinám a živočichům je vcelku jedno, jestli byla skalní partie vytvořena uměle nebo jde o přírodní výchoz a podobně to platí pro vodní plochy, mokřady, písčiny... Samozřejmě závisí na dalších souvislostech, ale apriorní zatracování, zvláště menších těžeben, není na místě.

Nejinak tomu bylo i v Kuníně – hliniště i pískovna jsou součástí CHKO Poodří, a navíc mají statut

i evropsky významné lokality s názvem Cihelna Kunín. Předmětem ochrany, tedy to, co je hlavním důvodem vzniku chráněného území, je tamější existence populace čolka velkého.

Ale nejde jen o něj. Někteří si možná vzpomenou, že ještě někdy před 10 lety byla v pískovně kolonie břehulí říčních. V tamějších svislých stěnách byly desítky hnízdních nor.

Těžbou vznikala a zanikala drobné jezírka, některá si podržela vodu po celý rok, jiná vyschla. Pojezdy těžké techniky vznikaly všelijaké výmoly naplněné vodou, nebo naopak vznikaly písčité a hlinité povrchy bez vegetace, někde byly naveny hromady odtěženého sypkého materiálu apod. Etáže těžeben následně podléhaly erozi a jejich povrch byl tak detailně modelován. Jinými slovy geodiverzita, tedy tvarová a substrátová členitost území, byla značná a s ní souvisela i vegetace – tu a tam vyrostl nějaký strom, skupina keřů, někde převládala ruderalní vegetace, jinde zase suchomilná či naopak mokřadní. Těžbou tak byla udržována měnící se mozaika prostředí, které má společný název – bezlesí. Tato pestrost kontrastuje zejména při pohledu na rozlehlá jednotvárná pole v okolí těžebny.

Po ukončení těžby tyto lidské zásahy, které na mnohé mohly působit ne zrovna estetickým a razantním dojmem, ustaly. Na řadu přišly přírodní sukcesní procesy a území postupně ovládly

Jedna z několika tůní v hliništi. Foto Alena Dohnalová.

invazní a expanzní druhy rostlin jako třtina křovištní, zlatobýly, místy i křídlatka. K nim se přidružily pionýrské dřeviny – břízy, vrby, topoly. Ve výsledku území ztratilo na své dřívější biologické hodnotě, neboť ho ovládly rostlinné monokultury, několik druhů krátkověkých dřevin, svislé stěny v pískovně se erozí sesunuly a hnízdiště břehulí zaniklo...

V déleodobější perspektivě by hlinišť i velká část pískovny postupně zarostly dřevinami, podobně jako je tomu i v jiných, dříve rekultivovaných částech dobývacího prostoru, kde dnes nacházíme malé lesní porosty.

Nicméně tomu brání dvě okolnosti: platný rekultivační plán, který stanovuje způsob, jak má být území rekultivováno. Nejčastěji to bývá návrat k dřívějšímu charakteru, kterým byla v Kuníně především orná půda, zčásti je navržena jako cílový stav louka a také mokřad.

Druhou okolností jsou pak výše zmíněné důvody ochrany přírody.

Nyní půjde o to, zda-li se je podaří skloubit a najít přijatelné řešení. Těžební společnost Wienerberger s.r.o., která je zároveň i vlastníkem většiny pozemků, souhlasí s biologickou rekultivací, což dává záměru na zachování a zlepšení současného stavu tamější přírody naději do budoucna.

Bagrování svislé stěny v pískovně. Foto Radim Jarošek.

Hlinitá stěna vytvořená v listopadu 2021. Foto Radim Jarošek.

Správa CHKO Poodří v minulých letech prováděla aktivity v hliništi, bylo vyhloubeno několik tůní, které jsou biotopem čolka velkého. Letos Správa přikročila k dalším krokům a v pískovně byla pomocí bagru opět vytvořena svislá stěna přibližně v místech, kde dříve bývalo hnízdiště břehulí. Podobně se tomu tak stalo v hliništi, kde je stěna v jiném materiálu (hlínách) a má i jinou, jižní orientaci. Doufáme, že naši nabídka břehule využijí a navíc nelze vyloučit ani zahnízdění vlh pestrých. Snad se to podaří i přes časté ježdění motorkářů v pískovně.

Pokud by k zahnízdění v dalších letech nedošlo, odkryté hlinité a písčité stěny a terénní úpravy s nimi spojené jistě využijí jiní živočichové, především specializovanější druhy bezobratlých, které tato specifická stanoviště vyhledávají.

Další aktivitou bylo vyřezání náletových stromů kolem některých tůní v pískovně a hliništi. Osluněné tůně jsou biologicky cennější než plně zastíněné, navíc je opad listů zanáší a negativním faktorem je rovněž nadměrné množství tlející hmoty na dně.

V dalších letech bychom chtěli v podobných činnostech pokračovat, neboť potenciál těžeben je ojedinělý a nikde v CHKO Poodří srovnatelné území nenajdeme.

Pískovna – nově vytvořená stěna pro břehule. Foto Radim Jarošek.

Pustějov a Poodří prvních zemědělců

Aleš a Radka Knápek

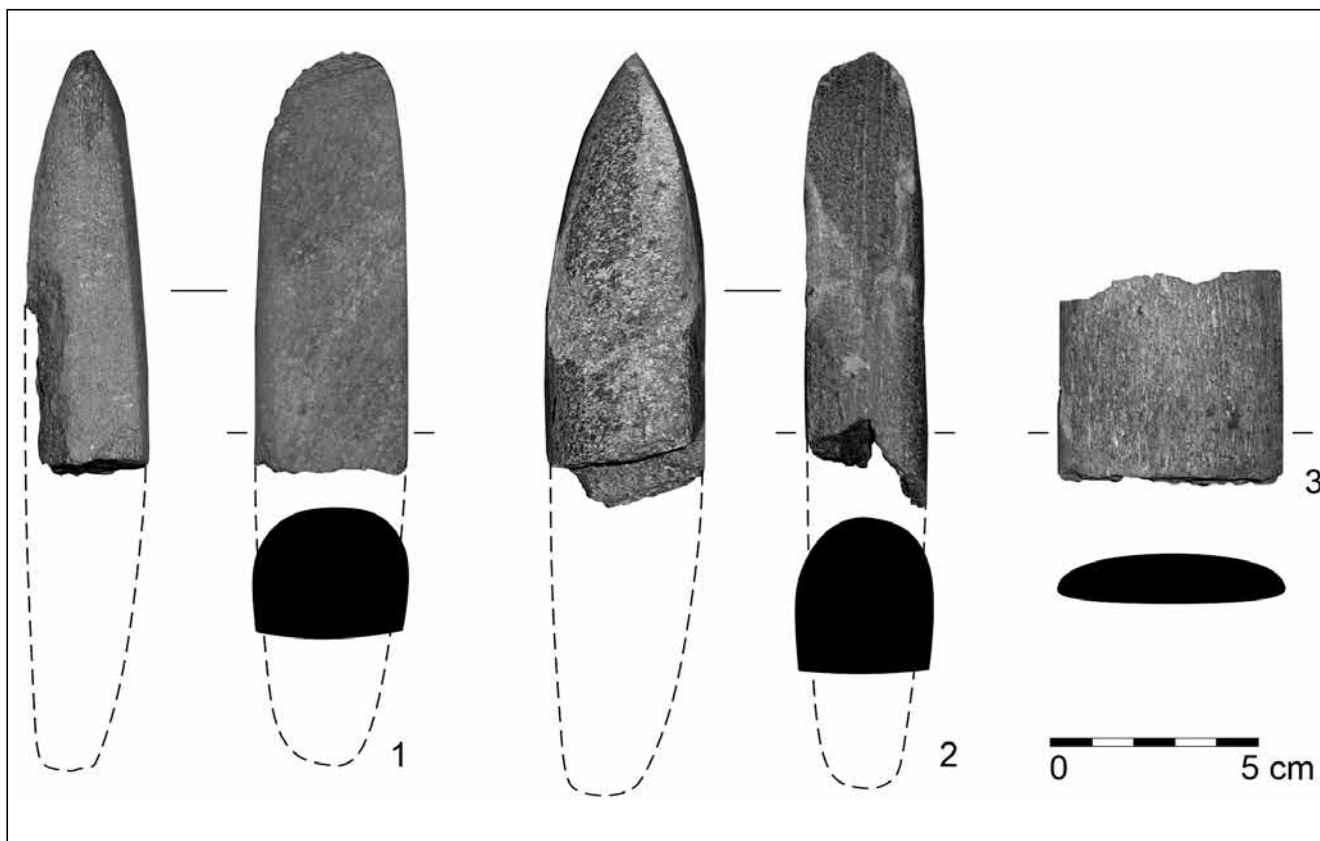
Stav krajiny v okolí neolitického sídliště u Pustějova (ozn. hvězdou) v pol. 18. století na mapě tzv. 1. vojenského mapování.

Téma příchodu zemědělských kultur, ke kterým se ještě stále řadíme i my, bylo na stránkách POODŘÍ zmíněno opakovaně již v minulých letech. Vznikla také série odborných článků věnovaných novým objevům z našeho regionu, publikovaných ve specializovaných časopisech. Jako spoluautoři některých z nich a zároveň účastníci terénních prací chceme v následujícím textu shrnout stravitelnou

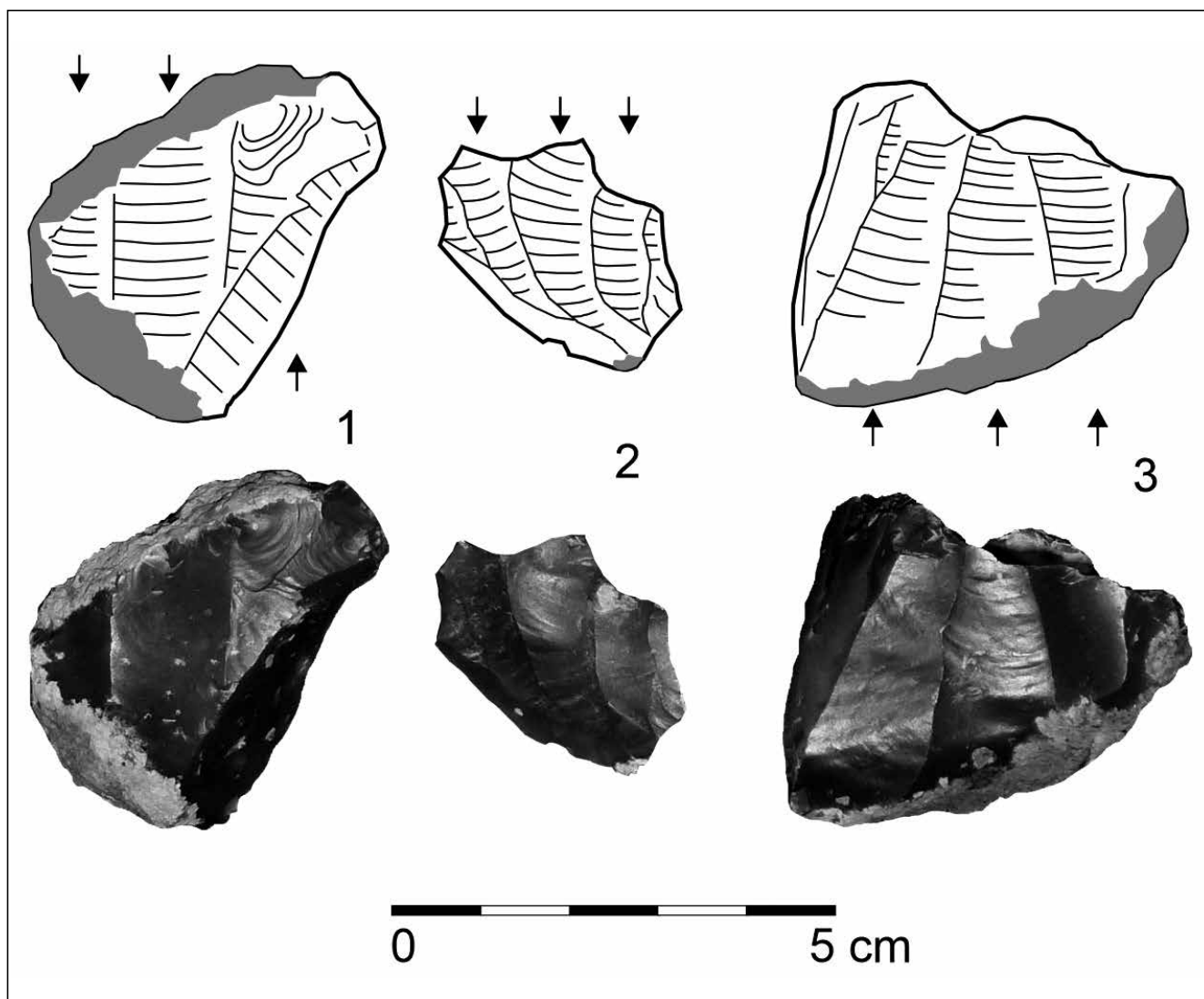
formou dosavadní nálezy. Pokusíme se načrtnout obraz „místní“ mladší doby kamenné, tak jak jej vnímáme dle současných nálezů. Zatím poslední zkoumané sídliště u Pustějova nám poslouží jako hlavní pilíř. Jestliže se totiž mnoho dochovaných artefaktů „doby kamenné“ z celého regionu podařilo nalézt do první půle 20. století (při pracích na polích), výměna části obyvatel a mechanizace zemědělství znamenala výrazný pokles nálezů. Poodří a pahorkatiny po jeho stranách se jevily jako lesní oblast, kam neolitický člověk zavítal jen výjimečně, přičemž zde přišel tu o pazourkový hrot šípů, tu o kamennou sekeru či sekeromlat. Jeho předchůdci, mezolitičtí lovci, rybáři a sběrači, ustoupili do rovin na severu.

Počátkem 21. století se díky novým poznatkům naše představy mohly výrazně změnit a nahlížíme na proces „pozemědělstění“ naší krajiny komplexněji. Ostatně až do tak zvané kolonizace 13. století a vzniku současných obcí, probíhal tento proces s různou intenzitou kontinuálně. Archeologický průzkum pustějovského sídliště byl iniciován nadějnými několikaletými povrchovými sběry, geomagnetickým měřením a snahou srovnat lokalitu s průzkumy v Bravanticích a Studénce.

Pro kontext pustějovského nálezu se nyní přenesme do 2. poloviny 6. tisíciletí př. n. l., tedy

Pustějov „Dolní role“. Kamenné kopytovité klíny typické pro počátek neolitu. Artefakty jsou přelomené.

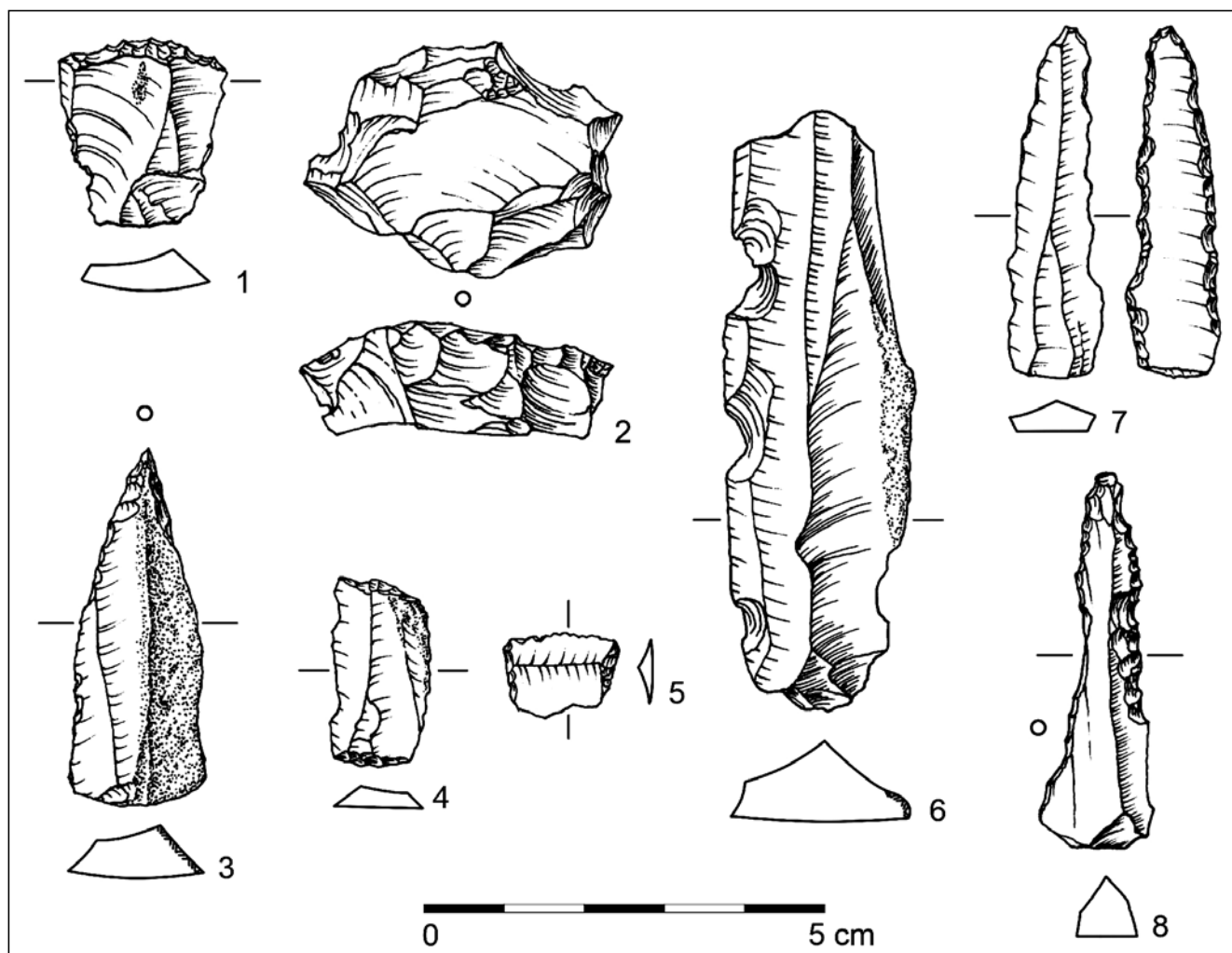
Ukázky silicitových jader s negativy odbíjených čepelek. Silicit krakovsko-čenstochovské jury.

doby lidu kultury s lineární keramikou. Na mírně zvýšené terase lemované potokem a nivou řeky Odry se tehdy rozkládalo neolitické sídliště.

Polohu těchto vodotečí vůči osadě před nějakými šesti tisíci lety jsme zatím nezkoumali. Víme ale, že dnešní terén v nivě a bočních přítocích je navýšen sedimenty v řádu až jednotek metrů. Z pohledu pravěkého obyvatele vyhlíželo tedy okolí osady nejspíše o něco dynamičtěji než dnes, vezmeme-li navíc v úvahu množství malých stružek a pramenišť, která si musíme představit jen podle analogií z méně pozměněných oblastí. Viděno „kvalitou bydlení“, nachází se pustějovská osada v typické poloze pro tuto dobu na terase s přístupem k vodě, avšak bezpečné vůči záplavám. Je situována tak, aby měla dostatek slunce a je mírně kryta od severu, což ale v tehdy zalesněné krajině nebylo zřejmě až tak důležité. Tento lesní pokryv si nelze představit jako dnešní „šumavský prales“. V zásadě šlo o listnatý, prosvětlený a vcelku dobře průchodný porost. Špatně průchodná byla především niva Odry.

Svou polohou zapadá pustějovská osada nejen do typického (evropského) chování lidu s lineární keramikou, ale také do vzorce známého z pododerských lokalit (např. v Hladkých Živicích, Studénce a Bravanticích). Dlužno podotknout, že sledujeme-li pravěká sídliště počínaje Blahutovicemi dále k severu, je teoreticky možné, že některé stopy tehdejšího osídlení (zejména rybářského) se mohou ukrývat pohřbené pod mladšími nánosy sedimentu. Naznačuje to třeba zpráva Květoslava Kadlčíka týkající se někdejšího hostince u mostu do Nové Horky (Nález „páskové“ keramiky v někdejšího hostinci u mostu do Horky, zpráva K. Kadlčíka ve zprávách OPS v Bílovci 5/1956).

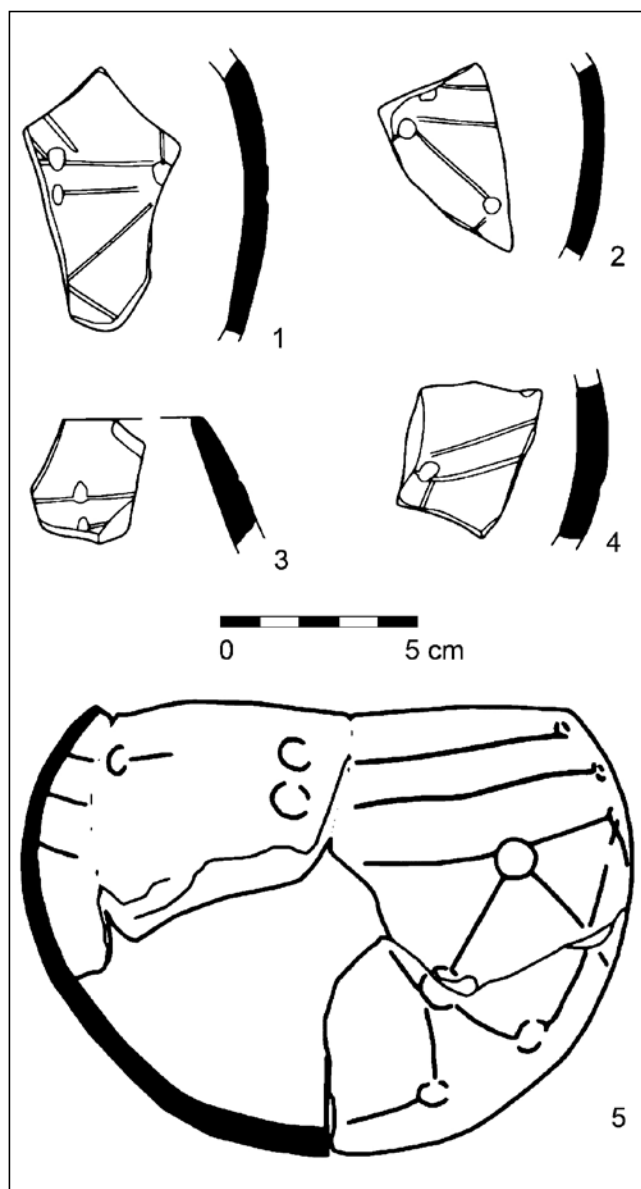
Sídliště v pravém slova smyslu – vsi či osady – se v pravěku v regionu nevyskytují ve všech kulturách či obdobích. Někdy se objevují jen nepatrné stopy ve formě samostatných artefaktů. Snad stopy lesní pastvy, komunikací a „lesních“ řemesel. Existují patrně i časové úseky, v nichž území nebylo stabilně osídleno vůbec.

Pustějov „Dolní role“. Kamenná štipaná industrie ze silicitu krakovsko-čenstochovské jury. 1 – škrabadlo, 2 – zoubky, 7, 8 – vrtáky, 3 – čepelový hrot, 4, 5 – trapézy, 6 – čepel s vruby (podle Oliva 2015).

Dva záběry na sondu s objektem č. 502 zkoumaným v létě 2013. Foto K. Papáková.

Pustějov „Dolní role“, zlomky nádob kultury s lineární keramikou. Dole ukázka celého tvaru ze Studénky „Záhumení“ (podle Janák et al. 2016).

Nejstarší neolitická sídliště náleží stejně jako Pustějov už první neolitické kultuře – lidu s lineární keramikou. Další neolitická sídlištní epizoda přišla na sklonku lengyelského období. Průměrná nadmořská výška, v nichž se neolitické sídelní lokality v regionu nachází, je okolo 250 m n. m. Všechna sídliště byla vázána na menší vodoteč, která bývá vzdálená v rozmezí asi 120 až 400 m. Vzdálenost od dnešního řečiště Odry se pohybuje v rozmezí od 0,9 do 3,9 km. Mírné svahy s osadami byly převážně ukloněny k jihozápadu (Janák, V. et al. 2015). Neolitická sídliště u Bravantice, Studénky a Pustějova existovala zhruba současně (fáze IIb kultury s lineární keramikou).

Naznačili jsme, jak zhruba mohla být pustějovská neolitická osada začleněna do struktury tehdejšího osídlení. Podívejme se nyní na tamní nálezy a jejich vypovídací možnosti. Různých kamenných

nástrojů a artefaktů ze sídliště „Dolní role“, bylo sběry a výkopy shromážděno dosud více jak 1000 kusů (Janák et al. 2011 a 2014; Fryč 2012–2017). Díky tomu již můžeme lokalitu hodnotit obecněji. Mezi kamenné broušené nástroje z lokality patří ploché sekerky, typické kopytovité klíny nebo poškozené kopytovité klíny, které byly druhotně přibroušeny na zlomených částech a využity jako kladívka nebo otloukače. Mezi další nálezy patří například zrnatěrky nebo dlátka z břidlice. Štípanou industrii zastupují různé nožíky, čepelky, čepelky se zoubky, které mohly sloužit jako pilky, čepelová rydla, trapézové čepelky, různá škrabadla, jádra, hroty, vrtáky nebo šipky. Pro jejich výrobu posloužily místní silicity (lidově pazourky) glacigenních sedimentů a silicity Krakovsko-čenstochovské jury (Jura Krakowsko-Częstochowska). Vzácně se vyskytne i karpatský radiolarit.

Zlomky nalezené keramiky z nádob zdobí převážně vrypy, voluty, svislé rýhy, výčnělky, polokulovité pupíky a laloky (př. Janák et al. 2014). Vzhled neolitické osady ilustrují bohužel pouze sídlištní jámy a pravděpodobný pozůstatek příkopu, podobně jako je tomu zatím ve Studénce, a na rozdíl od Bravantice, kde bylo zachyceno 5 kulových, takzvaných dlouhých domů. Nálezový soubor z Pustějova tedy ukazuje, řekněme běžný obsah nástrojů a nádob období „prvních zemědělců“. Chybějící budovy mohou být pouze zkrácením vlivem výzkumu systémem sond a v budoucnu se mohou objevit. Podobně by budoucnost mohla přinést lepší pochopení návaznosti mladšího lengyelského sídliště na této lokalitě.

Pustějovská neolitická osada vstoupila do povědomí odborné veřejnosti zajímavou diskusí o používání přinášených silicitů Krakovsko-čenstochovské jury (dále SKČJ) a smyslu této činnosti sledované i na dalších pooderských lokalitách (Oliva 2015). Naše původní představa (autoři se podíleli na průzkumech) byla, že zde mohlo existovat distribuční centrum krakovského materiálu. Převahu této pohledově pěkné suroviny totiž vykazovala naleziště v Bravantcích, Studénce i Pustějově s až 80% zastoupením v souborech. Převaha ústěpů nad čepelemi nás tehdy vedla k myšlence, že jde o osadu s tak zvanou sekundární výrobou. Tedy, že z Krakovska přinášený silicit (chcete-li pazourek) zde byl upravován do forem polotovaru a následně distribuován dále (Janák – Knápek – Papáková 2011). Martin Oliva k tomu publikoval zajímavou polemiku. Jako znalec štípané industrie a badatel na jihomoravských pravěkých dolech v Krumlovském lese, podrobil představu výrobních center kritice. Upozornil, že z datovatelných objektů v Pustějově pochází jen 142 ks „pazourků“, zatímco z povrchu a podorníčí celých 418 ks. Odborně vyhodnoceny byly právě kusy z materiálu SKČJ, neboť díky jasnému zastoupení v „jamách“ s lineární keramikou k této kultuře náleží. Polovina

nalezené štípané industrie pochází ze dvou objektů (hliníku a příkopu). Téměř všechna nalezená jádra pocházejí ze sběrů. Takovýto obraz naznačuje, že se vyrábělo na velké ploše, a ne v určité dílně. Martin Oliva dále rozebírá nálezy z hlediska technologického postupu, jakým se nástroje v Pustějově vyráběly (nebudeme zde zabíhat do detailů, které lze ve zmiňovaném podrobném článku prostudovat). Jestliže je neolitický horizont sídliště v Pustějově spjatý s užíváním silicítů SKČJ, upozorňuje Martin Oliva na moravské a české lokality, kde je zastoupení SKČJ také nemalé. Na základě analýzy zbytků původní povrchové kůry na artefaktech zmiňuje sociální a nadstavbové důvody pro import nebo speciální úpravu artefaktů tohoto druhu. Například ponechání kůry jako symbolu mystického původu kamene z podzemí, oproti v Poodří dostupným „ledovcovým pazourkům“. Přesto, že byl eratický silicít v okolí dostupný, vezměme v úvahu, že po nástupu boreálního zalesnění nemuselo být jeho hledání až tak snadné, jako na pozdějších obdělávaných polích. Ostatně bráno tímto pohledem převažuje eratická surovina v Pustějově v pozdně neolitické fázi místního osídlení. Tehdy již muselo být okolí osady vymýceno a obděláváno po několik generací.

Proč se tedy v Pustějově zpracovával krakovský silicít donášený ze 150 km vzdáleného zdroje? Na základě některých analogií a dostupnosti jiné suroviny přímo v Poodří se zdá, že mohlo částečně jít také o nadstavbové, odpočinkové činnosti. Štípaní kamenných nástrojů je totiž do jisté míry relaxací a je možné dosáhnout v něm neobyčejné zručnosti – ovšem až po delším „zácviku“ a zvládnutí prostorové představivosti. Štípač totiž musí do daného kusu suroviny naprojektovat budoucí nástroj a přizpůsobit tomu technologický postup výroby. Dokladů o tomto jevu již máme z Evropy dost. Unikátem je oblast Krumlovského lesa, kde se masivně těžil rohovec na štípaní ještě počátkem doby bronzové. Dodnes zde leží tony (!) naštípaného materiálu. Ovšem ani obchod se zajímavým materiálem není zcela vyloučen. V regionu i na lokalitě se nacházejí typické broušené nástroje z metabazitu Jizerských hor, který se distribuoval po celé tehdejší střední Evropě a to v období, kdy se zcela nová sídelní síť teprve vytvářela.

Nezmínili jsme se ještě o tom, proč byly silicity SKČJ tak oblíbené. Mívají totiž výraznější tmavou (tmavě hnědou) sytou barvu, bez přechodů (polsky také „krzemień czekoladowy“). Jde tedy o materiál esteticky zajímavý.

Svou roli ve spojení s Krakovskem mohl hrát také předpokládaný průnik od jihu přicházejících zemědělců a mezolitiků, kteří se pomalu stahovali k severu, kde jejich kultury přežívají déle. V Poodří a Poopaví tomu nasvědčují doklady hojnějšího neolitického rybolovu (viz Knápek v POODŘÍ 1/2012). Neolitické osídlení v Pustějově patří spolu

s dalšími lokalitami v jeho těsné blízkosti k místům, která podala důležité důkazy o počátcích naší civilizace v Poodří. V budoucnosti se snad ještě podaří upřesnit a vysvětlit dílčí otázky týkající se života místních sídlišť jako takových, ale také jejich postavení v širším kontextu Moravy a Slezska.

Mgr. Aleš Knápek

Muzejník a archeolog působí v Poodří a Posázaví. Snaží se o mezioborový přístup k historii krajiny a její prezentaci veřejnosti. V návaznosti na to se zabývá také experimentálními postupy (železářství, sklářství), nebo dějinami konfliktů a staveb.

Kontakt: ales.knappek@muzeumnj.cz

Mgr. Radka Knápek

vystudovala archeologii na Slezské univerzitě v Opavě. Působila v Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod a na Archeologickém ústavu AV ČR v Brně. V současnosti pracuje v Národním geoparku Podbeskydí a Místní akční skupině Lašsko. Věnuje se době římské, stěhování národů a experimentální archeologii. Účastnila se několika mezinárodních projektů (např. výzkum římského minicipia Ulpiana v Kosovu nebo výzkum lokality Tell el-Retábí v Egyptě). Za studií se účastnila projektu katedry archeologie „Průzkum Poodří“.

Kontakt: radka.knappek@gmail.com

Literatura

- FRYČ, D. (2012): Pustějov (okr. Nový Jičín). Přehled výzkumů 54-1, 153–154. Brno.
- FRYČ, D. (2014): Pustějov (okr. Nový Jičín) „Dolní čtvrtě“, „Na pasekách“, „Hůrský“. Lnk. HLS. Sídliště. Povrchové sběry. In: *Přehled výzkumů 55-1*, s. 170–171. Brno.
- FRYČ, D. (2017): Pustějov (okr. Nový Jičín) „Dolní čtvrtě“. Lnk. HLS. Sídliště. Povrchové sběry. In: *Přehled výzkumů 58-1*, s. 170–172. Brno.
- JANÁK, V.; KOVÁČIK, P.; KNÁPEK, A.; PAPÁKOVÁ, K. (2014): Neolitické sídliště v Pustějově. Časopis Slezského zemského muzea, série B, 63/2014, s. 101–118. Opava.
- JANÁK, V.; PAPÁKOVÁ, K.; KOVÁČIK, P.; HOŘÍNKOVÁ, A.; RATAJ, P. (2015): Mapová predikce neolitického osídlení v Oděské bráně. In: HOŘÍNKOVÁ, A.; KOVÁČIK, P.; STUHLÍK, S. (ed.): *Archeologický výzkum krajiny a aplikace ICT*, sborník z mezinárodní konference „Archeologický výzkum krajiny a aplikace ICT“, Opava, s. 247–277. ISBN 978-80-7510-118-1.
- JANÁK, V.; PAPÁKOVÁ, K.; PŘICHYSTAL, A.; KOVÁČIK, P.; RATAJ, P.; HOŘÍNKOVÁ, A. (2016): Neolitické osídlení v okolí Studénky a úloha zdejšího mikroregionu kultury s lineární keramikou v distribuci silicítů krakovsko-čenstochovské jury. *Slovenská archeológia* roč. 64, č. 1 (2016), s. 1–63. ISSN 1335-0102.
- JANÁK, V.; PAPÁKOVÁ, K.; PŘICHYSTAL, A.; KOVÁČIK, P.; KNÁPEK, A.; RATAJ, P.; BOČEK, J.; HOŘÍNKOVÁ, A. (2017): Broušená a štípaná kamenná industrie z neolitického sídliště Pustějov – „Dolní role“ v letech 2011–2012. Časopis Slezského zemského muzea, série B, roč. 65, č. 3, s. 201–222. Opava. ISSN 1211-3131.
- KNÁPEK, A. (2012): Praveký rybolov v Poodří, jeho možnosti a doklady. In: *POODŘÍ 1/2012*, s. 4–6.
- OLIVA, M. (2015): K otázce redistribučních center štípané industrie kultury s lineární keramikou: litický inventář stupně IIb z Pustějova v Oděské bráně. *Archeologické rozhledy*, roč. 67, č. 1 (2015), s. 23–44.

Karlshof, Karlův dvůr, Karlov.

Radim Jarošek

Za nadpisem se obvykle tečka nedělá. Zde ale úmyslně je jako symbolická tečka za existencí panského hospodářského dvora v Hladkých Životicích. Stával na poměrně odlehleém místě, za Odrou, obklopen širými loukami. Tam, kde končila komunikace od železniční trati, silnice kdysi udržovaná, zdobená alejí, dál se už rozbíhaly jen nebezpečené cesty v lukách. Jeho počátky s jistotou neznáme a vůbec je s hospodářstvím na Karlově spojeno více otazníků a prázdných míst hodných k zaplnění.

Nicméně něco víme a o to se rádi rozdělíme a možná, že nám někteří pomůžete odhalit další neznáma o tom statku u Odry na konci bývalé cesty.

Dnes se tam opět jen vlní louky, kolem teče Odra a pouze ostrůvky dřevin naznačují, kde stála po staletí stavení i most, přes nějž se jezdilo na sena.

Přejděme tedy pomyslně most přes Odru¹ a nahlédněme do minulosti Karlshofu, Karlova dvora.

O feudálním hospodaření a tamějších dvorech v Hladkých Životicích není mnoho bližších zpráv. Zmínku najdeme v práci A. Turka (1940):

Možno usuzovat, že se tu hospodařilo jako na jiných panstvích. Ve vlastní režii vedla vrchnost Velký dvůr, jenž byl součástí fulneckého statku. Jinak plynuly příjmy vrchnosti a rovněž pracovní síla z poddaných. Hlavní důraz se kladl na zemědělství a chov dobytka. S rozvojem zemědělství souvisela výstavba dalších dvorů. Okolo r. 1650 vybudoval fulnecký měšťan Giesch Malý dvůr (Nový), který zprvu spravoval sám a který pak převzala vrchnost. Mnohem později, v době badenfeldské, byl založen Karlův dvůr u Odry. Stavba dvorů se prováděla hlavně ze dřeva, střechy byly kryté šindelem. Potřebné stavební i palivové dřevo se muselo v 17. století dovážet z lesů hradeckých, neboť během třicetileté války, utrpěly lesy fulneckého panství velké ztráty. Také velká vichřice v 1740 a povodeň 1752 přispěly k jejich zkáze.

Konkrétnější údaje o dvorech přináší ve svém článku S. Mydlarčík (1966):

„Panství Fulnek má již vyrovnané stádo ovcí, které se chovají na několika dvorech a většinou pocházejí ze stád knížete Lichnovského a hraběte Larische. Vlna fulneckých ovcí má vlastnosti, které jsou kupci vyhledávány, totiž měkkost, hebkost na omak a silnou kadeřavost vlasů až do konečků. V roce 1820 platil pan Moro za cent této vlny 240 zlatých konv. měny, kde se za ostatní moravskou vlnu neplatilo více než 180 zlatých, což nejlépe dokazuje kvalitu vlny z fulneckého stáda ovcí, které se mělo zvětšit do budoucna na 3 000 kusů.“

Tolik ze zprávy svobodného pána von Braida z návštěvy fulneckého panství. Psal se rok 1822.

¹ O mostu více viz POODŘÍ 1/2021.

První polovinu 19. století lze trochu nadneseně nazvat „zlatým obdobím“ v chovu ovcí na Fulneku.² V Hladkých Životicích to byl především Velký dvůr, kde se v roce 1827 uvádí 1771 ovcí. V něm bylo největší soustředění ovcí, čemuž odpovídaly i stájové prostory. V roce 1822 zde byl postaven nový, šindelem krytý ovčín s 23 okny. Naproti němu byla zřízena koupel pro ovce o rozměrech 34 x 5,7 m, zapuštěná do země, celá z dubového dřeva. V roce 1845 došlo k dalšímu rozšíření stájí novou výstavbou budov a vnitřní úpravou a přestavbou budov starých. Na přelomu 50. a 60. let 19. století se u Velkého dvora uvádí dva ovčíny zimní a jeden letní.

Jinak tomu bylo v životickém Novém dvoře, který neměl zařízení pro chov ovcí. Byl vyhrazen skotu a především chovu originálních bernských a zušlechtěných dojníc. V roce 1825 se uvádí kravín pro 70 dojníc.

Podobně tomu tak bylo na Karlově dvoře, kde nebyly ovce, ale bylo ustájeno v roce 1827 23 kusů skotu pravého bernského rázu, především jalovic. Celkově bylo na Karlově v téže roce 339,5 ha zemědělské půdy, z nichž 20,5 ha tvořila orná, 318,8 ha louky a zahrady a 0,7 ha koňské pastviny. Dvůr Karlov nabízel něco, co nebylo na jiných dvorech fulneckého panství – rozlehlé kvalitní louky v jednom pásu kolem Odry. Vzhledem k velké výměře luk byla produkce píce pro dobytek tím hlavním. Na orné půdě se pak pěstovalo zelí, řepa, ječmen, pšenice, vikev a jetel.

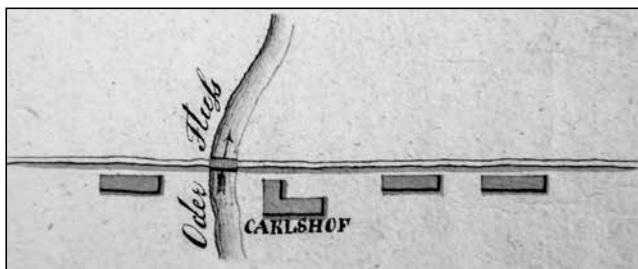
Otázkou je, kdy byl Karlův dvůr vybudován. A. Turek uvádí „v době badenfeldské“, tedy v době po roce 1788, kdy fulnecké panství získal Karel Antonín Czeike,³ který je znám svými činorodými podnikatelskými aktivitami v textilní výrobě, v nichž vlna byla důležitou surovinou. Tuto domněnku podporuje plán pozemků dvora (panských i pronajatých a s tabulkou výsevů), který v roce 1809 vyhotovil Carl Biela,⁴ kde ho uvádí jako „nově zřízený“.⁵ C. Biela vypracoval pro Czeiky z Badenfeldu v letech 1807 až 1810 sérii plánů polností, dvorů a osad fulneckého panství. Je tedy možné, že nově

² V roce 1827 jsou součástí fulneckého panství mimo jiné tyto dvory: Fulnek – Zámecký a Fulnecký, Stachovický dvůr, Životický velký, Životický nový (též Malý) a Karlův v Hladkých Životicích a dále dvory v Pohořílkách, Novém Vrbně a Valtěrovicích (dnes obec Vrchy).

³ Czeike z Badenfeldu, Carl Anton (29. květen 1732 Opava – 22. červenec 1809 Opava), velkostatkář, textilní manufakturní podnikatel, obchodník.

⁴ Carl Biela (19. duben 1760(?) – 21. leden 1836 Opava). Učitel a významný představitel stavební kultury Slezska na přelomu 18. a 19. století.

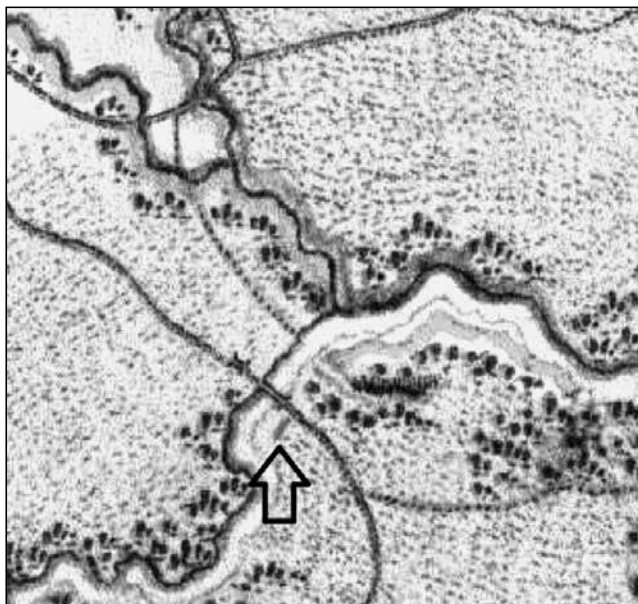
⁵ Grundri(h)s des zur Herrschaft gehörigen neuerrichteten Carls Hofes. Aufgenommen im J. 1809 von C. Biela. Zemský archiv v Opavě, fond Velkostatek Fulnek, inv. č. 2148.

Karlův dvůr na výřezu z plánu C. Biely z roku 1809.

zřízený dvůr byl pojmenován po majiteli panství K. A. Czeikem.⁶

Na místě Karlova dvora však stál objekt již dříve, jak je zřejmé z **mapy 1. vojenského mapování** (cca 60. až 80. léta 18. století).

Mapa, jejíž (ne)přesnost byla dána způsobem mapování „od oka“, tedy bez trigonometrického měření, zachycuje pouze jeden objekt na místě Karlova dvora (vyznačen šipkou) na pravém břehu Odry, který byl dle mapové značky zděný. Dále je znázorněn most přes Odru, menší most na levém břehu a také polní cesty od Životic (od Husiho potoka) na oderské louky.

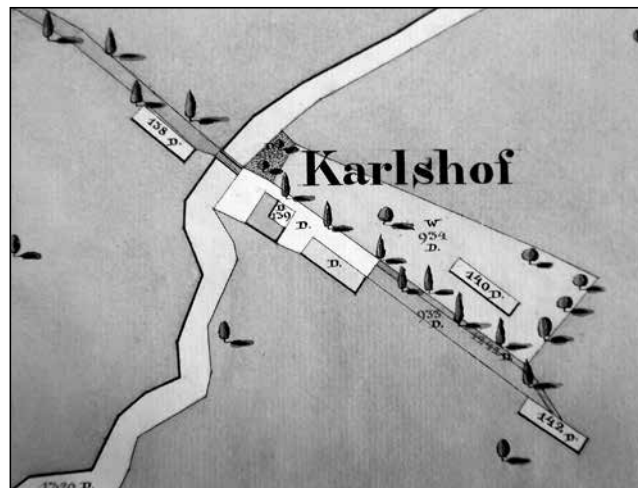
K jakým změnám objektů na Karlově docházelo lze vysledovat z dalších starých map a z leteckých měřických snímků Českého úřadu zeměměřického a katastrálního z let 1937, 1955 a 1960.

Hospodářský dvůr pro tyto stavby obvyklého téměř uzavřeného obdélníkového či čtvercového půdorysu otevřeného svým vjezdem k řece Odře je zachycen na **situační mapě panství Fulnek z roku 1790**.⁷

Spolu s Karlovým dvorem (1) jsou v ní jednotným grafickým symbolem značeny i další dva dvory v Hladkých Životicích – Velký (2) a Nový (3). V roce 1790 tedy Karlův dvůr již stál, bylo to pouhé dva roky od doby, kdy fulnecké panství získal Karel A. Czeike...

Mapa pozemků velkostatku v obci Hladké Životicce z roku 1844⁸ a Císařský otisk stabilního katastru (cca 20. až 30. léta 19. století).

Obě zachycují podobnou situaci, která se však za několik desetiletí od časů 1. vojenského mapování změnila: cesta od Životic je doprovázena alejí, samotná cesta je vyznačena značkou odpovídající silnici (tedy cestě vyššího významu). Na levém břehu Odry je těsně u řeky dřevěné stavení s č. 138. Přes Odru vede dřevěný most a na jejím pravém břehu je pět (resp. čtyři dle mapového zdroje) objektů. Prvním je zděný obytný dům půdorysu tvaru písmena L s vedlejší dřevěnou stavbou (obě se společným číslem 139). U dvora přes cestu je menší pastvina s ovocnými stromy uvnitř i okolo ní. Na pastvině vidíme jedno (případně dvě) další dřevěná hospodářská stavení (140 a 141). Cesta s alejí nedaleko za dvorem končí a zde se nachází poslední dřevěný objekt (142). U mostu, hned na břehu Odry, je zelinářská zahrádka. Kolem dvora se pak rozkládají rozlehlé louky s rozptýlenou stromovou zelení.

⁶ Pro úplnost dodejme, že v roce 1806 Fulnek získává panství jeho syn, rovněž Karel – Carl Joseph von Badenfeld (5. listopad 1764 Opava – 14. duben 1842, Vídeň), nejstarší ze čtyř synů Karla Antoina Czeike, baron.

⁷ Situační mapa panství Fulnek a přilehlého území z roku 1790. Zemský archiv v Opavě, Fond Velkostatek Fulnek, Inv. č. 2127.

⁸ Mapa pozemků velkostatku v obci Hladké Životicce, autor: Eduard svob. p. Callot, r. 1844. Zemský archiv v Opavě, Velkostatek Fulnek 1750–1935 (mapy a plány), inv. č. 2145.

Letecký měřický snímek z roku 1937

Posunuli jsme se v čase o sto let kupředu, snímek z pochopitelných důvodů není příliš kvalitní, ale základní rysy z něj vyčteme, ostatně příliš se nezměnily: od Životic přicházíme nejprve ke stodole a překračujeme most na pravý břeh Odry. Tam nás vítá vlastní obytný objekt dvora s hospodářským zázemím. Nenacházíme již podélnou dřevěnou stavbu vedle něj. Zůstalo pouze velké stavení na pastvině (stodola). Pro představu její značné velikosti – rozměry byly přibližně 58 x 14 m. Další, půdorysně menší objekt (asi rovněž stodola), stál pak nedaleko na konci cesty. Mezi nimi jsou dvě tmavé koruny košatých soliterních topolů černých.

Letecký měřický snímek z roku 1955

Uběhlo dalších osmnáct, zčásti válečných, let a Karlov doznal dalších změn: po shořelé stodole na levém břehu zůstaly jen kamenné patky, zmizelo i nejvzdálenější stavení a také mohutné topoly nevidno. Naopak přibyl menší objekt východně od obytného domu přibližně čtvercového půdorysu.

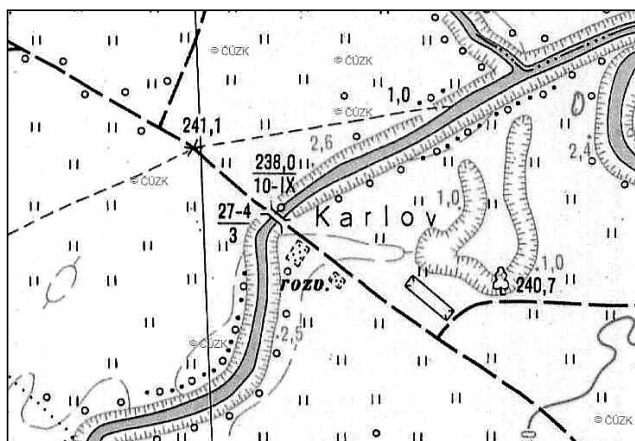
Mapa z roku 1978 nabízí již jiný obrázek – ze všech staveb zůstala pouze velká stodola. Poněkud v rozporu s tím je vydání téže mapy z roku 1985, kde nacházíme kromě velké stodoly, i menší objekt vedle ní a dokonce i most. (Zdroj: ČÚZK)

Letecký měřický snímek z roku 1960

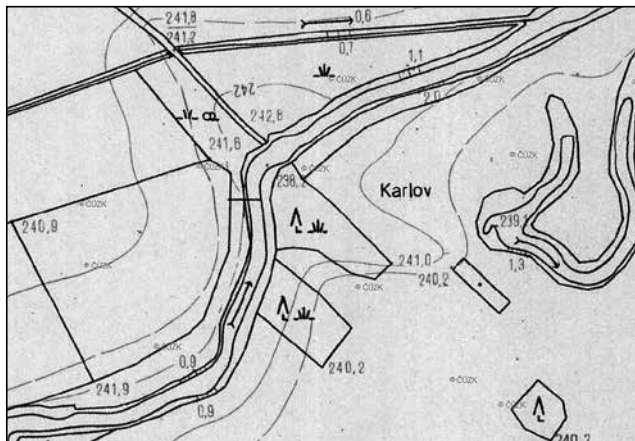
Krátkých pět let nepřineslo výraznější změny. Snad jen od řeky nejvzdálenější místo, kde stála bývalá hospodářská budova, zarůstá náletem. Toto tento „trend mizení a zarůstání“ bude pokračovat i nadále. Ze snímku vybíráme při větším přiblížení dvůr a most.

Letecké snímky z dalších let bohužel nejsou k dispozici, a tak stav nabízíme na **mapě z roku 1970**, list M-34-73-C-c-3.

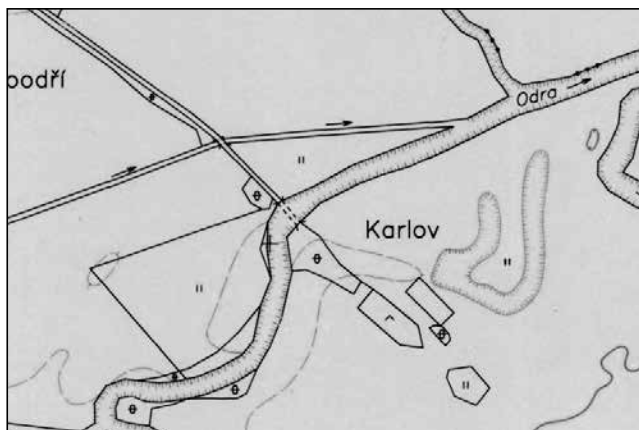

Mapa v měřítku 1: 10 000 zachycuje ještě existující most a také největší stodolu. Mapová značka orientačně důležitého stromu odpovídá topolu, který zde dodnes roste. Samotný statek je už však označen příznačně jako rozv. (Zdroj: ČÚZK).

Státní mapa (odvozená), list Bílovec 6-8 v měřítku 1 : 5000 z roku 1978.

A konečně je tu tatáž mapa, tentokrát ve vydání zachycující stav území v roce **1996**.

Zůstala stodola, most je vyznačen přerušovanou linkou. V té době ale most už nestál, takže jde spíš o vyznačení místa, kde se nalézal. (Zdroj: ČÚZK).

O tom, kdo na dvoře žil, poskytují informace sčítací operáty a matriky uložené v novojičínském archivu.

V matričním zápisu domu č. 107 čteme: *11. dubna 1786 se narodila Apollonia, dcera Johanna Gödricha. Jako jeho povolání je uvedeno Wiesen-Heger.*⁹ Tento zápis do věci počátků Karlova dvora vnáší

⁹ Wiesen-Heger, snad možno přeložit jako hlídač luk či šířeji hajný.

nejistotu, neboť z něj vyplývá (v souladu se zákřesem v mapě 1. vojenského mapování), že již tehdy – před majitelem panství K. A. Czeikem – zde nějaký objekt byl.

O deset let později se v matrice dočítáme: *24. 11. 1796 zemřel ve věku 74 let Franz Rering, vrchnostenský venkovský správce. Změna názvu povolání uvedeného v těchto letech, tedy z Wiesen-Heger na Schaffer, podporuje úvahu, že předchozí zemědělská usedlost („luční hajnice“) byla K. Czeikem někdy v letech 1788 až 1790 přebudována na větší poplužní Karlův dvůr, který měl již svého správce, šafáře.*

V čase se posuneme o několik desetiletí dopředu a matrika v roce 1826 zmiňuje rodinu Minsterových: *18. 9. 1826 se narodil Michael Minster, otec Thomas Minster, vrchnostenský správce.*

Rodina Minsterových (Münsterových) se v dalších letech rozrůstala a na dvoře žila několik desetiletí. Jako šafáři či správci dvora jsou uváděni Thomas a později Matheus.

V roce 1873 se na Karlově objevuje již jiné jméno správce: *30. 5. 1873 zemřela Karolina, manželka vrchnostenského správce Franze Stiebera. Stiebrovi bydleli na Karlově ale již dříve, neboť jsou uváděni ve sčítacím operátu již z roku 1869, kdy tam bydlel správce (dříve šafář) Franz Stieber s manželkou Karolinou a jejich dětmi Franzem a Aloisí. S nimi tam hospodařili pomocníci Anton Gold, Andreas Hybsch a Maria Burkert.*

Současnost, Karlov je prázdný, již nenacházíme žádná stavení – jejich místa můžeme identifikovat podle ostrůvků dřevin. Zmizel i most, příjezdni cesta zarostla náletem... Také otevřená studna byla z bezpečnostních důvodů v roce 2003 zasypana.

Bývalé objekty lze přibližně situovat takto: 1 – stodola na levém břehu Odry, 2 – most, 3 – Karlov, 4 – stodola, 5 – topol, 6 – topol, 7 – stodola. Foto pomocí dronu Zbyněk Sovík, duben 2021.

V roce 1890 se uvádí ve sčítacím operátu správce Anton Schindler, o domácnost se starala jeho manželka Rosalie a s hospodářstvím pomáhali Franz Münster s Aloisí Butschok.

Další generací správců byla rodina Johnova, která je ve sčítacích operátech uváděna v letech 1900 až 1921. Šlo o manžele Franze a Amálii Johnovy. Franz John, který pocházel z Jestřabí, je zmiňován nejen jako správce, ale i panský hajný. Operáty z těchto let uvádí i jejich pět dětí – nejstaršího Franze, Marii, Adolfa, Josefa a nejmladšího Karla. Spolu s nimi tam bydlel Franz Münster. Na statku tenkrát měli pár kusů hovězího dobytka, vepře a samozřejmě nechyběla drůbež.

To byli ti, kteří na Karlově žili a hospodařili. Stavení a pozemky však byly majetkem jednotlivých vlastníků fulneckého panství (velkostatku).

V krátkosti si připomeňme osudy Karlova do roku 1945. Po smrti majitele belgického prince Filipa Belgického¹⁰ fulnecký velkostatek vlastnily jeho dcery princezny Henrietta, vévodkyně z Vendôme, a Josefína, provdaná princezna Hohenzollern. Za 1. pozemkové reformy byly ze statku Karlov vytvořeny dva samostatné statky Karlov (52 ha) a Pustějov (47 ha), které byly ponechány dosavadnímu vlastníku.

V červenci 1925 koupili bývalé fulnecké panství společně továrník František Chrastina z Valašského Meziříčí a poslanec bývalého Národního shromáždění Jaromír Špaček z Moravské Ostravy. Tito noví majitelé posléze budovy Karlova dvora rozprodali.

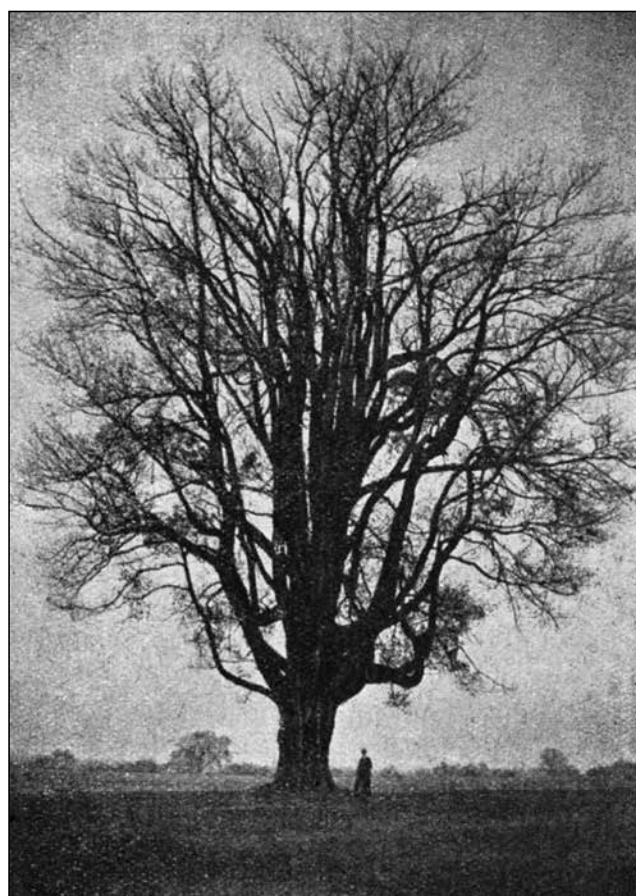
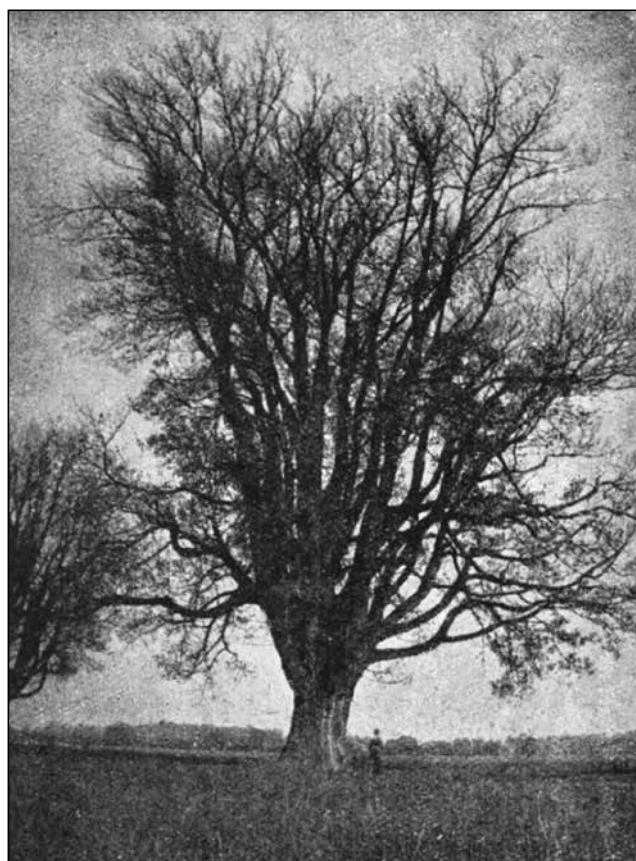
Kolem roku 1945 je v souvislosti s Karlovem zmiňován Heinrich Gold, který vlastnil pouze malý pozemek (0,15 ha).¹¹

¹⁰ Filip Flanderský (1837–1905), mladší syn prvního belgického krále Leopolda, panství Fulnek vlastnil od roku 1855.

¹¹ ANDERKA M., s. 147.

Stodola na Karlově před rokem 1945 se dvěma mohutnými soliterními černými topoly. Je zřejmé, že šlo o částečně zděnou stavbu. Jde o jediný nám známý pohled na objekty u Karlova. Foto z knihy Anderka M.

Detailnější pohled na oba topoly, měly obvod kmene asi 7 m a výšku 25 m. Jejich velikost je zřejmá v porovnání s osobami. Foto z Heimatfreude r. 1924, Band 2, Folge 1, s. 11 a 13.

Po 2. světové válce byli obyvateli a majiteli statku Konrad Barvik (26. října 1904 – 17. srpna 1963) a jeho manželka Žofie Barviková (15. května 1908 – 9. července 1995). S nimi tam krátce v útlém věku žila Ivana Janošková, jejíž vzpomínky budou dalším střípkem do mozaiky minulosti Karlova:

Na usedlosti na Karlově jsem žila jako malé dítě ve věku od dvou do osmi let, takže vzpomínky jsou velmi útržkovité. Starší události znám z vyprávění své babičky.

Je to zvláštní, ale neuvědomuji si, že bychom statek nazývali Karlovem. Na hospodářství, ke svým prarodičům Konradu Barvikovi a jeho manželce Žofii Barvikové, jsem přišla v roce 1957. Můj dědeček pocházel ze statku z Pustějova, kde byla jeho budoucí manželka Žofie děvečkou. Tento dobově nerovný vztah nakonec vedl k tomu, že byl rodiči vyděděn.

Kdy prarodiče koupili hospodářství u Odry na Karlově dvoře, nevím, spláceli ho však. Statek se sestával ze zděného obytného domu. Dole byla velká chodba a kuchyň a dva pokoje, nahoře neobývaná půda.¹² Vedle bylo hospodářské zázemí – chlévy pro 14 dojníc a 2 koně a také přístřešky, kde byly umístěny zemědělské stroje – sekačka, mlátička, hrabačka a další, vše pro obhospodařování asi 15 hektarů luk.¹³ Nedaleko pak stála dřevěná stodola na seno. Poblíž byly ještě další dvě větší stodoly, které ale nepatřily ke statku. Další stodola byla dříve na druhém břehu Odry naproti domu, ale ta už před lety shořela. Všude kolem byly louky, jen u domu políčko na brambory a řepu, dále zeleninová zahrádka a pár ovocných stromů a také dřevěné ohrady, v nichž se pásli dobytek. Nebyl zde elektrický proud, pro pohon strojů se využíval diesellový agregát. Na vodu nám sloužila velká studna. Přes řeku byl dřevěný most se zábradlím, od něj pak vedla udržovaná polní cesta s příkopy na stranách, kterou lemovaly vysoké listnaté stromy. Vedla přes louky k Husímu potoku a přejezdu u železniční trati.

Karlov byla samota, bydleli jsme tam sami tři a tak jsem byla ráda, když přijížděli hospodáři na louky. Do školy jsem jezdila do Hladkých Životic na kole, někdy mne vezl děda na motorce a někdy jsem se tam také nedostala, to když se Odra rozlila na louky. I několik dní trvalo, než opadla a spojení s obcí mohlo tehdy být jen za pomoci loďky.

Dědovi bylo vyhrožováno, že nechtěl vstoupit do zemědělského družstva. A nebyly to, jak se ukázalo, plané výhrůžky – jednoho dne jsme byli doma, když se z venku ozval výstřel. Děda se náhodou v tu chvíli sehnul pro spadlý cigaretový papírek a střela zasáhla babičku. Cesta povozem do nemocnice byla cestou o přežití, ale naštěstí vše dobře dopadlo. Zůstal ale pocit strachu... Kdo střílel, se nezjistilo.

Asi v roce 1963 jsme se přestěhovali do Hladkých Životic, děda pracoval jako tesař. Pár měsíců poté

¹² Dle vzpomínek Josefa Horáka byla asi do poloviny 50. let ve statku i hospoda. Byla otevřena pouze sezonně – především v letních měsících, kdy probíhaly práce na polích a loukách.

¹³ ANDERKA M. uvádí 7 ha (s. 147).

zemřel po pádu ze střechy a my zůstaly s babičkou samy. Prázdný, zamčený dům na Karlově lákal různé nenechavce, kteří do něj násilím vstupovali, stavení chátralo, a tak se babička rozhodla ho nechat po pár letech zbourat. Oderský most, který už nebyl udržován, říční proud poškozoval, až spadnul.

Na Karlově někdy koncem 50. let – vlevo Jaroslav Witoszek, vpravo Konrad Barvik. Patrná je malá část obytné budovy. Foto zapůjčila Ivana Divinová.

A tím se uzavírá kapitola Karlova, Karlova dvora či chcete-li Karslhofu, dvora s dosti dlouhou minulostí.

Dnes na jeho místě najdeme jen nevysoké hromady sutin, na jejichž povrchu se povalují cihly, úlomky střešních tašek, kamenů. Vše milosrdně překrývá nálet keřů, stromů a kopřiv. Po vyhořelé stodole na levém břehu zůstalo několik kamenných patek.

Jen Odra a louky zůstaly, tak jako kdysi, jen málokde najdeme rozlehlejší, obzory jsou tu vzdálené a nebe vysoké.

V roce 2011 byla z Karlova zachráněna jedna z tamějších jabloní a byla přenesena do sadu v Bartošovicích („žíhané jablko“).

Místo, kde se nacházel Karlův dvůr, v současnosti. Foto Radim Jarošek.

Na příspěvku se podílelo svými radami, prací v terénu i archivech několik spoluautorů, bez nichž by text nevzniknul. Poděkování patří: Květě Míčkové, Evě Vojkovské, Libuši Billové, Petru Billovi, Adamu Billovi, Karlu Wiltsovi, Květoslavu Wiltsovi, Manfredu Anderkovi, Oldřichu Usvaldovi, Josefu Horákovi, Miroslavu Riesovi, Josefu Pavlíčkovi, Bronislavu Novosadovi, Marku Bohušovi, Vladimíru Petřivalskému, Ivanu Houdkovi, Karlu Goldovi a Pavlu Kašparovi st.

*Soliterní topol nedaleko od Karlova – je následovníkem dvou zaniklých jedinců. Už má na sobě pár jizev daných věkem a kdo ví, jak dlouho tady bude ještě růst. V pozadí za ním stála největší stodola a na místě dvou nízkých keřů vlevo od něj rostly mohutné topoly. Zcela vlevo, kde rostou stromy, byla další stodola.
Foto Radim Jarošek.*

Jedna ze střešních tašek z panské cihelny z Kunína nalezená na Karlově. Foto Petr Bill.

*Ve dnech 6. a 7. března 2021 byl na místě Karlova dvora proveden terénní průzkum lokality s využitím detektorů kovů. Byly nalezeny jen běžné předměty jako železné plocháče a pásovina o délce asi 3 m, ložiska asi nějakého zemědělského stroje, břit pluhu, podkova, lopata, litinový cylindr, kovové osazení roury do komína a další.
Foto Petr Bill.*

Zdroje

Matriky Hladké Životice, inv. č. 1129 (1785–1824), 1130 (1825–1863), 1133 (1848–1887), 1135 (1864–1907). Zemský archiv v Opavě.
Sčítací operáty Hladké Životice z let 1869, 1890, 1900, 1910 a 1921. Státní okresní archiv Nový Jičín

ANDERKA, Manfred (ed.) (1997): *Heimatsbuch, Seitendorf bei Fulnek im Kuhländchen*. Pfullingen.

BARTOŠ, Josef; SCHULZ Jindřich; TRAPL Miloš (1995): *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Okresy: Opava, Bílovec, Nový Jičín. Sv. XIV. Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. 252 s.

MYDLARČÍK, Svatomír (1966): Kapitoly ze zašlé slávy moravsko-slezského ovčáctví. *Novojicko* č. 8, s. 7–10.

TUREK, Adolf (1940): *Fulnecko*. Publikace Vlastivědy moravské. Muzejní spolek v Brně. 279 s., přílohy.

VOJKOVSKA, Eva (2006): Carl Biela – nástin života a díla. *Časopis Slezského zemského muzea. Vědy historické, série B*, č. 55, s.103–120. Další zdroje jsou uvedeny v textu příspěvku.

Nešťastné a výjimečné události na Libavsku v dobových novinách (1850–1945), 4. část

Jana Krejčová

Slavkov u Lipníka

Mezi lety 1887–1938 se v obci odehrálo několik neštěstí: vražda a jeden pokus o vraždu, dvě sebevraždy, hledal se nezvěstný a uskutečnily se tři krádeže a podvod.

Jako drtič břídlíce pracoval v dole v blízkosti Slavkova Johann Schmied z Uničova. Jelikož mu byla zima, chtěl se zahřát u pece a zapaloval si dynamitem.¹⁾ Když nastal výbuch, byl odhozen stranou, ale naštěstí nebyl zraněn. Účinek této exploze byl tak intenzivní, že byla rozbita všechna okna včetně obrazu visícího na zdi a staré kůlny. Nehoda se stala 16. března 1887. Slavkov tehdy patřil do lipenského panství Hatzfeld-Wildenburgů, na kterém řádili pytláci, používající drsné způsoby.²⁾ Při zátahu proti pytlákům, kterého se za pomoci lesního personálu zúčastnilo

četnictvo z Lipníka, Velkého Újezdu a Potštátu došlo k přestřelce, při níž jeden z pytláků zůstal ležet bez známek života. Když se však k němu přiblížilo několik lesníků, vystřelil na hajného Domeše. Pytlák Johann Niessner, hospodář v Čermné, byl zajat a odveden do Slavkova a potom k soudu do Nového Jičína. Současně byl zajištěn sluha ze Slavkova, který v knížecím Hatzfeldově lese kradl dřevo.

Ve Slavkově byli 6. března 1889 chyceni čtyři lidé, kteří páchali krádeže na jarmarcích v Novém Jičíně a Hranicích.³⁾ Byly u nich nalezeny cenné papíry, obuv a nové pánské obleky.

V květnu roku 1894 c. k. okresní soud v Novém Jičíně prohlásil 40letou Karoline Schmidt, za nesvéprávnou.⁴⁾ Jejím opatrovníkem se stal Johann Schmidt, výměnkář ve Slavkově.

Dne 1. října 1899 byla poblíž „labutího“ rybníku (dodnes existuje) v městských sadech v Olomouci objevena mrtvola neznámého muže, oběšeného na stromě.⁵⁾ U sebevraha nebyly nalezeny žádné listiny, z nichž by se dala jeho totožnost zjistit. Mělo se za to, že to je 40letý ženatý dělník Viktorin Rudolf ze Slavkova. K utopení došlo 20. listopadu 1901, kdy do studny skočila 18letá Anna Klitsch, služka u sedláka Petera Manna ve Slavkově.⁶⁾

V množství negativních zpráv se v tisku vyskytla jedna, která potěší. Ve Slavkově slavil 26. listopadu 1901 zlatou svatbu manželský pár Johann Heger a jeho manželka Antonia. Manželé měli 71 a 73 let a byli plně fyzicky i duševně zdraví.⁷⁾ Jubilejní dvojice byla obecně známá dobročinnou prací pro chudé a pro kostel.

Na Lipensku vyvolala značné vzrušení loupežná vražda, spáchaná 12. února 1904 u Bohuslávky, a to u mostu vedoucím přes potok.⁸⁾ Čtyřiapadesátiletý Josef Bednář, hostinský z Podhradní Lhoty, byl několika ranami omráčen a vhozen na okraj potoka tak, že se utopil. Zavražděn byl úkladně a pro peníze, byl mu uloupen obnos asi 700,- K. Podezřelým se stal Florian Knopp ze Slavkova, který byl viděn v jeho společnosti a který J. Bednářovi dlužil 1.400,- korun. J. Bednář bydlel po dlouhou dobu v Lipníku a zabýval se půjčováním peněz venkovanům.⁹⁾ Když se četník František Pucher pro Knoppa dostavil, ten se celý začal třást a přiznal, že byl v kritický den v Lipníku.¹⁰⁾ Nalezeny u něho byly i nějaké peníze a na kalhotách byly zjištěny lékařskou fakultou ve Vídni krvavé skvrny, pocházející od lidské krve. Všichni svědkové Knoppovi potvrdovali alibi. Nakonec ho porota 11 hlasy osvobodila od těžké obžaloby.

V dubnu 1904 zběhl z vojny Ignaz Schwarz, narozený 11. února 1880 svobodné matce (otec neznámý) v č. 20 ve Slavkově, příslušný tamtéž.¹¹⁾ Dobře vybavený dlouhým nožem schovaným v holince a v druhé dlátem, k tomu také kleštěmi a paklíči, se od té doby potuloval s cikány. V červnu téhož roku byl zatčen.

Známy zloděj Adolf Schwarz, rudolfovský rodák, ukradl v červnu 1913 ve Slavkově u Lipníka ze zásuvek a truhlic peníze.¹²⁾ Okradenými byli Anton Mann, jehož truhlici zloděj rozbil motykou a Ernst Stix.

Po dlouhých letech bez vzrušení následuje zpráva o krádeži pěti husí, ze které byl obviněn mladý cikán Juraj Daniš, patřící k cikánské tlupě, která kolem projížděla.¹³⁾ Husy patřily domkařům Oskaru Losertovi a Josefu Richterovi ze Slavkova. Mladý zloděj byl odveden do vazby v Přerově.

V srpnu 1935 byl hledán tehdy již deset dní neznámý 16letý učeň Alois Malatka z Přerova, který odešel se dvěma kamarády někam na Slavkov.¹⁴⁾ Veřejnost byla vyzvána, aby o hledaném podala informace policii. Neznámým se stal i 31letý František Ovesný, který byl poslán s koňským povozem

do Olomouce, aby něco přivezl.¹⁵⁾ Mladík potah i s koňmi prodal ve Slavkově a peníze prohrál. Kupec, který lacino koupil, musel vše vrátit a zloděj putoval do vězení. Poslední událost v tomto výčtu skončila pro neznámé lupiče neúspěchem. Ti se vloupali do řady objektů na Hranicku a rovněž se pokusili v srpnu 1938 vyloupit faru ve Slavkově.¹⁶⁾ Naštěstí byli vyrušeni.

Poznámky:

- 1) Weisskirchen-Leipniker Local-Anzeiger 26. 3. 1887, 13, 3.
- 2) Weisskirchen-Leipniker Local-Anzeiger 30. 7. 1887, 31, 4.
- 3) Weisskirchen-Leipniker Local-Anzeiger 9. 3. 1889, 10, 2.
- 4) Die neue Zeit 30. 5. 1894, 122, 7.
- 5) Olomoucký Pozor 3. 10. 1899, 113, 6. – Hlasy z Pobečví 6. 10. 1899, 41, 2.
- 6) Olmützer Zeitung 29. 11. 1901, 2637, 3.
- 7) Olmützer Zeitung 29. 11. 1901, 2637, 3. – Bratr Johanna, ThDr. Mathias Heger (1825 – 1849 – 1911), byl profesorem náboženství v Opavě a dva roky předtím slavil 50 let kněžství. Oba bratři pocházeli z rodu slavkovského dědičného rychtáře.
- 8) Hlasy z Pobečví 20. 2. 1904, 8, 3.
- 9) Hlasy z Pobečví 12. 3. 1904, 113, 3.
- 10) Pozor 22. 5. 1904, 80, 4.
- 11) Hlasy z Pobečví 18. 6. 1904, 25, 2. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Slavkov u Lipníka, sign. L XII 3. inv. č. 6869, N 1858–1902, Slavkov, 78.
- 12) Mährisches Tagblatt 16. 9. 1913, 212, 5. – Neue mährisch-schlesische Presse 17. 9. 1913, 213, 3.
- 13) Moravský večerník 29. 4. 1933, 101, 6.
- 14) Moravský večerník 8. 8. 1935, 180, 4.
- 15) Moravský večerník 25. 2. 1938, 55, 5.
- 16) Moravský večerník 28. 8. 1938, 235, 1.

Prameny:

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Sbírka matrik

Římskokatolická fara Slavkov u Lipníka, sign. L XII 3. inv. č. 6869, N 1858–1902, Slavkov, 78.

Noviny:

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Die neue Zeit: Blätter für nationale Interessen – Hlasy z Pobečví: list ku hájení zájmů českého lidu v Pobečví – Mährisches Tagblatt – Moravský večerník – Neue mährisch-schlesische Presse: Tagesausgabe – Olmützer Zeitung – Olomoucký Pozor – Pozor – Weisskirchen-Leipniker Local-Anzeiger: christlichen-soziales Organ für das nordöstliche Mähren

Smilov

Zjištěné nešťastné události ve Smilově mezi lety 1863–1937 jsou pestrého druhu. Nejčastější bylo vloupání, krádež či kombinace obojího, zpronevěra či okrádání, celkem 13 případů. Jeden člověk byl přepaden. Celkem sedmkrát hořelo, tři lidé spáchali sebevraždu, tři další zemřeli po smrtelné nehodě, dva vyvázli s těžkým zraněním, jednu osobu pokoušel pes a malá holčička byla znásilněna. Do obce byli příslušní tři muži, kteří se obzvláště vyznamenali ve zlodějském řemesle, vrah a udavač.

První zpráva se týká požáru. Dne 9. srpna 1863 ve Smilově hořelo čtrnáct jiter křoví a vysokého lesa.¹⁾ Smilovský občan Johann Dörich, obdržel ke konci roku 1885 milost. Původní trest za vraždu – oběšení, mu byl zmírněn na doživotní žalář, zostřený posty a samovazbou.²⁾

O sebevraždu se pokusila 32letá Filomena Schwarz, zaměstnaná jako služebná v Olomouci.³⁾ Vypila roztok, který si připravila s fosforem, seškrabaným ze zápalek. Motivem byla nešťastná láska. Byla převezena do zemské nemocnice, která tehdy ještě sídlila v dnešní Křížkovského ulici č. 10 (nyní budova Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci). Bohužel zemřela 23. června 1891, její pohřeb se konal 25. června.⁴⁾ Na rozdíl od předešlé se nehoda, kterou utrpěla manželka říšského a zemského poslance JUDr. Jana Žáčka (1849–1934) při cestě ze Smilova do Hrubé Vody, kde si vymkla kotník, dala vyléčit.⁵⁾

V noci z 22. na 23. srpna 1900 vypukl na pile poblíž Smilova požár, za oběť mu padly velké zásoby dřeva a celá budova. Oheň byl patrně uměle založen, dveře do místnosti, ve které spala čeleď, byly totiž zvenčí zataraseny. V době ohně byla navíc spáchána krádež.⁶⁾

Vážná nehoda potkala v srpnu 1901 čtyřicetiletého rolníka Eduarda Krätschmera, kterému se při dovážce kamene splašili koně.⁷⁾ Z vozu seskočil tak nešťastně, že se doslal pod kola těžce naloženého povozu, který mu přejel nohu. Byl ihned dopraven do olomoucké nemocnice, kde mu musela být noha až u kolena odejmuta.

Stavení č. 65, tj. smilovský mlýn s pilou Magdaleny Schenk, znovu vyhořelo v noci z 8. na 9. srpna 1904.⁸⁾ Příčina ohně nebyla zjištěna, škoda činila 10.600,- K, pojištění bylo uzavřeno na 5.000,- K. Objekty byly znovu postaveny a existují dodnes.

Smilovský mlýn a okolní budovy, stav v roce 2015. Foto Michal Krejčí.

Dne 6. června 1907 ráno byl kládou kutálející se z kopce zraněn Alois Morbitzer z Heroltovic, bydlící ve Smilově.⁹⁾ Kláda mu zlomila nohu a rozdrtila tělo. Během cesty do nemocnice v Moravském Berouně zeslábl kvůli velké ztrátě krve a následkem toho tam hned po příjezdu zemřel. Dne 11. června měl mít svatbu. Koncem července 1907 uprchli dva trestanci z vojenské věznice v Olomouci a potulovali se kolem Smilova.¹⁰⁾

Dne 14. září 1909 se oběsila Karolina Glier z č. 121, vdova po Johannu Glierovi ze Smilova, dcera Floriana

Kirniga ze Smilova a jeho manželky Klary, rozené Mader. Narodila se 7. června 1839 ve Smilově, měla 70 let, tři měsíce a sedm dnů. Dne 16. září ji na hřbitově ve Městě Libavě pochoval P. L. Vávra.¹¹⁾

V okolí Smilova pobíhal v polovině srpna 1912 podezřelý pes, který utekl řezníkovi v Hlubočkách.¹²⁾ Pokousal školačku, která v lese sbírala houby a také pasoucí se krávu. Psa, který měl vzteklinu, nakonec zastřelil celník z Velké Střelné. Kráva musela být poražena a zakopána, děvče bylo dopraveno do Pasteurova ústavu ve Vídni a majitel psa byl předán k potrestání. V září 1913 v obcích na Libavsku řádl zloděj Adolf Schwarz. Chystal se také na starostu obce Smilova Josefa Scholze, ten ale pachatele vyrušil.¹³⁾

Dvacetiletý Wilhelm Morbitzer ze Smilova okradl v květnu 1923 pekaře Siegmunda a po činu utekl.¹⁴⁾ Obchodní cestující Herold ze Smilova nabízel vzorky na náhrobní kameny, které měl uloženy v kanceláři železniční zastávky Smilov.¹⁵⁾ Neznámí pachatelé v noci na 26. února 1924 vypáchili dveře a vzorky sebrali. Titíž nebo jiní zloději se tam znovu vloupali v červenci téhož roku, byli ale vyrušení a prchli do lesa.¹⁶⁾

Ve smilovských lesích byl v létě 1925 spáchán jeden z nejhorších zločinů, neznámý zvrhlík zneužil dva a půl roku staré děvčátko. Rodiče, žijící poblíž smilovské zastávky, ho našli až na druhý den, kdy už nejevilo známky života.¹⁷⁾

V noci na 10. listopadu 1926 vypukl u rolníka Aloise Zimmera ve Smilově požár, který zničil celé stavení a způsobil škodu 68.425,- Kč.¹⁸⁾ Sousední stavení, patřící rolníku Morbitzerovi, ohořelo, škoda byla vyčíslena na 6.000,- Kč. Šetřeními se zjistilo, že požár vznikl od Zimmerova chatrného komína, proto na něj bylo podáno trestní oznámení.

Také ve Smilově žil kriminálník, byl to šestadvacetkrát trestaný Alfred Schulmeister.¹⁹⁾ V únoru 1928 byl přistižen po krádeži obuvi v Olomouci, zatčen a předán soudu. Jiný zloděj 2. května navštívil dům rolníka Rudolfa Machatsche, sekýrou vypáchil dveře, ukradl za 2.000,- Kč různých šperků, ale na 1.600,- Kč, které byly uschovány v hrníčku v kredenci, nepřišel.²⁰⁾ Zanedlouho byl zloděj zatčen ve Šternberku.²¹⁾

Vidinami mrtvého otce trpěl mladý Johann Niesner. Trudnomyslnost se u něho projevila od té doby, co skutečně jeho otce, dřevaře, neznámí pachatelé přepadli a ztýrali. Stalo se to v blíže neurčené době asi v roce 1926.²²⁾

Zloději se v únoru roku 1931 vloupali do stavení rolníka Eduarda Madera a odnesli odtud služebné E. Morbitzer velké množství prádla v ceně přes 500,- Kč.²³⁾ Tragicky ukončil svůj život 23letý holičský pomocník František Klemš z Radíkova (Olomouc-Radíkov). Jeho zohavená mrtvola s oddělenou hlavou byla nalezena 27. července 1931 na kolejích u železniční zastávky Smilov.²⁴⁾

Bratři Josef a František Jahnovi ze Smilova jeli 11. června 1932, oba na jednom kole. Na kopci

u Jestřabí, zrovna v místech, kde je nejprudší svah, se jim uvolnilo přední kolo a oba bratři spadli na tvrdou silnici. Do olomoucké nemocnice byli odvezeni ve vážném stavu.²⁵⁾

Před senátem krajského soudu v Olomouci se 16. května 1933 konalo přeličení se dvěma podvodníky z Brna. Jeden z nich, 31letý Emanuel Křivonožka, přesvědčil smilovského faráře P. Adolfa Trubriga, aby si zakoupil losy, že na ně určitě vyhraje.²⁶⁾ Farář se nechal zlákat a postupně Křivonožkovi v hotovosti vyplatil téměř 12.000,- Kč, další peníze posílal na splátky. Při soudu byl E. Křivonožka osvobozen, tvrdil, že P. A. Trubriga nikdy neviděl, soud mu uvěřil a dostal tedy minimální trest. Znovu hořelo na smilovské železniční stanici 18. července 1933, a to dřevěné skladiště s inventářem a třemi jízdními koly.²⁷⁾ Šestadvacetkrát trestaný 41letý obchodní příručí A. Schulmeister ze Smilova, hledaný četnickou stanicí, ukradl v roce 1928 v Olomouci tři páry obuvi. Za to a jiné přečiny byl uvězněn, z vazební věznice ve Městě Libavě utekl a byl zatčen koncem srpna 1933 v Šumperku.²⁸⁾ Kupodivu byl zakrátko znovu na svobodě a 18. září téhož roku se pokusil vloupat do bytu olomouckého hostinského Leopolda Bubeníka v Denisově ulici.²⁹⁾ Otevřel si paklíčem, ale hostinský, který ležel na pohovce, ho uslyšel a A. Schulmeister byl poté zadržen.

Adolf Hoffmann ze Smilova se nechal pod schody do olomouckého parku Výpadu okrást mladým člověkem, který ho předtím pozval na pivo. Přišel ale jen o 120,- Kč.³⁰⁾ Na větší lup si přišla tlupa zlodějů, která se 1. prosince 1934 vloupala do smilovského kostela, kde odcizila bohoslužebné náradí v ceně asi 10.000,- Kč. Možná titíž pachatelé ještě téže noci vnikli do domu obchodníka K. Dörricha a odcizili téměř celou výbavu jeho dcery, jako šatstvo, prádlo, hodinky a šperky v ceně 30.000,- Kč.³¹⁾ Rodina spala ve vedlejším pokoji a lupiče neslyšela.

Po 27letém kameníkovi Karlu Baierovi ze Smilova, který byl 172 cm vysoký, štíhlé postavy, kaštanových vlasů a na pravé ruce měl vytetovanou ženskou hlavu s ovinutým hadem kolem meče, pod nímž měl vytetováno slovo „Rache“ (tj. msta), bylo vyhlášeno v dubnu 1935 pátrání.³²⁾ Dne 30. března 1935 uprchl se spoluvězněm z pracovního tábora v kamenolomu v Olšovci a hned spolu vyloupili na Hranicku dva domy, řádili na Potštátsku a v Hrubé Vodě. Ještě téže noci se pokusili vyloupit faru ve Smilově, ale tam byli vyrušeni místním ponocným, který se s nimi pustil do zápasu. Nakonec oba zloději uprchli. V noci na 14. dubna 1935 byl K. Baier zatčen v Šumperku.³³⁾ Údajně provedl třicet vloupání a ukořistil různých věcí za deset tisíc korun.³⁴⁾ Četnictvo našlo i jeho skrýš se zbytkem lupu.

Z neznámé příčiny vypukl v květnu 1935 požár v domku Josefa Schniraba. Oheň strávil obytné stavení i přilehlé budovy až do základů, škoda přesahovala 50.000,- Kč a jen zčásti byla kryta pojištěním.³⁵⁾

Další loupeže, celkem šest za jednu noc, tj. na 24. června 1935, provedli patrně cikáni, potulující se po okolí.³⁶⁾ Loupili v Hrubé Vodě, cestou se zastavili na železniční zastávce ve Smilově, utrhli z nákladních vagónů plomby, ale nic neodcizili.

Tři vojenští zběhové, kteří utekli z olomouckých kasáren, se toulali po okolí, přičemž se dostali i do Smilova, kde po starostovi žádali peníze.³⁷⁾ Ten ale poznal, že jde o zběhy a zavolal na ně četníky. Byli zadrženi a odsouzeni. K. Baier opět 30. dubna 1936 uprchl z olšovského kamenolomu, kam byl opakovaně poslán na práci.³⁸⁾ Se svým kumpánem potom řádl na severní Moravě, kde vykrádali víkendové chaty, obchody a konsumy. Provedli celkem asi 20 krádeží. Mimo jiné se také vloupali do domu Johanna Schönweitze ve Smilově, kde odcizili množství šatstva za 2.000,- Kč. Byli dopadeni 8. května 1936 v Rýmařově a následně odsouzeni na osm měsíců. Po odpykání trestu měli jít znovu do robotárny, tentokrát do Šumperka. Dne 23. června 1937 již byl K. Baier znovu na svobodě, protože uprchl s dalšími čtyřmi vězni a spáchal dalších asi dvacet vloupání.³⁹⁾ Ovšem zanedlouho, 17. června 1937, ho četníci dostihli v Oskavě a vyzvali ho, aby zůstal stát.⁴⁰⁾ K. Baier vytáhl ostře nabitou pistoli a snažil se na četníka vystřelit, ten ho ale rychle předešel a střelil ho do levého boku. Zraněný zločinec byl odvezen ve vážném stavu do nemocnice. Při vyšetřování uvedl jeho kumpán, že K. Baier chtěl zastřelit svou ženu Marii, žijící v Šumperku, protože mu byla nevěrná.⁴¹⁾ V hlavni se mu ale vzpříčil náboj a rána nevyšla, tak vytáhl nůž a chtěl ženu zabít. Postupně vycházely v novinách články, které uváděly Baierův zhoršující se stav a vyšší a vyšší škodu, kterou způsobil, různá data jeho zatčení atd.⁴²⁾ Nakonec se K. Baier, hospitalizovaný v olomoucké vězeňské nemocnici, uzdravil.

Amad Schwarz ze Smilova udal v době okupace několik osob gestapu, za tento čin byl souzen 24. září 1946 olomouckým lidovým soudem.⁴³⁾ Ještě v roce 1947 varovala vojenská správa, že v lesích vojenského útvaru 5304, tj. i ve Smilově, se nachází mnoho nevybuchlých střel, a proto byl vstup do tohoto prostoru nebezpečný.⁴⁴⁾

Poznámky:

- 1) Morawské nowiny 8. 9. 1863, 72, 286. – Moravan 10. 9. 1863, 106, 4.
- 2) Našinec 25. 12. 1885, 152, 4.
- 3) Mährisches Tagblatt 23. 6. 1891, 141, 6.
- 4) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Olomouc-Sv. Václav, sign. O II 16, inv. č. 10 592, Z 1883–1912, I – Z 1883–1912, Olomouc-město.
- 5) Našinec 18. 7. 1900, 79, 3.
- 6) Pozor 25. 8. 1900, 97, 4. – Našinec 26. 8. 1900, 96, 4.
- 7) Pozor 17. 8. 1901, 97, 4. – Moravské noviny 21. 8. 1901, 190, 2. – Hlas: časopis církevní 22. 8. 1901, 191, 4.
- 8) Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien 11. 6. 1904, 47, 6. – Moravské noviny 16. 6. 1904, 136, 2.
- 9) Mährisch-schlesische Post 15. 6. 1907, 37, 4.
- 10) Pozor 29. 7. 1907, 145, 6.
- 11) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 213.

- 12) Hlas: časopis církevní 21. 8. 1912, 189, 3. – Selské listy 24. 8. 1912, 99, 5. – Hlasy z Hané 27. 8. 1912, 94, 3. – Selské listy 31. 8. 1912, 102, 3.
- 13) Mährisches Tagblatt 16. 9. 1913, 212, 5. – Neue mährisch-schlesische Presse 17. 9. 1913, 213, 3.
- 14) Moravský večerník 15. 5. 1923, 110, 2.
- 15) Moravský večerník 28. 2. 1924, 49, 2.
- 16) Moravský večerník 14. 7. 1924, 159, 2.
- 17) Pozor 18. 7. 1925, 161, 2.
- 18) Moravský večerník 18. 11. 1926, 264, 3.
- 19) Moravský večerník 10. 2. 1928, 35, 4.
- 20) Moravský večerník 8. 5. 1928, 108, 4.
- 21) Moravský večerník 26. 5. 1928, 123, 2.
- 22) Pozor 17. 11. 1928, 272, 5.
- 23) Československý denník: Ústřední orgán Československé strany živnostensko-středostavovské 12. 2. 1931, 35, 4. – Moravský večerník 13. 2. 1931, 37, 5.
- 24) Moravský večerník 27. 7. 1931, 170, 2.
- 25) Moravský večerník 13. 6. 1932, 136, 4.
- 26) Moravský deník 17. 5. 1933, 115, 2. – P. Adolf Trubrig (1903–1926–?).
- 27) Moravský deník 20. 7. 1933, 167, 2.
- 28) Moravský večerník 10. 2. 1928, 35, 4. – Moravský večerník 28. 8. 1933, 195, 3 a 4.
- 29) Moravský večerník 19. 9. 1933, 214, 4.
- 30) Moravský večerník 3. 8. 1934, 177, 2.
- 31) Moravský večerník 3. 12. 1934, 275, 2. – Moravský deník 4. 12. 1934, 285, 2. – Pozor 4. 12. 1934, 321, 4.
- 32) Moravský večerník 4. 4. 1935, 80, 1. – Moravský večerník 6. 4. 1935, 82, 4. – Pozor 6. 4. 1935, 95, 4. – Moravský večerník 8. 4. 1935, 83, 1.
- 33) Moravský deník 16. 4. 1935, 90, 2.
- 34) Moravský deník 18. 4. 1935, 92, 2.
- 35) Pozor 19. 5. 1935, 136, 4.
- 36) Moravský večerník 24. 6. 1935, 144, 3.
- 37) Moravský večerník 27. 2. 1936, 48, 5.
- 38) Moravský deník 9. 5. 1936, 109, 2. – Moravský deník 6. 8. 1936, 182, 2.
- 39) Moravský večerník 23. 6. 1937, 152, 4.
- 40) Moravský deník 21. 7. 1937, 167, 2. – Moravský večerník 21. 7. 1937, 178, 1.
- 41) Moravský deník 22. 7. 1937, 168, 2. – Moravský večerník 22. 7. 1937, 179, 1.
- 42) Dále o K. Baierovi též Moravský večerník 24. 7. 1937, 181, 3. – Moravský večerník 28. 7. 1937, 186, 3. – Moravský večerník 6. 8. 1937, 194, 3. – Moravský deník 10. 8. 1937, 168, 2. – Moravský deník 20. 8. 1937, 193, 3. – Moravský večerník 1. 9. 1937, 220, 4. – Moravský večerník 7. 10. 1937, 255, 1. – Moravský deník 15. 4. 1938, 89, 3.
- 43) Stráž lidu 22. 9. 1946, 217, 3.
- 44) Osvobozený Našinec: deník čl. strany lidové: list pracujícího katolického lidu 14. 8. 1947, 188, 5.

Prameny:

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Sbírka matrik

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35,

Z 1873–1922, Město Libavá, 213.

Římskokatolická fara Olomouc-Sv. Václav, sign. O II 16, inv. č. 10 592,

Z 1883–1912, I – Z 1883–1912, Olomouc-město.

Noviny:

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
 Československý denník: Ústřední orgán Československé strany živnostensko-středostavovské – Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien: deutschnationale politische Wochenschrift – Hlas: časopis církevní – Hlasy z Hané: list politický a národohospodářský – Mährisch-schlesische Post – Mährisches Tagblatt – Moravské noviny, příloha Brněnských novin – Moravský deník – Moravský večerník – Morawskie nowiny – Našinec – Neue mährisch-schlesische Presse: Tagesausgabe – Osvobozený Našinec: deník čl. strany lidové: list pracujícího katolického lidu – Pozor – Selské listy – Stráž lidu

Stará Voda

Na tomto místě uvádíme pouze nešťastné příhody, které se udály v rozmezí let 1854–1945,

a to s výjimkou neštěstí souvisejících s poutěmi či poutními procesy. O nich bude zmínka v připravované publikaci o poutích do Staré Vody, konaných od poloviny 19. století do roku 1945. V uvedeném období se staly tři sebevraždy, tři lidé zemřeli po úrazu, tři umrzli, tři osoby se utopily a jeden člověk uhořel. Hořelo devětkrát, zaznamenáno bylo sedm vloupání a krádeží. Staly se čtyři případy náhlého úmrtí, v obci byli dva duševně narušení, hledal se jeden nezvěstný, vyskytlo se týrání, ublížení na zdraví a podvod.

Mimo libavské Staré Vody existuje obec stejného názvu ve Slezsku, nyní místní část Andělské Hory. Pokud nebylo z dobových zpráv zřejmé, o kterou obec jde, byla identifikace obce provedena podle výskytu příjmení.

V listopadu roku 1854 byla na Moravě již velká zima, která si jen 13. listopadu vyžádala několik obětí. Tehdy ve Staré Vodě umrzl šedesátiletý švec Thomas Polzer. O dva dny později ho pochoval starovodský rektor P. Christian Wobornik, SchP.¹⁾

Anton Potsch přišel 5. srpna 1857 po návštěvě zloděje o pár stříbrných náušnic, černý hedvábný šátek s červenými pruhy, černý hedvábný šátek s modrými a malými bílými pruhy, stříbrné hodinky se řetězem a o nějaké peníze, které neznámý pachatel vyjmul z peněženky.²⁾ Krádež vyšetřoval Okresní soud v Hranicích.

Noviny zveřejnily soupis věcí ukradených manželskému páru Josefovi a Johanně Lehnertovým z uzamčených míst v noci z 10. na 11. prosince 1860. Seznam dokumentuje část vybavení domácnosti jako je oblečení, prádlo a obutí. Zmizely jedny černé orleánské šaty (tj. ze šité krajky), šedé šaty, potištěné plátěné šaty, podšité barchetové šaty modré barvy, modrá ovčí vlněná látka, černý hedvábný šátek, šála jasanové barvy, hedvábný šátek, hnědý šátek na hlavu, červený šátek na hlavu, červený šátek s malými květy, červený šátek s hedvábnými trásněmi, šáteček hnědé barvy, šála s malými květy, žlutá šála na ramena s červenými trásněmi a malá červená s červenými trásněmi, černý přehoz, žlutá šála z ovčí vlny, dva páry bot, pár punčoch z modré ovčí vlny, šest bílých povlaků s modrými pruhy a pět hnědých, malý bílý tkaný ubrus z hrubého plátne, modrá hedvábná zástěra, černá zástěra a druhá hnědá s červenými květy, dvě odměrky na chlebovou mouku a dva bochníky, třicet vajec, dvě kopy sýra, černo-modrá letní sukně s černou orleánskou krajkou a s hedvábnými knoflíky, modrá letní sukně, také zdobená, dvě černé hedvábné a jedna piketová vesta, pár kalhot ze světlé letní látky s černými koženými pruhy, pár šedých kalhot s černými pruhy, dva páry kotníčkových bot z telecí kůže, přehoz na postel se šesti zhlavci a dvěma bílými cíchami s úzkými modrými pruhy, povlečení s červenou mřížkou a patero povlečení z jemné látky.³⁾

Opět v noci, a to z 1. na 2. června roku 1862, se do starovodského kostela vloupali zloději a odcizili

umělecky provedenou lampu z postříbřené mědi, zavěšenou na třech řetězech, v průměru více než jeden střevec, stříbrné ozdoby z rámu milostné sošky o váze půl libry, fialový pláštík se zlatými okraji určený pro milostnou sošku, dva hladké malé zlaté kříže, jeden císařský dukát, prsten se zlatým listem ve formě malé čočky, relikviářovou krabičku z načervenalého dřeva se skleněnými kameny, zdobenými stříbrem, uvnitř s relikvií sv. Matky Anny, zabalené do zlaté nitě a dva hladké stříbrné svícny, vysoké půl střevice, tj. asi 15 cm.⁴⁾ Podezřelými byli dva muži, jeden vysoký, druhý střední postavy, jeden s plnou a vousatou bledou tváří a hnědými vlasy, druhý s blond vlasy, oba s knírkem. Náhradou za ukradenou byla do starovodského kostela zavěšena lampa z kostela ve Vojnovicích, jejímž dárce byl tamní mlynář Josef Demel. Později byl jeden ze zlodějů identifikován jako t. č. vězeň na útěku. Byl to záložní vojín Franz Lux, mluvící německy, maďarsky a česky, který byl podezřelý i z krádeže v poutním kostele na Vranově u Brna.⁵⁾

Neznámým způsobem vznikl 1. května 1863 oheň, který zničil dům ve Staré Vodě spolu s hospodářskou budovou a dvěma kusy dobytka. Škoda se odhadovala na asi 2.500,- florénů.⁶⁾

V noci 24. dubna 1865 se neznámý pachatel dostal rozbitým oknem do jednoho domu ve Staré Vodě, vybral trezor, ve kterém bylo celé jmění manželů N., tj. stříbro, bankovky, cenné papíry v hodnotě asi 600,- florénů.⁷⁾ Následující den, na týdenním trhu v Olomouci, si policejní orgány všimly muže, jehož chování jim bylo nápadné. Nalezli u něj dost průkazného materiálu proto, aby ho mohli předat soudu.

Šestapadesátiletý Andreas Titz umrl 25. prosince 1872, 28. prosince ho pochoval P. Florenc Vybíral, SchP.⁸⁾ Na následky popálenin při požáru 30. listopadu 1873 zemřel v 60 letech a 11 měsících věku v č. 1 Josef Terk, 2. prosince byl pohřben.⁹⁾ V září 1874 zemřel záhadnou smrtí 39letý Johann Thiem.

Úředně hledán byl patrně duševně narušený a již třicet roků nezvěstný Josef Schram.¹⁰⁾ Pátrání po něm bylo vyhlášeno v dubnu 1875. Pokud by se neohlásil u soudu či u svého opatrovníka Ignaze Morbitzera, byl by prohlášen za mrtvého. Výsledek akce neznáme.

Dne 13. března 1879 se vracel z Nového Jičína domů do Podlesí č. 44 osmačtyřicetiletý švec Ignatz Seidler.¹¹⁾ Počasí bylo chladné, padal sníh. Ve Staré Vodě se zastavil na pálenku, odmítl pozvání na nocleh a následujícího dne ráno byl nalezen zmrzlý na ulici. Po třech dnech ho pochoval kurát P. Anton Gebauer na hřbitově v Podlesí.¹²⁾

Na základě rozhodnutí Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 18. června 1886 byla uvalena na Amalii Sohr, narozenou 16. dubna 1861, dceru Emanuela a Josefy Sohrových, kuratela.¹³⁾ Za jejího opatrovníka byl určen Josef Schiffner z č. 46. Podobně dopadl Anton Knapp, zaměstnanec pošty

v Hodolanech (nyní Olomouc-Hodolany), který byl rozhodnutím Okresního soudu v Olomouci z 15. března 1887 prohlášen za nepřičetného a jeho opatrovníkem se stal Ludwig Knapp ve Staré Vodě.¹⁴⁾

Neštěstím pro povozníka Herrmanna bylo, když 24. července 1888 poblíž Staré Vody dostal jeho kůň mrtvičný záchvat a pošel.¹⁵⁾ Povozník koně možná zrovna potřeboval na dovážení poutníků.

Těžko lze uvěřit, že v promodlené obci, jakou byla Stará Voda, se mohlo udát něco takového.¹⁶⁾ Přesto tam žili rodiče Conrad a Anna Raschovi se svou osmnáctiletou epileptickou dcerou Theresií, které postavili provizorní příbytek ze slámy ve chlívě mezi telaty a prasaty. Nešťastnému děvčeti, které dříve chodilo do školy a umělo psát, se za poslední dobu zhoršil zdravotní stav natolik, že údajně muselo být takto drženo v izolaci kvůli své nečistotě a nepříjemnému zápachu. Proti rodičům bylo v roce 1889 podáno trestní oznámení.

Znovu ve Staré Vodě hořelo 1. září 1892, chytla stodola, půda domu č. 37 a především zahynul majitel, chalupník Anton Schenk, když se snažil zachránit svůj majetek. Zanechal po sobě vdovu a pět nezletilých dětí. Celkové poškození bylo odhadnuto na 2.500,- fl., pojištění činilo jen 850,- fl.¹⁷⁾ Dne 14. června 1893 se ve Staré Vodě (mimo obec) zastřelil ženatý Theodor Klein, obuvník z Budišova, syn Tadeáše Kleina, rolníka ve Svatoňovicích a jeho manželky Veroniky, dcery Josefa Kadly, rolníka z Heřmáněk.¹⁸⁾ Bylo mu 38 let, 6 měsíců a 11 dní. Po dvou dnech ho ve Staré Vodě pochoval místní hrobník Johann Zink.

Následující úmrtí bylo i nebylo způsobeno vnějšími okolnostmi, ale smrt studenta dojala mnoho lidí. Student 7. třídy olomouckého c. k. Německého státního gymnasia Josef Schenk zemřel 2. července 1894 na souchotiny ve Staré Vodě v domě č. 37. Bylo mu 20 let, sedm měsíců a 25 dnů.¹⁹⁾ Jeho otec Josef Schenk st., chudý tesař, zahynul při požáru před dvěma lety a chlapec se z tohoto neštěstí nedokázal vzchopit. Byl to chlapec vyznačující se bezvadnou morálkou, plnicí všechny své povinnosti s velkou svědomitostí i přes nemoci a strádání. Poslední pomazání dostal od administrátora P. Severina Kulmona, SchP a 4. července ho pochoval ThDr. Ferdinand Černík.²⁰⁾ Na pohřeb se dostavili mnozí spolužáci, ředitel gymnázia a jeden člen profesorského sboru a položili na rakev svého kolegy krásný věnec. V olomouckém kostele Panny Marie Sněžné se za zemřelého konala zádušní mše svatá.

Znovu hořelo, zase to byl první den v měsíci, tentokrát v říjnu 1899.²¹⁾ Vyhořel jeden ze starovodských hostinců. Těžce popáleni byli i kůň a kráva, způsobená škoda se vyšplhala na 6.000,- florénů, majitel byl pojištěn na čtyři tisíce.

Z 10. na 11. června 1901 v noci se pokoušel vloupat do kaple svaté Anny nad Královskou

studánkou několikrátě trestaný pobuda Hansmann z Domašova nad Bystřicí.²⁹⁾ Měl v úmyslu z uvnitř umístěné pokladničky odcizit milodary nábožných poutníků. Poněvadž však železné mřížoví nemohl vyrazit, dostal nápad vniknout dovnitř kaple spodem. K tomu účelu odstranil těžké balvany, což vyžadovalo mnoho námahy. Když však poznal, že průčelím kaple se dovnitř nedostane, učinil podobný pokus z pravé strany. Vylomil pomocí dřevěné silné páky několik mohutných kamenů a začal bourat zeď. Pak zkoušel větví vymést mince, které poutníci naházeli dovnitř. Nakonec, snad unaven nebo vyrušen, zmizel. Byl zadržen ve Městě Libavé a k činu se přiznal.

Dne 30. srpna 1901 se v lese u Staré Vody zastřelil sedmnáctiletý student olomouckého učitelského ústavu E. M.²⁹⁾ Několikrát se zmínil, že si vezme život a tak to i udělal.

Chlapec předškolního věku, synek místního usedlíka Konrada Rasche si v jednom z posledních dnů roku 1903 hrál s údajně nalezenou kapslí dynamitu.²⁹⁾ Při výbuchu přišel o jeden prst a další na obou rukách měl poškozené.

Alkoholik Josef Sohr z č. 40 zemřel náhle 1. ledna 1904, pohřben byl 3. ledna, měl pouhých 26 let, 11 měsíců a 13 dní.²⁵⁾ Ve čtvrtek 16. června 1904 se oběsila 51letá, svobodná Theresie Hausner.²⁶⁾ Ve vsi byla velmi oblíbená a nikdo nechtěl uvěřit, že by mohla skončit tak tragicky, i když po delší dobu byla melancholická, jak na to upozornil i lékař. Byla hodinu bez dozoru a pak již všechny pokusy o resuscitaci byly neúspěšné. Na poslední cestě ji přišlo vyprovodit mnoho spoluobytel i lidí z okolí. V září 1904 byla patrně v Brně pro spáchané podvody zatčena 40letá služka Amalie Ludwig ze Staré Vody.²⁷⁾ Zda šlo o Starou Vodu u Libavé, není zřejmé.

Ve Staré Vodě usoudili, že obecní šatlava je zbytečná, a tak ji 20. června 1905 demolovali a poté přestavěli na Lurdkou jeskyni.

Adolf Schwarz, příslušný do Nové Vsi nad Odrou, si přišel na slušný lup, když na podzim 1913 vyloupil stavení Aloisie Potsche, ve kterém sebral 800,- K, zlaté hodinky i se zlatým řetízem, stříbrné hodinky s řetízem a dvě vkladní knížky. Přesto, že byli nasazeni i policejní psi, pachatel unikl.²⁸⁾

Tragické neštěstí si vyžádalo smrt malého chlapce, synka majitelky usedlosti Sophie Wawerky.²⁹⁾ Dne 27. října 1916 si téměř šestiletý Adolf Wawerka, v době, kdy dospělí byli zaměstnáni mlácením obilí, chtěl umýt ruce, spadl do vody jen 30 cm hluboké, a utopil se.

Požár u Adolfa Richtera v dolní části vsi, který propukl začátkem října 1921, zničil vše.³⁰⁾

Hořet začalo v časných ranních hodinách ve stodole a oheň se šířil tak rychle, že pro nedostatek vody a přes úsilí místního a vojnovického hasičského sboru nebylo možné kromě dobytka mnoho zachránit. Bylo ještě štěstí, že nefoukalo. Majitel byl

pojištěn pouze na 18.000,- K, za což nové stavení pravděpodobně již nepořídil.

Smrtelné zranění utrpěl 27. října 1924 večer čeledín z Budišova Johann Potsch, narozený v Guntramovicích 14. února 1874, který přijížděl od Města Libavé do Staré Vody z prudkého kopce.³¹⁾ Vozka usnul a poblíž hostince se nebrzděný povoz rozjel, koně se vyděsili a dali se na úprk.

J. Potsch spadl mezi koně a vůz. Až následující den bylo nalezeno jeho mrtvé tělo na ulici. Pochován byl 1. listopadu ve Staré Vodě, měl 50 let, osm měsíců a 13 dnů. Dne 28. července 1926 byl nalezen mezi Starou Vodou a Městem Libavou v tzv. Geislersgrundu mrtvý 83letý Josef Lehnert z č. 38, který náhle zemřel pravděpodobně na zástavu srdce.³²⁾ Pohřeb se konal 30. července, dožil se 83 let a tří dnů. Anna Kraus ze Staré Vody byla 25. května 1927 při práci na poli raněna mrtvicí, po dvou dnech pak zemřela. V roce 1930 ve Staré Vodě zase hořelo, blesk 17. července uhodil do domu č. 17, který byl zničen i přes snahu mnoha obyvatel přispěchavších k pomoci. O této tragedii noviny neinformovaly.

Od 31. ledna 1931 se pohřešoval bývalý starosta obce Josef Losert. Byl nemocný a po prodělaném pádu z výšky zapomínal. Nicméně odjel do Podlesí, ale na zpáteční cestě zabloudil až ke Schwarzovu mlýnu. Tam se skutálel do Odry a nalezen byl až 2. února ve vodě zmrzlý. Jeho pohřbu se zúčastnila spousta lidí. V březnu 1931 byla v Opavě dopadena M(aria?) Heinz, která vyhládala u jisté opavské firmy různé zboží v ceně 196,- Kč. Vykazovala se dopisem od „zbožných sester z kláštera ze Staré Vody“, který, jak se potom u Krajského soudu v Opavě přiznala, si sama napsala a podepsala.³³⁾ V noci z 19. na 20. září 1931 až do základů shořel dům a stodola rolníka Konrada Jahna. Díky rychlému a bezpečnému zásahu hasičského sboru byly zachráněny sousední domy. Jako obvykle původ požáru nebyl zjištěn.³⁴⁾ Na půdě u kostelníka Franze Geislera hořelo 11. srpna 1932. Hasiči přijeli okamžitě, přesto však kostelník utrpěl velikou škodu, shořely peníze, svíčky a všechno zimní oblečení.³⁵⁾ Svíček a zboží zhotoveného z vosku měl na skladě jistě dostatek, poutní sezóna byla v plném proudu a on toto zboží prodával v předsíni kostela a v sakristii.

Starovodský kostel, ve kterém byly uloženy velmi vzácné a drahocenné kostelní relikvie, se cílem zlodějů znovu stal v prosinci 1934.³⁶⁾ Při pravidelné prohlídce bylo zjištěno, že dvě mešní roucha, čtyři dalmatiky a dvě kalichová vela zmizela. Tyto církevní textilie byly vyšívány ryzím zlatem a tehdy již přes dvě stě let staré. Jejich historická a umělecká byla odhadnuta na 50.000,- Kč. Skříň, z níž byly odcizeny, nebyly vůbec poškozeny, pachatel si patrně opatřil klíč. Bylo podezření, že tyto relikvie byly odcizeny nějakým zlodějem starožitností a odvečeny pak do nějakého zahraničního muzea.

Za pár dnů, 9. ledna 1935, propukl oheň, již podruhé hořel dům kostelníka Franze Geislera, který byl 31. října 1934 nuceně prodán, 10. ledna se do něj měl nastěhovat nový majitel.³⁷⁾ A v noci na 10. ledna 1935 vypukl oheň ve statku rolníka Ferdinanda Gockerta.³⁸⁾ Požár se záhy rozšířil na obytné stavení a hospodářské objekty. Na místo ohně dostavilo se několik hasičských sborů z celého okolí a jen s námahou se podařilo zachránit dobytek a drůbež. Tuhý mráz však nakonec znemožnil hašení, neboť voda zamrzala v hadicích a tudíž byl statek ohněm zničen až do základů. Škoda činila více než sto tisíc korun a jen z části byla kryta pojištěním. Požár byl patrně založen.

Zvláštní zranění postihlo v únoru 1935 sedmadvacetiletou dělnici Aloisii Beschonder ze Staré Vody, která při chůzi nedávala pozor na cestu, zakopla, upadla a zjistila, že si vrazila rezavý hřebík do kolena.³⁹⁾ Musela být převezena do olomoucké nemocnice.

V létě téhož roku, kdy byla Stará Voda plná poutníků, se 28. července šli místní chlapci na potok vykoupat.⁴⁰⁾ Domů se nevrátil osmiletý syn rolníka Johanna Dörricha, který údajně spadl do hluboké tůně a utonul. Nyní na Starovodském potoce hlubší tůň nenajdeme.

Ve čtvrtek 27. srpna 1936 vnikli dva neznámí mladí chlapci do domu sedláka Josefa Madera a ukradli mu stříbrné hodinky a oblečení v hodnotě jednoho tisíce korun.⁴¹⁾

Ve Staré Vodě byl 1. srpna 1937 pohřben Ernst Legrin, svobodný syn hudebnice Barbary Legrin, příslušný do Nového Města (pod Smrkem). Zemřel na rakovinu 30. června ve věku 44 let, 11 měsíců a pět dní, a to u Královské studánky. Narodil se na Neissebrücke (mostě přes Nisu) v Hirschfelde b. Zittau (Německo, Sasko) 25. srpna 1892.⁴²⁾

Patnáctiletý Oswald Kühnel zemřel 28. listopadu 1945 následkem těžkého poranění hlavy, hrudníku, břicha a končetin, způsobeném výbuchem ručního granátu.⁴³⁾ Narodil se 13. července 1930, rodina žila v č. 41.

Po odsunu zůstali v republice jen někteří německy mluvící obyvatelé. Byli mezi nimi i ti, kteří čekali na svůj ortel, který nad nimi vyřkne lidový soud. Mezi ně patřil i Alois Schram (narozen 1. dubna 1916) ze Staré Vody, odsouzený k trestu smrti za retribuční zločin. Patrně byl členem nebo dokonce funkcionářem fašistické či nacistické organizace, a proto byl v Olomouci 15. ledna 1946 popraven.⁴⁴⁾

Poznámky:

- 1) Die Presse 29. 11. 1854, 4. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolický farní úřad Stará Voda, inv. č. 5933, sign. Bu XI 1, N 1785–1826, Z 1785–1872, O 1785–1872, Stará Voda, 151. – P. Christian a s. Tobia, tj. Kristián Tobiaš Voborník, SchP (1796 – 1814 – 1820 – 1872).
- 2) Brünner Zeitung 21. 8. 1857, 189, 1369.
- 3) Brünner Zeitung 18. 1. 1861, 15, 118.
- 4) Brünner Zeitung 15. 6. 1862, 137, 1092.
- 5) Brünner Zeitung 20. 7. 1862, 166, 1336.
- 6) Brünner Zeitung 14. 5. 1863, 110, 903. – Moravská orlice 16. 5. 1863, 56, 3.

- 7) Brünner Zeitung 9. 5. 1865, 106, 591.
- 8) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 5, inv. č. 5937, Z 1872–1902, Stará Voda, 3. – P. Josef Florenc Vybíral, SchP (Vybíral, 1823 – 1844 – 1851 – 1881).
- 9) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 5, inv. č. 5937, Z 1872–1902. I dále.
- 10) Brünner Zeitung 12. 4. 1875, 82, 262.
- 11) Olmützer Zeitung 22. 3. 1879, 291, 3.
- 12) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Podlesí, sign. Bu VIII 7, inv. č. 5920, Z 1857–1887, Podlesí. – P. Anton Gebauer (1845 – 1871 – 1889).
- 13) Brünner Zeitung 23. 7. 1886, 165, 2.
- 14) Brünner Zeitung 1. 4. 1887, 74, 1.
- 15) Die neue Zeit 25. 7. 1888, 169, 5.
- 16) Brünner Zeitung 23. 2. 1889, 45, 3 a 24. 2. 1889, 46, 2. – Mährisches Tagblatt 25. 2. 1889, 46, 5 a 6. 3. 1889, 54, 5.
- 17) Brünner Zeitung 6. 9. 1892, 203, 3.
- 18) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 5, inv. č. 5937, Z 1872–1902, Stará Voda, 27. Za překlad děkuji Mgr. Zdeňke Molinové.
- 19) Die neue Zeit 4. 6. 1894, 126, 5. – Mährisches Tagblatt 4. 6. 1894, 126, 5. – Die neue Zeit 13. 7. 1894, 158, 3. – Jahresbericht des k. k. akadem. Gymnasiums zu Olmütz, 1894, 65.
- 20) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 5, inv. č. 5937, Z 1872–1902, Stará Voda, 28. – P. Severin Josef Kulmon, SchP (Kulmon, 1845 – 1865 – 1874 – 1900). – ThDr. Ferdinand Černík (1862 – 1885 – 1948) byl katechetou na olomouckém gymnáziu, v době poutí vypomáhal ve Staré Vodě.
- 21) Brünner Zeitung 10. 10. 1899, 230, 3. – Mährisches Tagblatt 11. 10. 1899, 232, 5.
- 22) Hlas: časopis církevní 14. 6. 1901, 135, 4. – Našinec 16. 6. 1901, 70, 3.
- 23) Našinec 4. 8. 1901, 91, 3.
- 24) Nordmährische Rundschau 1. 1. 1904, 1, 7.
- 25) Matrika zemřelých ŘK farnost Stará Voda, sign. Bu – XI – 16, 1903–1946, uložena na ÚU VÚL.
- 26) Grenzpost: Zeitung für das christliche Volk des Schönhengster Gaues 25. 6. 1904, 26, 2.
- 27) Brněnské noviny 12. 9. 1904, 1904, 207, 3.
- 28) Ostrauer Zeitung 4. 10. 1913, 293, 4.
- 29) Deutsches Nordmährerblatt 6. 11. 1916, 609, 4; též Neuigkeits Welt Blatt 23. 11. 1916, 268, 14.
- 30) Das Volk: unabhängiges Tagblatt 15. 10. 1921, 838, 4.
- 31) Farní kronika. I dále. – Matrika zemřelých ŘK farnost Stará Voda, sign. Bu – XI – 16, 1903–1946, uložena na ÚU VÚL.
- 32) Farní kronika. I dále. – Matrika zemřelých ŘK farnost Stará Voda, sign. Bu – XI – 16, 1903–1946, uložena na ÚU VÚL.
- 33) Samostatnost 27. 3. 1931, 13, 3. – Stráž na Bečvě 27. 3. 1931, 13, 3. – Ve Staré Vodě žádné řeholnice nepůsobily.
- 34) Das Volk: unabhängiges Tagblatt 6. 9. 1931, 217, 4.
- 35) Farní kronika.
- 36) Moravský deník 8. 12. 1934, 289, 2.
- 37) Farní kronika.
- 38) Moravská orlice 12. 1. 1935, 10, 3. – Moravský deník 12. 1. 1935, 10, 2.
- 39) Moravský večerník 23. 2. 1935, 46, 1.
- 40) Moravský deník 30. 7. 1935, 175, 2. – Moravský večerník 31. 7. 1935, 173, 5.
- 41) Mährisches Tagblatt 29. 8. 1936, 198, 6.
- 42) Matrika zemřelých ŘK farnost Stará Voda, sign. Bu – XI – 16, 1903–1946, uložena na ÚU VÚL.
- 43) SOKA Olomouc, 07 – 27 Farní úřad Stará Voda, karton 6. – Farní kronika (zapsala Hermine Schiffner, uvádí jeho úmrtí k 23. 9. 1945).
- 44) Liška, Otakar a kol.: Vykonané tresty smrti Československo 1918–1989. S. 133 a 192. http://data.idnes.cz/soubory/domaci/A170221_JJ_006_SEIT_02_-_DRUH_VYDN.PDF V tomto seznamu je veden jako narozený ve Světlé Hoře (m. č. Stará Voda) a zároveň ve Staré Vodě u Libavé. Místo správného narození nelze ověřit, příslušné matriky (Stará Voda, římskokat. f. ú., sign. Bu XI 11, N 1903–1946, Stará Voda, Vojnovice; Andělská Hora, římskokat. f. ú., sign. Br II 24, N 1910–1949, Andělská Hora a Andělská Hora, římskokat. f. ú., N 1904–1931, Světlá) jsou nepřístupné. Ve Staré Vodě u Libavé žili Schrammovi v č. 10, a po tři generace po sobě se muži jmenovali Alois. Ani jedno z jejich dat narození uvedených ve farní kronice není 1. duben 1916.

Prameny:**Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc***Sbírka matrik*

Podleší, římskokat. f. ú., sign. Bu VIII 7, inv. č. 5920, Z 1857–1887, Podleší.

Stará Voda, římskokat. f. ú., inv. č. 5933, sign. Bu XI 1, N 1785–1826, Z 1785–1872, O 1785–1872, Stará Voda.

Stará Voda, římskokat. f. ú., sign. Bu XI 5, inv. č. 5937, Z 1872–1902, Stará Voda.

Státní okresní archiv Olomouc*O 7 – 27 Farní úřad Stará Voda*

Doklady k matrikám r. o. ú., 1930–1946, karton 6.

Újezdni úřad vojenského újezdu Libavá

Matrika zemřelých ŘK farnost Stará Voda, sign. Bu – XI – 16, 1903–1946.

Soukromý archiv*Gedenkbuch Pfarrkirche Altwasser ab anno 1903.* Citováno jako farní kronika.**Noviny:****Moravská zemská knihovna** <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>
Brněnské noviny – Brünner Zeitung – Jahresbericht des k.k. akadem. Gymnasiums zu Olmütz, 1894.**Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě** <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>
Ostrauer Zeitung: Tagblatt.**Österreichischen Nationalbibliothek** <http://anno.onb.ac.at/anno>
Deutsches Nordmährerblatt – Die Presse – Neuigkeits Welt Blatt.**Vědecká knihovna v Olomouci** <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
Die neue Zeit: Blätter für nationale Interessen – Hlas: časopis církevní – Mährisches Tagblatt – Moravský deník – Moravský večerník – Našinec – Nordmährische Rundschau: deutsch-politische Zeitschrift für Stadt und Land – Olmützer Zeitung – Samostatnost: Časopis českosl. Polit. Strany živnostensko-středostavovské pro vých. Moravu a Slezsko – Stráž na Bečvě: list hájící zájmy středních stavů.**Varhošť**

V obci můžeme nešťastné události sledovat mezi lety 1869–1937, kdy si dobrovolně vzali život tři občané, staly se tři smrtelné nehody, tři vážná zranění, jedno přepadení, šestkrát hořelo, bylo evidováno devět krádeží a loupeží a jeden podvod. Dvě tragicky vyhlížející události skončily dobře. Z Varhoště pocházelo celkem pět kriminálků, tj. Josef Mück, Adolf Schwarz, Franz Knapp, Josef Knapp a „král moravských kasařů“ Štěpán Grunt.

Když se v polovině prosince 1869 vracel jistý varhošťský kovář z Olomouce domů, byl nedaleko Daskabátu několika muži přepaden.¹⁾ Zasadili mu několik ran do hlavy a pak ho oloupili. K požáru, který před časem zničil mlýn ve Varhošti, se přiznal desetiletý chlapec, zadržený 28. března 1873 v Lázních u Tršic.²⁾ Marie Wisloužil(!) z Varhoště ztratila 2. května 1874 cestou z Olomouce do Hodolan (Olomouc-Hodolany) 10 fl., jak bylo oznámeno v tisku.³⁾ Pro nálezce byla vypsána odměna. Dne 12. června 1880 spadl s druhého patra továrny na výrobu škrobu, která byla ve výstavbě, nádeník Franz Mück z Varhoště,

a to tak nešťastně, že utrpěl několik vážných zranění hlavy.⁴⁾ Jinému Mückovi, nádeníku Josefovi, zachránil život četník Eduard Richter z Velké Bystřice.⁵⁾ Našel ho v noci 18. listopadu 1883 ležet na cestě bez známek života. J. Mück se pak přiznal, že se opil v hospodě v Hodolanech (Olomouc-Hodolany) a cestou do Varhoště spadl z povozu, přejelo ho kolo a pak ztratil vědomí. Jiný nešťastník, vozká Severin Beier z Varhoště, měl namířeno 30. března 1895 s povozem plně naloženým dřevem z Holice na Nové Sady (Olomouc-Holice, Olomouc-Nové Sady).⁶⁾ Řeka Morava byla tehdy do šíře asi 400 m rozlita. Pokoušel se dostat na most, ale strhla ho voda, koně se zachytili mezi vrbami a vůz se ponořil do vody. Vozka se ho držel až do chvíle, kdy ho vysvobodili místní muži na člunu. Mezitím jeden kůň posel.

V noci z 20. na 21. října 1895 ve Varhošti provedli zloději větší loupež.⁷⁾ Sebrali mužské a dámské oblečení, šperky aj. předměty a způsobili škodu více než 300 florinů (rakousko-uherských zlatých). Velmi těžké zranění utrpěl před polovinou ledna 1897 Franz Hausner, zaměstnaný u rolníka Mücky ve Varhošti.⁸⁾ Nedával při práci pozor a strčil ruku do stroje.

Dne 20. června 1900 po půlnoci vypukl oheň v domě varhošťského starosty Libora Sindela.⁹⁾ Shořely i dvě stodoly, ve kterých bylo uloženo obilí chudých majitelů, mnoho hospodářského nářadí a strojů, dvě prasata a dva sousední výměnky. Celková škoda činila přibližně 4.000,- zlatých. V Doloplazích se oběsila dvacetiletá děvečka, pocházející z Varhoště. Sebevraždu vykonala ve stodole u sedláka, u kterého pět let sloužila.¹⁰⁾ Požár ve stodole vdovy Johanny Mück propukl 22. dubna 1901 večer, oheň přeskočil i na sousední usedlost Josefa Mücky.¹¹⁾ Většímu rozšíření požáru zabránili místní, ještřabští a nepřívazští hasiči.

Na život si sáhl další mladý člověk. Jeho mrtvola byla nalezena v lese nedaleko Velké Střelné. Šlo o třicetiletého ženatého pasíře Peregrina Klugera, příslušného do Varhoště.¹²⁾ Lidská kostra, která odpovídala charakteru těla Franze Motzky z Kozlova, který se ztratil v červnu 1902, byla nalezena lovcem v křoví poblíž Varhoště 11. prosince 1903.¹³⁾ Ráno 26. srpna 1904 signalizoval hasič, mající službu na strážní věži, požár lesa v blízkosti Varhoště.¹⁴⁾

Řada novin přinesla zprávu o zadržení podvodníka příslušného do Varhoště, 34letého nádeníka Josefa Mücky, a to i s jeho popisem. Byl velké postavy, hubený, nosil zrzavý knír, v posledním čase též zrzavé licousy. Podváděl pod falešnými jmény hostinské a řezníky, slíbil jim dodat prasata a vybíral si od nich zálohy. Ošizené osoby byly 30. listopadu 1904 vyzvány, aby se přihlásily na četnických stanicích.¹⁵⁾

Zednický pomocník Emanuel Polzer z Varhoště našel 15. července 1908 svou matku Josefu mrtvou v lese. Šla na roští, dostala infarkt a už se domů živá nevrátila.¹⁶⁾ Devětapadesátiletý ženatý Josef Losert, příslušný do Varhoště, dočasně pracoval jako mlynářský pomocník v Dubském mlýně v Blahutovicích (Jeseník nad Odrou-Blahutovice).¹⁷⁾ Tam v noci ze 6. na 7. listopadu 1908 spadl do Mlýnského potoka a utopil se. Pohřben byl na jesenickém hřbitově tamním kooperátorem P. Cyrilem Souškem.¹⁸⁾ Mlýn s pilou se nacházel na samotě jižně od Blahutovic, nyní je již zčásti zbořený. Zemřelý byl synem Antona Loserta z Varhoště a jeho manželky Klary rodem Mück, tamtéž.¹⁹⁾

Z Varhoště také pocházeli podvodníci či zloději, jednoho jsme již zmínili. Daleko známější však byl Adolf Schwarz (narozen 1893, někdy uváděn mylně jako Eduard), který byl již jako sedmnáctiletý odsouzen za krádeže a podvody na různých místech k těžkému žaláři na dobu čtyř měsíců.²⁰⁾ A. Schwarz byl synem mlynáře, žil ve Varhošti, příslušný byl do Rudoltovic.

Důvod, proč se zbavil života 58letý nádeník Josef Stix z Varhoště, nebyl zřejmý. Nalezen byl 26. září 1910 oběšený v lese.²¹⁾

Adolf Schwarz pokračoval po propuštění na svobodu ve své činnosti, v noci na 24. června 1913 kradl ve Velké Bystřici a znovu byl četnictvem hledán.²²⁾ Z hodolanského (Olomouc-Hodolany) hostince Na špici byl sanitkou převezen do nemocnice kočí Anton J. z Varhoště č. 35, který se v poledne 12. června 1914 ve sklepení hostince vážně zranil.²³⁾

Také z 28letého Franze Knappa, krejčovského pomocníka z Varhoště, se vyklubal zloděj.²⁴⁾ Prozradil se tím, že za dvě piva platil dvacetikorunou, což bylo okamžitě podezřelé. Nakonec se přiznal, že vnikl k Franzi Hühnelovi v Hlubočkách a ukradl mu 30,- K.

Dne 26. dubna 1917 shořela ve Varhošti střecha domu Anežky Eichler, které byla způsobena škoda asi za 4.000,- K, jen zčásti krytá pojištěním.²⁵⁾ Především o potraviny měli zájem zloději, kteří v noci na 5. července 1917 vznikli do statku rolníka Sienela.²⁶⁾ Ukradli 80 kg žitné mouky v ceně 48,- K a 15 kg uzeného masa v ceně 90,- K a s lupem beze stopy zmizeli. Zanedlouho, tj. v noci na 24. července 1917, vnikli také do statku Josefíny Hausner zloději a ukradli z neuzavřeného chlívků dva vepříky v ceně 700,- K, které hned na místě zabili a odnesli za vesnici.²⁷⁾ Stopy vedly do nedalekého lesa, kde tábořila asi třicetičlenná cikánská tlupa. Do rána sice cikáni z okolí zmizeli, ale téže noci se pokoušeli patrně titíž pachatelé ukrást vepřika domkářce Antonii Hausner v č. 6. Byli však při krádeži rozehnáni poručíkem Josefem Röderem, který tam byl na letním bytě. Situace se ještě asi za hodinu zopakovala. Po cikánské tlupě, která i na polích nadělala škody, dále již pátralo četnictvo.

Dalších téměř deset let se ve Varhošti snad nic špatného nepříhodovalo. Další zpráva pochází až z 27. listopadu 1927, kdy zloději řádili ve Velkém Újezdě, kde sebrali pět a dalších devět slepic i s kohoutem a nadělali škodu za 230,- K.²⁸⁾ Stopa z peří kupodivu vedla směrem k Varhošti.

Vůbec nejznámějším zločincem, pocházejícím z Varhoště, byl Štěpán Grunt, vyučený strojní zámečník, podezřelý z řady pokladních loupeží, spáchaných na celé Moravě a ve Slezsku.²⁹⁾ V říjnu 1932 byl eskortován do vazby olomouckého krajského soudu, kde měl být v „monstrprocesu“ souzen. Každý jeho případ byl vyšetřován zvlášť. Úplně usvědčen byl z loupeže pytle se 100.000,- Kč, který ukradl 2. února 1932 ve Městě Libavé. Peníze prý pak dal tchánovi Jaroslavu Konečnému, který za ně pro Š. Grunta na Prostějovsku postavil vilu. Podezření tehdy padlo na poštovního zřízence K. Preisse, který byl členem jeho bandy. Grunt pracoval v některých případech sám, někdy měl společníky. Všechny loupeže prováděl s největší opatrností a prohnáním. Členy jeho tlupy byli ještě truhlář J. Pollak z Města Libavé, dělník R. Meier z Budišova (nad Budišovkou), zedník F. Schenk, šofér K. Walter z Herčivaldu (zaniklá obec) a dalších šest mužů a dvě ženy. Tlupa řádila poslední tři roky v okresech Město Libavá, Vítkov a Dvorce a kromě loupeží, které noviny vypočítávají, měla na svědomí dvě loupežná přepadení v Domašově nad Bystřicí. Jejich výčet předložený soudu činil čtrnáct stran strojopisu. Gruntův dům měl být prodán a získané peníze vráceny poškozeným. Š. Grunt byl pro 75 loupeží a krádeží odsouzen novojičínským soudem na osm roků těžkého žaláře, nejvyšší soud v Brně mu trest zvýšil na deset let.³⁰⁾ Jeho společník R. Meier z Herčivaldu nakonec dostal šestnáct let, bývalý listonoš z Města Libavé osm let, sazba byla zvýšena i všem ostatním. Trest si odsouzenci odpýkali v Ilavě na Slovensku.

Nad Olomouckem řádila 14. května 1934 bouře se silnými průtržemi, během níž ve Varhošti zapálil blesk stodolu rolníka Wagnera.³¹⁾ K domkářce Teresii Richter v Luboměři (patrně pod Strážnou) přišel 15. srpna 1934 neznámý muž, který se představil jako bývalý spoluvězeň jejího syna.³²⁾ Ten ho prý poslal, aby od matky vyzvedl peníze. T. Richter mu dala 1.500,- Kč a potravin za dalších 200,- Kč a teprve později se dozvěděla, že byla podvedena. Četnictvo zjistilo v podvodníku 25letého Josefa Knappa z Varhoště. Varhošťský hajný Adolf Hausner měl ve zvyku nechávat klíče od domu na verandě. V noci na 17. srpna 1934 si tímto klíčem neznámý zloděj otevřel, odcizil 1.700,- Kč na hotovosti a různé šatstvo a prádlo za 800,- Kč, po krádeži dům uzamkl a klíč vrátil.³³⁾

Asi 17letý lupič v rámci celé řady krádeží a loupeží, kterých se dopustil v širokém okolí, vyloupil v srpnu 1935 i nejmenovaného rolníka ve Varhošti,

kterého připravil o šaty.³⁴⁾ V noci na 5. května 1936 se dva neznámí lupiči pokladen pokusili vloupat do kanceláře Spořitelního a záloženského spolku ve Varhošti, byli ale přistiženi a dali se na útěk.³⁵⁾ V té době bylo v pokladně na hotovosti několik tisíc korun. Po zlodějích bylo zahájeno pátrání. Další vloupání se odehrálo 10. července 1937.³⁶⁾ Zloděj ukradl v domě dělníka Franze Hausnera oblečení, prádlo a obuv za 1.004,- Kč.

Poznámky:

- 1) Morawské nowiny 16. 12. 1869, 150, 598.
- 2) Die neue Zeit 16. 4. 1873, 87, 4.
- 3) Die neue Zeit 6. 5. 1874, 104, 5.
- 4) Mährisches Tagblatt 17. 6. 1880, 2, 5.
- 5) Die neue Zeit 27. 12. 1883, 295, 4.
- 6) Mährisches Tagblatt 1. 4. 1895, 75, 6. – Našinec 3. 4. 1895, 39, 3. – Selské listy 3. 4. 1895, 27, 2.
- 7) Mährisches Tagblatt 23. 10. 1895, 244, 6.
- 8) Olomoucký Pozor 14. 1. 1897, 5, 3.
- 9) Mährisches Tagblatt 20. 6. 1900, 140, 6. – Die neue Zeit 24. 4. 1901, 169, 4.
- 10) Die neue Zeit 22. 2. 1901, 87, 3. – Olmützer Zeitung 23. 2. 1901, 2557, 3.
- 11) Die neue Zeit 24. 4. 1901, 169, 4.
- 12) Moravské noviny 25. 6. 1902, 144, 2.
- 13) Olmützer Zeitung 18. 12. 1903, 2851, 3.
- 14) Mährisches Tagblatt 27. 8. 1904, 195, 6.
- 15) Moravský sever 2. 12. 1904, 49, 3. – Pozor 2. 12. 1904, 185, 5. – Deutsche Volkszeitung 3. 12. 1904, 97, 5. – Deutsche Stimmen aus Mähren 4. 12. 1904, 49, 1. – Grenzboten des nordwestlichen Mährens 4. 12. 1904, 97, 3. – Mährisch-schlesische Post 2. 12. 1904, 58, 3. – Deutsche Wacht 8. 12. 1904, 49, 3.
- 16) Moravské noviny 20. 7. 1908, 165, 2. – Mährisches Tagblatt 20. 7. 1908, 164, 5.
- 17) Mährisch-schlesische Post 14. 11. 1908, 46, 5.
- 18) P. Cyrill Soušek (1877 – 1900 – 1944).
- 19) Zemský archiv v Opavě, Římskokatolická fara Jeseník nad Odrou, sign. NJ V 21, inv. č. 8769, N 1872–1915, Z 1872–1915, O 1872–1915, Blahutovice.
- 20) Mährisch-schlesische Post 27. 8. 1910, 36, 4.
- 21) Hlas: časopis církevní 5. 10. 1910, 226, 3.
- 22) Mährisches Tagblatt 27. 6. 1913, 146, 5.
- 23) Mährisches Tagblatt 13. 6. 1914, 132, 6.
- 24) Pozor 7. 8. 1916, 181, 3. – Stráž Severní Moravy 8. 8. 1916, 118, 3. – Hlas lidu 11. 8. 1916, 32, 7.
- 25) Hlas: časopis církevní 11. 5. 1917, 20, 7.
- 26) Pozor 9. 7. 1917, 153, 3.
- 27) Pozor 30. 7. 1917, 171, 3 a 4. – Lidové noviny 30. 7. 1917, 208, 2 a 31. 7. 1917, 209, 2. – Stráž Severní Moravy 31. 7. 1917, 87, 3. – Selské listy 4. 8. 1917, 31, 4.
- 28) Severomoravský kraj 11. 11. 1927, 45, 5.
- 29) Moravský deník 14. 10. 1932, 10, 2. – Moravský deník 8. 6. 1933, 133, 3. Těž Moravský večerník 17. 1. 1929, 14, 2 a 3. 2. 1929, 28, 2.
- 30) Moravský večerník 9. 11. 1933, 255, 3.
- 31) Moravský deník 16. 5. 1934, 114, 1.
- 32) Moravský deník 16. 8. 1935, 190, 2.
- 33) Moravský deník 18. 8. 1934, 193, 2.
- 34) Moravský deník 3. 10. 1935, 230, 3.
- 35) Moravský deník 6. 5. 1936, 106, 2.
- 36) Moravský deník 13. 7. 1937, 160, 2.

Prameny:

Zemský archiv v Opavě

Sbírka matrik

Římskokatolická fara Jeseník nad Odrou, sign. NJ V 21, inv. č. 8769, N 1872–1915, Z 1872–1915, O 1872–1915, Blahutovice.

Noviny:

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
Deutsche Stimmen aus Mähren. Politische Wochenschrift – Deutsche

Wacht für die Bezirke Hohenstadt, Müglitz und Schildberg – Deutsche Volkszeitung: für den Neutitscheiner Kreis – Die neue Zeit. Blätter für nationale Interessen – Grenzboten des nordwestlichen Mährens. Organ für Land- und Volkswirtschaft, Handel und Gewerbe, Local-, Gemeinde- und Vereins-Angelegenheiten der politischen Bezirke Schönberg, Hohenstadt, Römerstadt – Hlas: časopis církevní – Hlas lidu. Časopis hájící zájmy čtvrtého stavu – Lidové noviny – Mährisch-schlesische Post – Mährisches Tagblatt – Moravské noviny: příloha Brněnských novin – Morawské nowiny – Moravský deník – Moravský sever – Moravský večerník – Našinec – Olomoucký Pozor – Olmützer Zeitung – Pozor – Selské listy – Stráž Severní Moravy

Velká Střelná

Nehody, které se přihodily ve druhé největší obci na Libavsku, počtem odpovídají její velikosti. Výčet nešťastných epizod se týká let 1891–1946, během nichž bylo zaznamenáno sedm sebevražd, dvě vraždy, dvanáct požárů, šest těžkých zranění či zranění s následky, jeden zločin ze msty, devatenáct loupeží a krádeží, dvě zranění způsobená druhé osobě, pět podvodů a po jednom vyhrožování, nedbalost a pokus o znásilnění. Za různé přestupky byli souzeni velkostřelenští obyvatelé Josefa Mauer, Josef Siersch, Adolf a Johann Mückovi, Robert Leiter, Josef Kahn(?), Johann Schwarz, Augustin Loch, Benedikt Hausner, Wilhelm Kretschmer, Josef Kloss, Antonia Sienel, Alois a Josef Hausnerové a Josef Knapp.

Důkazem toho, že i chudí lidé bývali hospitalizováni, je úmrtí pětaticetileté žebráčky Antonie Mader z Velké Střelné, která skonala v dubnu 1873 v olomoucké nemocnici na souchotiny.¹⁾

Dne 12. října 1891 propukl oheň v hostinci Josefa Polzera, ležícím v horní části obce a daleko od vodního zdroje.²⁾ V té době byl plný svatebčanů, kteří se v panice rozutekli. Chytila jednopodlažní obytná budova, hostinec a sousední budova se stodolou. Objekty byly ještě tenkrát pokryty šindelem a slámou. Pomoci přijel hasičský sbor ze Smilova, všichni bojovali po dalších 24 hodin, ale marně. Objekty i s úrodou shořely, majitel nebyl pojištěn. Za pár dnů hořelo znovu, požár vypukl v noci na 27. října, a opět na horním konci vesnice.³⁾ Pomoc poskytli hasiči z Města Libavé, Smilova a Jestřabí, ovšem obětí ničivého plamene se staly obytný dům, hospodářská budova a několik zvířat.

V důsledku neopatrné manipulace při vykládání dřeva utrpěl 3. března 1894 syn místního usedlíka Franz Hausner smrtelné zranění, dřevo mu rozdrtilo lebku.⁴⁾ Jeho otec přežil dva syny, druhý syn byl zavražděn známým lupičem ze sousední obce.

Sebevraždu spáchal 13. srpna 1896 domkař J. D. ve své stodole, oběsil se.⁵⁾ Byl to pracovitý muž, ale těžce nesl, že měl obličej spálen po výbuchu v břídlícovém dole a obával se slepoty. Opustil vdovu s několika nezaopatřenými dětmi. Při podobném výbuchu dynamitu v břídlícovém lomu bylo v polovině ledna 1897 zraněno dalších několik dělníků.⁶⁾ Nejhuře dopadl Horák, jehož tvář byla naprosto zohavena. Ještě huře skončila Antonia Zwesper,

kteřá se počátkem června 1897 pokoušela přejít lávku přes rozvodněný potok, ale spadla do vody a utopila se.⁸⁾ Její tělo bylo nalezeno až po několika dnech.

Děsivý způsob sebevraždy si zvolil Alois Sohn z č. 172, který si 10. prosince 1897 vložil do úst dynamitou patronu a zapálil ji.⁹⁾ Jeho hlava byla na kusy roztrhána, okna a dveře vyraženy a omítka ze zdíva odtržena. Sebevrah Alois Sohn z č. 172 dle matriky zemřel 10. prosince na následky „deliria tremens“. Byl otcem početné a nezaopatřené rodiny a bylo mu pouhých 33 let, dva měsíce a čtyři dny (narodil se 6. října 1864 ve Velké Střelné). Dne 13. prosince ho pochoval Johann Wagner, místní hrobník.¹⁰⁾

Ve Velké Střelné se v noci na 13. září 1902 zřítla klenba ve světnici domu, náležejícího manželům Zwesprovým, který krátce předtím 26. srpna vyhořel.¹¹⁾ V sutinách zůstala vdova Josefa Nagel se svou vnučkou Marií.

Další požár byl zaznamenán 28. srpna 1904 v noci, kdy oheň vypukl v kůlně usedlíka Aloise Polzera.¹²⁾ Shořela i přilehlá stodola, váha, mlátička a čistička. Škoda ve výši 2.540,- Kč byla kompenzována pojištěním ve výši 1.800,- Kč. O dva roky později 22. července 1906 vyhořela Drexlerova pila na Odře.¹³⁾

Dobré sousedské vztahy je třeba pěstovat. Opak činila hašteřivá Josefa Mauer, rozhádala se se sousedy Franzem Kuttlerem, Mechtildou Kabilek, Annou Stecker a Marií Polzer.¹⁴⁾ Aby se jim pomstila, navrátila do polínek díry, do nich vložila patrony a nasypala střelný prach. Díry zaklínovála a polínka vložila mezi dřevo svých sousedů, poskládané venku. Když sousedé topili, prach a patrony v kamnech vybuchovaly a kamna rozmetaly. Zabitý sice nikdo nebyl, ale sousedé leknutím omdleli a onemocněli. Navíc J. Mauer navedla Christen Domes, aby rozbila okna domu dalšího souseda Franze Bauera, který o akci s polínky věděl. Podporu měla v manželovi Stefanovi a čeledínovi Heinrichovi Hünnerovi. Soudem byla J. Mauer odsouzena do žaláře na tři měsíce, ostatní byli osvobozeni.

Loupežná vražda se odehrála kvečer 19. prosince 1910, kdy byl kočí velkobystřického pivovaru Raimund Klein na silnici z Jestřabí do Mrskles u Olomouce zavražděn a oloupen o peníze, velkou koženou tašku, zápisník a hodinky. Narodil se 10. ledna 1875, měl tedy 35 let, byl synem Franze Kleina z Velké Střelné a jeho manželky Antonie, rozené Polzer. Pochován byl na hřbitově ve Velké Bystřici.¹⁵⁾ Veřejnost byla vyzvána, aby tyto případně nalezené věci, které pachatelé buďto odhodili nebo uschovali, nahlásila. Pachatelé, 39letý svobodný řeznický pomocník Vincenc Čihalík z Přáslavic a osmdesátiletý ženatý vyučený slévač železa Anton Knoll příslušný do Bratrušova na Šumpersku, byli zatčeni druhého dne v sousedních Přáslavicích. Měli v úmyslu zavraždit a oloupit řezníka Františka Malásku, na kterého číhali několikrát v úkrytu, a nešťastný R. Klein to odpykal. Jak bylo zjištěno, byl přepaden

na voze zákeřně zezadu, proto se proti útokům vrahů tento silný muž nemohl bránit. Když byl opěrnou tyčí omráčen a poraněn, stáhli ho na silnici. Ještě živému zasadili další rány, po kterých skončil. Jeho povoz byl nalezen v Mrsklesích u hostince, už bez vozky. Byl prohledán a podle zakrvácené čepice bylo jisté, že se mu něco stalo. R. Klein byl pro svou úslušnost a poctivost všeobecně oblíben, lidé mu svěřovali různé posílky a nákupy v Olomouci a Velké Bystřici. O svou četnou rodinu se pečlivě staral a pro pivovar pracoval mnoho let. Pachatelé mu sebrali 64,- K, plánovaná oběť řezník Fr. Malásek měl u sebe v době, kdy tudy projížděl, větší sumu peněz, tj. 15.000,- K.¹⁶⁾ Na veřejné přelíčení musely být pro velký zájem vydávány vstupenky.¹⁷⁾ Další podrobnosti jejich krutého činu a soudního přelíčení neuvádíme.

Následující zprávou zpestřujeme výčet nešťastných epizod. V neděli 12. února 1911 odpoledne byl pohřben nejstarší člověk v celém okolí.¹⁸⁾ Byla to výměnkářka Elisabeth Hahn ze Smilova, která žila se svým synem v kolonii Hühnerberg, patřící k Velké Střelné. Zemřelá se narodila 2. února 1811 ve Velké Střelné a dožila se sta let. Dva její bratři zemřeli ve věku 96 a 84 let.

Neopatrnému čeledínovi Rudolfo Hausnerovi z Velké Střelné sebral z vozu neznámý mladík tašku s penězi, kterou dostal od těžební společnosti v Olomouci a měl ji doručit správci Roschendorfovi ve Velké Střelné.¹⁹⁾ Událost se stala 7. listopadu 1911 u hostince Antonína Tesaře v Mrsklesích.

V jednom ze střelenských hostinců provokoval přítomné hosty Josef Siersch z Kepřovic, sídlící ve Velké Střelné. Proti němu se postavil Amand Glier, který záhy skončil na zemi s ránou na čele.²⁰⁾ K Sierschovi se přidali postupně další muži, všichni byli vyhozeni ven, ale dobývali se dovnitř. A. Glier byl znovu zraněn střepinou skla z rozbitého okna stejně jako hostinský. Noční hlídač Johann Baier ještě na druhý den zjistil poškozené zábradlí, čímž se škoda způsobená rvačkou zvýšila. J. Siersch byl pak v květnu odsouzen k jednoměsíčnímu trestu odnětí svobody a jedním týdnem navíc.

Nešťastnou smrtí zemřel 2. dubna 1912 devětapadesátiletý rolník Jan Sienel z Hluboček č. 50.²¹⁾ Ráno odešel z bydlíště do Velké Střelné, večer se na půl hodiny zastavil v hospodě Ferdinand Habela. Jeho syn Albert Sienel s četníkem ho hledali a našli ho zmrzlého v lese vedle chodníku, do půl těla v potoce. Jeho tělo bylo odvezeno do márnice do Nepřívaz, kam tehdy Hlubočky farností patřily.

Nádeník Robert Leiter, příslušný do Velké Střelné, se více živil krádeží než poctivou prací.²²⁾ „Byl to vyškolený dlouhoprsták.“ V říjnu 1912 sebral Johannu Hansmanovi ve Městě Libavě šatstvo a prádlo, pak v cizím revíru nachytl pstruhy v ceně 80,- K. Za to dostal šest měsíců těžkého žaláře.

Příčinou sebevraždy 65letého domkaře Josefa Hausnera byly údajně rodinné rozpře. Byl nalezen

oběšený na stromě poblíž Velké Střelné 31. srpna 1919.²³⁾

V roce 1923 se krajem potuloval Josef Kahn(?) příslušný do Velké Střelné a prohlašoval se za vyhořelého Kleina z Rudoltovic a podobně.²⁴⁾ Vzbuzoval soucit a tímto způsobem především lákal peníze a potraviny. Četnictvo po jeho osobě pátralo.

Sedmadvacetiletý kovářský pomocník Benedikt Hausner přišel 11. března 1926 do domu své 55leté matky a počal jí vyhrožovat zavražděním, protože mu odkázala menší část dědictví.²⁵⁾ Matku před jeho útoky zachránil jeho starší bratr Johann a Benedikt byl četníky dopraven do soudní vazby. Dne 28. dubna 1926 se v břídlícových lomech ve Velké Střelné stalo neštěstí, které si vyžádalo za oběť dva mladé životy.²⁶⁾ Když tehdy čtrnáctiletý Adolf Sienel a sedmnáctiletý Johann Stecker odváželi z dolu na vozíku břídlíci, sesula se na ně větší vrstva kamene a oba zasypala. J. Stecker volal na svého otce, že žije, ale v tom okamžiku zasypalo oba chlapce další kamení. Několikahodinové záchranné práce pokračovaly druhý den, kdy byli oba nalezeni mrtví. Při akci se zřítila další vrstva kamene a zachránci museli uprchnout. Neštěstí obou mladých hochů přihlíželi jejich otcové, kteří byli v lomech rovněž zaměstnáni.

Oheň vypukl počátkem října 1926 u rolníka Wilhelma Kretschmera, zničil mu střechu v hodnotě 18.000,- Kč a veškeré zásoby uložené na půdě v ceně 16.950,- Kč.²⁷⁾ Četnictvo zjistilo, že požár nastal následkem chatrného komínu a učinilo proto na majitele trestní oznámení. Dělník Konstantin Zweschper si odnášel v batohu z lomu ve Hrubé Vodě břídlíci. Zjistilo se, že odnesl celkem 470 kusů v ceně 293,- Kč.²⁸⁾ Ještě v říjnu téhož roku byl zadržen na hranicích poblíž Železné Rudy 22letý Josef Kloss z Velké Střelné právě v okamžiku, když se snažil tajně překročit hranice.²⁹⁾ Chtěl se vyhnout vojenské povinnosti, byl zatčen a předán soudu ve Městě Libavě.

Dne 19. ledna 1927 vypukl ve větrném mlýně Eduarda Kretschmera požár, který ho zcela zničil i se zásobami.³⁰⁾ Celková škoda se vyšplhala na 24.398,- Kč. Oheň zavinil majitel sám, neboť si postavil uvnitř větrného mlýna naprosto nevyhovující kamna, proto bylo na něj podáno trestní oznámení. Bylo konstatováno, že není naděje na to, že by si mlynář postavil nový větrný mlýn a že „požárem zanikla ve Velké Střelné rarita, jež poutala živě pozornost výletníků“. Zanedlouho hořelo znovu, požár vznikl ve skladu piva bratří Hoffmannů a zničil sudy s pivem v ceně přes 12.000,- Kč.³¹⁾ Pak se oheň rozšířil na sousední stavení rolníka Freye, které také shořelo. Škoda činila asi 28.000,- Kč. Příčinu požáru vyšetřovalo četnictvo. Vyšetřován byl i čeledín Johann Kuttler z Velké Střelné, kterého v červnu 1927 ze spaní na povozu vyrušil mezi Týneckem (Olomouc-Týnec) a Toveří četník.³²⁾ Nebylo by to poprvé, co se spícímu vozkovi stalo neštěstí.

Pěťadvacetiletá Josefa Sienel z Velké Střelné od-cizila své sestře Antonii z neuzamčené zásuvky stolku vkladní knížku a vyzvedla si na ni 559,- Kč.³³⁾ Dále odcizila svému švagrovi 140,- Kč. Vždy, když přišla na návštěvu, hleděla, kde co ukrást. Od 15. července 1927 po ní pátrali četníci. Povězník Rudolf Adamec z Velké Střelné nechal stát v říjnu 1927 na olomouckém Wilsonově náměstí svůj povoz, ze kterého mu ukradl neznámý pachatel těžký a rozměrný balík.³⁴⁾ Patrně byl zklamán zjištěním, že šlo o obyčejný balicí papír.

Na závěr roku 1927 byli ve Velké Střelné dopadeni dva kasaři, z nichž jeden byl Štěpán Grunt ze Smilova (v novinách uveden „z Blatce“).³⁵⁾

Na Libavsku, nejen ve Velké Střelné, se získávalo dřevěné uhlí pálením dřeva v milířích. Touto prací se zbývali uhlíři. Bohužel těsně před Vánocemi 1927 shořelo uhlíři Josefu Hausnerovi 85 pytlů dřevěného uhlí a otevřená bouda, čímž Hausner utrpěl celkovou škodu 5.440,- Kč.³⁶⁾ Dle úsudku věrohodných lidí povstal oheň samovznícením, poněvadž Hausner naplnil pytle nevychlazeným uhlím, které se na vzduchu rozžhavilo a potom vzňalo.

V některý den na počátku února 1928 se chtěl načerno svézt nákladním vlakem 21letý dělník E. Bernhard z Velké Střelné.³⁷⁾ Při naskakování však upadl tak nešťastně, že byl v půli těla přefříznut. Dne 22. března 1928 mlynář Hrubanec z levého ramena Moravy (Morávky) u Blatce vylovil mrtvolu utopence.³⁸⁾ Bylo zjištěno, že se jedná o 59letého A. Schöna z Velké Střelné, jenž byl již delší dobu pohřešován. Sebevrah po sobě zanechal ženu a tři děti.

Dne 23. května 1928 odpoledne chytlo stavení rolníka Oswalda Wansnera.³⁹⁾ Než přijeli hasiči, přenesl se oheň na střechu sousedního domu Jindřicha Dutscheka(?). Za necelou hodinu lehly obě střechy a na půdě uložené zásoby sena, slámy a obilí, popelem. Bylo zjištěno, že oheň byl založen.

Manželka střelenského poštmistra, 22letá Ida Kirschberger byla na nádraží v Moravském Berouně (Moravský Beroun-Ondrášov) zachycena příjíždějícím vlakem a na místě usmrcena.⁴⁰⁾ Alois Hausner, Josef Hausner a Josef Knapp z Velké Střelné vylákali na obchodníku Juliu Madrovi v Mřsklesích různých poživatin v ceně 546,- Kč.⁴¹⁾ Za vše se zaručil Alois Hausner, který tvrdil, že má doma pole, prasata a kozy, a že bude moci platit, ač žádný majetek neměl. V tomto případě bylo proti těmto podvodníkům zahájeno stíhání.

Desetiletý pasák Ed. Kissela z Velké Střelné se v říjnu 1929 pokoušel o zneužití devítileté školačky St. Sienel z Hluboček.⁴²⁾ Byl však kolemjdoucími vyrušen a prchl. Ze stejného důvodu utekl při podobném pokusu na šestileté dívence J. Haupt u Nepřívaz. Důvěřivý Johann Schwarz z Velké Střelné si nechal 30. prosince 1929 svůj batoh s kuřivem v ceně 250,- Kč na svém povozu bez dozoru, čehož využil neznámý zloděj.⁴³⁾

Cikáni, šestadvacetiletý Jan Burijanský a jedenadvacetiletý Franz Kirsch, se pokusili na konci května 1930 vloupat do domu domkaře Franze Niesnera, byli však vyrušeni rolníkem W. Kuttlerem, proti němuž vystřelili z revolveru, vsedli na kola a ujeli.⁴⁴⁾ Téže noci se ještě pokusili vloupat k domkaři Edmundu Rosensprungovi a do usedlosti rolníka O. Madera. I když jim pokus nevyšel, četnictvo po nich vyhlásilo pátrání. J. Burianský byl po dvou dnech zatčen, dalších dvanáct mužů unikalo.⁴⁵⁾

V kamenolomu firmy Gross v Hrubé Vodě trhali v prosinci 1930 dělníci kámen dynamitem.⁴⁶⁾ Doce-la blízko od odstřelu stál dvacetiletý Oswald Löb z Velké Střelné, na kterého se zřítil obrovský balvan a přimáčkl jej k zemi. Byl okamžitě mrtev.

Do prodejny firmy Baťa ve velké Střelné vnikli v dubnu 1932 zloději a ukradli tam za 800,- Kč různé obuvi a punčoch.⁴⁷⁾ S poměry byli dobře obeznámeni. Četnictvo se pustilo do pátrání, výsledek se dostavil až 29. května 1935. Členy tlupy byli bratři Adolf a Johann Mückovi z Velké Střelné, Josef Košík a manželka kasaře Anděla Grešlová, oba z Olomouce.⁴⁸⁾ Ukradené zboží bylo nalezeno, všichni byli zatčeni a odevzdáni do vazby olomouckého soudu. Šestkrát trestaný řezník bez zaměstnání Josef Sienel vylákal v září téhož roku na primáři MUDr. L. Brullově ve Velké Střelné větší částku, hledalo ho četnictvo.⁴⁹⁾ Na různých místech pod různými záminkami vylákala peníze na důvěřivých lidech pětaticetiletá služebná A. Prchalová, provdaná Kirchberger, z Velké Střelné.⁵⁰⁾ Dokonce vystupovala jako profesorka z Německa. Četnictvo ji hledalo i pro jiné podvody.

Občanem Velké Střelné byl také již zmíněný 34letý dělník Adolf Mück, nebezpečný zločinec, pachatel mnoha vloupání v Olomouci, např. kradl ve skladišti firmy Ander nebo u obchodníka psacími stroji Emila Koloucha ve Ztracené ulici, kde jeho kořist (psací stroje, gramofony a gramofonové desky) činila téměř 10.000,- Kč.⁵¹⁾

A. Mück se chlubil, že v dubnu 1930 střílel ve Smetanových sadech v Olomouci po nějakém muži a po neznámé ženě. Patrně tato střelba měla za následek zranění Marie Velšové, pro něž byl tehdy zatčen hlídač parku František Vystrčil. Ten byl nakonec osvobozen a A. Mück byl v listopadu 1932 předán soudu.

Obchodník Josef Schwarzer z Velké Střelné přijel 3. prosince 1932 večer do Olomouce, kde nakoupil u firmy Komárek na Wilsonově (Dolní) náměstí různé zboží, dal je do pytlů, naložil na vůz a jel domů.⁵²⁾ Za jízdy mu na cestě do Hodolan (Olomouc-Hodolany) vyskočil zezadu na vůz zloděj a odcizil celý pytel se zbožím, čímž Schwarzer utrpěl škodu asi 700,- Kč.

Jedenasedmdesátiletý tulák J. Sienel z Velké Střelné si šel do Olomouce pro chudinskou podporu.⁵³⁾ Nedošel, 3. března 1933 bylo vyloveno jeho tělo z mlýnského náhonu Hamerského mlýna u Holice

(Olomouc-Holice). Čtyřadvacetiletá Rosalia Polzer z Velké Střelné, která si odpykávala trest za krádeže a měla být v krátké době propuštěna, uprchla z olomoucké věznice.⁵⁴⁾ Povinností vězeňkyň bylo uklízet kanceláře krajského soudu a toho právě R. Polzer využila. Ukradla šaty z jedné kanceláře, převlékla se do nich a klidně 27. dubna 1933 z budovy odešla. Na druhý den byla dopadena v Olomouci-Hodolanech a zatčena.⁵⁵⁾ Zato výše zmíněná A. Kirchberger byla stále na svobodě, od lidí vylákala dalších asi 5.000,- Kč, poslední oklamanou byla M. Schwarz z Města Libavé.⁵⁶⁾

Neznámý pachatel v noci na 14. června 1933 úmyslně podpálil dům Wilhelma Domese.⁵⁷⁾ Než dojeli hasiči, byl dům v plamenech, které ho do základů zničily. Škoda činila asi 50.000,- Kč. V noci na 3. listopadu 1933 vyhořel ve Velké Střelné domek, patřící olomoucké firmě Walter.⁵⁸⁾ Škoda, způsobená požárem, činila asi 15.000,- Kč. Příčinou ohně bylo asi neopatrné zacházení s nechráněným světlem. Koncem listopadu 1933 řádil oheň ve stodole rolníka E. Mendela. Vyhořela do základů i se zásobami, obytné stavení bylo naštěstí zachráněno.⁵⁹⁾ Ve stejné době se do obchodu s koly A. Schindlera ve Velké Střelné vloupali zloději a odcizili různé součástky za 3.000,- Kč.⁶⁰⁾

V tisku se v květnu roku 1934 objevila zpráva, že olomoučtí kasaři Alois Švestka a Jaroslav Hájek, kteří vloupali ve Velké Střelné pokladnu, mají na svědomí krádeže za půl milionu korun.⁶¹⁾

Kočí Franz Hausner z Velké Střelné v srpnu 1935 zanechal svůj povoz s koňmi bez dozoru v Komenského třídě v Olomouci.⁶²⁾ Koně se rozběhli a byli zadrženi až ve frekventované Ztracené ulici. Jiní nešťastníci opravovali na nádraží v Hlubočkách násep trati, přitom se na osmadvacetiletého Josefa Grössera z Velké Střelné zřítil těžký balvan.⁶³⁾ Dělník utrpěl komplikovanou zlomeninu pravé nohy a těžké zranění na hlavě. Nejbližším vlakem byl odvezen do Olomouce a z nádraží První pomocí do zemské nemocnice. Jeho zranění bylo vážné. Zato dobrý konec měla poslední nešťastná epizoda roku 1935, týkající se Velké Střelné.⁶⁴⁾ Tam příslušný učitel Rudolf Richter, vyučující v Barnově, chtěl o prvním svátku vánočním navštívit svou rodinu. Přestože řádila sněhová vánice, vypravil se na cestu. Nicméně zabloudil a vysílen se zhroutil do sněhu. Opravdu šťastnou náhodou byl nalezen četníky a dopraven k lékaři do Velké Střelné. Jeho stav byl velmi vážný, jak to s ním dopadlo, nevíme.

Cikánská tlupa, jejímiž členkami byly Cecílie Adámková, Aloisie Horáčková a Marie Růžicková a syn A. Horáčkové, se 3. dubna 1936 v noci vloupala ve Velké Střelné do jednoho stavení, které zcela vydrancovala.⁶⁵⁾ Odcizila tam prádlo a šatstvo v ceně 7.000,- Kč. Jednou z nejtragičtějších událostí byla sebevražda rolnického syna Rudolfa Madera, který si nedaleko rodinného statku 22. září 1936 prostřelil hlavu.⁶⁶⁾ Měl dobrou povahu a byl velmi

oblíben, motiv jeho činu zůstal záhadou. V týž den podkopával Johann Mader z Velké Střelné velký balvan, který se uvolnil a zranil ho tak těžce, že po převozu do nemocnice zemřel.⁶⁷⁾ Neštěstí se stalo v břidlicovém lomu firmy Řihák ve Velké Střelné. Nevelká škoda 600,- Kč vznikla v dělnickém konsumu, kam vnikli 4. října 1936 zloději.⁶⁸⁾

Zloději navštívili i větrný mlýn Josefa Kuttlera, kam vnikli asi 29. dubna 1937 a odcizili některé součástky do elektrického motoru v ceně 1.200,- Kč.⁶⁹⁾ Další tragické neštěstí se přihodilo 21. května téhož roku v továrně Moravia v Hlubočkách.⁷⁰⁾ Pětačtyřicetiletý Anton Libiger z Velké Střelné ohříval láhev s kyselinou, která se roztrhla a kyselina mu vystříkla na záda a ruce. Nešťastník utrpěl popáleniny třetího stupně po celých zádech a přesto, že byl dopraven do olomoucké nemocnice, zakrátko zemřel. Majitel autodrožky F. Šebesta z Velké Střelné se vracel s návštěvníky kina z Města Libavé domů.⁷¹⁾ Na svaahu nedaleko větrného mlýna vůz zastavil a F. Šebesta zjistil, že nemá v nádrži žádný benzin. Požádal cestující, aby v autě počkali, že benzin donese. Cestující čekali ve voze hodinu a přesto, že vytrvale přšelo, rozhodli se jít pěšky. Po chvilce chůze našli Šebestu ležet na silnici mrtvého s nádobou plnou benzínu v ruce. Nešťastník pospíchal, dostal srdeční záchvat a skonal.

Obětí zlodějů se stala rodina J. Kerna, majitele velkostřelenské pily.⁷²⁾ V noci na 29. září 1937 se pachatelé zmocnili značné kořisti, padly jim do rukou hodinky a šperky celkem asi za 10.000,- Kč. Vzápětí se neznámí zloději vloupali do stavení rolníka Josefa Kuttlera a do výměnku, ve kterém žil dělník Alois Zwesper.⁷³⁾ Odcizili peřiny, šatstvo, prádlo, dvě kola, hotovost, celkem škoda činila asi 6.000,- Kč. Bylo zjištěno, že krádež provedla nedaleko tábořící tlupa cikána Ondráše. V Samotiškách u Olomouce vylákal již osmkrát trestaný Johann Schwarz z Velké Střelné na Marii Ševčíkové větší částku předstíraje, že jí opatří levné dřevo a oves.⁷⁴⁾ V prosinci 1937 bylo po něm vyhlášeno pátrání.

Dvaatřicetiletý Augustin Loch z Velké Střelné, který byl hledán pro dvě krádeže a podvody, ukradl kavárníku Ženožičkovi na Žerotínově náměstí v Olomouci neonovou reklamu v hodnotě 300,- Kč.⁷⁵⁾ Pachatel byl v noci na 28. března 1938 dopaden. Autobus zachytil 26. června 1938 šestadvacetiletého dělníka Hermanna Wolfa z Velké Střelné, který ho na motocyklu předjížděl na silnici mezi Mariánským Údolím a Hlubočkami.⁷⁶⁾ Motocyklista utrpěl komplikovanou zlomeninu dolních končetin a byl převezen do nemocnice. Jiný motocyklista, J. Polzer, jinak stolařský mistr z Velké Střelné, srazil 20. června téhož roku v Mrsklesích osmnáctiletou dělnici L. Hanusovou, oba s otřesem mozku byli odvezeni do nemocnice.⁷⁷⁾ Neznámí pachatelé vnikli v červenci 1938 do skladiště firmy Řihák ve Velké Střelné a odcizili tam pětadvacetikilovou bednu dynamitu s nápisem „Explosia Semtín kal. 23“.⁷⁸⁾ O den později

se znovu Velká Střelná objevila v novinách. V neděli dne 24. července 1938 při tancovačce v zábavním parku v Olomouci, lidově zvaném „kraválplac“, došlo ke rvačce kvůli děvčeti.⁷⁹⁾ Do pranice, podporované bavícími se hosty, se pustil Adolf Mück z Velké Střelné s kočím Františkem Svozilem. Zasahovala olomoucká policie a oba s vážnými zraněními museli být ošetřeni První pomocí.

Ještě v červenci hořelo u dělníka Emila Hausnera, který odjel do zaměstnání do kamenolomu v Moravském Berouně.⁸⁰⁾ Hausnerův domek nešlo zachránit, vznikla škoda 20.000,- Kč a hasiči se soustředili na to, aby požárem nebyla ohrožena sousední chatrná stavení. Velkostřelenský lékař MUDr. Heinrich Seidler nechal 25. listopadu 1938 svůj automobil zaparkovaný v Polívkově ulici v Olomouci.⁸¹⁾ Toho využil zloděj a odcizil z auta tašku s lékařskými nástroji a aktovku s nákupem v ceně 700,- Kč. Další škodu 300,- Kč způsobil rozbitím skla.

Po několik dalších let nemáme z Velké Střelné žádné zprávy, až ze 4. října 1946, kdy vypukl požár v usedlosti jejího nového obyvatele české národnosti Josefa Fajtíka v č. 13, který získal po odsunutém Gregoru Tropperovi.⁸²⁾ Shořel dům, obilí a popálený dobytek musel být poražen. Škoda činila 80.000,- Kč. Také M. Nevrlá, která patřila mezi velkostřelenské poválečné dosídlence, utrpěla škodu. V Olomouci jí v polovině listopadu 1946 neznámý pachatel odcizil z nákupní tašky peněženku s částkou 3.974,- Kčs.⁸³⁾

Poznámky:

- 1) Našinec 1. 6. 1873, 643, 3.
- 2) Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien 17. 10. 1891, 42, 7.
- 3) Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien 31. 10. 1891, 44, 6.
- 4) Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien 10. 3. 1894, 10, 7.
- 5) Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien 22. 8. 1896, 34, 7.
- 6) Našinec 17. 1. 1897, 8, 4.
- 7) Olomoucký Pozor 21. 12. 1897, 145, 4. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolický farní úřad Velká Střelná, inv. č. 12 490, sign. Bu XIII 18, Z 1886–1940, Velká Střelná, 38.
- 8) Našinec 6. 6. 1897, 64, 4.
- 9) Našinec 24. 12. 1897, 148, 5. – Hlas: katolický jednodenník 19. 1. 1898, 1216, 7.
- 10) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolický farní úřad Velká Střelná, inv. č. 12 490, sign. Bu XIII 18, Z 1886–1940, 38.
- 11) Moravské noviny 18. 9. 1902, 214, 2.
- 12) Olmützer Zeitung 2. 8. 1904, 2916, 3.
- 13) Grenzpost 28. 7. 1906, 30, 9.
- 14) Moravské noviny 23. 9. 1909, 217, 2.
- 15) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Velká Bystřice, inv. č. 11 685, sign. VB I 36, Z 1885–1921, I – Z 1885–1921, Velká Bystřice, Práslavice, Svědlice, Bystrovany, Bukovany, Hlubočky, Mrsklesy, Kocourovce (1887–1902), 223. – Mährisch-schlesische Post 24. 12. 1910, 54, 4. – Našinec 29. 12. 1910, 297, 2. – Mährisches Tagblatt 29. 12. 1910, 296, 5.
- 16) Mährisches Tagblatt 31. 3. 1911, 74, 5. – Našinec 1. 4. 1911, 75, 3. – Lidové noviny 1. 4. 1911, 90, 6.
- 17) Našinec 2. 4. 1911, 76, 6. –
- 18) Mährisch-schlesische Post 18. 2. 1911, 7, 6.
- 19) Pozor 13. 11. 1911, 217, 3.
- 20) Deutsche Volkszeitung 25. 5. 1912, 42, 11.
- 21) Našinec 7. 4. 1912, 80, 7.
- 22) Našinec 29. 10. 1912, 246, 2.
- 23) Moravské noviny 5. 9. 1919, 212, 4.
- 24) Moravský večerník 14. 7. 1923, 157, 2.
- 25) Moravský večerník 12. 3. 1926, 60, 3.

- 26) Moravský večerník 4. 5. 1926, 103, 3.
- 27) Moravský večerník 9. 10. 1926, 232, 3.
- 28) Moravský večerník 13. 10. 1926, 235, 3.
- 29) Moravský večerník 19. 10. 1926, 240, 3.
- 30) Moravský večerník 22. 1. 1927, 18, 3.
- 31) Moravský večerník 25. 3. 1927, 71, 2.
- 32) Moravský večerník 28. 6. 1927, 148, 3.
- 33) Moravský večerník 9. 8. 1927, 181, 3.
- 34) Moravský večerník 15. 10. 1927, 237, 3.
- 35) Moravský večerník 14. 12. 1927, 285, 3.
- 36) Moravský večerník 24. 12. 1927, 294, 3.
- 37) Moravský večerník 6. 2. 1928, 31, 3.
- 38) Moravský večerník 23. 3. 1928, 71, 4.
- 39) Moravský večerník 26. 5. 1928, 123, 2.
- 40) Moravský večerník 9. 7. 1929, 155, 4.
- 41) Moravský večerník 29. 8. 1928, 198, 2.
- 42) Moravský večerník 15. 10. 1929, 237, 3.
- 43) Moravský večerník 30. 12. 1929, 298, 3.
- 44) Moravský večerník 2. 6. 1930, 126, 4.
- 45) Moravský večerník 4. 6. 1930, 128, 3.
- 46) Moravský večerník 10. 12. 1930, 283, 2.
- 47) Moravský večerník 14. 4. 1932, 88, 5.
- 48) Moravský deník 31. 5. 1935, 127, 2.
- 49) Moravský večerník 29. 9. 1932, 224, 5.
- 50) Moravský večerník 14. 10. 1932, 237, 5.
- 51) Moravský večerník 11. 11. 1932, 259, 5. – Moravský deník 12. 11. 1932, 34, 3.
- 52) Moravský večerník 5. 12. 1932, 279, 4.
- 53) Moravský večerník 4. 3. 1933, 54, 4.
- 54) Moravský deník 29. 4. 1933, 101, 3.
- 55) Moravský deník 30. 4. 1933, 102, 3.
- 56) Moravský deník 13. 5. 1933, 112, 2.
- 57) Moravský deník 15. 6. 1933, 139, 2.
- 58) Moravský večerník 3. 11. 1933, 250, 4.
- 59) Moravský večerník 28. 11. 1933, 271, 5. – Moravský večerník 29. 11. 1933, 272, 5.
- 60) Moravský večerník 29. 11. 1933, 272, 5.
- 61) Moravský večerník 23. 5. 1934, 117, 1.
- 62) Moravský deník 6. 8. 1935, 181, 2.
- 63) Moravský deník 21. 12. 1935, 297, 2. – Moravský večerník 21. 12. 1935, 292, 4.
- 64) Moravský deník 25. 12. 1935, 300, 3.
- 65) Moravský deník 5. 4. 1936, 82, 2.
- 66) Moravský deník 24. 9. 1936, 223, 2. – Moravský večerník 25. 9. 1936, 221, 3.
- 67) Moravský deník 24. 9. 1936, 223, 2.
- 68) Moravský deník 7. 10. 1936, 233, 2.
- 69) Moravský večerník 30. 4. 1937, 100, 4.
- 70) Moravský deník 22. 5. 1937, 118, 2. – Moravský večerník 22. 5. 1937, 120, 1.
- 71) Moravský večerník 15. 7. 1937, 172, 4.
- 72) Moravský večerník 2. 10. 1937, 250, 3.
- 73) Moravský deník 5. 10. 1937, 232, 2. – Moravský večerník 5. 10. 1937, 253, 4.
- 74) Moravský večerník 19. 12. 1937, 327, 3.
- 75) Moravský deník 29. 3. 1938, 74, 5.
- 76) Moravský deník 17. 6. 1938, 141, 2. – Moravský večerník 18. 6. 1938, 166, 4.
- 77) Moravský večerník 22. 6. 1938, 170, 2.
- 78) Moravský večerník 24. 7. 1938, 201, 3.
- 79) Moravský večerník 25. 7. 1938, 202, 1.
- 80) Moravský deník 28. 7. 1938, 175, 2.
- 81) Moravský večerník 26. 11. 1938, 325, 3.
- 82) Osvobozený Našinec 6. 10. 1946, 228, 2.
- 83) Osvobozený Našinec 15. 11. 1946, 260, 5.

Prameny:**Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc***Sbírka matrik*

Římskokatolická fara Velká Bystřice, inv. č. 11 685, sign. VB I 36,
Z 1885–1921, I – Z 1885–1921, Velká Bystřice, Přáslavice, Svědlice,
Bystrovany, Bukovany, Hlubočky, Mřkslesy, Kocourovce (1887–1902), 223.
Římskokatolický farní úřad Velká Střelná, inv. č. 12 490, sign. Bu XIII 18,
Z 1886–1940, 38.

Noviny:

Národní muzeum <http://www.digitalniknihovna.cz/nm>
Hlas: katolický jednodenník

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
Deutsche Volkszeitung: für den Neutitscheiner Kreis – Deutsches
Volksblatt für Mähren und Schlesien: deutschnationale politische Wo-
chenschrift – Grenzpost: Zeitung für das christliche Volk des Schön-
hengster Gaues – Lidové noviny – Mährisch-schlesische Post – Moravské
noviny: příloha Brněnských novin – Moravský deník – Moravský
večerník – Našinec – Olmützer Zeitung – Osvobozený Našinec: deník
čsl. strany lidové: list pracujícího katolického lidu – Pozor

Vojnovice

Nejstarší zpráva pochází z roku 1902, poslední z roku 1937. Jistě není podchyceno vše, další informace budou v matrikách a v nově digitalizovaných novinách. Zaznamenány jsou jedna sebevražda, jedna vražda, dvě nehody s následkem úmrtí a tři krádeže. Do Vojnovic byl příslušný jeden trestanec.

Začínáme sebevraždou, kterou spáchal domkař Josef Maier na půdě svého domu č. 40, kde se 13. července 1902 oběsil.¹⁾ Příčinou jeho zoufalého činu byla dlouhotrvající trudnomyslnost.²⁾ Pochoval ho starovodský administrátor fary P. Robert Soukup, SchP.³⁾ Sebevrah se narodil 30. listopadu 1837, dožil se tedy 64 let, sedmi měsíců a 13 dní.

Dne 1. března 1903 byl transmisí ve mlýně Josefa Demela ve Vojnovicích usmrčen mlynářský pomocník Rudolf Ambrosch.⁴⁾ Z Vojnovic pocházel Alois Nather, v roce 1923 již 22krát trestaný, z toho 17krát pro krádež.⁵⁾ V červnu 1924 byla zpod splavu mlýnského potoka vytažena Aloisia, šestnáctiletá dcera mlynáře Demela.⁶⁾ Četnictvo zatkl jejího milence, sedmadvacetiletého mlynářského pomocníka Johanna Jahna a obvinilo ho z vraždy. Bylo známe, že dívka, která byla těhotná, J. Jahn vyhrožoval, že nejprve zastřelí ji a pak sebe. Nakonec ale Aloisii strčil do potoka, v němž utonula.

Četnictvo pronásledovalo cikánskou tlupu K. Vodičky, která vykradla stavení rolníka W. Schönweitze a tábořila u Vojnovic.⁷⁾ Když četníci vtrhli do tábora, byly v něm jen děti a část odcizených věcí. Vůz i s dětmi odvezli, po ostatních osobách bylo vyhlášeno pátrání. Na poli u Vojnovic byl zasažen bleskem rolník, který spěchal před bouří domů.⁸⁾ Byl na místě mrtev, jeho tělo bylo nalezeno až později. Jméno nešťastníka nebylo zveřejněno.

V noci ze 4. na 5. června 1937 se vloupali neznámí lupiči do statku rolníka Franze Dreiseitela ve Vojnovicích a odcizili z chléva největšího vepře, vážícího 125 kg, v ceně 720,- Kč.⁹⁾ Mezi dvířky vepře zapíchli a vytáhli jej vraty do zahrady. Za domem ho vyvrhli a vnitřnosti odhodili na mez. Rovněž odcizili dvě jízdní kola v ceně 500,- Kč. Po drzých zlodějích bylo zahájeno usilovné pátrání.

Dne 30. června se do obchodu Stefana Dreiseitela ve Vojnovicích vloupali zloději, sebrali různé zboží za 800,- Kč a vkladní knížku na menší částku.¹⁰⁾ Podobně řádili zloději v noci na 13. července 1937 rovnou na třech místech.¹¹⁾ Rolníku Klemen-tovi ukradli 25kg masa naloženého v sudě, rolníku Jilgovi mnoho slepic a rolníku Demelovi husy.

Poznámky:

- 1) Moravské noviny: příloha Brněnských novin 21. 7. 1902, 165, 3.
- 2) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 9, inv. č. 5941, Z 1872–1902, Vojnovice.
- 3) P. Robert Soukup, SchP (1869 – 1896 – 1908).
- 4) Moravské noviny: příloha Brněnských novin 11. 3. 1903, 57, 2.
- 5) Moravský večerník 11. 5. 1923, 107, 2.
- 6) Moravský večerník 11. 6. 1924, 133, 2.
- 7) Moravský večerník 20. 2. 1935, 43, 4.
- 8) Moravský deník 27. 4. 1935, 99, 3.
- 9) Moravský deník 12. 6. 1937, 136, 2.
- 10) Moravský deník 3. 7. 1937, 154, 3.
- 11) Moravský večerník 15. 11. 1937, 293, 1.

Prameny:

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc
Sbírka matrik

Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 9, inv. č. 5941, Z 1872–1902, Vojnovice.

Noviny:

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
Moravské noviny: příloha Brněnských novin – Moravský deník – Moravský večerník

Zigartice

Minimum informací z krátkého období let 1895–1914 zahrnuje jednu vraždu a jeden požár. Z obce

pocházel jeden podvodník. Buď se Zigartice nacházely mimo zájem novinářů a jejich dopisovatelů nebo se tam skutečně mnoho nestalo.

Na moravském jarmarku, pořádaném v neuve- deném místě, byl počátkem února 1895 zatčen ševcovský pomocník Vincenz Stix ze Zigartic, který prodával pár ukradených pánských bot v hodnotě třech florénů.¹⁾ Pachatel byl na deset dnů zadr- žen. Dne 10. listopadu 1901 v noci propukl požár v obecní sušárně lnu, který ji zcela zničil.²⁾ Škoda 1.600,- K byla kryta pojištěním jen ve výši 870,- K. V lese u Zigartic byl počátkem září 1914 nale- zen mrtvý hajný Otto Dressler se střelnou ranou v hrudi.³⁾ Podezření padlo na pytláky, ale pachatele se nepodařilo vypátrat. Bohužel matrika i v tomto případě není dostupná, proto není možné zjistit další údaje.

Poznámky:

- 1) Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien deutschnationale politische Wochenschrift 9. 2. 1895, 6, 8.
- 2) Hlas: časopis církevní 19. 11. 1901, 266, 4.
- 3) Hlas: časopis církevní 11. 9. 1914, 207, 3.

Noviny:

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien deutschnationale politis- che Wochenschrift – Hlas: časopis církevní

Jana Krejčová

Kontakt: janakrejцова.atelier@seznam.cz

Rok 1938 na Odersku

Lucie Nováková Kučerová

Úvod

Až do 1945 bylo Odersko národnostně převážně německým okresem. Od vzniku Československé re- publiky se zde velmi pozvolna začínal zvyšovat také počet usazujících se Čechů (v roce 1910 zde žilo 108 Čechů, v roce 1930 už 760).¹⁾

Soudní okres Odry měl převážně zemědělský cha- rakter. V 19. století se zde také začíná rozvíjet průmysl, na Odersku zejména textilní. Od počátku 20. století význam textilního průmyslu klesá a pro zdejší region se stává stěžejní zejména výroba gumárenského zboží v továrně Optimit v Odrách. Zároveň byl Optimit spolu s Treibischovou továrnou ve Vítkově jedinými dvěma továrnami v rámci ce- lého soudního okresu, které zaměstnávaly více než

500 zaměstnanců.²⁾ Samotné město Odry předsta- vovalo kulturní, hospodářské, obchodní a politické centrum soudního okresu. Město Odry je spíše men- ší velikosti s poměrně stabilním počtem obyvatel, do roku 1918 německé, poté s českou menšinou.³⁾ Počet Čechů i v okolních vesnicích soudního okresu Odry byl taktéž minimální.

Je tedy zřejmé, že se na Odersku německé et- nikum nikterak intenzivně nepotkávalo s českým, kontakty mezi oběma skupinami až do vzniku Čes- koslovenska nebyly tedy nijak intenzivní. Do vzniku Československé republiky žilo zdejší německé oby- vatelstvo v etnicky relativně homogenních vesnicích. Po roce 1918 se zde začínají vytvářet menší skupiny Čechů, které jsou tvořeny nanejvýš několika desítkami

1 BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš: *Historický mís- topis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek 14: okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín. Vydavatelství Univerzity Palackého: Olomouc. 1995. s. 23–25.

2 BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš: *Historický mís- topis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek 14: okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín. Vydavatelství Univerzity Palackého: Olomouc. 1995. s. 26–28.

3 BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš: *Historický mís- topis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek 14: okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín. Vydavatelství Univerzity Palackého: Olomouc. 1995. s. 86.

příslušníků. Vznik Československa obě strany přijaly s protichůdnými reakcemi. Zatímco pro Čechy znamenal vítězství, jak válečné, tak národní, Němci se s myšlenkou na život ve státě Čechoslováků odmítli smířit. Vznik Československa chápali jako přímý útok na svá práva, ba jako ohrožení vlastní existence.⁴

Počet přívrženců německých nacionálních stran na Oděru prudce vzrostl až po připojení Sudet k Československu. Ve volbách do říšské rady v letech 1907 a 1911 u německého obyvatelstva jednoznačně triumfovala německá sociálně demokratická strana, německá křesťansko-sociální strana a německá lidová strana, v roce 1911 všechny tyto strany předstihl německý svaz zemědělců. Tyto strany jednoznačně nechaly nacionalisty v hlubokém závěsu. Národnostní třenice tedy započaly až po vzniku Československé republiky. Tyto nálady můžeme vysledovat nejen ve volebních výsledcích, které jsou ve zkoumaném regionu charakteristické vzrůstající podporou nacionalistických stran.⁵

Výraznějším specifikem Oder, kterým se odlišovaly od přináležejících vesnic i většiny okresu Opava-venkov, byl dělnický charakter města a s ním spojená výrazná voličská podpora levice. O tomto fenoménu vypovídá i pamětnice paní Herta Sedláčková: „Odry byla taková, řekla bych, oáza, kde se pěstovalo hodně kultury. Dneska to neradi slyší, ale byla tady opravdu nejsilnější komunistická strana v Česku, jako v poměru k obyvatelstvu. A navíc ještě fungovala hodně dobrá spolupráce se sociální demokracií, to bylo taky výjimečné, protože ti se taky jinak nijak moc nesnášeli, ale tady to opravdu všecko fungovalo bezvadně. Záleží samozřejmě všecko na lidech.“⁶ Podpora levice poté hrála významnou roli v místním protifašistickém odboji, se kterým byla spjata. Odry tak byly označovány jako „rudé Odry“ nebo dokonce jako „malá Moskva“.⁷

4 Srovnej: HANÁK, Jan: Sudetoněmecká pátá kolona na Novojičínsku in Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín. Vydalo Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně. Svazek 35, 1985. str. 2–3, HANÁK, Jan: Zápas o uznání Československé republiky v Novém Jičíně v letech 1918–1919 in Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín. Vydalo Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně. Svazek 42, 1988. s. 1.

5 V parlamentních volbách v soudním okrese Odry v letech 1920, 1925 a 1929 zvítězili právě němečtí nacionalisté (Deutsche Nationalpartei) před německou sociální demokracií (Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei) a křesťansko-sociální stranou (Deutsche Christliche-soziale Volkspartei). Od roku 1925 se mezi tyto preferované strany dostávají poměrně významně také komunisté. BARTOŠ, Josef, SCHULZ, Jindřich, TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek 14: okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín. Vydavatelství Univerzity Palackého: Olomouc. 1995. s. 31–33.

6 Rozhovor s Hertou Sedláčkovou vedli David Weber a Barbora Čermáková, 19. 7. 2007 a 28. 8. 2007. Sběrka Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení 2. světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu. Digitální sbírky ÚSD AV ČR.

7 Soukromý archiv Emila a Zdenka Matejciuce z Oder, Antifašisté a komunisté – odboj v Oděru, kart. 42, Boj antifašistů v Oděru. Týdeník ÚV Svazu protifašistických bojovníků Hlas revoluce, č. 49/1977.

Situace se v Oděru začala pozvolna měnit po nástupu nacismu v Německu. O politických postojích německého obyvatelstva v době stupňující se radikalizace německé menšiny vypovídají výsledky parlamentních voleb v roce 1935. V těchto volbách sice i v Oděru vyhrála Sudetendeutsche Partei (SdP), nicméně její vítězství nebylo tak přesvědčivé jako v ostatních částech Československé republiky.

Jaro 1938

Rok 1938 je tedy rokem, kdy události tzv. velkých dějin vstoupily naplno do života obyvatel Oder. Život ve městě se i nadále odehrával z velké části v apolitické rovině, občas se objevily nějaké provokace, prováděné nahodile jednotlivci, spíše než masové projevy nenávisti. Oheň nacismu zatím doutnal, všichni zatím vyčkávali, jak se situace vyvine.

V dubnu 1938 zveřejnil Konrád Henlein svůj program, tzv. karlovarské požadavky, v němž žádal vymezení a uznání Sudetoněmeckého území, vybudování německé samosprávy v Sudetech, napravení bezpráví, které bylo páčeno na Němcích od roku 1918, a také vznesl nárok na svobodné vyznávání nacionálního socialismu. Československá vláda započala práce na připravovaném národnostním statutu, jenž měl být kompromisem mezi vládou a požadavky SdP.⁸ Československá vláda na stále vyhrocenější situaci v Sudetech reagovala částečnou mobilizací, která byla vyhlášena 20. května nejen kvůli uklidnění situace v pohraničí, ale také z důvodu zpráv o přesunech německých vojsk u hranic s ČSR. Došlo ke krátkodobému a dočasnému zklidnění poměrů v pohraničí.

Dalším významným okamžikem jara 1938 se staly květnové parlamentní volby. Odry se až do roku 1938 vymykaly v sudetoněmeckém semknutí nejen celorepublikově, ale také regionálně. Voličská základna sociálních demokratů a komunistů ve městě nebyla zanedbatelná, ve volbách do parlamentu v květnu 1935 je v součtu volil téměř stejný počet občanů jako SdP.⁹ Toto se mění až v roce 1938, kdy i zde SdP převzala dominantní postavení. Pozvolnou radikalizaci oderských občanů popisuje taktéž ve svých vzpomínkách Herta Sedláčková: „To se začalo vyhrocovat, pokud já si pamatuju, v tom pětatřicátém. Ale to pomaličku a pak už se zvyšoval ten tlak, tak oni [Henleinovci – pozn. autora] potom měli víc hlasů, já mám dokonce ještě ty listiny volební z osmatřicátého roku, to už Henleinovci převažovali ty levicové strany. To už měli dvanáct set hlasů, na takové město to bylo hodně. Ale nebylo to tak hrozné jako třeba

8 Klimek, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české* svazek XIV. 1929–1938. Praha 2002, s. 543–546.

9 Toto platí také pro Vítkov, kde dokonce ve volbách SdP skončila na druhém místě, volby vyhrála o téměř tři sta hlasů Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei.

v západních Čechách.¹⁰ Navíc po anšlusu Rakouska odešly 23. března 1938 z československé vlády Svaz německých zemědělců a o dva dny později také Německá křesťansko-sociální strana lidová¹¹ a poslanci obou stran vstoupili do parlamentního klubu SdP.¹² Můžeme tedy říci, že i tento čin měl vliv na výsledky obecních voleb, které se konaly 29. května 1938. Tyto volby také ukázaly, jak významný byl Hitlerův vliv na německou menšinu v Československu, a to i v Odrách, který zprostředkoval Konrád Henlein a jeho SdP. Henleinovci se stali v Odrách po květnových volbách nejsilnější politickou stranou, která získala na 1500 voličských hlasů.¹³ Za úspěchem SdP stála promyšlená propaganda, která působila nátlak na německé obyvatele. Ti se měli rozhodnout, zda jsou Němci, nebo nikoli. Pokud jsou Němci, musí volit SdP, v případě, že se rozhodnou jinak, jsou vyřazeni z německého národa.¹⁴ Nejvíce posílila SdP v 1938 právě na Moravě a ve Slezsku. Charakter nacionálního režimu znali v té době především sudetoněmečtí sociální demokraté a komunisté, které informovali jejich kolegové, kteří do Československa emigrovali z Německa. Nicméně většina německého obyvatelstva hleděla na nacistickou politiku značně nekriticky, zvláště když byli vystaveni propagandistickému působení říšskoněmeckého rozhlasu.¹⁵

Podzim 1938

Situace se začínala vyhrocovat na podzim 1938, kdy se Odersko společně s celými Sudety stalo součástí německé Třetí říše. 2. září byl SdP zamítnut třetí plán národnostního statutu. Na nátlak francouzsko-britské diplomacie a mise lorda Runcimana československá vláda připravila čtvrtou verzi národnostního statutu, která vyhovovala požadavkům Henleinovců, protože splnila jejich požadavek autonomní správy. Plán byl zveřejněn 6. září a 7. září byl předán Henleinovi. Národnostní statut přijal šest karlovarských požadavků. K přerušení jednání s vládou využili Henleinovci ostravský incident, kde došlo k potyčce mezi policií a poslancem SdP Franzem Mayem, který v čele davu zaútočil na budovu soudu v Moravské Ostravě. I přes vyšetřování incidentu se nepodařilo obnovit jednání až do projevu Hitlera v Norimberku

dne 12. září 1938.¹⁶ Hitlerův projev v Norimberku byl velmi útočný vůči Československu a negativně ovlivnil situaci v pohraničí. Československo-německý konflikt se stal hlavním cílem mezinárodní politiky a probudil u německého obyvatelstva vlnu nacionalismu a odporu vůči republice. Již od 10. září Henleinovci organizovali nepokoje a demonstrace v pohraničí. Na mnoha místech severní Moravy a ve Slezsku byly přemalovány české nápisy a vyzdobeny budovy hákovým křížem.¹⁷ Byly napadány státní instituce, přerušovalo se telefonní vedení apod. 13. září Zemský úřad v Brně informoval o situaci na Moravě a ve Slezsku s tím, že se zde sice konaly průvody, a skandovalo se, ale nedošlo k žádným srážkám.¹⁸

Jednou z prvních akcí nové československé vlády, vlády Národní obrany, která vznikla 22. září 1938, bylo vyhlášení netrpělivě očekávané všeobecné mobilizace v nočních hodinách 23. září. Dne 26. září 1938 byla školní budova v Odrách zabrána českou vojenskou správou pro polní nemocnici. V 10. hodin bylo vyučování náhle přerušeno a místnosti vyklizeny ve velikém spěchu. *Radioaparáty jsme museli odevzdat, takže jsme byli odříznuti od veškerého světa. Naše město bylo obsazeno českým vojskem.*¹⁹ Muži německé národnosti v Odrách se k povolávacím rozkazům, stavěli různě. Někteří mobilizačního rozkazu uposlechl, jiní se naopak snažili vojenské povinnosti vyhýbat a skrývali se v okolních lesích. V některých případech mobilizační nařízení rozdělilo členy jedné rodiny, jako např. v rodině Adolfa Schneidera. Jeho bratr sloužil v československé armádě v rámci základní vojenské služby a vrátil se zpět domů až po Mnichovské dohodě, zatímco sám Adolf se rozhodl povolávací rozkaz neuposlechnout a místo narukování k vojenskému útvaru v Plzni se rozhodl jako mnoho dalších schovávat v okolních lesích.²⁰ Mobilizace zklidnila poměry v pohraničí, avšak nezastavila protičeské nálady a víru v připojení k Německu. Věrní republice zůstali pouze komunisté, sociální demokraté a část německé aristokracie. Tento počet však nepřekročil deset procent Němců žijících v Československu.²¹

Mnichovská konference konaná 29. a 30. září 1938 definitivně rozhodla o osudu Československa. Západní spojenci pod nátlakem a obavou z válečného konfliktu ustoupili Hitlerovi a podepsali dohodu o odstoupení etnicky převážně německého území.

10 Rozhovor s Hertou Sedláčkovou vedli David Weber a Barbora Čermáková, 19. 7. 2007 a 28. 8. 2007. Sbírka Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení 2. světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu. Digitální sbírky ÚSD AV ČR.

11 Sudetoněmecká katolická strana existující v letech 1919–1938.

12 ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945). Praha: Prostor, 2001. s. 52.

13 Boj oderských komunistů za jednotnou a lidovou frontu proti nacistickému nebezpečí in BĚHÁLEK, Alois: Odry 1234–1984. Nositel významného zásluhy o výstavbu. Odry: MNV v Odrách. 1984, s. 32.

14 BRANDES, Detlef: Sudetští Němci v krizovém roce 1938, s. 173.

15 ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945). Praha: Prostor, 2001. s. 51.

16 MAJEWSKI, M. Piotr: Sudetští Němci 1848–1948. Dějiny jednoho nacionalismu, s. 366–368.

17 BRANDES, Detlef: Sudetští Němci v krizovém roce 1938, s. 233–239.

18 BRANDES, Detlef: Sudetští Němci v krizovém roce 1938, s. 241–252.

19 FOJTÍK, Bohumil: Mnichovská zrada 1938 v kronice německé školy v Odrách. Vítkovsko: vlastivědný zpravodaj. 3/říjen 1958. s. 15

20 SCHNEIDER, Adolf: Als Deutscher während der General – Mobilisierung 1938 in MANN, Walther: Erinnerungen an Odrau (Erlebnisse in einer kleinen Stadt im Sudetenland vor und nach dem Zweiten Weltkrieg) I. Darmstadt. s. 45–46

21 MAJEWSKI, M. Piotr: Sudetští Němci 1848–1948. Dějiny jednoho nacionalismu, s. 372–375.

Československo bylo přinuceno mnichovskou nótou přijmout.²² Na stránkách kroniky německé školy v Odrách je tato událost popisována s neskonalým nadšením. „Spásou pro nás byly zprávy o mnichovském jednání. [...] Šedé podzimní dny táhnou nad zemí, ale v našich srdcích je jaro a světlo, které nám bylo odpíráno po mnohá léta, vysoko vzplanulo, a tak se můžeme po dlouhém cizáckém otroctví a zvlí zase přivinout volně a svobodně k našemu německému národu a našemu nejmilovanějšímu Adolfu Hitlerovi. [...] Po těžkých dvaceti letech, která vyvrcholila v hořkých měsících, dlouhých týdnech a konečně v tíživých dnech, v napínavých hodinách a nesnesitelných minutách, jaké může jen národ unést, nastává konečně rozhodnutí: Vykoupení. Stíny válečného zápolení zmizely z naší domoviny. Těžkosti posledních dnů, stanné právo, mobilisace, zatemnění, odběr rozhlasových přijímačů, vyšetřování, prohlídky, denně nová nařízení a denní obavy ze smrti a zničení se propadly do minulosti.“²³ V rámci mnichovského jednání bylo dohodnuto, že Československo musí Německu podstoupit pohraniční oblasti republiky, ve kterých žije obyvatelstvo německé národnosti. Mnichovská dohoda stanovovala, že českosloven-

ské jednotky začnou vyklízet sudetoněmecké oblasti 1. října 1938 a pod kontrolou Velké Británie, Francie a Itálie dokončí svůj odsun do 10. října. Území, na něž měl vstoupit německý wehrmacht, bylo rozděleno do pěti pásem, jejichž obsazování mělo probíhat postupně.²⁴

Odersko se nacházelo v oblasti 5. pásma,²⁵ které wehrmacht obsadil během posledních dvou dnů, 9. a 10. října, dokonce dříve než byla s konečnou platností ustanovena platná hranice. Zároveň byly obce soudního okresu Odry přičleněny k landrátu Nový Jičín. Již 8. října 1938 o 5. hodině odpolední opustila Odry poslední československá vojenská jednotka, která se stahovala do Hranic. O několik

24 ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945). Praha: Prostor, 2001. s. 57.

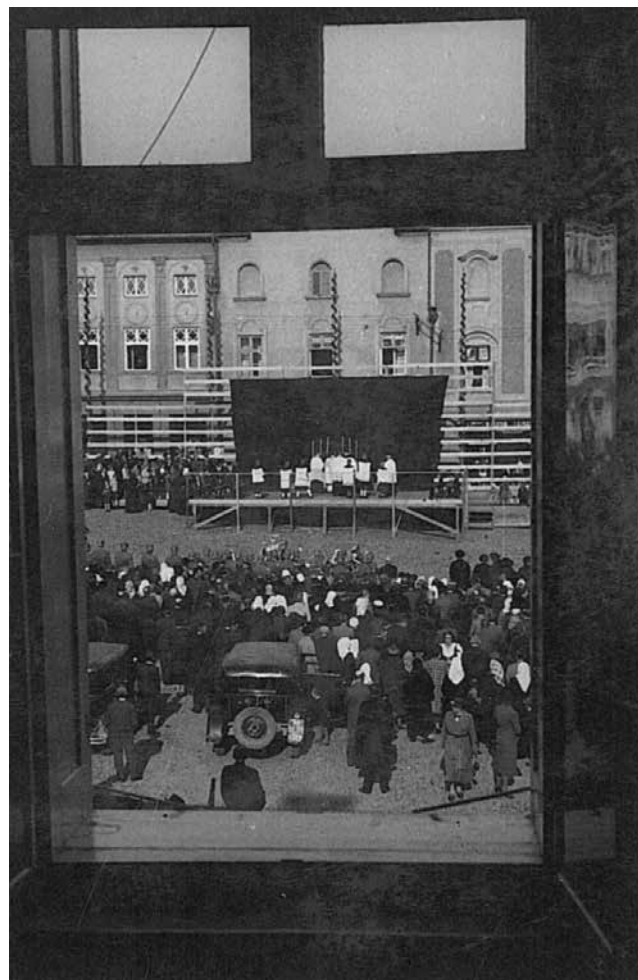
25 Páté okupační pásmo se táhlo od Svinova, na jih až za Nový Jičín, včetně Příbora a Štramberku, západním směrem po jižním okraji Oderských vrchů až ke Svatému Kopečku u Olomouce. Odtud na severozápad až téměř k Mohelnici, na západ po jižním okraji, tzv. Hřebečska, do Čech až do oblasti jižně od Poličky. Hranice pokračovala dále na sever, k České Třebové a Ústí nad Orlicí, končila západně od obce Králíky, kde téměř navazovala na původní státní hranici.

22 BRANDES, Detlef: Sudetští Němci v krizovém roce 1938, s. 376–377.

23 FOJTÍK, Bohumil: Mnichovská zrada 1938 v kronice německé školy v Odrách. Vítkovsko: vlastivědný zpravodaj. 3/říjen 1958. s. 15.

Vlevo starosta Bruno Boehm (Böhm). Odry, 10. října 1938. Z archivu Emila a Zdenka Mateiciucových.

Děkovná mše pro německé okupační vojsko na oderském náměstí 10. října 1938. Autor W. Hegenbarth. (SOka Nový Jičín, Sbirka obrazového a fotografického materiálu Státního okresního archivu Nový Jičín, signatura Odr/314).

dní předtím odešla z města většina českých rodin.²⁶ Mnohé opuštěné byty českých obyvatel Oder, kteří město po záboru opustili, bylo vykradeno. Situace došla tak daleko, že velitelství německé branné moci bylo nuceno 17. října vydat vyhlášku, kdy tyto byty měly být hlídány až do doby, než se české rodiny přestěhují.²⁷

Většina sudetských Němců přivítala příchod německé armády s nadšením, kromě antifašistů a Židů. Nadšené davy vítaly německé vojáky nacistickým zdvihnutím ruky, vlály nacistické symboly, ničily se a přepisovaly české názvy apod. Hitler hned v říjnu navštívil nově připojené oblasti, kde ho vítali jako osvoboditele a spasitele. Úleva z toho, jak krize dopadla, napětí posledních týdnů a měsíců a velká očekávání od Říše, to všechno tedy otevřelo stávilu nesmírnému nadšení. Obsazení oslavovaly téměř všechny vrstvy obyvatelstva.²⁸ Lidé se srocovali se na veřejných prostranstvích. „Všichni společně jsme šli na náměstí“, vypráví Walther Mann a dodává „celé město bylo na nohou, lidé se tlačili jeden na druhého na všech stranách náměstí. Jako malý kluk jsem zezadu nemohl nic vidět, vzpomínám si na to přesně, musel jsem se probíjet pod nohama lidí dopředu, abych mohl stát v první řadě. [...] Tehdy nás ovládly pocity štěstí a nepopsatelného nadšení.“²⁹ Němečtí vojáci byli uvítáni jako osvoboditelé, jejich příchod byl doprovázen „jásotem a [vojáci – pozn. autora] byli obdarováni květinami a ovocem.“³⁰ Většina místních obyvatel věřila, že pro ně nastala zlatá léta. Generálmajor Gewantke přijal hlášení, poděkoval občanstvu a starostovi města Böhmovi za vřelé uvítání. Na oderském náměstí byla dokonce na počest německých osvoboditelů odsloužena mše svatá.

Ovšem ne všemi obyvateli Oder byl příchod wehrmachtu oslavován a uvítacích ceremoniálů se neúčastnili. Raději tyto chvíle prožívali v ústraní. „My sme třeba prodělali 10. říjen tam na tom kopci nahoře, tenkrát to nebylo tak zarostlý, to nebyl les, ten končil u toho velikého stromu a tam byla samá louka. Tak tam sme nahoře seděli, dívali sme se na náměstí, jak jich vítali lidi s těma koláčema. Měli napečený ty pecáky a vítali Němce s tím. A my sme seděli tam

nahoře a brečeli.“³¹ První dny po Mnichovské konferenci tedy Odersko ovládl zmatek, obrovské nadšení i úlek. Nejistoty, vyplývající z napětí a válečného nebezpečí, zasáhly obyvatele Oder napříč národnostmi.

V Odrách začala být situace po Mnichovu osobně naléhavá pro státní zaměstnance české národnosti a také představitele českého společenského života – místní učitele. Pohraničí začali opouštět také další čeští občané, vojáci, četníci, řemeslníci i obchodníci, bývali legionáři, členové Sokola apod. Nechyběli ani Židé a němečtí antifašisté. Údajně měl počet uprchlíků dosáhnout výše 193 000 lidí. Již před mnichovskou dohodou uprchlo z pohraničí asi 25 000 lidí, kteří byli vystaveni zastrašování a teroru SdP. Státní a české instituce, školy, úřady musely být vyklizeny během několika dní. Kromě řízeného vystěhování docházelo i k evakuaci české inteligence, zejména lékařů, soudců, úředníků, učitelů apod., kteří mířili do vnitrozemí nebo do obcí ležících na demarkační linii.

Sudetští Němci se ve většině radovali z národního vítězství. Díky výměně českých úředníků za německé mohli nabýt iluzorního dojmu, že mají svůj osud a osud svého města konečně jen ve svých rukou. V důsledku podepsání mnichovské dohody v roce 1938 došlo i ke změnám v samosprávě. Především bylo zavedeno obecní zřízení, platné v říši od 30. 1. 1935, čímž byla dosavadní volitelnost obecních orgánů nahrazena jmenováním. Oderský starosta Bruno Böhm již 15. října 1938 sdělil okresnímu hejtmánovi v Opavě Dr. Hanchemu, že úřadování v Odrách bude jenom německé, české texty z úředních razítek byly vyřezány. Z městského zastupitelstva byli ihned vyloučeni komunisté, sociální demokraté a zástupci Čechů, na jejich místa byli jmenováni oderští nacisté. První týdny pod křídly německé orlice byly zasvěceny odstraňování všeho, co připomínalo předchozí českou správu, zmizely české nápisy firem, názvy ulic, orientační tabule i silniční ukazatele. V Odrách odstranění neušel ani kamenný reliéf s českým nápisem z počátku 16. století. Reliéf byl vytržen ze zámecké zdi, rozbit a pohozen pod okap radnice.³²

Obyvatelé Oder se tedy nyní stali součástí německé Říše, a tak bylo potřeba adaptovat veškeré projevy společenského i osobního života na velkoněmecké poměry. Strany, kluby a spolky byly uzavřeny, rozpuštěny nebo převedeny do nacistických formací, jejich majetek byl zkonfiskován. Budovu české menšinové školy, která zde byla zřízena v roce 1922, ihned převzala německá škola. Pomůcky i část vybavení, které se nepodařilo odvést, přešla taktéž pod německé školství. Česká knihovna byla dána

26 Boj oderských komunistů za jednotnou a lidovou frontu proti nacistickému nebezpečí in BĚHÁLEK, Alois: Odry 1234–1984. Nositel vyznamenání za zásluhy o výstavbu. Odry: MNV v Odrách. 1984, s. 34.

27 oukromý archiv Emila a Zdenka Mateciuce z Oder, Ostatní kroniky – Fojtík: Okupace a osvobození Oderska (1938–1945), kart. 102, FOJ-TÍK, Bohumil: Doba okupace a osvobození Oderska (1938–1945).

28 ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945). Praha: Prostor, 2001. s. 62.

29 MANN, Walther: Die deutsche Wehrmacht rückt 1938 in Odrau ein in MANN, Walther: Erinnerungen an Odrau (Erlebnisse in einer kleinen Stadt im Sudetenland vor und nach dem Zweiten Weltkrieg) I. Darmstadt. s. 48.

30 SCHOLZ, Fridolin: Jogsdorf in Jahr 1938 in MANN, Walther: Erinnerungen an Odrau (Erlebnisse in einer kleinen Stadt im Sudetenland vor und nach dem Zweiten Weltkrieg) I. Darmstadt. s. 49.

31 Rozhovor s Hertou Sedláčkovou vedli David Weber a Barbora Čermáková, 19. 7. 2007 a 28. 8. 2007. Sběrka Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení 2. světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu. Digitální sbírky ÚSD AV ČR.

32 Soukromý archiv Emila a Zdenka Mateciuce z Oder, Ostatní kroniky – Fojtík: Okupace a osvobození Oderska (1938–1945), kart. 102, FOJ-TÍK, Bohumil: Doba okupace a osvobození Oderska (1938–1945).

10. říjen 1938 – pohled na dnešní ulici 1. Máje u sídliště Míru v Odrách. Z archivu Emila a Zdenka Mateiciucových.

do sběru.³³ Budova české školy byla poté pronajata oderské mládeži pro spolkovou činnost. Začátkem školního roku 1939–1940 byla ve Spálově zřízena 1. třída německé obecné školy s povinnou docházkou všech českých dětí. Řídícím učitelem byl zvolen oderský Němec Lubojatsky. Tento čin vyvolal mezi českými rodiči nevoli, začali protestovat. Bylo požadováno obnovení českého vyučování. Pod tuto žádost se podepsaly všechny české matky a odevzdaly ji na školním úřadě v Novém Jičíně. I nadále se však vyučovalo v němčině. Nová žádost tedy na sebe nenechala dlouho čekat a byla přednesena přímo vládnímu prezidentu v Opavě. Spálovským rodičům bylo přislíbeno, že od nového pololetí se bude v 1. třídě opět vyučovat česky. Situace se ovšem nezměnila. Nato tedy přestaly české rodiny posílat své děti do školy a zahájily stávkou. Učitel Lubojatsky celou věc oznámil gestapu, někteří rodiče tak byli předvoláni k výslechu. Stávka však přerušena nebyla. Nakonec bylo spálovským rodičům z Úřadu opavského vládního prezidenta přislíbeno vyšetřování případu a náprava. Bylo rozhodnuto, že začátkem nového školního roku 1940–1941 bude české vyučování obnoveno.³⁴ Naopak v očích žáka Ladislava Krále z české enklávy v Luboměři se s příchodem Mnichova téměř nic nezměnilo. „My žáci z Luboměře jsme do školy vstupovali radostně. Všichni tři páni učitelé zůstali na svých místech, neodjeli, jako se to stalo v mnohých obcích. V naší škole se tedy

příchodem Němců nic nezměnilo. Opravdu se nic nezměnilo? Ó ano, přece něco! Se zdí našich tříd zmizely obrazy pánů prezidentů i generála Štefánika a na jejich místě visel obraz německého „Führera“ a znak německé říše s hákovým křížem. Když měl být tento orel s rozpjatými křídly zarámován, našel se rámeček, do něhož by vešel. Křídla byla příliš dlouhá. Jak to udělat? Pan řídící vzal nůžky, na každé straně kousek křídla ustříhl a bylo po starosti. Od té doby jsme vždycky říkali, že Německo vyhrát válku ani nemůže, že jeho orel má ustřižená křídla, a proto daleko nedoletí.“³⁵ Naopak na výletě dívčí školy ve Vítkově vyzvali učitelé děti ke zpěvu nacionálněsocialistických písní jako „Kamarádi pochoďujem“, „Modří dragouni“ a „Německý hymnus“. Kdo nezpíval, třeba děti některých sociálních demokratů, byl izolován či potrestán.³⁶

Po odchodu československého vojska henleinovští ordnėři začali napadat antifašisticky smýšlející obyvatele z řad sudetských Němců. Docházelo k řadě násilností. V Odrách začalo zatýkání politických odpůrců 13. října v 5 hodin ráno. Policisté za vedení místního henleinovce vnikli do bytů známých opozičních funkcionářů a provedli domovní prohlídku. Celkem bylo zatčeno 22 osob, které byly následně odvezeny ke krajskému soudu v Novém Jičíně.³⁷ Ti méně významní byli po několika dnech propuštěni, huře však bylo s tzv. politicky podezřelými. Někteří byli

33 Soukromý archiv Emila a Zdenka Mateiciuce z Oder, ostatní kroniky – Fojtík: Okupace a osvobození Oděrska (1938–1945), kart. 102, FOJ-TÍK, Bohumil: Doba okupace a osvobození Oděrska (1938–1945).

34 KRŠKA, Ivan: Zpráva Jana Hajchla a Antonína Brňáka o Spálovu za okupace. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně. Svazek 30, 1982. s. 14–15.

35 KRÁL, Ladislav, žák IV. třídy měšťanské školy ve Spálově: Vzpomínky na dobu okupace. Oděrské vrchy: časopis žákovských samospráv škol Spálovska. 14. 2. 1948. roč. I., č. 6/7., s. 70.

36 BRANDES, Detlef: Sudetští Němci v krizovém roce 1938. Argo: Praha. 2012. s. 84.

37 Hermann Stach a František Münster in BARTOŠ, Josef a PŘÍKRYL, Josef: Komunisté v čele protifašistického odboje na severní Moravě. Ostrava: Profil, 1980. s. 86.

odvlečení do koncentračních táborů, kde zemřeli, další byli potrestáni mnohdy mnohaletými tresty odnětí svobody. Hostinský Alfréd Amsler z Vítkova byl za poznámku před německými vojáky, „aby zůstali doma, pili vodu a nechtěli po něm pivo“ odsouzen k šesti měsícům těžkého žaláře.³⁸ Odbojové hnutí bylo v prvních letech okupace na severní Moravě soustředěno zejména kolem průmyslových center na Novojičínsku a Ostravsku.³⁹

Nadšení v prvním roce záboru neochabovalo také díky tomu, že říšské úřady byly vůči oderským Němcům značně velkorysé, slíbily jim vše, o čem žádali – stavbu nového mostu přes řeku Odru, kanalizaci a vodovod či opravu silnic a chodníků. Všechny požadavky byly uznány jako oprávněné a ochotně byly přislíbeny i finanční prostředky, nicméně realizováno nakonec nebylo nic.⁴⁰ Pocity většiny obyvatel Oderska z období po připojení k Reichu pregnantně ve svých vzpomínkách vyjádřil Fridolin Scholz: „Mysleli jsme, že už to mohlo být pouze lepší. Jen málokdo tušil, že tohle je začátek ještě většího utrpení.“⁴¹

Mnoho sudetských Němců začalo pociťovat zklamání ihned, další se přidávali v následujících týdnech a měsících po připojení k Říši. „Ten přechod z toho [Československé republiky – pozn. autora] na to Německo, no bylo to trpké.“⁴² Mnozí z prvotního nadšení a vidiny sociálního i kariérního vzestupu brzy vystřízlivěli a vývojem byli rozčarováni. Očekávali, že jako členové SdP se dostanou do předních pozic v místní samosprávě, které se uvolnily po odchodu českých úředníků. Tak se ovšem ve většině případů nestalo, neboť na většinu těchto míst byli dosazeni úředníci přicházející z Říše. Pamětnice paní Sedláčková vzpomíná, že výjimku tvořil „akorát komisař, jak mu říkali, už nebyl ředitel [Optimitu – pozn. autora], ale on tam byl dosazený, ten byl z [Nového – pozn. autora] Jičína. To byl taky takový henleinovec veliký.“⁴³

Vlna nadšení poněkud opadla, když narukovali první vojáci na frontu, zejména když se jich dotkla

bolest a utrpení války, a zvláště, když místo hrdiných vítězů docházelo pozůstalým úmrtní oznámení po padlých z různých bojišť od velitelů: „Rozechvěn, plním svou těžkou povinnost a sděluji Vám smutnou zprávu, že Váš manžel padl hrdinnou smrtí za Vůdce a vlast...“⁴⁴ Na jaře 1939 bylo povoláno na vojnu 20 oderských mužů, na podzim téhož roku pak dalších 36. Další odvody mužů z Oderska následovaly s vypuknutím 2. světové války.

Závěr

Národnostní poměry v regionu Oderska v 1. polovině 20. století prošly zásadními zvraty, které měly obrovský vliv na proměnu českého pohraničí a citelně zasáhly do života obyvatel regionu. Vztahy se začínají vyostřovat v roce 1938, kdy pozvolná radikalizace oderských občanů dosáhla svého vrcholu, což se zrcadlí také v obecních volbách, které už i v tomto regionu s převahou vyhrává SdP. V reakci na mezinárodní situaci zasáhla i do života na Odersku mobilizace a o pár dnů později vyhlášená Mnichovská dohoda. Ta započala ustavování nových poměrů v regionu, u většiny německých obyvatel byly tyto změny vítány s nadšením, s opačnou reakcí se setkala u již zmíněných sociálních demokratů a komunistů a zejména také Čechů, kteří v následujících týdnech region opouštějí směrem do protektorátu. Zbylí obyvatelé Oder se stali nyní součástí německé Říše a tak bylo potřeba adaptovat veškeré projevy společenského i osobního života na velkoněmecké poměry. Nadšení v prvním roce „pod křídly německé orlice“ neochabovalo také díky tomu, že říšské úřady byly vůči oderským Němcům značně velkorysé, slíbily jim všechny možné prostředky k rozvoji města i regionu. Vlna nadšení začala pomalu ochabovat, když se oderští Němci začali střetávat s realitou války a první muži dostávali povolávací rozkaz na frontu.

Rok 1938 byl tedy rokem, kdy se Odersko dostává „pod křídla německé orlice.“ Byl rokem, kdy se události tzv. velkých dějin naplno otiskly do životů obyvatel regionu. Rokem, který vyostřil nacionalistické tendence většiny německy mluvícího obyvatelstva našeho pohraničí a rokem, ve kterém v naději očekávali, co jim život v Říši přinese.

Mgr. Lucie Nováková Kučerová

vystudovala kulturní antropologii na Univerzitě Palackého v Olomouci a orální historii – soudobé dějiny na Univerzitě Karlově v Praze. Zajímá se o moderní a soudobé dějiny, výzkum prostřednictvím metody orální historie, problematiku dějin a paměti a regionální historii Kravařska. V současnosti pracuje jako knihovnice ve vítkovické pobočce Knihovny města Ostravy.

Kontakt: lu.kucerova@centrum.cz

38 MARTINEK, Branislav a KRAVAR, Zdeněk. Vítkov: z historie města: 1301–2001. Vítkov: Město Vítkov, 2001. s. 73.

39 BARTOŠ, Josef: Odpor a odboj ve vládním obvodu Opava 1938–1945. In: Radvanovský, Zdeněk (ed.): Historie okupovaného pohraničí 1938–1945 6. Ústí nad Labem 2000, s. 157–163.

40 Soukromý archiv Emila a Zdenka Mateciuce z Oder, Ostatní kroniky – Fojtík: Okupace a osvobození Oderska (1938–1945), kart. 102, FOJTÍK, Bohumil: Doba okupace a osvobození Oderska (1938–1945).

41 SCHOLZ, Fridolin: Jogsdorf in Jahr 1938 in MANN, Walther: Erinnerungen an Odrau (Erlebnisse in einer kleinen Stadt im Sudetenland vor und nach dem Zweiten Weltkrieg) I. Darmstadt. s. 49.

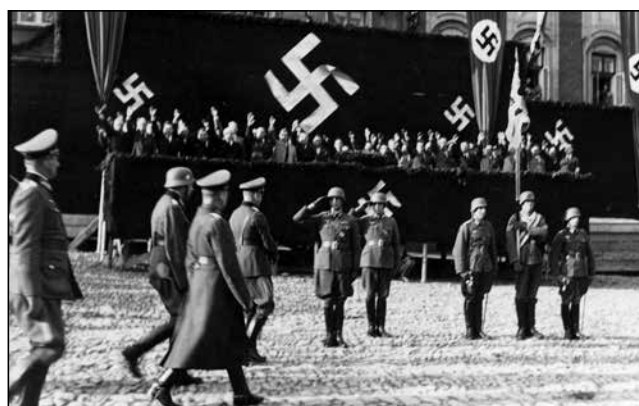
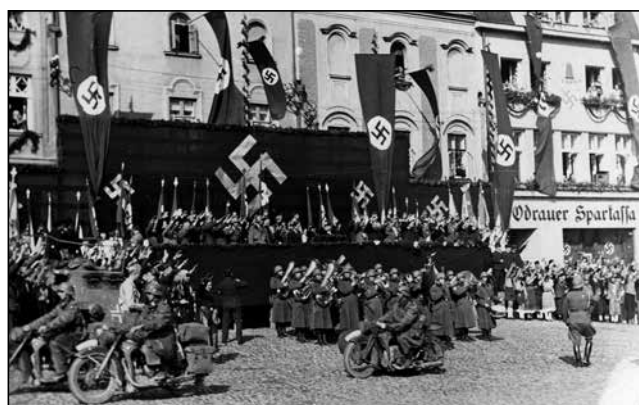
42 Rozhovor s Hertou Sedláčkovou vedli David Weber a Barbora Čermáková, 19. 7. 2007 a 28. 8. 2007. Sbírka Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení 2. světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu. Digitální sbírky ÚSD AV ČR.

43 Rozhovor s Hertou Sedláčkovou vedli David Weber a Barbora Čermáková, 19. 7. 2007 a 28. 8. 2007. Sbírka Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení 2. světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu. Digitální sbírky ÚSD AV ČR.

44 FOJTÍK, Bohumil: Mnichovská zrada 1938 v kronice německé školy v Odrách. Vítkovsko: vlastivědný zpravodaj. 3/říjen 1958. s. 16.

Shromáždění okupačního vojska na náměstí v Odrách 10. října 1938

Z archivu Emila a Zdenka Mateiciucových

Konec staletého příběhu Vysídlení německých obyvatel Oderska

Jan Cibulka

Problematika vztahů „česky“ mluvících Čechů, Moravanů a Slezanů a více než tři milióny duší čítající německé „menšiny“ je jedním z klíčových témat českých dějin. Vzájemné interakce vytvořily postupně jemné předivo obchodních, sousedských, přátelských a rodinných vztahů, jejichž plodem se stalo obohacující dvojjazyčné prostředí. Tragické rozuzlení staletého soužití, způsobené rozhořením nacionalismu a oživením skrytých záští, nástupem nacismu v Německu, jeho přijetím značnou částí našich Němců, neschopností prvorepublikových vlád reagovat na potřeby „silné menšiny“, zkušeností okupačního utrpení i poválečnou revoluční atmosférou podpořenou tanky Rudé armády, poznamenalo naši současnost více, než si dokážeme připustit. Český národ byl schopen realizovat etnickou čistku daného rozsahu jedině s Rudou armádou v týlu¹ (chceme-li, tak s kteroukoli armádou kteréhokoli „velkého bratra“ v týlu).

Podle většiny českých pamětníků se po skončení války všem zdálo, že další soužití s našimi Němci není již lidsky únosné.² Hledajme úplnější interpretaci, celistvější pochopení národní tragédie, v jejímž prvním dějství (vysídlení/vyhnání) se stala bezprávným bezdomovcem každá třetí osoba z českých zemí. V druhém dějství (osídlování pohraničí) kolonizovaly necelé dva milióny Čechů, Slováků a reemigrantů krajinu duchů, ve které si dodnes určitá část z nich připadá jako nezvaní hosté, duševní bezdomovci. Poněkud déle trvající třetí dějství odhalilo neplánovanou ztrátu hodnot vytvořených při společném soužití. Jakákoli snaha veřejně poukázat na nevhodnost některých forem nakládání s Němci (souhlas s principem transferu byl všeobecný, někteří

ale kritizovali způsob provedení, či hovořili o alternativnosti forem) vyvolala nenávistné reakce či osočování z nacistické minulosti.

Samotný akt odchodu německých obyvatel probíhal značně odlišně, co se týče času, místa a především samozřejmě lidské různosti německého etnika. Proto se odkláníme od zkompromitovaných termínů divoký a organizovaný odsun. Termín „odsun“ používáme s uvozovkami, protože dnešní význam toho slova chápeme jako technicistní a nevhodný ve spojení s lidmi. V jednom ohledu má pojem „odsun“ k německé otázce značně přiléhavý vztah: stejně jako se odsouvá problém, odsunuli jsme ze Střední Evropy zástupy původních obyvatel, čímž jsme skutečný problém zčásti odsunuli.

Po vzoru česko-německé komise historiků užíváme střídavě termíny vyhánění (*Vertreibung*) a vysídlení (*Zwangaussiedlung*).³ První z nich je výrazem pro „odsun“ užívaným v Německu a druhý začíná být jako optimální pro naše chápání zavedeným termínem v České republice.⁴ Navíc přidávám termíny útky a odchody, neboť tyto byly rovněž častou formou opouštění ČSR. Hovoříme tedy o útécích, odchodech, vyhánění a vysídlení Němců z ČSR.

Soudní okres Odry

Charakteristika oblasti

Odersko situované na horním toku Odry historicky zasahovalo do území Kravařska – Kuhländchen. Německé kolonizaci předcházela v některých oblastech slovanská kolonizace. Na konci 13. století byly často vedle již existujících slovanských sídel zakládány německé osady.⁵ Německý název pak vznikl jejich nesprávným překladem či nepochopením historických souvislostí. Stejně tak po 2. světové válce docházelo někdy i k opakovaným změnám názvu obcí.⁶

Město Odry a osm přináležejících obcí se rozprostíralo v údolí Odry (Heřmánky, Horní Vražné, Hynčice, Jakubčovice, Loučky a Nová Ves, Véska, Vitberk a Emauzy), osm dalších vesnic okresu pak leželo rozmístěno na kopcích lemujících údolí

1 „Od upírání základních lidských práv skoro čtvrtině obyvatelstva (ČSR po roce 1945, pozn. autora) ke konfiskaci všech práv všemu obyvatelstvu je poměrně malý krok“. Když šlo „jen“ o Podkarpatsko, tak tuto zásadu Dr. Beneš dobře postihl a aspoň načas odmítl podrobit se sovětskému diktátu: „Jakmile opustíme základnu zákona... v kterékoli otázce,“ telegrafoval 27. listopadu 1944 do Moskvy, „půjdeme po nakloněné ploše v otázkách všech.“ J. W. Brügel viděl neštěstí v tom, že Edvard Beneš neviděl nebo nechťel vidět (Mnichovské trauma a postupující nemoc silně ovlivnily rozhodování prezidenta, pozn. autora), že tím také vyslovil rozsudek nad svou vlastní politikou „odsunu“. BRÜGEL, Johann Wolfgang: *Úvodem k tomu, co následuje... In. Češi, Němci, odsun. Diskuse nezávislých historiků*. Praha 1990, s. 54.

2 Pamětník Svatopluk Cibulka tvrdí, že už nešlo dále žít v jednom městě s lidmi, kteří nás považovali za podrasu a jejichž soukmenovci mu v koncentračním táboře umučili tatínka. Pamětnice Jarmila Lubojacká uvádí, že ve vyhořelém poválečném období všichni cítili, že Němci musí pryč. Za války na ní cestou do školy házely německé děti kameny, probíhala šikana ve škole, rodiče se celou dobu báli. Strýc byl kvůli udání souseda uvězněn v koncentračním táboře v Osvětimi, kde zemřel. Přesto „při pohledu na průvod odcházejících německých sousedů ze Staré Vsi, nesoucích na ramenech uzlíčky s osobními věcmi, plakali téměř všichni Češi“. Z rozhovorů s panem Svatoplukem Cibulkou a paní Jarmilou Lubojackou, českými pamětníky.

3 *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha 2002, s. 219.

4 Ve své práci užívám také termíny transfer, vyhoštění, vystěhování, přesídlení užívané v dobových dokumentech.

5 Viz založení města Wagstadt-Bilovec Vokem z Kravař před rokem 1320.

6 Obec Werdenberg se v letech 1945 až 1949 jmenovala Vitberk/Vitberk. Od roku 1949 Vítovka.

(Dobešov, Heřmanice, Kamenka, Kunčice, Slezské Vlkovice, Tošovice, Véska a Veselí).⁷

V okrese Odry tvořili obyvatelé německé národnosti asi 92 % populace, přičemž okres byl z většiny obklopen německojazyčným územím.⁸ Výjimku tvořily české obce Spálov a Luboměř, které byly s Odrami hospodářsky a společensky propojeny. V důsledku národnostního promísení byla i na Odsku rozšířena smíšená manželství. Vzhledem ke značné převaze německého etnika inklinovaly tyto rodiny spíše k německému živlu. V roce 1930 žilo v okrese 8739 Němců, v roce 1939 již 9851. Šlo dílem o přirozený přírůstek, dílem o po Mnichovu příchodí říšské Němce.

Téměř polovina obyvatel Oderska žila v Odrách, které byly průmyslovým střediskem jinak zemědělské oblasti. Ve městě se nacházela gumárenská továrna Optimit, textilní továrna Waschke & Söhne, výroba šamotového zboží a kamen – fy Urban a grafický ústav A. Koch. V Jakubčovicích nad Odrou fungovaly dva kamenolomy – fy Teltschik a spol. a Lunkmoss a Hanel, knoflíkárna a Kasprova strojírna. Ve všech podnicích pracovalo více než 2000 zaměstnanců.⁹

Specifikem Oder byl dělnický charakter města a s ním spojená výraznější voličská podpora levice. Dne 7. dubna 1921, měsíc před vznikem Komunistické strany Československa (KSČ), založili němečtí levicoví sociální demokraté v Odrách první organizaci komunistické strany. Téměř celá místní sociálnědemokratická organizace v počtu 400 členů přešla do komunistické strany.

Voličská podpora komunistické strany a aktivity místních dělníků se později promítly v době henleinovského nacionalismu a v antifašistickém odboji: nacisté mluvili o městě jako o „rudých Odrách“ nebo „malé Moskvě“.¹⁰ Vzhledem k tomu, že komunistickou stranu na Odsku podporovala desetina voličů (ve městě Odry 20 %), se Odsko nedá považovat za komunistickou baštu.

O politických postojích německého obyvatelstva v době stupňující se radikalizace německé menšiny vypovídají výsledky parlamentních voleb, které se konaly 19. května 1935. Hlavní příčinou úspěchu Sudetendeutsche Partei (SdP) v Československu se stala vysoká nezaměstnanost spojená s nárůstem starých nacionálních stereotypů, voláním po „návratu do říše“ a zčásti oprávněnými stížnostmi na „úzkoprsoť“ čs. státu ve vztahu k německé menšině. Na konci roku 1931 činila nezaměstnanost Němců 19,2 % v porovnání s „pouhými“ 9,2 % nezaměstnaných Čechů.¹¹ Sudetští Němci se nechali ovlivnit argumentem SdP, že v Německu klesla

nezaměstnanost z 8,33 % v roce 1932 na 0,95 % v roce 1937.¹²

SdP v parlamentních volbách 1935 na Odsku získala 51 % hlasů, tj. o 17 % méně než na celostátní úrovni mezi německými voliči.¹³ Masovou podporu SdP, patrnou zvláště v okrajových obcích okresu, lze vysvětlit nezaměstnaností, kterou němečtí obyvatelé vnímali jako jeden z projevů nerovného postavení své menšiny v ČSR.¹⁴

Henleinova strana obdržela v Odrách o 30 % hlasů méně, než byl celostátní průměr. Značnou roli zde sehrála kombinace dělnického faktoru a religiozity. Z důvodu soužití a četných kontaktů s českým živlem můžeme tvrdit, že se nacionální nenávisť na Odsku vyhroutil do méně ničivé podoby. Podobně i nezaměstnanost zde nehrála takovou roli. Prosperující gumárenská továrna Optimit v Odrách zaměstnávala i v době hospodářské krize více než 1000 obyvatel okresu a stále nabírala nové zaměstnance. Větší zaměstnanost tedy znamenala značný pokles hlasů pro SdP. Kumulace dělníků v Odrách způsobila větší zisky KSČ (9 %) a německých sociálních demokratů – DSAP (7 %) v celém soudním okrese. Zatímco KSČ obdržela hlasy téměř výhradně ve městě Odry (získala zde 97 % svých hlasů), DSAP (Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik) byla úspěšná také v okolních obcích, kde získala 3 % hlasů (v Odrách 64 %). Uvedená čísla potvrzují, že do KSČ vstupovali pouze oderští dělníci, zatímco obyvatelé obcí zůstali členy DSAP.

Podstatným faktorem, ovlivňujícím odlišné volební chování místních obyvatel byl fakt, že Opavsko (spolu se Znojemskem) tvořilo hlavní území volební podpory Německé křesťanskosociální strany lidové (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei – DCV, též CSV) v ČSR.¹⁵ Křesťanští sociálové získali na Odsku 19 % hlasů, což bylo dvakrát více než na celostátní úrovni. Obecně platila nepřímá úměra: čím více hlasů pro DCV, tím méně pro SdP.

Němečtí agrárníci (Bund der Landwirte – BdL) obdrželi v soudním okrese Odry (s. o. Odry) 6,2 % hlasů.

7 Viz také tabulka č. 2.

8 Oblast Odských vrchů byla osídlena Němci v období první kolonizace v polovině 13. století. Ve druhé vlně kolonizace po třicetileté válce bylo nově založeno 9 vesnic. ROLLEDER, Anton: *Dějiny města a soudního okresu Odry*. Odry 2002, s. 22–31.

9 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

10 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

11 *Rozumět dějinám*, s. 87.

12 CHOCHOLATÝ, František: *Slezsko*. Střední Evropa, 5, 1991, č. 20, s. 78.

13 V parlamentních volbách 1935 získala SdP mezi německými voliči údajně 68 % hlasů, celkově v ČSR 15,2 % hlasů a stala se vítěznou stranou. V Čechách obdržela 918 434 hlasů, tj. 21,5 % a na Moravě 302 006 hlasů, tj. 14,9 %. MAREK, Pavel; SCHALNER, Dieter: *Sudetendeutsche Partei – Sudetoněmecká strana*. In: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Olomouc 2000, s. 284.

14 „Když začínala nezaměstnanost, dostávali jako první výpověď Němci. Náš otec, poté, co byl propuštěn z Vítkovických železáren, nemohl čtyři roky najít místo. Čtyři roky bez příjmu, se třemi dětmi. Tohle, jak říká maminka, se nedá zapomenout. A tak to měl pak později u nás Hitler lehké.“ WOJACZEKOVÁ-STEFFKEOVÁ, E.: c. d., s. 40.

15 ŠEBEK, Jaroslav: *Německé politické strany v ČSR 1918–1938*. In: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Olomouc 2000, s. 273.

Okupace

Na počátku roku 1938 existovala na Oděru podobně jako na celém pohraničním území značně propracovaná organizační, informační a pracovní struktura SdP, která straně umožňovala kontrolovat veškeré dění. V březnu vyvrcholil proces sjednocování německého politického spektra spojením německých politických stran s SdP. Odolaly pouze německá sociální demokracie a němečtí komunisté. Ještě v obecních volbách 1938 získala v Oděru komunistická strana 574 hlasů (tj. téměř 20 %) a získala devět míst v obecním zastupitelstvu. Německé nacistické noviny napsaly: „*Odry jsou poskvrnou Sudet.*“ V průběhu roku 1938 vznikla dělnická stráž na ochranu republiky, která převzala ochranu veřejných budov a zamezila jejich obsazení činovníky SdP.¹⁶

Na základě mnichovského rozhodnutí proběhla v říjnu 1938 vojenská okupace pohraniční ČSR. Z Oder byly vyhnány desítky rodin českých úředníků, učitelů, železničářů a policistů, které sem ve dvacátých letech poslala československá vláda.¹⁷ Ostatní české obyvatelstvo, rolníci, dělníci a drobní živnostníci zůstali ve svých domovech. Jako poslední odešli příslušníci čs. armády a SOS (Stráž obrany státu). Dne 10. října vstoupila německá vojska do Oder.¹⁸

První akce oděrských odpůrců okupace měly nutně omezený prostor z důvodu všudypřítomné propagandy a husté sítě informátorů. Souvisely se záchranou nejvíce ohrožených antifašistů. Hned po začátku okupace bylo zatčeno 22 dělnických funkcionářů, většinou členů KSČ¹⁹ (Elsa Stach se oběsila a Jan Tempus zemřel ve věznici v Novém Jičíně, Otto Kuttler byl zastřelen, Karl Unger zemřel v Mauthausenu, další čtyři muži a pět žen bylo vězněno v koncentračních táborech). Do čela formující se oděrské ilegální skupiny se postavil bývalý předseda závodní rady v Optimitu Herman Stach.²⁰ Ilegální činnost se postupně rozrůstala po příchodu válečných zajatců, které antifašisté zásobovali kuřivem a potravinami a informovali o zprávách spojenců.

Do ilegálních aktivit, na něž si činí nárok komunisté, byli zapojeni také sociální demokraté, křesťané a liberálové. Spolupráce v odboji se tedy zakládala spíše na sousedské důvěře a pomoci.²¹

Vystřízlivění Němců z Kravařska, které pramenilo zvláště ze stoupajícího počtu padlých, raněných a zajatých, bylo ještě posíleno nařízením

o odstranění křížů ze škol. Jedním z cílů nacionálněsocialistického režimu bylo získání mládeže. Došlo například k ustanovení kvóty 50 dětí přihlášených do náboženství na základní škole, jinak nebyla výuka povolena.²² Podle hlášení okresního vedoucího Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP) vznikly v okrese Nový Jičín „*velké nepokoje a odmítání nařízení*“. Věřící, kteří dříve zdravili „*Heil Hitler*“, zdravili nyní „*Grüss Gott*“ nebo „*Guten Morgen*“. Ve své situační zprávě na jaře 1942 psal okresní vedoucí NSDAP v Opavě, že „*v okresech Opava a Nový Jičín je církev všude na koni*“.²³

Počty zabitých, vězněných a pronásledovaných německých kněží svědčí o rozsahu antihitlerovského odporu německých křesťanů v českém pohraničí. Podle Volkera Zimmermanna bylo z celkového počtu 1640 kněží na odstoupeném území 1143 pronásledováno, 110 zatčeno, 31 vykázáno ze župy, 85 vězněno v koncentračních táborech a 23 zemřelo nebo bylo popraveno.²⁴ Kněží putovali do koncentračního tábora například i za to, že se při velkopátečních obřadech modlili církví předepsanou modlitbu za Židy.²⁵

Situace Němců na Oděru v roce 1945

Osvobození 1945 a vyhánění Němců

Ještě před příchodem Rudé armády se rozhodl k útěku nemalý počet Němců z Oder a okolí. Jednalo se nejen o říšské vojáky a úředníky, hrstku aktivních nacistů, kteří za okupace v okrese působili, ale především o mnohé rodiny německých sedláků vezoucích na povozech své majetky a ženoucí krávy a koně. Povozy (tzv. treky) německých starousedlíků směrem do Německa však nepostoupily příliš daleko. Desítky německých civilistů postříleli ruští vojáci nedaleko Mohelnice, neboť jejich konvoj obklopovali němečtí vojáci. Zubožené a hladové rodiny se pak vracely zpět do svých domovů, často už bez majetků a domácích zvířat.²⁶

V polovině dubna 1945 se z Opavy do Oder přesunovala německá vojska ustupující před blížící se frontou. Němečtí vojáci vybudovali v kopcovitém terénu nad městem obranu a ostřelovali Rudou armádu postupující Moravskou branou směrem

16 Státní okresní archiv (dále jen Soka) Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 5, kart. 5.

17 Během války zůstalo pouze 15 českých rodin. Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

18 CHOCHOLATÝ, F.: c. d., s. 80.

19 BARTOŠ, Josef; KOCOUREK, Lubomír: Odpor a odboj v sudetské župě. In: *Sudety pod hákovým křížem*. KURAL, Václav; RADVAŇOVSKÝ, Zdeněk (ed.). Ústí nad Labem 2002, s. 202.

20 K jeho zatčení nedošlo záměrně z toho důvodu, že požíval velké důvěry mezi dělníky, kteří měli být získáni pro nacistický režim.

21 Rozhovor s paní Hertou Sedláčkovou, německou antifašistkou.

22 Hitlerův projev z 23. 3. 1933 naznačil jeho poměr ke křesťanství:

„*Fašismus si může dovolit ve jménu božím uzavřít mír s církví. Já to taky udělám. To mi nezabrání vyhubit v Německu křesťanství do kořene. Člověk je buď křesťan, nebo Němec.*“ ZIPPEL, F.: *Kirchenkampf in Deutschland 1933–1945*. Berlin 1965, s. 9.

23 MACEK, Jaroslav: *Pronásledování a odpor katolické církve v letech 1938–1945*. In: *Sudety pod hákovým křížem*, s. 433–437.

24 ZIMMERMANN, V.: c. d., 346. Podobná čísla uvádí i Jaroslav Macek (MACEK, J.: *Pronásledování a odpor katolické církve*, s. 444, 447, 451).

25 HOFFMANN, Bedřich: *A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*. Přerov 1946, s. 18.

26 Rozhovor s panem Karlem Goldem, dítětem ze smíšeného manželství Němce a Česky.

na Hranice. Dne 7. května obsadila po třicetihodinovém boji pěchota Rudé armády Odry. Na okraji lesa za městem došlo k ostrému střetu vojáků, který skončil útekem Němců.

Dne 10. května zahájil svou činnost revoluční národní výbor složený z oderských občanů české národnosti.²⁷

Do Oder a okolí se zatím vraceli Němci, kteří utekli před Rudou armádou, své domy však nacházeli vydrancované. Přestože se zemské úřady snažily zabránit zcizování státem zkonfiskovaného majetku, došlo v létě 1945 k první vlně jinak nevýdaného rozkradení majetků českým obyvatelstvem: „*Ráno proudily české povozy do opuštěných německých vesnic, aby se k večeru vinula směrem zpět dlouhá nit vozů obtěžkaných nábytkem, starožitnostmi, oděvy, zvířectvem a stavebním materiálem.*“²⁸ Masa českých obyvatel chtěla z nastalé situace vytěžít, a tak se každý druhý dům mohl pochlubit nějakou trofejí.

Podle svědectví Fridolina Scholze, původem z Jakubčovic č. 44, zanedlouho přijel vlak s lidmi z Beskyd, kteří si prohlíželi německé domy a majetky a tzv. milicí jim byly přidělovány. Někteří čeští starousedlíci, především bývalí sousedé, odmítali převzít německé domy či statky z přesvědčení, že se na Němcích páchá nespravedlnost: „*Čeští starousedlíci nás stále ujišťovali o své sounáležitosti. Bohužel ani jeden z nich není ochoten nechat své starší děti, aby obsadily hospodářství v naší vesnici místo cizích. Nechtějí nás o nic připravit. Ukradený majetek štěstí nepřinese, míní, stejně jako bývalí čeští čeledíní.*“²⁹

V Jakubčovicích vznikla tzv. milice tak, že Klement Biskup ze Spálova se provolal jejím vedoucím a přizval do ní své kamarády. Tito mladíci pak terorizovali obyvatele Jakubčovic a blízkých vesnic a ve sklepě mateřské školy vyslýchali a týrali místní Němce.³⁰ Také oficiální zprávy expozitury Moravskoslezského národního výboru v Moravské Ostravě (EZNV Ostrava) přiznávaly rabování, lynčování, bití a vyhánění Němců z domovů.³¹

Od května do konce léta 1945 probíhalo násilné vyhánění Němců z okresu bez zákonného podkladu. Od podzimu byly tyto akce prezentovány jako dobrovolné odchody a zaštiťovaly je pokyny Zemského národního výboru v Brně (ZNV): „*Aby bylo možné urychlené vystěhování německých a rakouských*

příslušníků, kteří hodlají dobrovolně opustit území ČSR, pověřuje Ministerstvo vnitra okresní národní výbory, aby v součinnosti s úřady národní bezpečnosti vydaly povolení k překročení hranic těm, kteří o to požádají.“³² Němci si mohli s sebou vzít 30 kg zavazadel a jídlo na sedm dní.

Na vyhánění se podíleli zvláště noví přistěhovalci, kteří většinou patřili k chudším vrstvám společnosti a byli naladěni silně protiněmecky. Jen v období od 1. do 15. května v Odrách zahynulo 22 osob.³³ Celkový počet obětí revolučního kvasu se nepodaří přesně zjistit. Rovněž počet Němců, kteří byli vyháněni před započítáním „organizovaného odsunu“, můžeme jen odhadovat. K 15. říjnu 1945 žilo na území oderského okresu 7062 Němců³⁴ oproti 9851 v roce 1939. Jejich počet se tedy snížil o 2800 osob. Tento úbytek je způsoben přirozenou změnou, stěhováním, válečnými ztrátami (na frontě padlo, bylo nezvěstných nebo pobývalo v zajetí několik stovek mužů), útekem, poválečnými přesuny některých Němců mimo okres, zejména na práce, a konečně vyháněním mimo území republiky v etapě od května do podzimu 1945.

Poválečná vlna revolučního radikalismu si jen ve městě Odrách měla vyžádat 128 obětí, které přišly o život na útěku před frontou (tzv. treky), sebevraždami a násilím ze strany Čechů a příslušníků Rudé armády. Při sečtení dostupných údajů za město Odry a devět okolních vesnic³⁵ přicházíme k počtu 879 ve válce padlých mužů ze soudního okresu Odry a 176 Němcům, kteří přišli o život na útěku před frontou, v důsledku sebevražd nebo zacházení Čechů a sovětských vojáků.³⁶ Ze všech obcí soudního okresu tak na bojištích druhé světové války podle vyhnaných Němců padlo asi 1000 mužů a v období po osvobození zemřelo asi 200 civilistů.

Životní podmínky Němců na Odersku

Postavení německých obyvatel ovlivňovala realizace řady norem a směrnic. Všichni Němci s výjimkou těch, kteří se v roce 1938 přihlásili k československé státní příslušnosti, a držitelů osvědčení o národní spolehlivosti, byli ústavním dekretem č. 33/1945 Sb. ze dne 2. srpna 1945 zbaveni československého státního občanství.³⁷ Ztráta občanství postihla také Čechy, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky³⁸ ucházeli o udělení německé státní příslušnosti. Pro potřeby zásobování byla

27 Složení revolučního národního výboru v Odrách: předseda Karel Obšil, Stanislav Šimek, Josef Vybíral, Dominik Šima, Josef Foltýn, Rudolf Kyselka, Josef Kyselka, Antonín Peprný, František Trojčák, Karel Hiller a Mojmir Šimíček.

28 Rozhovor s pamětníkem Františkem Lubojackým, rodákem z národnostně smíšeného politického okresu Bílovec, ze dne 25. dubna 2001, bytem ve Slatině č. 74.

29 WOJACZEKOVÁ-STEFFKOVÁ, E.: c. d., s. 35.

30 Někteří Němci mučení nepřežili, máme však jen jeden dokázaný případ. MANN, Walther: *Erinnerungen an Odrau I.* Darmstadt 1999, s. 160, 162.

31 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 356.

32 Směrnice Ministerstva vnitra č. B 300/951/45 ze dne 18. října 1945.

33 Většinou šlo o sebevraždy Němců, kteří neunesli revoluční teror. Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

34 STRNADEL, M.: *K odsunu Němců z Opavska*, s. 123.

35 Počty obětí z ostatních sedmi obcí Oderska nejsou dostupné.

36 Kuhländchen, p. Karel Gold bytem Jižní ulice Odry.

37 U Němců z pohraničí to byl 10. říjen 1938.

38 Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 a vládní nařízení ze dne 22. listopadu 1946 vymezily toto období od 21. 5. 1938 do 31. 12. 1946. STANĚK, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha 1991, s. 434.

vytvořena kategorie „Němec“ – přiděly potravin byly stanoveny ve stejné výši, jakou měli za okupace Židé. Od května se omezovala možnost uzavřít sňatek s osobou německé národnosti. Veškeré platby ve prospěch Němců s výjimkou mezd, penzí a sociálních podpor do výše 2000 Kčs mohly být od června vedeny pouze na vázaný účet příjemce. V červenci bylo neslovanské obyvatelstvo zbaveno práva volit a být volen, v srpnu pak vyloučeno z výkonu veřejných služeb. Německé děti směly navštěvovat české školy jen po ověření žádosti rodičů a na návrh místních úřadů, ale podmínkou bylo schválení okresním správním orgánem. Soukromé vyučování v němčině se zakazovalo.³⁹ Němci na svobodě museli nosit bílou pásku přes rukáv s velkým písmenem „N“. V oderském okrese byl zakázán volný pohyb osob a překračování hranice okresu, němečtí obyvatelé museli setrvat na místě trvalého pobytu. Každé pracovní místo obsazené Němcem bylo s výjimkou specialistů a odborníků považováno za volné. Německým obyvatelům se zakazovalo zdržovat se na veřejných prostranstvích, navštěvovat restaurace, kina a různé kulturní akce. Rovněž platil zákaz cestovat veřejnými dopravními prostředky.⁴⁰ V úředním styku se začalo psát slovo Němec s malým „n“, jak dokazuje vyhláška Okresního národního výboru (ONV) Opava ze srpna 1945.

Ve druhé polovině roku došlo k upřesnění podmínek týkajících se přidělování internovaných i svobodných Němců na práci. Dekret č. 71/1945 Sb. nařizoval pracovní povinnost osobám, jež ztratily československé státní občanství. Vztahovala se na muže ve věku 14–60 a ženy ve věku 15–50 let. Velký počet Němců byl nasazen na zemědělské a lesní práce.⁴¹ Z oderského okresu bylo přiděleno na práci v obvodu Místního národního výboru (MNV) Moravská Ostrava 76 Němců.⁴²

Revoluční národní výbor v Odrách provedl soupis obyvatelstva se zřetelem k chystanému vysídlení a začal zajišťovat a předávat soudu osoby, které se provinily proti republice. Pokračovalo se evidencí a konfiskacemi majetku osob německé národnosti a jeho převádění pod státní správu. Při přípravě „organizovaného odsunu“ měl revoluční národní výbor přihlížet k potřebám národního hospodářství, což obnášelo diferencovaný přístup k některým skupinám Němců, jako byli specialisté a pracovníci nezbytní pro udržení chodu průmyslu a zemědělství.

Retribuce a národní očista

Mimořádný lidový soud Opava a provádění retribuční

Na „potrestání zločinů spáchaných v době zvýšeného ohrožení republiky od 21. 5. 1938 německými okupanty, kolaboranty a zrádci na území ČSR“ se vztahoval dekret č. 16/1945 Sb. z 19. června 1945 (tzv. velký retribuční dekret) o potrestání válečných zločinců, zrádců a jejich přísluhovačů. Tito byli předáváni tzv. mimořádným lidovým soudům (MLS). MLS Opava zahájil činnost v říjnu 1945, poslední přelíčení se konala 3. května 1947.

Jakmile okresní vyšetřovací komise v Odrách dospěla k závěru, že vyšetřování je uzavřeno, předala spis veřejnému žalobci u MLS. Ten podal návrh na zahájení řízení před MLS (stíhací návrh, návrh na potrestání). V praxi zůstával obžalovaný většinou ve vazbě okresního soudu v Odrách. Vedoucí věznice, Josef Mík, proslulý nelidským mučením Němců, stanul později před soudem.⁴³ Krátce před přelíčením měl být každý obviněný převezen do věznice krajského soudu v Opavě. Vyšetřovací komise v Odrách však užívala většinou takovou formu nevazebního řízení, že umísťovala vyšetřované v internačním táboře v Odrách a podle potřeby je znovu brala do vazby.⁴⁴ V říjnu 1945 bylo v oderském koncentračním táboře internováno největší množství členů NSDAP a probíhalo jejich vyšetřování. Ze soudního okresu Odry bylo MLS Opava předáno 92 osob.⁴⁵ Trestní řízení bylo ukončeno zpravidla hlavním přelíčením nebo též provedením „odsunu“. Trest smrti se vykonával do dvou hodin od vynesení rozsudku.⁴⁶

Nejčastější důvod obžaloby představovalo zastávání funkcí v SdP a NSDAP (22,9 %), členství ve Sturmabteilung (SA) (15,9 %) a podpora a propagace nacistického hnutí (9,8 %).⁴⁷ Z členství ve Freiwillige Schutzstaffeln (FS) byl obviněn poměrně značný počet obyvatel Oderska.

Více než polovina Němců (54,6 %) byla vysídlena ještě před konáním hlavního líčení a trestní řízení proti nim přerušeno. U odsouzených byl postup složitější. V době hromadného transferu v roce 1946 docházelo k propouštění Němců z věznice do transportu. Jednalo se především o odsouzené na méně než jeden rok. Tento postup měl

43 Výsledek soudu či případnou výši trestu se nepodařilo zjistit.

44 Například německý hajný z Radkova byl převeden do internačního tábora Odry rozhodnutím komise z 28. 10. 1945 a znovu byl vzat do vazby k došetření některých skutečností 11. 2. 1946. JANÁK, D.: *Činnost Mimořádného lidového soudu Opava*, s. 256.

45 ZA Opava, fond EZNV OV - odd.II/bezp., i. č. 438, kart. 440; STRNADEL, M.: *K odsunu Němců z Opavska*, s. 110.

46 Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. *Rozumět dějinám*, s. 284.

47 Dalšími důvody obžaloby byly trestné činy proti osobám a majetku (7,5 %), zločin udavačství (7,3 %), členství v SFK (7,2 %), zrada ohrožené republiky (6,2 %), členství v SS (5,7 %), členství v FS (3,7 %), členství v NSKK (3,2 %) a úklady o republiku (3 %). JANÁK D.: *Činnost Mimořádného lidového soudu Opava*, s. 259.

39 Výnos Ministerstva školství a osvěty ze 4. října 1945. STANĚK, T.: *Odsun Němců*, s. 121.

40 STANĚK, T.: *Odsun Němců*, s. 78–83.

41 Z politického okresu Opava bylo na lesní práce na Bruntálsko, Krnovsko a Jesenicko vysláno více než 2100 Němců. STRNADEL, M.: *K odsunu Němců z Opavska*, s. 112.

42 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 345.

zajistit především celistvost vysídlovaných rodin. Šance odsouzeného získat svobodu byly vyšší, dokud rodina zůstávala v republice a existovalo nebezpečí, že ji americké úřady do „své“ zóny v Německu bez živitele nepřijmou. Pokud však již došlo k transportu rodiny odsouzeného, propuštění se mohlo oddálit i o celé roky.

Osoby, které lidový soud shledal vinnými, byly předány do okresní věznice v Opavě. Po odpykání někdy víceletých trestů se Němci, kteří přežili vězení, vraceli ke svým vysídleným rodinám do Německa. Ve druhé polovině roku 1955 pak byla otázka dosud uvězněných Němců na příkaz generální prokuratury dořešena upuštěním od stíhání a následným transportem většinou do Spolkové republiky Německo. Podle vyjádření pamětníků nejhorší nacisté potrestání unikli brzkým útekem do Německa či včasnou změnou ideologické identity.⁴⁸

Největší skupina Němců nařčených z boje proti ČSR a jejím občanům putovala do internačního a pracovního střediska v Odrách, jiní na nucené práce do ostravského uhelného revíru. Mnoho z nich bylo přemístěno do tábora „Hanke“ v Moravské Ostravě, kde docházelo k surovému mučení. Dva členové NSDAP z Jakubčovic, Franz Krischke a Josef Olbrich, tam byli 30. května a 9. června 1945 utýráni.⁴⁹

Příkladem obtížného rozhodování Mimořádného lidového soudu v Opavě byl případ Němce Ferdinanda Weisse z Jakubčovic. Vyslýchaný (8. srpna 1945) a později odsouzený Weiss uvedl, že byl v letech 1922 až 1933 členem DNSAP, kde v době nezaměstnanosti dva roky dělal zapisovatele. V roce 1935 vstoupil do SdP kvůli příslibu, že bude ihned zaměstnán. Uvádí, že byl každý rok několik měsíců bez práce a do strany vstoupil z existenčních důvodů, aby uživil svou rodinu: „Znal jsem cíle SdP i NSDAP. Nebyl jsem nikdy pro to, aby zdejší pohraničí bylo přivtěleno k Německu a chtěl jsem jen, aby každý dělník měl dostatek práce a mohl uživit svou rodinu. Nepracoval jsem nikdy proti ČSR.“⁵⁰ V roce 1935 byl zvolen do okresního zastupitelstva v Opavě, kde zůstal do okupace. Roku 1938 byl automaticky převzat do NSDAP. Ve straně nezastával žádnou funkci, v roce 1943 byl členem hudební čtyry Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (NSKK) v Jakubčovicích. Asi od roku 1940 byl členem Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (NSV) bez funkce. Zpráva Sboru národní bezpečnosti (SNB) v Jakubčovicích jej hodnotila jako tajného zarytého nacistu, který však veřejně nic nedělal. Čeští svědci naopak vypovídali, že jej považovali za Čecha, neboť s nimi mluvil česky a nevítal německou armádu. MLS Opava nakonec Weiss propustil k vysídlení

spolu s manželkou Emilií. Transport Weissových se uskutečnil 3. srpna 1946.⁵¹

Za zločin proti osobám a majetku byl odsouzen vedoucí rolníků z Jakubčovic, který ostatním vyhrožoval udáním kvůli poslechu zahraničního rozhlasu.⁵² V červnu 1947 se ve vazbě krajského soudu Opava nacházely tři osoby ze s. o. Odry: okupační předseda závodní rady v továrně Optimit Rudolf Balhar z Oder (nar. 1903) odsouzený na pět let, Alois Hansel z Oder (nar. 1905) odsouzený na jeden rok a Otmar Kander z Oder (nar. 1907) odsouzený na pět let.⁵³

Zajímavý byl případ bývalého lichtenštejnského knížecího lesníka z Louček, jehož MLS odsoudil za členství v SA a v Sudetendeutsches Freikorps (SFK) v březnu 1946 k osmi letům odnětí svobody. Jako občanu Velké Británie se mu však dostalo diplomatické pomoci a v květnu 1947 došlo k jeho propuštění a repatriaci britskou armádou.⁵⁴

Wilhelm Heinz z Oder nastoupil v červenci 1939 na místo Kreisleitera v Ostravě, která se nacházela na území protektorátu. Zatímco na území Opavska přičleněného k Říši znamenal termín „kreisleiter“ okresního vedoucího NSDAP, v protektorátu šlo o krajského vedoucího. Krátce po válce se o Heinzovi psalo v novinách: „Každého Ostraváka bude zajímat, kde je jeden z největších německých šovinistů a germanizátorů. Heinz byl viděn naposled ve svém autě několik hodin před vstupem Rudé armády do našeho města. Od té doby není o něm zpráv a mezi mrtvolami Němců není.“ Zřejmě se mu podařilo uniknout do bezpečí. MLS jej za podporu nacismu, udavačství, členství v SA a činovnictví v NSDAP odsoudil v nepřítomnosti na 20 let vězení.⁵⁵

Z důvodů pozastavení transferu americkými okupačními úřady v roce 1947 nastaly výjimky v nakládání s trestanci MLS Opava. Antonínu Jakelovi z Tošovic a Adolfu Královi z Jakubčovic, odsouzeným na pět let těžkého žaláře, povolilo Ministerstvo vnitra přerušení trestu za účelem sloučení rodiny k odsunu. V důsledku zastavení odsunu nebyli jmenovaní propuštěni z vazby a byli nasazeni na nucené práce na neurčitou dobu.⁵⁶

Provinění proti národní cti

Podle dekretu č. 138/1945 Sb. ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti byl souzen větší počet osob z Oderska. Šlo o osoby české národnosti nebo osoby, jež svým chováním urážely české národní cítění nebo budily

48 Rozhovor s paní Hertou Sedláčkovou, německou antifašistkou.

49 MANN, W.: *Erinnerungen an Odrau I.*, s. 96, 138.

50 Weissova výpověď může mnohým připomínat výpovědi osob zapletených s režimem, jenž nastoupil po únoru 1948.

51 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, č. j. TvL 38/45 – zápis výslechu obviněného Okresní vyšetřovací komisí v Odrách ze dne 8. 8. 1945, kart. 345.

52 Přesnou výši trestu se nepodařilo zjistit, byl však v kategorii pět a více let.

53 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 357, kart. 359.

54 JANÁK D.: *Činnost Mimořádného lidového soudu Opava*, s. 253.

55 BORÁK, M.: *Spravedlnost podle dekretu*, s. 216.

56 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, č. j. 580/47 – Správa věznic krajského soudu Ostrava ze dne 28. 2. 1947, i. č. 357, kart. 359.

veřejné pohoršení. ZNV Brno ve směrnici z 9. ledna 1946 uvedlo: „*Veřejné pohoršení musí být vzbuzeno nepřístojným chováním. Nepřístojné chování je chování odporující místním zvyklostem, obyčejům a mravům.. Chováním se rozumí činy, jednání, projevy očí anebo i posunky rukama, nosem, očima.*“⁵⁷ Za provinění proti národní cti mohla být uloženo pokárání, pokuta⁵⁸ a trest na svobodě.⁵⁹ Ač nedošlo k vynesení rozsudku, byli někteří provinilci přesto umístováni do pracovních a jiných táborů, jak tomu bylo v případě Františka Hawrana z Heřmáněk a dalších.⁶⁰

Trestní nalézací komise při ONV Opava-venkov nejčastěji shledávala obžalované vinnými z toho, že se v roce 1939 přihlásili k německé národnosti. Většinou se jednalo o takové případy, že české manželky a nezletilé děti byly zahrnuty do německé národnosti, když sčítací archy vyplňoval manžel německé národnosti. Také němečtí zaměstnavatelé a sčítací komisaři přihlašovali české obyvatele k německé národnosti. Nalézací komise na základě oběžníku Ministerstva vnitřní ze 14. listopadu 1945 nebrala národnost uvedenou ve sčítání lidu z roku 1930 jako jediný a výhradní podklad pro posuzování národní příslušnosti. Přihlížela zároveň k více tzv. „objektivním znakům“, jakými bylo: sčítání lidu v pohraničním území Čech, Moravy a Slovenska z roku 1939, policejní přihlášení, přihlášky do škol, prohlášení pro účely zásobovacích lístků/lístků pro domácnost, původ z rodičů určité národnosti, školní vzdělání, užívání jazyka v soukromém životě, účast ve veřejném životě, členství v politických stranách, spolicích, členství v národních církvích.⁶¹

Do další kategorie spadaly trestní nálezy nad osobami, které byly členy NSDAP nebo k ní příslušejících struktur, a které někdy zastávaly funkce v obecní či okresní správě. Často se však jednalo o sporné kauzy. V mnohých případech se opakovalo podobné schéma, kdy několik Čechů svědčilo ve prospěch obžalovaného, pak se přihlásil další svědek, který potenciálního viníka obvinil ze zločinů proti Čechům atd.

Například Emil Horáček z Jakubčovic byl po průtazích osvobozen, když dokázal, že odmítal vyvěšovat nacistické vlajky a byl kvůli neloajalitě k režimu suspendován. Jindřich Kostka z Oder žádal 23. srpna 1946 zásobovací oddělení národního výboru, aby jemu a manželce Cecilii přidělovalo české potravinové lístky. K německé národnosti se byli nuceni přihlásit v době okupace, neboť v opačném

případě by, coby práce neschopní, neměli nárok na sociální rentu.⁶²

Další skupinu prošetřovaných osob tvořila smíšená manželství. Docházelo u nich k nespravedlivému posuzování a rozdělování rodin následkem transportu některých členů do Německa. Josef Mik, Čech z Louček, si vzal za ženu Němku. Po rozpuštění německé křesťansko-sociální strany, jejímž byl členem, vstoupil do obecního zastupitelstva za SdP. Sám se prý vždy považoval za Čecha. Po osvobození se v jeho domě scházeli Němci. Byl shledán státně nespolehlivou osobou, proběhla konfiskace majetku a s manželkou byli vysídleni.

Česka ze Spálova, Emilie Jahnová, se provdala za oderského Němce Josefa Jahna. Muž ji v roce 1939 zapsal do sčítacích archů německou národnost a jazyk. Kvůli nátlaku a obtěžování se za okupace stala členkou NSV, kde však pouze platila členské příspěvky. Děti chodily do německých škol, neboť v Odrách české nebyly a otec byl Němec. Jahnová byla obžalována z „*chování urážejícího národní cítění českého lidu a z veřejného pohoršení*“. V době šetření o provinění proti národní cti se syn Josef nacházel v americkém zajetí a dcera Elfrída byla jako Němka vysídlena do Německa.⁶³ Obžalovanou Emilii Jahnovou zprostil viny Okresní soud ve Vítkově 27. června 1947. Také oderská Češka Františka Olschaková (rozená Rusínová) byla s manželem Němcem vysídlena, přestože své děti vychovávali česky a jeden syn byl za okupace politickým vězněm na Mírově.

Stavbyvedoucí Karel Posega, Slovinec narozený v Terstu a mluvící italsky, žil v Odrách ve smíšeném manželství s Češkou. V roce 1937 obdržel československé státní občanství. V březnu 1942 mu Landrát v Opavě vydal cizinecký pas č. 364 jako člověku bez státní příslušnosti. Při návštěvě protektorátu (Odry byly součástí Říše) mu na propustku vyznačili říšskoněmeckou státní příslušnost. Karel Posega, obžalovaný z provinění proti národní cti, byl osvobozen Okresním soudem ve Vítkově 8. srpna 1947.

V poválečné revoluční atmosféře nebyl prostor ani pro lásku. Dosvědčuje to případ 24letého Karla Sýkory z Oder, který měl vzbudit veřejné pohoršení procházkami s Němkou Hildou Völflovou, nasaženou na výpomoc u pohřebního ústavu. Trestní komise nalézací při ONV Opava-venkov zastavila řízení proti Karlu Sýkorovi 4. ledna 1946.⁶⁴

Většině odvolání proti nálezu ani žádostem o vyjmutí z transportu nebylo vyhověno.⁶⁵

57 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., příloha ke směrnici ZNV Brno *Výklad pojmu veřejné pohoršení* ze dne 9. 1. 1946, i. č. 355, kart. 290.

58 V oderském okrese se pokuta pohybovala v rozmezí 1 000 až 5 000 Kčs. SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 345.

59 Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. *Rozumět dějinám*, s. 296.

60 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 345.

61 ZA Opava, fond EZNV OV, odb.II/bezp., č. A-4800-13/11-45-VI/4 – oběžník Ministerstva vnitřní ze dne 14. 11. 1945, i. č. 362, kart. 294.

62 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

63 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, č. j. 694/1947 – NB – Veli-telství stanice Odry ze dne 20. 2. 1947, kart. 345.

64 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, č. j. III-7944/46 – výnos Trestní komise nalézací při ONV Opava-venkov ze dne 4. 1. 1946, kart. 345.

65 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 345.

Konfiskace německého majetku

Na seznamu konfiskátů se podle dekretu č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku ve městě Odry ocitlo 730 osob.⁶⁶ Konfiskaci podléhal movitý i nemovitý majetek, a to bez náhrady. Výjimkou byl majetek nezbytně potřebný pro zabezpečení běžného života nebo pro výkon zaměstnání (oděv, peřiny, potraviny, nutné vybavení domácnosti a nářadí). Konfiskovat se neměl majetek prokazatelných antifašistů a příslušníků české nebo slovenské národnosti, kteří byli manželi či dětmi Němců, ale jen s podmínkou, že šlo o osoby státně a národně spolehlivé a že majetek nebyl ve společném vlastnictví.

Dne 8. července 1945 byl zhotoven seznam 145 zabavených radiopřijímačů, soupis zabavených zlatých a stříbrných předmětů a vkladních knížek a cenných papírů. Všechny cennosti a další zajištěné předměty po Němcích byly uschovány v prostorách národního výboru. Z hotovostí na vkladních knížkách, které představovaly mizivé částky, vyplývá, že si Němci pravděpodobně své úspory vyzvedli již dříve.⁶⁷

Celkem 91 osob se proti konfiskaci odvolalo. Nejčastějším důvodem bylo rakouské a česko-slovenské státní občanství a smíšené manželství. Ve 13 dalších případech se Němci hájili tím, že jsou antifašisté – komunisté, v sedmi antifašisté – sociální demokraté, ve třech političtí vězni – Židé a ve dvou případech občané USA. Odvoláním bylo vyhověno asi u poloviny žadatelů.⁶⁸

Dle dekretu prezidenta č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i nepřátel a zrádců českého a slovenského národa ze dne 21. června 1945, bylo na Odersku zabaveno více než deset tisíc hektarů půdy. Podle výkazu stavu zemědělského osídlení z prosince 1946 bylo konfiskováno 1128 usedlostí. Konfiskační řízení na Odersku skončilo v průběhu roku 1946.

Největší konfiskace proběhla v případě Dr. Adama Potockého, hraběte polské státní příslušnosti. Na území s. o. Odry mu bylo konfiskováno 1500 hektarů půdy, dále tři mlýny, dvě pily a cihelna.⁶⁹

Co se týče církevního vlastnictví, byl zkonfiskován veškerý majetek Německé evangelické a starokatolické církve, kterým ČSR z národnostního důvodu ukončila činnost. Římskokatolická církev si jako nadnárodní instituce směla ponechat všechny majetky s výjimkou osobních věcí německých kněží.

Dne 18. října 1945 bylo rozhodnuto o vystěhování Němců bydlících v bytech do internačního tábora z důvodu nedostatku bytů pro české přistěhovalce. V okrese měly probíhat přísnější kontroly konfiskovaných majetků po Němcích, které si mezi

sebou vyměňovali a prodávali ustanovení národní správci. Rovněž majitelé větších bytů byli povinni pronajmout přebytečné místnosti novoosídlencům.⁷⁰ Vztahy novoosídlenců k českým starousedlíkům se vyznačovaly nedůvěrou a osočováním z nadržování německým spoluobytelům. Přistěhovalci za podpory KSČ postupně přebírali správu regionu z rukou starousedlíků. Dne 1. prosince byl zřízen nový národní výbor, sestávající již převážně z přistěhovalců, jemuž předsedal Rudolf Sochor.

Internační a pracovní středisko v Odrách 1945–1946

Na zkušenost obyvatel ČSR s nacistickými koncentračními tábory navázaly poválečné tábory pro Němce a kolaboranty.⁷¹ Praxe v nich se příliš nelišila od prvního typu táborů. Po tzv. odsunu Němců vznikl v řadě podniků, zvláště v dolech a hutích, nedostatek pracovních sil, který se ustavující se mocenský systém snažil doplnit internovanými politickými protivníky. Fenomén koncentračních táborů (v úředních dokumentech se užívalo označení středisko, koncentrační tábor či lág) tak plynule přešel krátkým obdobím limitované demokracie 1945–48 z jednoho totalitního systému do druhého.

Vznik střediska, evidence internovaných, zaměstnanci

Internační a pracovní tábor pro Němce a kolaboranty vznikl koncem června 1945. Dne 1. ledna 1946 byl internační tábor přejmenován na „Internační a pracovní středisko“. Na základě předpisů o internačních táborech tam byly umísťovány osoby podezřelé nebo vyšetřované z trestných činů podle dekretu č. 16/1945 Sb., v případě pracovních táborů pak šlo o osoby podléhající pracovní povinnosti podle dekretu č. 71/1945 Sb.

Od května 1946 do jeho likvidace (7. října 1946) sloužil tábor v Odrách jako „sběrné středisko“ pro Němce určené k vysídlení.

Tábor tvořily tři zděné budovy, z toho jedna nedostavěná, a jeden přízemní dřevěný barák.⁷² U vchodu stála internovanými Němci postavená strážnice, celý areál byl obehnaný ostnatým drátěným plotem. Do tábora byli soustřeďováni Němci a „kolaboranti“, kteří pak byli dle okolností předáváni mimořádným lidovým soudům, na práci, či do sběrných středisek pro „odsun“. Z důvodu přeplnění věznic zajištěnými nacisty byli vyšetřovanci mimořádných lidových soudů umísťováni v táborech a postupně předáváni do věznic.

Personál internačního střediska tvořili velitel, hospodář, účetní a strážníci. Jejich počet se neustále snižoval: srpen 1945 – 28 mužů, říjen až prosinec

⁶⁶ Údaje o konfiskacích v sousedních obcích se mi nepodařilo zjistit.

⁶⁷ Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, č. j. a-8003-IV/10-1947 a č. j. a-3535/46-IV/10-1947, i. č. 484,487, kart. 390.

⁷⁰ Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

⁷¹ BORÁK, Mečislav; JANÁK, Dušan: *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Opava 1996, s. 75.

⁷² Areál zřídili za války Němci jako pracovní tábor pro dělníky z východních zemí na nucených pracích v jakubčovicském kamenolomu, ve firmě Optimit a v obou oderských velkostaticích. SOKA Nový Jičín, fond i.t. Odry – inventář.

1945 – 23, leden až červen 1946 – 16, září 1946 – čtyři muži. Také počet internovaných osob kolísal. Průměrný počet internovaných v daném období činil 750 osob. Nařízením EZNV Ostrava neměly být v táboře internovány děti československých udavačů a kolaborantů. V případě, že byla internována i manželka obviněného, odevzdávaly se děti do útulku.⁷³ Například Okresní Charita Moravská Ostrava nabídla umístění 130 dětí z lágrů v charitních ústavech.⁷⁴

MNV Odry jmenoval velitelem tábora Stanislava Rippera (jinde také Rýpar), holiče z Hranic. Ripper byl o rok později souzen za znásilnění, mučení, zpronevěru, podvod a zneužití moci úřední za činy spáchané v době, kdy pracoval jako velitel tábora. Také několik strážných vykonávajících službu v roce 1945 bylo souzeno za znásilnění, mučení a zpronevěru.⁷⁵ Věk strážných se pohyboval mezi 16 a 25 roky, 13 strážných bylo mladších 18 let, pouze velitel a dva strážní starší 25 let.⁷⁶

Od 9. února 1946 byl velitelem střediska štábní strážmistr Václav Fabián. Funkci hospodáře po sobě vykonávali Antonín Mík (červen 1945 až říjen 1945), Miroslav Kolowrat (do 15. února 1946), kteří skončili ve vazbě Krajského soudu v Opavě. Třetí hospodář Antonín Kokeš z Oder byl propuštěn 12. 5. 1946 a další hospodář již nebyl jmenován.

Podací protokol založil a vedl až V. Fabián od února 1946. Služební kniha, pokladní deník, kniha nemocných, ani měsíční přehled o pracovním využití internovaných nebyly vedeny.⁷⁷

Životní podmínky ve středisku

Vybavení ubikací internovaných tvořily zčásti postele a zčásti slamníky, menší stolky a velmi omezený počet skříní.⁷⁸ Ve zprávě z prosince 1945 se uvádí, že v každém baráku žilo 260 osob, které spaly převážnou na slamnicích, chybělo další zařízení včetně stolů a židlí. Dalším nedostatkem byla nekvalitní strava, která většinou sestávala ze zmrzlých brambor. Pamětníci ve svých vzpomínkách uvádějí, že bez příležitostné pomoci „z venku“ by v táboře panoval velký hlad.⁷⁹ Vážná byla stížnost na strážce, kteří v zimě brali internovaným boty a tito pak při práci mimo tábor brzy onemocněli.⁸⁰ V každém zděném baráku se nacházely dvě umývárny, WC bylo mimo budovy. Nemocní bydleli ve zvláštní světnici. Vedoucí koncentračního tábora Ripper píše v protokolu

z prosince 1945: „Většina oken není ještě zasklena, takže správa tábora, aby ušetřila na palivu, které nedostává přiděleno, umístila v jednotlivých místnostech větší počet osob, než by bylo přípustné.“⁸¹

V táboře zdarma pracovali německá sestra a doktor, kteří pomáhali svým krajanům. Vážnější případy vyřizovala Fürstenbergova nemocnice v Odrách. Právě zprávy oderské nemocnice o zdravotním stavu některých internovaných dokládají zvěrstva páchaná na Němcích. Například ze dne 26. září 1945 existují tři diagnózy: Christian Morgenstern – průstřel lebky s poškozením mozku, neidentifikovatelné jméno – průstřel lebky a ochrnutí levé části těla, neidentifikovatelné jméno – zánět a otřes mozku.⁸² Přitom v denním hlášení o stavu tábora se ani jednou nevyskytuje údaj o střelbě na internované, vždy se uvádí, že v táboře je klid a pořádek.⁸³ Rovněž oderská Němka Emilie Dumm vzpomíná, jak byla při ranních nástupech opakovaně bezdůvodně bita obuškem do hlavy, až ztratila vědomí.⁸⁴ Nejčastějšími nemocemi, které se objevují v diagnóze oderské nemocnice, jsou záněty ledvin německých žen. Fürstenbergova nemocnice vydává mnoho potvrzení o pracovní neschopnosti kvůli sešlosti věkem, srdeční slabosti a podvýživě. Domácí řád pro tábory pracovní a sběrné předpisoval čtyři formy disciplinárních trestů: důtku, odnětí výhod (např. příjem korespondence), odnětí teplé stravy ráno a večer nejdéle tři dny za sebou a odnětí slamníku nejvíce tři dny za sebou.⁸⁵ „Zlé jsou noci v prostorách plných štěnic, i když to tu pravidelně stříkají a zápach desinfekce ulpívá na každém předmětu a ztěžuje dýchání. Spíme ve třech patrech nad sebou, vždy dvě na posteli. Chce-li se teta Anna vedle mě obrátit, musím se otočit také. Jednou ve spánku padám jako pytel z nejhořejšího patra na podlahu. Máma a okolní ženy vyděšeně křičí. Jen ty štěnice jsou příšerné, já i moji sourozenci máme ruce i nohy plné puchýřů. Jakmile se v půl deváté zhasne, vyrazí štěnice do útoku. Za jednu noc jsem jich rozmačkala sedmdesát.“⁸⁶

Strážci a podmínky pracovního nasazení internovaných

K povinnostem strážců patřil dozor nad internovanými v táboře, doprovod internovaných na práce do města a okolí a jejich hlídání. Z osobních listů internovaných vyplývá, že velká část z nich byla zatčena těmito hlídkami a umístěna do tábora z důvodu nenošení označení „N“, někteří pak kvůli

73 ZA Opava, fond EZNV OV, odb.II/bezp., č. j. 201/1-dův./45 – nařízení EZNV Ostrava, i. č. 355, kart. 290.

74 Katolická charita často umísťovala německé děti a sirotky do klášterů, kde o ně pečovaly německé řádové sestry. Transfer většiny německých sirotek proběhl v létě 1946. ZA Opava, fond EZNV OV, odb.II/bezp., i. č. 362, kart. 294.

75 Bohužel se dosud nepodařilo dopátrat průběh soudního procesu a jeho výsledky. SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 351, kart. 358.

76 Soukromý archiv Odry, oddíl Internační tábor Odry.

77 Tamtéž.

78 SOKA Nový Jičín, fond i. t. Odry, i. č. 62, kart. 5.

79 MANN, Walther: *Erinnerungen an Odrau I.*, s. 140.

80 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 351, kart. 358.

81 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, protokol ze dne 12. 12.

1945 sepsaný Stanislavem Ripperem, velitelem internačního tábora v Odrách, i. č. 351, kart. 358.

82 SOKA Nový Jičín, fond i. t. Odry, i. č. 46, kart. 1.

83 Tamtéž, fond i. t. Odry, i. č. 52, kart. 1.

84 MANN, Walther: *Erinnerungen an Odrau I.*, s. 147.

85 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., č. j. II-1620-16/11-45-30-V/4 – *Domácí řád pro tábory pracovní a sběrné* vydaný Ministerstvem vnitra ze dne 17. 11. 1945, i. č. 355, kart. 294.

86 WOJACZEKOVÁ-STEFFKEOVÁ, E.: c. d., s. 80.

přechodu hranic okresu bez povolení.⁸⁷ Strážci také konali pořádkové hlídky na území okresu, přestože k tomu nebyli pověřeni. V denním hlášení ze 7. června 1945 se oznamuje zadržení dvou polských civilistů, kteří znásilnili 16letou dívku a byli předáni ruskému velitelství. Podle hlášení z 15. června docházelo v Jakubčovicích k plenění Poláky a Ukrajinci, Rusové ukradli tři koně. 4. července plenili ruští vojáci v oderském mlýně (Teichmühle). Pořádek sjednali dva členové národní stráže. Z 5. července je hlášena střelba v obcích Emauzy⁸⁸ a Veselí.⁸⁹

Důkazem obav státní moci ze zveřejňování podmínek panujících v koncentračních táborech pro Němce byl obsah výnosu ministerstva vnitra: „Nezodpovědností strážců byl umožněn vstup do koncentračních táborů nepovolaným osobám a cizím státním příslušníkům. Některé technické nedostatky a jednostranné informace internovaných se tak staly podnětem k rozšiřování nepravdivých zpráv v cizině, kde jich bylo bezohledně zneužito ke štvavým propagačním akcím proti ČSR.“⁹⁰

Většina internovaných byla posílána na práci. Němci často docházeli pracovat do svých bývalých živností či hospodářství. Značný počet osob pracoval v zemědělství, v kamenolomech v Jakubčovicích nad Odrou, ve Vítkovických železárnách a v nemocnici v Zábřehu. Další v táboře soustředění Němci pracovali v průmyslových podnicích Ferrum, Norma a Radlo ve Frýdlantě nad Ostravicí.⁹¹ Ženy dostávaly práci jako škrabání brambor, mytí oken, práce v lese, draní peří a práce ve firmách.

Každému práce schopnému internovanému byl vystaven průkaz práce, na němž zaměstnavatel potvrzoval dobu pracovní doby. Ze studia stovek průkazů v archivu v Novém Jičíně vyplývá, že docházelo k porušování pracovních předpisů, zvláště co se týká délky práce. Internovaní pracovali šest dní v týdnu 10 hodin denně, v neděli pět hodin. I v kamenolomech se pracovalo 65 hodin týdně, což v kombinaci s nedostatečnou stravou vedlo k brzkému vysílení. Někteří muži pracovali i 75 hodin, u moc nápadných přesčasů se v průkazu neuváděl týdenní součet hodin, nebo byl součet podhodnocen. Všeobecně platilo, že práce neschopní byli z tábora propouštěni na svobodu a na jaře 1946 přednostně převáženi do Německa, neboť představovali pro stát nadbytečnou finanční zátěž. Například 15. února 1946 určilo velitelství tábora k propuštění 215 práce neschopných, nemocných osob a invalidů, v březnu to bylo dalších 91 osob.⁹² Vzhledem k tomu, že do tábora byli přijímáni spíše jen zdraví lidé (starší, nemocní a mladší 14 let

byli ponecháni na svobodě),⁹³ počty propouštěných svědčí o neúměrném pracovním přetížení Němců, doprovázeném neutěšenými životními podmínkami v táboře. Jak se shodují internovaní Němci ve svých vzpomínkách, „život v táboře by šel přežít, ale svévolie a násilnosti ze strany strážců byly ukrutné“.⁹⁴

Relativně nejlepší podmínky měli Němci zaměstnaní v továrně Optimit, kteří většinou zastávali vedoucí posty a vyšší kvalifikované funkce.⁹⁵ Většina internovaných mužů byla živiteli rodin, které pobývaly na svobodě, kde živořily na pokraji bída. Veškeré vydělané peníze, které živitelé posílali svým rodinám, nestačily ani na pokrytí základních výdajů.

Podle seznamu pracovních míst pro internované z 1. prosince 1945 byli potřební němečtí dělníci rozesíláni po celé Moravě a Slezsku: nemocnice Zábřeh potřebovala 35 žen, cukrovarnická kampaň 45 žen, Moravská Ostrava 73 mužů, Frýdlant 30 mužů a 105 žen, Vítkovické železářny 20 mužů, parní pila Loučky 13 mužů a 21 žen.⁹⁶

Také menší firmy i jednotliví občané žádali Němce z tábora na výpomoc na místa dělníků, úředníků (MNV Odry), topičů, stěhováků nábytku či donašečů uhlí v soukromých bytech. Kuriózní je žádost Hildy Demelové o uvolnění Němky Frídy Peikertové na dobu 14 dnů ke správce punčoch, prádla a starého šatstva.⁹⁷ Pamětníci dosvědčili, že obě jmenované spojovalo přátelství. Hilda Demelová se stala národní správkyní domu zkonfiskovaného Frídy Peikertové a chtěla jí alespoň částečně ulehčit. V některých případech se tedy jednalo o žádosti přátel nebo známých, kteří chtěli pomoci internovaným Němcům z lágru.⁹⁸

Dne 27. února 1946 byly vydány nové směrnice upravující režim v internačních táborech. Němcům se mělo vykat, výplata za pracovní den činila 2 Kč, pracovní doba měla být 8 hodin denně se dvěma hodinami polední pauzy, povolovalo se konání nedělních bohoslužeb a duchovní správa v táboře.⁹⁹

Dne 14. dubna 1946 uvědomil zdravotní rada ZNV v Brně Dr. Mendl Ministerstvo vnitra o hrubých závadách nastávajícího sběrného střediska v Odrách (končící internační a pracovní středisko). Zpráva kritizovala, že pro soustředění Němců slouží také budova klášterní školy, ve které stále funguje dětský útulek charity a ženský klášter. Dále se poukázvalo na nedostatečnou lékařskou péči: v ordinaci 3x2 metry, ve které zároveň bydlel německý lékař, chybělo veškeré lékařské zařízení. Všichni soustředění

87 SOKA Nový Jičín, fond I. t. Odry, i. č. 53, kart. 1.

88 Osada Emauzy byla v letech 1910–1949 součástí obce Horní Vražné.

89 SOKA Nový Jičín, fond I. t. Odry, i. č. 52, kart. 1.

90 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., č. Z/I-23684/1945-O – výnos Ministerstva vnitra ze dne 10. října 1945, i. č. 355, kart. 290.

91 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., i. č. 370, kart. 305.

92 SOKA Nový Jičín, fond I. t. Odry, i. č. 57, kart. 5.

93 Zákaz umísťování dětí a novorozenců do internace byl v Odrách porušen nejméně v pěti případech. Viz tabulka č. 5.

94 MANN, Walther: *Erinnerungen an Odrau I.*, s. 143.

95 Pracovali například jako: vedoucí mzdové účtárny, prodejní vedoucí, mistrová pletacího oddělení, mistr v tkalcovně, nitárně, elektrické dílně, vrchní zahradník, atd., celkem asi 30 osob. ZA Opava, fond Optimist Odry, i. č. 181, kart. 23.

96 SOKA Nový Jičín, fond I. t. Odry, i. č. 59, kart. 5.

97 Tamtéž, fond I. t. Odry, kart. 8.

98 Rozhovor s paní Hertou Sedláčkovou, německou antifašistkou.

99 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., i. č. 370, kart. 303.

leželi jen na slámě. V prostorách tábora vedle firmy Optimit byly stejná situace.¹⁰⁰

Se započítím „organizovaných odsunů“ v dubnu 1946 se internační a pracovní středisko přejmenovalo na sběrné středisko.

Internační tábor v Odrách. Foto z archivu Emila a Zdenka Mateiciucových.

Organizovaný transfer Němců v roce 1946

Podmínky pro vysídlení

Podmínky organizovaného vysídlení německých obyvatel z ČSR stanovil oběžník ministerstva vnitra z 31. prosince 1945.¹⁰¹ Takzvanému „soustavnému odsunu“ podléhaly osoby německé národnosti a dále ti, kdo se k německé národnosti přihlásili v době zvýšeného ohrožení republiky.

Ministerstvo vnitra vysvětlovalo, že osoby české i slovenské národnosti nepodléhají „odsunu“, přestože neobdržely osvědčení o národní způsobilosti: „Odsun nemá povahu trestu, ale je opatřením politické povahy proti Němcům a osobám německého původu. S německým manželem nemohou být odsunuty české manželky s dětmi. Musí jim být vystaveno cestovní povolení k překročení hranic, které jim vydá MNV.“¹⁰²

V listopadu 1945 nařídil ONV Opava národnímu výboru v Odrách, aby provedl soupis českých dětí, které adoptovaly německé rodiny a které s nimi často odcházejí do Německa. U dětí, jejichž původ nebyl jasný, se mělo posekat s vysídlením, dokud nebude bezpečně zjištěno, zda se nejedná o české děti.¹⁰³

Podle pokynů ministerstva vnitra měly být nejdříve z ČSR vystěhovány „nejnebezpečnější osoby německé národnosti“ a říšští Němci. Ve druhé řadě se počítalo s vysídlením osob, které měly v Německu rodiny či rodinné příslušníky. Třetí skupinou byly těhotné ženy, na něž se transfer nevztahoval 6 měsíců před porodem a po něm. Velký důraz se kladl na celistvost rodin, základní odsunovanou

jednotkou byla stanovena rodina. Platila zásada, že při rozdílných kategoriích členů rodiny, které se určovaly vzhledem k působení dané osoby v době okupace a podle dalších měřítek, se rodina řadila do nejlepší kategorie. Nepostradatelní zaměstnanci německé národnosti mohli být vysídleni jen podle zvláštních směrnic. Další německé pracovní síly, které byly zatím z důvodu nedostatku českých sil nenahraditelné, měly být vysídleny později. Nakonec se počítalo s hromadným transportem choromyslných a jinak handicapovaných německých obyvatel.¹⁰⁴

Poslední přípravy

Na počátku roku 1946 panovala v okrese napjatá atmosféra, způsobená kumulací stále přibývajících osídlenců, kteří měli obsadit místa německých obyvatel. Ti však zůstávali v Odrách v přibližně stejném počtu jako na podzim 1945.¹⁰⁵ V lednu docházelo k četným výpadům nových osídlenců vůči německým starousedlíkům, kteří se často bránili. Národnímu výboru v Odrách byla 14. ledna 1946 předložena petice 51 oderských občanů (všichni byli novoosídlenci), kteří požadovali urychlený „odsun“ všech Němců ze soudního okresu: „*My Češi v zájmu našeho státu šli jsme do pohraničí, abychom byli pevnou oporou a páteří našeho mladého státu. Drzost a zpupnost zdejších občanů německé národnosti dostoupila takového vrcholu, že většina jich chodí vůbec neoznačena, navštěvuje divadla, kina a zábavní podniky a jsou známy případy, kdy Češi si zvou německá děvčata k udržování zábavy.*“ Dále si stěžovali, že v obchodech, kde ještě obsluhuje německý personál, musí stát Češi v jedné frontě s Němci. Odvolávali se na nedávné události, při nichž německá žena napadla českého občana, a také na neobjasněné úmrtí dvou českých dětí. „*Čeští občané jsou již syti veškerých slibů o odsunu Němců (s malým N) z Oder. Žádáme energicky propustiti z národního výboru všech dosud ve službách zaměstnaných Němců a občanů ze smíšeného manželství... Očekáváme, že bude konečně sáhnuto k takovým opatřením, aby čeští občané se cítili zde v pohraničí jako doma.*“¹⁰⁶ Přílohu petice tvořilo přes padesát podpisů nových oderských obyvatel. Je pozoruhodné, že někteří občané svůj podpis později stornovali, další jména chyběla a podpisy u nich se nedaly přečíst. V reakci na petici národní výbor požádal ONV Opava, aby při „odsunu“ z okresu byli vystěhováni přednostně Němci z Oder. ONV Opava – venkov této žádosti nemohl vyhovět.

100 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

101 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., č. 300/1990 ref. B. – směrnice Ministerstva vnitra ze dne 31. 12. 1945, i. č. 362, kart. 294.

102 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., oběžník Ministerstva vnitra ze dne 11. 6. 1946, i. č. 303, kart. 311.

103 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

104 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., č. B 300/168/46-VI – směrnice Ministerstva vnitra v oběžníku ze dne 11. 1. 1946, i. č. 362, kart. 294.

105 15. října 1945 žilo v okrese 7062 Němců. STRNADEL, M.: *K odsunu Němců z Opavska*, s. 123.

106 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry. Zajímavá by byla odpověď na otázku, zda a kdy se čeští osídlenci začali v pohraničí cítit opravdu jako doma.

V únoru nařídil ONV Opava, aby se německým obyvatelům oznámilo datum transferu, do něhož jsou určeni, co nejpozději. Někteří Němci totiž ničili majetek, který nemohli vzít s sebou.¹⁰⁷ Dne 25. února ohlásil policejní referent Leopold Sedláček, že z města Oder přichází k úvahu k „odsunu“ 3288 osob. Z toho ale 216 musí zůstat, někteří Němci budou postaveni před lidový soud, ostatní budou dále vyšetřováni.¹⁰⁸

Pro účely transferu bylo v květnu 1946 v prostorách internačního a pracovního střediska v Odrách zřízeno sběrné středisko. Do něj měli být sedm dní před provedením vysídlení umístěni všichni Němci určené do daného transportu.¹⁰⁹

Podle požadavků okupačních mocností mohly být vysídleny pouze osoby se zachovalým šatstvem a nepoškozenou obuví. Krátkodobý pobyt ve sběrném středisku sloužil také ke kontrole a vážení věcí, které si vysídlenci mohli vzít s sebou. Jednalo se o maximálně 30 kg vážící zavazadla, která kromě stanovené hotovosti a snubních prstýnků nesměla obsahovat drahé kovy, šperky, vkladní knížky, cenné papíry, peníze, veškeré luxusní potřeby, oblečení a umělecké předměty včetně knih.¹¹⁰ Dále měl být vysídlenec vybaven zásobou potravin na sedm dní, která se však započítávala do maximální hmotnosti zavazadel. Později se vyhnancům povolila zavazadla o hmotnosti 40, 50 a nakonec 70 kg.¹¹¹

Realizace

Organizovaný transfer německých obyvatel okresu probíhal od dubna do října 1946, kdy odjel poslední transport, který odvážel antifašisty – sociální demokraty. Nejčastěji se uvádí, že z oderského okresu bylo vypraveno osm transportů. Ve skutečnosti jich bylo z Oder vypraveno 11. Rozdíl je způsoben tím, že v některém transportu spolu cestovali obyvatelé několika okresů, jiný transport převážel Němce z Vítkova a část oderských antifašistů.

V tabulce č. 1 je uveden počet transportů spolu se stavy vysídlovaných Němců vzniklý porovnáním často protichůdných údajů z archivů. Přestože je třeba nahlížet na tato čísla jako na orientační vodítko, lze pokládat uvedené údaje za téměř přesné. František Chocholatý uvádí 6 transportů s 7257 Němci,¹¹² zhruba odpovídajících 11 transportům s 7221 (resp. 7377) Němci uvedenými v tabulce.

Tabulka č. 1: Transporty z oderského okresu¹¹³

pořadí v rámci polit. okresu	datum	číslo transportu	celkem vysídleno
2.	16. dubna	68037	1200 Němců
5.	10. června	68101	1200
7.	27. června	68132	1200
9.	9. července	68157	1206
11.	23. července	68187	1199
13.	3. srpna	68211	239*
14.	7. srpna	68261	107**
15.	14. srpna	–	150/306***
17.	21. srpna	68247	339****
20.	4. září	68266	191*****
23.	26. září	68314	190*****

Pozn.: Tučně jsou transporty antifašistů.

* Zbýlých 962 vysídlenců pocházelo z politického okresu Bílovec.

** Transport antifašistů – komunistů do sovětské okupační zóny v Německu.

*** Transport ze 14. srpna byl obsazen převážně obyvateli soudních okresů Vítkov a Opava. Z Oder bylo vysídleno 150 (SOKa Opava, fond ONV Opava-venkov, kart.356.) nebo 306 Němců (SOKa Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 5, kart. 5., Soukromý archiv Odry, oddíl Vysídlení).

**** Transport č. 17 byl obsazen 339 obyvateli s. o. Odry, 551 obyvateli Vítkovska, 117 antifašisty z Vítkova a 17 osobami z jiného okresu.

***** Transport antifašistů – komunistů do východní zóny.

***** Ze 190 osob v transportu bylo 156 oderských antifašistů – sociálních demokratů směřujících do americké okupační zóny a 34 normálně vysídlených osob. Mohlo se jednat o antifašisty – demokraty (bývalí členové DCVP či BdL nebo jiní Němci zapojení do ilegální činnosti, kteří přitom nebyli členy DSAP či KSC).

Expozitura ZNV v Ostravě nařídila místnímu národnímu výboru, aby zvýšil dohled nad prováděním poslední části vysídlení – přesunu Němců ze sběrného střediska na vlakové nádraží. České obyvatelstvo přinášelo německým obyvatelům k transferovým vlakům dary ve formě jídla a oblečení, což se zodpovědným orgánům jevílo jako protistátní činnost, zvláště z důvodu podezření z převozu protistátních materiálů za hranice.¹¹⁴

Jan Unger, narozený v roce 1877, požádal o povolení odvézt do Německa šicí stroj s příslušenstvím a krejčovské náradí. Žádost odůvodnil vysokým

107 SOKa Nový Jičín, fond i. t. Odry, kart. 6.

108 SOKa Nový Jičín, fond MNV Odry, kart. 10.

109 Jeden transport zpravidla tvořilo 40 vagónů po 30 osobách, celkem 1200 osob.

110 STANĚK, T.: *Odsun Němců z Opavska*, s. 113.

111 SOKa Opava, fond ONV Opava-venkov, č. j. 4813/II-13-1947, i. č. 345, kart. 356.

112 CHOCHOLATÝ, František: *Kravařsko-Kuhländchen*, s. 162.

113 SOKa Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 345, kart. 356;

ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., i. č. 362, kart. 294;

STRNADEL, M.: *K odsunu Němců z Opavska*, s. 118; MANN, W.:

Erinnerungen an Odrau I., s. 175.

114 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., i. č. 362, kart. 294.

věkem (69 let) a nemocí, které mu znemožňují možnost jiného výdělků. Národní výbor jeho žádosti vyhověl 9. července. Herman Bahner, praktický lékař působící od května 1945 ve Fürstenbergově nemocnici, žádal o povolení vzít s sebou některé lékařské nástroje.¹¹⁵ Kvůli vysokému věku (58 let) by prý již nebyl schopen věnovat se jinému povolání. Shovívavost projevil živnostenský referát MNV také v případě zubní lékařky, když vyhověl její žádosti o vývoz staršího křesla.¹¹⁶

Němci, pobývající v opavské okresní věznici, kteří byli odsouzeni u MLS na více než jeden rok, si měli primárně odpykat celou výši trestu a být vysídleni dodatečně. Protože se při vysídlení kladl důraz na celistvost rodin, dodal národní výbor ke čtvrtému „odsunu“ z Oder (9. července 1946) potvrzení pro americké okupační úřady o soudním výměru 13 vězňů odsouzených na více let, aby povolily vstup neúplných rodin těchto vězňů na území Německa.¹¹⁷

V případě, že jedna osoba měla být vysídlena a zároveň stíhána, se dala přednost trestnímu stíhání a odpykání trestu před transportem do Německa: „...výslovně se podotýká, že rodina se nepokládá za roztrženou, jestliže kterýkoli její člen, třeba i živitel, jest v době, kdy se odsun provádí, v trestní vazbě, kde si po rozsudku odpykává trest vězení delší jednoho roku.“¹¹⁸ V některých případech docházelo k zastavení trestního řízení před mimořádným lidovým soudem, k propuštění z Krajského internačního střediska v Opavě a zařazení Němců do „odsunového“ transportu z Oder.¹¹⁹ Tak se postupovalo nejen v případě méně závažných trestných činů s nízkou výměrou trestu, ale též s ohledem na dodržování zásady vysídlení ucelených rodin.

Poměrně často žádali Němci o povolení vzít s sebou do transportu rodinného příslušníka, který byl neschopen několikadenního převozu na podlaže vagonu.¹²⁰ V takových případech museli podepsat prohlášení, že si danou osobu berou s sebou na vlastní zodpovědnost. Jednalo se především o potvrzení pro americké úřady, které by jinak odmítly přijímat nemocné osoby normálním transportem.¹²¹

Dne 22. července byla z transportu vyřazena Marie Somerová z Kunčic, snoubenka Čecha Stanislava Reichla, a to až do úplného vyřízení jeho žádosti

o povolení sňatku. ONV Opava vyňal z transportu také matku a sestru Somerové, a to i přes protesty MNV v Kunčicích.¹²²

Vzhledem k nedostatku pracovních sil v zemědělství v době sklizně došlo ke komplikacím ve vysídlování. Například velitelství stanice SNB v Mankovicích sdělilo oderskému vysídlovacímu referentovi, že zbývající Němce potřebuje nasadit na žňové práce a nemůže tedy pro transfer na 23. července dodat žádné německé obyvatele.¹²³

Statistika organizovaného transferu

Dne 26. května 1946 se na území okresu nacházel stále vysoký počet Němců, přičemž neustále přicházeli noví čeští osídlenci. Počet českých obyvatel (5642 osob) mírně převýšil stávající německé osídlení (5581 osob). Počet obyvatel okresu (11223 osob) se v porovnání se stavem z roku 1930 zvětšil o 1700 a docházelo k přelidnění.

Tabulka č. 2: Počet českých a německých obyvatel okresu 26. 5. 1946¹²⁴

obec	Češi	Němci	obec	Češi	Němci
Dobešov	209	226	Mankovice	628	388
Heřmanice	221	233	Nová Ves**	–	–
Heřmánky	104	121	Odry	2360	2437
Horní Vražné*	172	155	Slezské Vlkovice	138	120
Hynčice	299	245	Tošovice	175	170
Jakubčovice	165	226	Veselí	246	238
Kamenka	218	354	Véska	91	63
Kunčice	122	175	Vitberk***	113	79
Loučky	308	310	Emauzy****	73	41

* Od roku 1953 Vražné

** Nová Ves patřila pod MNV v Loučkách

*** Vitberk/Vitberk do roku 1949, dnes Vítovka

**** Osada obce Horní Vražné

Do konce července byla pěti transporty vysídlena většina německých obyvatel oderského okresu.¹²⁵

V měsíci srpnu se na pořad jednání národního výboru dostal bod úpadek morálky v Odrách. Zastupitelé hledali možnost, jak zabránit rozkrádání státního (konfiskovaného) a soukromého majetku, jak eliminovat narůstající alkoholismus a časté পুলিশní šarvátky. MNV nařídil provádění policejních kontrol, jež měly zamezit opilství, které ve městě „překročilo meze vrcholných hranic“. ¹²⁶ Dle vyhlášky ZNV Brno z prosince 1945 byly hostince a výčepní místnosti uzavírány nejpozději ve 24 hodin, podniky

115 Jednalo se o pinzety, nůžky, jeden střední a jeden malý vaříč na líh k desinfekci nástrojů, tlakoměr a nástroje potřebné při porodech.

116 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

117 Jednalo se o tyto osoby: Leopold Winkler, Josef Berger, František Aggel, Wilhelm Herringer, Ludvík Unger, Alfred Tammel, Ludvík Klein, Alois Mathan, Alois Eichler, Rudolf Novák, Rudolf Balhar, Ing. Jan Ullrich, Jana Weissová. Soukromý archiv Odry, oddíl Vysídlení.

118 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry, č. j. B-300/4818 – výnos ministerstva vnitřní ze dne 20. června 1946.

119 Například do transportu z 9. července 1946 byli zařazeni tři Němci, u kterých bylo zastaveno trestní řízení. Soukromý archiv Odry, oddíl Vysídlení.

120 Normálně by odjel sanitárním vlakem.

121 Soukromý archiv Odry, oddíl Vysídlení.

122 Tamtéž.

123 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

124 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 261, kart. 162.

125 Nepovažoval jsem za nutné uvést počty vysídlených z jednotlivých obcí okresu v daných transportech. Tyto údaje jsou jak v SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 356, tak i v Soukromém archivu v Odrách.

126 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

kavárenského rázu mohly zavírat po svolení SNB až v jednu hodinu v noci.¹²⁷

Situace některých skupin německého obyvatelstva

Antifašisté

Řešení otázky německých obyvatel, kteří se postavili proti nacismu, se na Odersku jevilo zvlášť aktuální vzhledem k tomu, že už předválečná podpora SdP (volby 1935) byla v okrese o 15 % menší než na celostátní úrovni, ve městě Odry dokonce poloviční (37 % hlasů pro SdP).

Dne 8. června nařídilo Ministerstvo vnitra vyjmout z opatření vůči Němcům osoby, které se vrátily z koncentračních táborů, pokud se v nich ocitly v důsledku rasové nebo politické perzekuce, a také osoby, které se prokazatelně účastnily boje proti nacismu. K získání statutu antifašisty bylo potřeba požádat o zachování čs. státního občanství, na základě kterého došlo k vystavení osvědčení podle vzoru „B“. Za antifašisty měli být uznáni Němci, kteří:

- byli vězněni z politických či rasových důvodů nebo byli pro věrnost republiky jinak pronásledováni;
- vedli před a během okupace boj proti nacismu a za ČSR;
- byli příslušníky čs. nebo spojeneckých vojenských jednotek, partyzánských oddílů nebo pracovali v jejich službách;
- nebyli členy nacistických organizací, přestože k tomu byli nuceni. Určité výhody mohly také získat neprovinilé manželky a děti zemřelých antifašistů. V praxi získávali statut antifašisty téměř výhradně předváleční členové KSČ nebo DSAP. S bývalými členy německé křesťansko-sociální a liberální strany se nakládalo jako s voliči SdP a ostatními Němci.

Na antifašisty se nevztahovaly směrnice o vysídlení, mohli se však rozhodnout pro vystěhování do Německa. Také dostali nárok na stejné potravinové přiděly, jaké měli Češi, neměli být nuceně nasazováni na práci a nemělo u nich docházet ke srážkám ze mzdy. Antifašisté dále museli splnit náročné podmínky pro vyjmutí z konfiskace zemědělského i ostatního majetku. V praxi se stávalo, že navzdory předpisům přicházeli o své majetky a ještě před konečným rozhodnutím o zachování státního občanství byli nuceně nasazováni na práce.¹²⁸ Na již uznané antifašisty se neměla vztahovat konfiskace nezemědělského majetku, avšak zemědělský majetek byl zkonfiskován všem kromě „aktivně bojujících antifašistů“. Stanovená norma tak zabavila zemědělský majetek všem oderským antifašistům, neboť nebojovali za československý stát se zbraní v ruce. Nestačilo, že čtyři oderští antifašisté zemřeli nebo

byli zastřeleni, mnoho jich bylo vězněno a všichni riskovali život. Vyhláška Ministerstva vnitra jejich odvahu klasifikovala takto: „Pouhé trpění pod nacistickým režimem nestačí pro vynětí zemědělského majetku z konfiskace.“¹²⁹

Československá vláda měla zájem na tom, aby i antifašisté opustili území republiky. 15. února 1946 se usnesla na „dobrovolném“ vystěhování antifašistů, které prezentovala jako „účinnou pomoc při vytváření demokratických poměrů v Německu“. Za antifašistu však mohl být označen pouze příslušník KSČ nebo DSAP z doby před okupací.¹³⁰ Komunista I. Bart prohlásil, že „z hlediska bezpečnosti našeho státu je lepší vyvézt deset nevinných než si ponechat jednoho zarytého nepřitele“.¹³¹

Přestože se hovořilo o dobrovolnosti,¹³² mnohým antifašistům nezbylo v atmosféře nedůvěry a nevraživosti nic jiného, než souhlasit s vystěhováním. Podmínky přesídlení byly ve srovnání s vysídlovacími transporty ostatních Němců přece jenom o něco lepší.

Odersští antifašisté projevovali pocity křivdy nad chováním českých osídlenců a komunistů, z jejichž úst slýchávali věty typu: „Dobrý Němec leží dva metry pod zemí.“¹³³ Němečtí komunisté z Oder také rozeslali stížnost s názvem „Oprávněné požadavky německých komunistů a protifašistů proti nespravedlivému jednání, které se nám toho času dostává ze strany zdejšího národního výboru.“¹³⁴

Oderský „antifakomité“, v jehož čele stál Ondřej Hanzel, shromažďoval evidenci antifašistů – komunistů nebo sociálních demokratů a zdůvodňoval jim důvody odchodu.¹³⁵ Vysídlování antifašistů mohli vyvézt alespoň část svého majetku, doma však museli nechat:

- cenné předměty (drahé kovy, šperky, předměty uměleckého nebo kulturního charakteru, sbírky známek, gobelíny ad.), směli vyvézt drobné stříbrné předměty a jedny stříbrné hodinky na osobu;
- lékařské přístroje, léky, motorová vozidla (kromě motocyklu);
- počítačové a rozmnožovací stroje;
- domácí a užitkové zvířectvo;
- potraviny (s sebou jen pro vlastní potřebu na 14 dnů);
- zbraně a střelivo, patenty a listiny a písemnosti historického významu.¹³⁶

129 ZA Opava, fond EZNV OV, odb.II/bezp., č. 1700-Z/10-46-102-Vb/3 – vyhláška Ministerstva vnitra, i. č. 362, kart. 294.

130 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, usnesení československé vlády o vystěhování německých antifašistů do Německa ze dne 15. 2. 1946, i. č. 345, kart. 356.

131 STANĚK, T.: *Odsun Němců*, s. 285–286.

132 Antifašisté museli o odchod sami požádat.

133 Rozhovor s paní Hertou Sedláčkovou, německou antifašistkou.

134 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 5, kart. 5.

135 V roce 1948 byl vedením antifakomitétu pověřen Herman Stach, bývalý vedoucí Hanzel odešel do sovětského okupačního pásma. STRNADEL, M.: *K odsunu Němců z Opavska*, s. 117.

136 ZA Opava, fond EZNV OV, odb.II/bezp., č. j. 74782/45-IV/5 – směrnice Ministerstva financí pro povolování vývozu stěhovaných svršků při hromadném vystěhování německých antifašistů, i. č. 362, kart. 294.

127 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., č. j. 7142-III/12-45 – vyhláška ZNV Brno, i. č. 355, kart. 290.

128 STANĚK, T.: *Odsun Němců*, s. 142–143, 146–147, 151.

Veškerá volnost vývozu majetku končila v okamžiku, kdy vzniklo podezření, že se antifašista snaží vyvézt cizí předměty.¹³⁷

Na seznamu antifašistů – sociálních demokratů se ocitli také někteří bývalí členové jiných předválečných demokratických stran, jak tomu bylo v případě dlouholetého meziválečného oderského starosty Edmunda Böhma, který požíval mezi obyvateli Oder výjimečné autority. Böhm se svou manželkou však byli spolu s dalšími 32 osobami ze seznamu vyškrtnutí a přihlásili se do normálního transportu.

Temný stín na početný seznam antifašistů – komunistů vrhá skutečnost, že mnozí komunističtí dělníci před rokem 1938 vstupovali do nacionalistických organizací včetně SdP. Po válce však došlo v masové míře k uznávání těchto osob za antifašisty.¹³⁸ Důkazem absurdity užití stranicko-ideologického hlediska při určování antifašistů je fakt, že 90 % uznaných antifašistů žilo v Odrách. V okolních obcích, jejichž obyvatelé se příliš neúčastnili aktivního stranického života, tak bylo pochopitelně téměř nemožné dostat osvědčení antifašisty.

Vysídlení antifašistů se mělo od běžných transportů lišit přepravou v cestovních vagónech. Odeřtí antifašisté však odjížděli většinou v nákladních vozech, podobně jako ostatní Němci. Z Oder odjely tři transporty antifašistů (viz tabulka č. 1), celkem se jednalo o 364 komunistů¹³⁹ a asi 190 sociálních demokratů.¹⁴⁰ Transport antifašistů – sociálních demokratů odjel z Oder 26. září 1946 v 18 hodin směrem do americké okupační zóny v Německu. Skládal se z jednoho osobního a 27 nákladních vozů. Odjíždělo v něm také 34 Němců neuznaných za antifašisty, protože nebyli členy KSČ či DSAP.¹⁴¹ Transport antifašistů – komunistů odjel do sovětského okupačního pásma.

Kuriózním případem vysídlení se stal čin jedné antifašistky, která si s sebou do skříně přibalila svého českého přítele.¹⁴²

Dne 20. září 1946 poslala závodní organizace KSČ – Optimit národnímu výboru přípis, ve kterém uváděla podmínky, za kterých lze Němce považovat za antifašistu. Podle hlavní zásady měl být antifašistou pouze ten, kdo za okupace trpěl pronásledováním a bojoval proti nacismu se zbraní v ruce. „Takzvaným antifašistům“ měl být podle komunistického návrhu ještě před posledním

transportem (26. září 1946 – jednalo se o transport antifašistů soc. dem. a „demokratů“) zkonfiskován majetek a měli odejít jen se 60 kg zavazadel. MNV ve své odpovědi předložil opis směrnic ministerstva vnitra o vysídlení antifašistů, z něhož vyplývalo, že nemůže požadavku vyhovět.¹⁴³

Smíšená manželství

Velký počet česko-německých národnostně smíšených rodin na Oděru znamenal složité rozhodování o dalším osudu této specifické skupiny osob. Podle 4. paragrafu dekretu č. 33/1945 Sb. ze dne 2. srpna 1945 měly být vdané ženy a nezletilé děti ze smíšených manželství posuzovány samostatně, tzn. neměly se na ně vztahovat předpisy platící pro německé obyvatele. Německé manželky a nezletilé děti čs. státních občanů mohly požádat o navrácení státního občanství do 10. února 1946 a jejich žádosti se měly posuzovat „blahovolně“.¹⁴⁴ Pro udělení osvědčení podle vzoru „C“, které zajistilo vyjmutí z opatření proti Němcům, bylo nutné prokázat neporušení povinností státního občana.

České manželky Němců se nacházely ve složitější situaci, protože se k nim přistupovalo jako k Němkám. Na základě dekretu č. 33/1945 Sb. platila zásada, že Češky provdané za Němce, kteří ztratili čs. státní občanství, toto občanství nepozbyly, pokud se ovšem samy a bez nátlaku nepřihlásily k německé národnosti. Rovněž se mělo rozlišovat, zda manželka Němce zůstala za okupace Češkou, zda se přihlásila k německé národnosti dobrovolně (pak měla být považována za Němku), či pod nátlakem (v takovém případě mohla žádat osvědčení národní spolehlivosti podle vzoru „A“).¹⁴⁵ Došlo ke konfiskaci zemědělského majetku všech rodin, v nichž Češka nebyla národně i státně spolehlivou osobou a německý manžel nebyl shledán antifašistou, který nasadil život v boji za osvobození republiky. Takovéto požadavky nebyla schopna splnit žádná smíšená rodina z Oděru. Ostatní majetek národně a státně spolehlivých Čechů nebyl konfiskován, i když se konfiskoval majetek manžela – Němce. Od 1. ledna 1947 měly být posuzovány blahovolně žádosti o čs. občanství některých manželů československých občanek.¹⁴⁶ Uznaná smíšená manželství byla vyňata z transportu, pracujícím se neměla provádět 20 % srážka z hrubého platu.¹⁴⁷ Ve skutečnosti se však výhody smíšeným rodinám téměř neposkytovaly. Důsledkem toho se ženy českého původu provdané za Němce hlásily dobrovolně k „odsunu“ do Německa.

Přes všechna rozlišující ustanovení probíhalo posuzování osob žijících ve smíšeném manželství mnohdy živelně a nespravedlivě. České manželky

137 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 184.

138 Rozhovor s paní Hertou Sedláčkovou, německou antifašistkou.

139 STRNADEL, M.: *K odsunu Němců z Opavska*, s. 118.

140 Strnadel uvádí 184 antifašistů – soc. dem. (s. 118). Na seznamu soc. dem. antifašistů, který vlastní paní Herta Sedláčková z Oder, se uvádí 184 osob. Z toho 11 (zůstali nebo odešli do Německa ještě před transportem) je vyškrtnutých. Další 16 osob je uvedeno na dodatku k seznamu. Celkem tedy mohlo jít o 200, respektive 189 antifašistů – sociálních demokratů (pokud bereme v úvahu jedenáct vyškrtnutých osob).

141 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, hlášení Okrskové úřadovny státní bezpečnosti ve Vítkově, i. č. 367, kart. 360.

142 Rozhovor s paní Hertou Sedláčkovou, německou antifašistkou.

143 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

144 STANĚK, T.: *Odsun Němců*, s. 165–166, 318.

145 Tamtéž, s. 167.

146 JANÁK, D.: *Činnost Mimořádného lidového soudu Opava*, s. 252.

147 Tamtéž, s. 318–325.

Němců, zvláště válečné vdovy, se často ocitaly v horší pozici, než samotné Němky: „Zatímco německé ženy českých mužů mají pokoj, protože jim bylo v první řadě přiznáno československé státní občanství, české ženy německých manželů nemají ochrany. Jejich manželé jsou buďto mrtví nebo v zajateckých či internačních táborech, v pracovních střediscích, po případě v soudních věznicích. Není tedy divu, že se tyto ženy raději dobrovolně hlásí k odsunu, aby muže vysvobodily a mohly s ním být ve společné domácnosti. Mnohdy takovým způsobem hledají východisko ze situace plné ústrků a pronásledování ulice a sousedů, plné nouze a bídy.“¹⁴⁸ Československá vláda transporty Čechů zakázala a neoficiálně podporovala rozvádění smíšených manželství. Přesto pod vlivem různých okolností opustil území ČSR nemalý počet českých manželek a dětí.

V březnu a dubnu 1947 bylo v okrese evidováno 89 smíšených manželství, ve kterých žilo 273 osob (manžel Němec, manželka Češka).¹⁴⁹ Smíšená manželství Čechů s Němkami se neevidovala, zřejmě se považovala za česká. Podle přehledu z 11. dubna 1948 žilo na Odersku 231 osob v 81 smíšených manželstvích (manžel Němec, manželka Češka).¹⁵⁰

Rozdíl v přístupu ke smíšeným manželstvím můžeme zaznamenat rovněž v regionálním stranickém tisku. Ve Slezském slovu, listu národních socialistů vydávaném v Opavě, se o nich mluví jako o možném zdroji nebezpečí: „Chceme-li podchytit český živel, ale nepřejeme-li si, aby nám při tom proklouzli nevídaní národnostní chameleoni nebo přímo Němci, musíme, zvážít, jakého stupně je češství, jež tu chceme zachránit. Musíme přesně odlišit manželství smíšená. Žádají-li o příslušnost starší bezdětní manželé, kde není vyhlídka na novou generaci, nebudeme jejich žádost o přiznání občanství podporovat jen proto, že rodiče kdysi byli českého původu.“¹⁵¹ Převáděno do běžného jazyka, národní socialisté podporovali také vysídlení/vyhnání z hlediska státu neperspektivních Čechů. Lidovecký týdeník pro kulturu a politiku Obzory otiskl článek s odlišným vyzněním: „Čím se provinili tyto příslušníci našeho národa, že s nimi tak macešsky jednáme? Jak k tomu například přijde žena, dobrá Češka, která po mnoho let pomáhala svému muži Němci, jinak dobrému člověku, starat se o rodinný majetek? Dnes za to vše očekává, že bude ze svého i s dětmi vyhozena, nebo jí bude dovoleno, aby si svůj vlastní majetek koupila. Nemyslíte, že všichni tyto lidé byli už dost potrestáni za viny nespáchané? Na jedné straně voláme po dětech a nových lidech a zde si nevážíme možnosti získat po nepatrné převýchově značnou část lidí dobrých, ba namnoze lepších, než jsou ti naši křiklaví vlastenci!“

Věřte, že bezpečnost v pohraničí bude zajištěna takovými individui, jakými se to tu teď hemží? S dosavadní osídlovací politikou toho nelze dosáhnout, poněvadž za nynější situace ti pořádní, pokud tu ještě jsou, brzy odtud utekou.“¹⁵²

Radost z vytouženého povolení zůstat s rodinou v ČSR se mnohdy změnila v chladnou samotu, jak nasvědčuje báseň starší Němky, která zůstala s českým manželem v nedalekém Fulneku:

„Může mi někdo závidět, že doma směla jsem zůstat sama,
když odevšad zmizela jména důvěrně známá?
Zahrady zpustly a travou zarůstají pole,
ze známých domů neznámí lidé teď chodí kolem.
Hřbitov je opuštěn, svaleny náhrobky i kříže,
nezůstalo nic, co s mrtvými nás víže.“¹⁵³

Němečtí odborníci a specialisté

Důraz, který kladla čs. vláda na stabilitu národního hospodářství a zemědělství, se projevil v rozdílném přístupu k těm německým obyvatelům, kteří byli považováni za zvlášť nezbytné pracovní síly nebo vysoce kvalifikované odborníky. Do první skupiny německých pracovníků patřily osoby, jež nemohly být vysídleny, neboť je prozatím nebylo možné nahradit pro nedostatek pracovních sil z řad osídlenců. Do druhé skupiny patřilo na Odersku několik specialistů, s jejichž vysídlením se vůbec nepočítalo. Na obě skupiny, zvláště však na odborníky – specialisty, se vztahovaly značné úlevy. Specialisté mohli obývat své rodinné domky a pracovat na malém hospodářství, používat veřejné dopravní prostředky a volně se pohybovat. Dostávali mzdu v plné výši a potravinové lístky stejné jako české obyvatelstvo, navíc nemuseli nosit označení „Němec“. V případě, že se specialisté chtěli vystěhovat do Německa, museli obdržet povolení zaměstnavatele.¹⁵⁴

Na Odersku působili specialisté především v továrně Optimit Odry, kde zastávali vedoucí odborné pozice.¹⁵⁵ V roce 1948 tady pracovalo sedm specialistů, se kterými žilo 15 rodinných příslušníků.¹⁵⁶

Do skupiny pro stát potřebných Němců patřily rovněž pracovní síly v oderské Fürstenbergově nemocnici a v chudobinci. Jedenáct německých řádových sester – ošetřovatelek mělo zůstat v Odřích ještě dva roky. Čtyři německé služby měly být zařazeny do dodatečného transportu na konci roku 1946. Správce zařízení Karel Stuchlý žádal v říjnu o odložení jejich vysídlení. Po zamítnutí žádosti odeslal jeho právní zástupce František Poláček stížnost na expozituru ZNV v Ostravě: „Správě Fürstenbergovy nemocnice nezáleží na určitých osobách německé národnosti, ale na pracovních silách.“

148 ZA Opava, fond EZNV OV odb. II/bezp., č. j. B-300/3961-46 – oběžník Ministerstva vnitra ze dne 11. 6. 1946, i. č. 370, kart. 303.

149 SOKA Nový Jičín, fond MNV Odry, kart. 8.

150 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, i. č. 348, kart. 357.

151 Bolest pohraničí: smíšená manželství. Slezské slovo (Opava), I, 23. 3. 1946, č. 4, s. 1.

152 Smíšená manželství. Obzory, III, 15. 2. 1947, č. 7, s. 107–108.

153 WOJACZEKOVÁ-STEFFKEOVÁ, E.: c. d., s. 130.

154 STRNADEL, M.: K odsunu Němců z Opavska, s. 112, 113, 118, 119.

155 ZA Opava, fond EZNV OV odb. II/bezp., kart. 299; SOKA Nový Jičín, fond MNV Odry, i. č. 4, kart. 10.

156 SOKA Nový Jičín, fond MNV Odry, i. č. 139, kart. 24.

*Nemusejí to býti Němky, mohou to býti Češky, nebo třeba i Eskymačky, třeba i Tatarky, jen když budou pracovati. ... Před blížícím se odsunem německých služek dostala nemocnice přiděleny čtyři české pracovní síly, z nichž tři služebné nastoupily až čtvrtý pracovní den, podívaly se, jakou budou mít práci a utekly. Poslední služebná přišla také až čtvrtý den, prohlásila, že ji bolí hlava, ulehla do postele a četla romány. Když byla napomenuta řádovou sestrou, utekla pátý den z práce. ... Jelikož dosavadní německé síly byly vždy velmi pracovitě, žádá za ně správa nemocnice opět náhradu pracující a žádné povaleče.*¹⁵⁷

Dne 3. dubna 1947 vyňalo Ministerstvo vnitra z „odsunu“ 20 Milosrdných sester III. řádu sv. Františka, z nichž asi polovinu nezbytně potřebovala oderská nemocnice. Některé sestry byly později rozptýleny do vnitrozemí, jak svědčí případ Emmy Herfort, která na jaře 1949 neúspěšně žádala o povolení návratu do Oder.¹⁵⁸

Přesuny do vnitrozemí a dodatečné vysídlení v letech 1947–49

Jedním z řešení zvýšené koncentrace německých obyvatel v oderském okrese, podobně jako v celém pohraničí, byl jeho rozptyl v českém vnitrozemí. Převážná část zbylých českých Němců žila v pohraničních oblastech, což dle ministerstva vnitra „tvořilo stálé ohrožení státní bezpečnosti a značnou překážku důsledného provedení osídlení slovanským živlem“.¹⁵⁹ Proto rozhodla vláda v říjnu 1947 o realizaci přesunu Němců do vnitrozemských okresů. Zásadou tzv. rozptylu byl pomalý a do několika fází rozdělený postup, jenž by umožnil, aby příchozí osídlenci stihli nahrazovat bývalé obyvatele na jejich pracovních místech. Další příčinou pomalého tempa rozptylu bylo udržet stranou pozornost mezinárodní veřejnosti.

Přesídlování Němci měli zastávat těžkou manuální práci v zemědělství. V prvním případě šlo o krátkodobý „rozptyl“, kterým byli Němci nasazeni na práce do doby jejich předpokládaného vysídlení. V druhém případě šlo o přesun Němců s úmyslem jejich trvalé asimilace českým živlem.

Dodatečné vysídlení a rozptyl se netýkaly anti-fašistů, osob ze smíšených manželství, osob židovského původu, osob s osvědčením typu „B“ a těch, kteří podali žádost o vynětí z „odsunu“.¹⁶⁰

Třem specialistům ze závodu Optimit byla 10. května 1947 na návrh revizní komise zrušena legitimace o vynětí z „odsunu“. Jmenovaní František Lux, Josef Olbrich a Valerie Schwarz měli být přesídlení do vnitrozemí v průběhu roku

1948. Po intervenci prezidenta Gottwalda však v Odrách zůstal František Lux a patrně také oba další jmenovaní.¹⁶¹

V letech 1946–1947 došlo na Odersku k vyjmutí z „odsunu“ „cestou milostí“ celkem ve 32 případech. Dne 27. srpna 1948 bylo v okrese určeno k přesunu ještě 67 Němců. Jednalo se o věkově starší populaci, neboť jen 5 osob bylo mladších 45 let. Dne 30. srpna 1948 požádal podnik Optimit o vynětí 19 pracovníků německé národnosti z přesunu do vnitrozemí.¹⁶²

Závěr

Útěky, odchody, vyhánění a vysídlení německých obyvatel Československa po druhé světové válce jsou součástí novodobé české historie. „Odsun“ Němců, pojatý jako lidsky přirozená reakce na prožitá traumata způsobená mimo jiné vlastními spoluobčany, se však formou provedení a volbou pomocných instrumentů stal pseudodemokratickým pokračováním nacistických excesů.¹⁶³ Jak přiléhavé je hodnocení českých dějin historikem Josefem Pekařem napsané asi 30 let před poválečnými událostmi: „Kdybych měl se o to pokusit, abych také sám přispěl nějakým agitacně výchovným výkladem našich dějin k polepšení Čechů přítomnosti, řekl bych asi: Smysl českých dějin je, že Čechové, kdykoli se dopracovali vysoké úrovně svobody a samostatnosti, podvrátili sami obojí vzápětí nedostatkem rozumné umírněnosti – a to jak v oboru života politického, tak duchovního.“¹⁶⁴

Samotná realizace i forma vysídlení Němců z jejich domova vypovídá o intenzitě zkušenosti české společnosti s nacistickou okupací a její reakcí na ni. Ztráta domova, majetku, někdy i blízkých osob a zdraví spojená s otřesem životních jistot byla vysokou cenou, kterou všichni Němci nuceně zaplatili za nacisty vyvolanou válku. Rozhodující vliv na uskutečnění vysídlení měla skutečnost, že v československé společnosti neexistovala síla, která by mohla navrhnout a prosadit jiné řešení. Poměry na Odersku, ale i přiléhajícím Kravařsku, jehož české a německé obyvatele pojily obchodní, sousedské, přátelské, rodinné a náboženské vazby, by patrně dovolovaly odlišný přístup k německé otázce, avšak poválečná revoluční atmosféra, tvrdý přístup většiny novoosídlenců a zájem vlády

157 ZA Opava, fond EZNV OV odb.II/bezp., kart. 299.

158 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry.

159 ZA Opava, fond EZNV OV – odb.II/bezp., č. B 300/2937-48-BN – oběžník Ministerstva vnitra ze dne 18. února 1948, i. č. 362, kart. 296.

160 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, č. j. B-300/2705-1948-BN – směrnice Ministerstva vnitra ze dne 13. 2. 1948, i. č. 345, kart. 356.

161 Soukromý archiv Odry, oddíl MNV Odry; Rozhovor s paní Hertovou Sedláčkovou, rozenou Stachovou.

162 SOKA Opava, fond ONV Opava-venkov, kart. 359; Soukromý archiv Odry, oddíl Vysídlení.

163 Podobně se vyjádřil i sociální demokrat a německo-židovský emigrant J. W. Brügel, po roce 1945 československý státní úředník: „V mezistátním a mezinárodním právu je konfiskace majetku nedefinovatelného počtu lidí – až na snubní prsteny – jevem zcela ojedinělým. Existuje v dějinách jen jediný precedens, a to precedens nepříteli uslechtilý – totiž exproprie Židů nacisty...“ N. N.: *Pozadí odsunu*. Střední Evropa, 4, 1990, č. 17, s. 65.

164 BÍLEK, Petr: *Vážení čtenáři*. Reflex, 4. listopad 2004, č. 45, s. 3.

Národní fronty na rychlém a centrálně řízeném vysídlení znemožňují pokračovat v takových úvahách. Silný vliv Sovětského svazu při prosazování transferu mezi velmocemi na mezinárodním poli a jeho podpora celého vysídlovací akce znamenaly upevnění vazeb ČSR na tuto velmoc ruku v ruce s růstem vlivu KSČ, jež si obratnou zemědělskou a sociální politikou získala v řadách kolonizátorů pohraničí odhodlané stoupence. Sama KSČ později přiznala, že ji „odsun“ umožnil realizovat přerůstání národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou.¹⁶⁵

V poválečné historii většinově německého soudního okresu Odry, který byl v letech 1945 až 1948 součástí politického okresu Opava-venkov, byla celá řada specifíků, jimiž se daný mikroregion odlišoval od celostátně platných trendů. Díky prosperující gumárenské továrně v centru jinak zemědělské oblasti nedosahovala nezaměstnanost oderských Němců jinde běžné astronomické úrovně, což značně snížilo zisky SdP v parlamentních volbách 1935.

Z důvodu vystěhování původních německých obyvatel Oderska získali komunisté pevnou oporu v radikálněji naladěných přistěhovalcích, jež si od osídlování slibovali zlepšení svého sociálního statutu. Postup vůči národnostní skupině, jejíž členové se ze dne na den stali bezprávnými osobami, se bezprostředně po válce vyznačoval tvrdostí, ponižováním, často také vyháněním, lynčováním, zabíjením a rozkrádáním majetku, které však neprobíhaly s takovou intenzitou, jako na západě českého pohraničí. Podle očitých svědků se u většiny Němců, kteří přišli o život v květnu a červnu 1945, jednalo o úmrtí při tzv. třecích (masové útoky před frontou), smrt způsobenou přechodem fronty, o sebevraždy, v malé míře též o mučení a vraždy.

Majetek konfiskovaný Němcům (i oderským Židům) byl pro čs. stát příležitostí jak zlepšit postavení nejnižších vrstev společnosti. Při osídlování zemědělských usedlostí, drobných živností i středních podniků docházelo k citelným únikům majetku. V soudním okrese Odry se vyskytly desítky případů exploatace či přímo vyvážení živého i mrtvého inventáře usedlostí. Časté střídání národních správců, nedostatek zkušeností s hospodařením spolu s komplikacemi objektivního charakteru způsobily nenávratné zničení mnoha obytných i hospodářských budov, zemědělské techniky a přístrojů a také utrpení zvířat umírajících ve chlévech hladu. Poničené nebo hůře dostupné usedlosti byly předávány reemigrantům z Volyně či srbského a rumunského Banátu určeným povětšinou na lesní práce. Ještě složitější situace panovala při obsazování drobných živností, z nichž více než dvě třetiny přestaly úplně fungovat. Jediným

perspektivním podnikem zůstala továrna Optimitt-Fatra, díky jejíž zaměstnaneckým kapacitám se Odersko stalo nejrychleji osídleným územím na Severní Moravě a ve Slezsku, také kvůli příchodu stovek zaměstnanců Zlínského gumářského průmyslu pocházejících z Valašska. V továrně scházeli především kvalifikovaní pracovníci, a tak došlo k paradoxní situaci, kdy 30 Němců internovaných v místním lágru docházelo denně pracovat na místa vedoucích oddělení. Firmě usilující o udržení co největšího počtu německých specialistů v odborných odvětvích výroby, z nichž někteří získali statut „německých odborníků“ a byli vyjmuti z transferu, se přesto nepodařilo zabránit propadu kvality a celkové úrovně podniku.

Organizovaným vysídlením odešly z oderského okresu tři čtvrtiny německých obyvatel, po jeho skončení zůstalo na Odersku cca pět procent z původního počtu Němců, přičemž další z nich odešli z ČSR v rámci tzv. dodatečného vysídlení v letech 1947 až 1949 a v průběhu šedesátých let. Ostatní byli rozptýleni do českého vnitrozemí nebo směli jako zasloužilí antifašisté, osoby ze smíšených manželství atd. zůstat v okrese.

Podle svědectví pamětníků vstupovali komunističtí dělníci pracující v Optimittu na konci třicátých let do nacistických organizací s očekáváním výhod, aby pak přesto byli v ohromném množství po válce prohlášeni za antifašisty. Po válce uznání antifašisté pak byli pod záminkou pomoci při budování socialistické společnosti ve východním Německu donuceni opustit svůj domov.

Návštěvník pohraničí se možná zeptá, čím se toto území tak liší od původně českého vnitrozemí. Města zůstala městy a silnice silnicemi. Zvláště ty zapadlejší bývalé německé obce však stále působí trochu nehybným dojmem vyčkávání, čekání na někoho, kdo vystoupí na „obranu“ dnešních obyvatel, většinou potomků poválečných osídlenců, a řekne: „Nyní je to tvůj dům, tvůj byt, tvá zahrada, tvá ulice, tvé náměstí, tvá škola, tvůj kostel, tvé kašny, tvé hospody, tvé město/tvá obec, tvá krajina pro život.“

Mnohým z nás možná připadne takové prohlášení přehnané či „trochu mimo realitu“. Avšak nejen celoživotní zkušenost a pozorování autora článku, jakož i viditelné projevy ve fungování místních komunit, ve vzhledu obcí, v péči o kulturní krajinu, ale také veřejně dostupné statistiky¹⁶⁶ mluví o tom, že život v bývalých německojazyčných oblastech běží stále mírně odlišně. Naštěstí s každým dalším rokem a s postupným přistěhovalectvím obyvatel, kteří vnímají dění v těchto komunitách z nadhledu, např. i díky tomu, že své nemovitosti koupili nebo sami postavili, bývalé německé pohraničí pozvolna

165 STANĚK, T.: *Odsun Němců*, s. 23.

166 Např. data o sociálně patologických jevech, zaměstnanosti, volebních výsledcích a účasti, religiozitě, kulturním a spolkovém životě, budování a udržování infrastruktury, příjmech a hospodaření obcí, ekonomickém a hospodářském životě ad.

rozkvétá a leckdy může nakonec i předčit původně české obce.

Skutečnost, že přibližně třetina území České republiky prošla výměnou obyvatelstva se všemi s tím spojenými jevy, je dodnes spojena s konkrétními dopady na celkovou prosperitu naší země. Záleží na každém z nás, zda dokážeme tvořit a žít svůj život a dokážeme v sobě nedávat prostor resentimentům, všemožným strachům, jako např. z toho, že naše obec nebo dům nejsou úplně naše a můžeme o ně zase přijít.

Mgr. Jan Cibulka

vystudoval Politologii-Evropská studia na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Pochází z původně národnostně smíšeného území Opavska a Bíloveska. Vysídlení německých obyvatel se věnuje v jeho celkovém kontextu. V posledních letech se zajímá o stále viditelné důsledky poodsunového osídlování pohraničí novými obyvateli. Pracovně se věnuje tvorbě politiky v oblasti závislostí a její koordinaci. Účastní se výzkumných cest na Blízký východ.

Kontakt: flaminio.saxarubra@seznam.cz

Odjezd transferového vlaku s oderskými antifašisty v roce 1946

Foto archiv Emila a Zdenka Mateiciucových

Zvon sv. Josefa v Loučkách

Jan Skalka

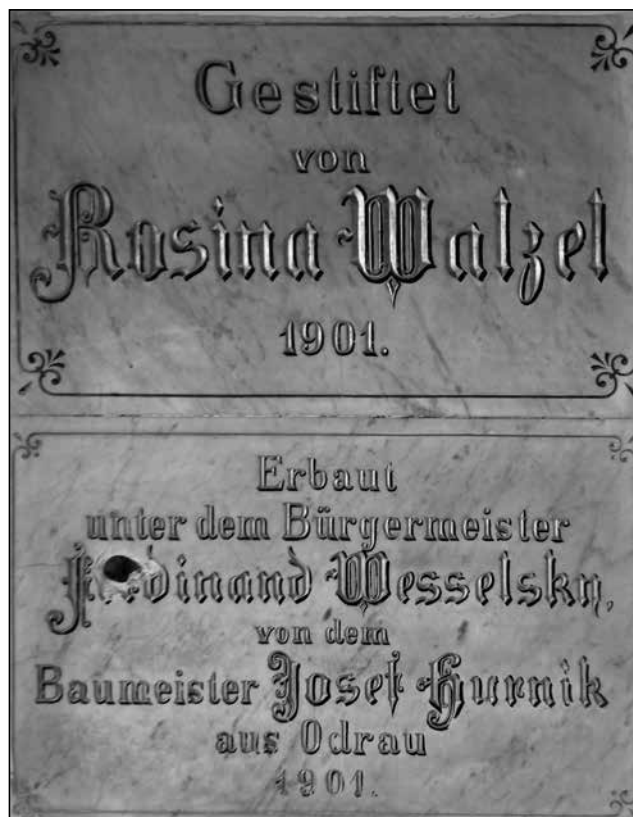

Celkový pohled na průčelí kaple z levého břehu Odry. Foto Josef Klezl.

Již delší dobu jsme my, věřící z Louček, přemýšleli o obnově zvonu v naší kapli Panny Marie Růžencové.¹ Až v roce 2021 se to podařilo a první zvonění zaznělo z věže kaple 16. listopadu v 18 hodin.

Neogotická kaple v Loučkách u Oder byla postavena v roce 1901 stavebním mistrem Josefem Hurnikem z Oder. Celkové náklady ve výši 2 500 guldenů uhradila osmdesátiletá Rosina Walzelová a slavnostní světicí kázání pronesl oderský kaplan páter Adalbert Richta za účasti tehdejšího starosty Oder Ferdinanda Wesselského.

Ve věži kaple zůstal jeden ze dvou původních zvonů, který však nebyl funkční. Druhý byl zřejmě v době druhé světové války zkonfiskován. V březnu roku 2021 jsem ulehl s nákazou covid-19 a měl jsem dost času přemýšlet, jaká předsevzetí jsem ještě nesplnil. A tak po uzdravení jsem začal zjišťovat, jakým způsobem by se dalo zvonění v naší

Nápisová deska v kapli se jmény donátorky, stavitele a oderského starosty. Otvor vlevo vzniknul po zásahu kulky, která prolétla dveřmi do kaple za 2. světové války. Foto Radim Jarošek.

kapli obnovit. Při hledání možností jsem se dozvěděl o firmě IMPULS-B z Ostravy-Staré Bělé a vstoupil v jednání s panem Jiřím Janusem o možnostech provedení. Z několika možností zvítězila varianta, která nahradila dva menší zvony za jeden větší, který by vzhledem k vnitřním rozměrům věže byl přijatelný.

Jakmile bylo dojednáno technické řešení, nacenění a doba možné realizace, oslovil jsem vedení města Oder, zda by bylo možné tento záměr uskutečnit. Kaple v Loučkách je totiž ve vlastnictví města Oder. Po jejich souhlasu bylo dále jednání s panem Bc. Radimem Kravčenkem, který má na starosti památkovou péči na městském úřadu v Odrách. Dále byli osloveni nejbližší obyvatelé v přímém sousedství kaple a také členové osadního výboru v Loučkách. Nikdo z oslovených nebyl proti této realizaci, spíše naopak, z jejich reakce bylo vidět nadšení ze znovuobnovení zvonění po téměř sedmdesáti letech.

Požehnání zvonu bylo naplánováno na 9. října 2021 při hodové mši svaté. Zvon byl nazván Svatý Josef, jelikož rok 2021 byl vyhlášen papežem Františkem rokem Svatého Josefa. Nápis na zvonu prozrazuje, čím památce je věnován.

¹ Panna Maria Růžencová, také známa jako Panna Maria Nejsvětějšího Růžence, je titul Panny Marie vztahující se k modlitbě růžence. Svátek P. Marie Růžencové připadá na 7. říjen, výročí rozhodujícího vítězství spojeného křesťanského vojska roku 1571 v námořní Bitvě u Lepanta, které v ní nedaleko západního břehu Řecka porazilo otomanské loďstvo.

Jeden z původních zvonů. Foto Radim Jarošek.

Jistě bude důležité zmínit, jakým způsobem byla realizace finančně zajištěná. Po válce, po odsunu původních obyvatel německé národnosti, byla vesnice osídlená převážně lidmi z Valašska. Zbožnost těchto obyvatel byla veliká a kaple Panny Marie Růžencové při májových pobožnostech byla úplně zaplněná. V té době bylo založeno modlitební společenství svatého růžence, které vedla paní Antonie Bazalová. Po její smrti převzala vedení společenství její snacha Helena Bazalová. Po smrti paní Heleny Bazalové se ujal vydávání tzv. měsíčních růžencových lístků pan Josef Skalka. Už při založení tohoto společenství modlitby se při výměně lístků dává dobrovolný příspěvek do společné pokladny. Veškerá částka této pokladny byla investována do úhrady zvonu. Tato částka činila asi 40 % nákladů na realizaci. Zbývající část byla uhrazena z darů čtyř členů našeho společenství. Je symbolické, že na tento zvon přispěli vlastně všichni členové, i ti, kteří už nejsou mezi námi i desítky let. Proto nápis na zvonu vystihuje úmysl tohoto díla: „KE SLÁVĚ BOŽÍ A NA PAMÁTKU ZESNULÝCH ČLENŮ VĚNUJE SPOLEČNOST SVATÉHO RŮŽENCE - LOUČKY”

Zvon je vyroben v přední Italské zvonárně ECAT Campana, dědice tradiční zvonárny Mazzola Achille z Valduggia založené v roce 1404. V novodobé

Nový zvon sv. Josefa ve slavnostně vyzdobené kapli. Foto Jan Skalka.

*Z vystoupení místní studentské scholy během hodů v Loučkách.
Foto Šimon Pavlovský.*

Svěcení zvonu oderským farářem P. Petrem Kuníkem, uprostřed Jan Skalka, vpravo starosta Oder Libor Helis. Foto Šimon Pavlovský.

zvonařské historii odlévají zvony do celého světa, předně však do Itálie, Argentiny a Brazílie. Do dnešního dne je již přes 70 zvonů také v České republice. Jejich zvonařští mistři spojují tradiční techniky lití s novodobou technologií, což zaručuje velmi kvalitní výrobky, které obstojí i v té největší konkurenci.

Nezvyklá přírodní barva zvonu je docílena ručním leštěním povrchu bez následných chemických úprav. Poté ponořením zvonu do silikonové lázně, tak aby na povrchu nezůstávaly mastné skvrny a zvon se tak nešpinil. Pokud si říkáte, že zvony vyrobeny u nás v České republice mají jinou barvu, tak máte pravdu. Toho je docíleno chemickou cestou tak, aby zvon dostal patinu. Náš zvon dostane, působením povětrnostních podmínek, stejnou patinu za několik let. Materiál zvonu je zvonovina, což je tradiční slitina čistého bronzu, cínu a dalších přísad, jehož přesný poměr a složení si každý výrobce pečlivě chrání. Ale dá se říct, že se skládá ze 70 % bronzu a 29 % cínu a 1 % přísad. Velikost, tvar a tón každého zvonu jsou výsledkem ruční práce, kdy musí zvonařský mistr vytvořit nejprve formu, zdobení a teprve poté se zvon odlévá. Takto řečeno je to velmi jednoduché, ale celý proces trvá 3 až 4 týdny.

Náš zvon má tóninu Ais2, spodní průměr 397 mm, hmotnost bez závěsu je 37 kg, celkové náklady činily 126 000 Kč.

*Výzkoušet zvuk zvonu si během hodové mše svaté přišly i děti.
Foto Josef Klezl.*

Zvon byl požehnan místním farářem Petrem Kuníkem při hodové mši svaté 9. října 2021 za hudebního doprovodu místní studentské scholy. Začátkem měsíce listopadu byly dokončeny veškeré přípravné práce a dne 16. listopadu 2021 byl zvon zavěšen a uveden do provozu. Od 17. listopadu 2021 zvon ohlašuje každou dvanáctou a osmnáctou hodinu. Zvuk tohoto zvonu by nám měl připomínat naše předešlé generace, neboť na tomto díle mají svůj nemalý podíl.

Mgr. Jan Skalka

Kontakt: jan.skalka@odry.cz

*Umísťování zvonu na věž firmou IMPULS-B 16. listopadu 2021.
Foto Jan Skalka.*

Od Knoppova kříže ke společně vytvářené krajině

Radim Jarošek

Vraťme se o tři roky zpátky, k článku, který vyšel v čísle 1/2018 pod názvem *Od Knoppova kříže k anonymnímu prostoru* a připomeňme si slova v něm uvedená: „Pohled sklouzne na rozvaliny kamenného kříže mezi kopřivami. Ještě před pár lety stál, zkroušený sice, napůl zlomený, ale stál. Dnes je na kusy a postupně se mění v hromádku kamenů. Stinný baldachýn mu poskytuje osamocená lípa s prosychající korunou, možná zraněnou bleskem. Cesta nás sem nezavedla, neboť jí není. Kolkolem do široka i daleka běží zorněné lány.“

Stříhem se dostáváme do současnosti a mnohé je jinak. Celý příběh je vlastně prostý:

Kdysi dávno postavil u cesty ke svým polím jistebnický sedlák Knopp kamenný kříž. Selské povozy s obilím i senem projížděly kolem, lidé se zastavovali, roky ubíhaly po desetiletích.

Pak bylo zapotřebí políčka zcelit ve velký družstevní lán. Polní cesta k dřívějším polnostem se stala nadbytečnou. Zbyla po ní jen parcela v katastrálních mapách a v rozlehlých polích stál osamocený kříž. Kříž někomu asi vadil, a tak ho shodil a ten se rozpadnul na kusy, lípa u něj usychala.

Rozvaliny kříže na fotografii z dubna 2018. Foto Radim Jarošek.

Ubíhaly další roky. Někdo si vzpomenu na zapomenutý křížek za vsí, kříž byl opraven. Pak přišla na řadu obnova cesty kolem něj, dřívější spojnice Jistebníku a Fonovic. Nikoliv už pro povozy ale pěší, travnatá s alejí ovocných stromů a keřů.

Kruh se uzavírá – z Jistebníku do Fonovic je to nyní procházkou pár minut i se zastavením u kříže, který tam dal před více než půldruhým stoletím postavit sedlák Knopp.

Těchto pár vět v sobě ukrývá úsilí mnoha lidí, kteří spojili síly v díle, o němž jsou následující řádky.

Knoppův kříž a jeho obnova

Kříž se nalézá na parcele parc. č. 2393, jejíž vlastnické právo má obec Jistebník. Minimálně od roku 2003 byl v rozvalinách a jeho popis uvedl Bořivoj Teichmann v publikaci *Opomíjené klenoty. Drobné sakrální stavby v Poodří*. Dále se kříži věnoval až v roce 2019 **Mgr. Petr Juřák**, který ve své zprávě vyhotovené pro obec Jistebník popis upřesnil a doplnil další informace:

Na kamenných základech je umístěn několikrát odstupněný podstavec, na němž je asi metr vysoký sokl, na jehož třech stranách jsou výklenky s reliéfy světců, na poslední je pak dedikační nápis. Na jednotlivých reliéfech jsou patrné zbytky polychromie. Reliéf na přední straně zachycuje Pannu Marii Bolestnou, na bočních stranách jsou pak reliéfy sv. Jana Nepomuckého a sv. Františka z Assisi. Nápis na zadní straně soklu je umístěn na třech řádcích a odkazuje na osobu, která nechala kříž zhotovit; je zde rovněž uvedena datace:

AUFGESTELLT/ VON/Franz KNOPP/Jahr ANNO 1848

Spodní část podstavce je ukončena profilovanou římsou, na ni dosedá podstavec ve tvaru komolého jehlanu, v jeho přední části jsou reliéfní vyobrazení symbolu eucharistie. Na tento podstavec původně dosedl kříž s korpusem Krista, nyní rozbitý na několik částí. Tento kříž má jednotlivá břevna zakončená pravouhle, korpus je plasticky modelován, paže jsou doširoka rozevřeny, na horním břevnu kříže, nad Kristovou hlavou, byl reliéfní štítek s nápisem INRI, nyní poškozený. Podle popisu z roku 2004 se u torza kříže nacházel ještě jeden kamenný prvek: reliéf lebky. Ten byl, podle srovnání s obdobně zhotovenými pískovcovými kříži, původně umístěn na čelní straně u paty kříže, nyní chybí.

Podle německého nápisu umístěného na podstavci nechal kříž v roce 1848 zhotovit Franz Knopp.

Příjmení Knopp bylo v Jistebníku (německy Stieb-nig) velmi časté, v polovině 19. století zde žilo několik rodin nesoucích toto příjmení. Podle dochovaných matrik nechal kříž zhotovit Franz Michael Knopp, syn sedláka Josefa Knoppa z čp. 114 a jeho ženy Marie. Manželkou F. M. Knoppa byla Anna Marie, dcera Johanna Krcmarze¹ ze sousedního čp. 110. Zatímco Knopp pocházel ze selského rodu a k čp. 114 patřilo velké množství pozemků, Johann Krcmarz byl zahradníkem (Gärtlers), tedy domkařem s malou výměrou půdy.²

Kříž byl umístěn na pozemku č. 476 patřícího k selské usedlosti čp. 114 na křižovatce dvou cest:

1 Příjmení se uvádí v dokumentech v různých tvarech.

2 ZA v Opavě, Sběrka matrik Severomoravského kraje, Římskokatolická fara Jistebník, matrika narození (1784–1850), sign. Bi V 2, inv. č. 272; matrika oddaných (1784–1884), sign. Bi V 4, inv. č. 274.

cesty vedoucí od zmiňovaného selského gruntu a cesty protínající jistebnická pole a vedoucí od Jistebníku do Klimkovic. Podle kvality zpracování kříže, který lze zařadit mezi regionální sochařskou tvorbu, byl autorem sochař tvořící především pro regionálně omezený trh. V rámci srovnání několika křížů v okolí Jistebníku se jeví poměrně zjevná podobnost s pís-kovcovým krucifixem nacházejícím se ve Studénce, parc. č. 617. Ten je datován rokem 1841 a je považován za kamenické dílo dobré úrovně.³

Zajímavou skutečností je to, že zatímco na Císařském povinném otisku mapy stabilního katastru obce Jistebník kříž zakreslen není, na indikační skice zachycen je (stejně tak na mapě 2. vojenského mapování – viz níže). Rub mapového listu indikační skici s vyznačeným křížem obsahuje údaje o jeho komisionálním vyhotovení a autentizaci. V nich je uvedeno, že toto proběhlo 8. června 1836. Je tedy zřejmé, že na místě současného kamenného kříže z roku 1848 se již dříve, nejméně v roce 1836, nacházel nějaký, pravděpodobně dřevěný, kříž. Při překreslování skici do podoby Císařského otisku došlo k jeho opomenutí.

Nějaký kříž (vlevo nahoře) je na tomto místě zachycen již na mapě 2. vojenského mapování, tedy před rokem 1848, a také na indikační skici obce Jistebník (ve výřezu).

Kříži a osobě jeho stavitele se věnovali **Martina Kaštovská** a **Igor Stuchlík**, kteří mimo jiné uvádějí:

Obecní kroniky z této doby se nedochovaly a v dokumentaci farního úřadu, uložené ve Státním okresním archivu Nový Jičín, není o kříži ani

zmínka. Jediným zdrojem poskytujícím informaci o důvodu výstavby kříže byla *Stiebniger Heimatsbuch* Josefa Höppa (německy psaná kronika odsunutých jistebnických Němců) z roku 1976. Píše se v ní, že pole, na kterém kříž stál, patřila sedláku Franzi Knoppovi a nejpravděpodobnějším důvodem výstavby je vyjádření vděčnosti za zrušení roboty v roce 1848. Bádáním ve starých matrikách jsme nezjistili žádnou významnější událost týkající se rodiny Franze Knoppa, proto se k výše uvedenému vysvětlení přikláníme i my.

V knize Josefa Höppa se uvádí, že ještě v době, kdy stál kříž celistvý „byl Ježíši uražen jeden prst a pachatel údajně zemřel v mladém věku“.

Franz Michael Knopp (5. říjen 1803 – 23. prosinec 1872), který pocházel z 12 dětí,⁴ měl se svou ženou Annou Marií 8 dětí (6 synů a 2 dcery),⁵ z nichž se dospělosti dožili pouze Johann, Veronika a Theresia Johanna. F. Knopp se po smrti manželky 7. září 1857 ještě jednou oženil. Už na výminku si v 66 letech v říjnu 1869 vzal svojí švagrovou Terezii. F. Knopp umírá roku 1872 na vodnatelnost (Wasserzucht).

Franz Knopp byl sedlák a pro ty byl rok 1848 opravdu přelomový. Je pravděpodobné, že spousta z nich, pokud byli silně pobožní, věnovala církvi nějaký finanční dar. O takovém anonymním daru se ovšem nemusel nikdo dozvědět. F. Knopp ale nechal postavit kamenný kříž. A jeho projev vděčnosti se proměnil v hmotnou památku hodnou zachování.

Novou informaci poskytl pan Friedrich Höpp, který se narodil v roce 1934 v Jistebníku na statku č. 114. Statek od F. Knoppa koupili Höppovi i s poli a křížem. Při své návštěvě Jistebníku v říjnu 2021 se zmínil o tom, že na nápisu na kříži chybí první tři slova – ZUR/EHRE GOTTES (Ke/slávě Boží). Byla již silně zvětralá, a tak unikla pozornosti restaurátorů.

Kříž měl, jak víme, namále. Zanikly polní cesty, stál osamoceně v rozlehlém lánu, až byl i on povalen a rozpadl se na několik kusů.

Po několik desítek let se jednotlivé části povalovaly na zemi mezi kopřivami a nálety dřevin. Na podzim roku 2018 byly převezeny a depnovány v obci. V roce 2020 se obci Jistebník podařilo získat dotaci z ministerstva zemědělství na restaurování kříže. Restaurování se ujala restaurátorská dílna Tomáše Skalíka z Radkova. Na základě vyhodnocení průzkumu byla památka restaurována v ateliéru a následně osazena zpět na své původní místo.

4 Johann Augustin (1784), Johann (1785), Johann (1787), Joseph (1789), Anna Maria (1791), Johanna (1793), Francisca (1796), Johanna (1797), Anton Joseph (1800), Johanna (1799), Franz Michael (1803), Rosalia (1806).

5 Joseph (1825), Veronika (1826), Johann (1830), Anton (1832), Theresie Johanna (1833), Leopold (1834), Anton (1837), Winzenz (1843).

3 Indikační skica (katastr Jistebník) a Císařské povinné otisky map stabilního katastru Moravy a Slezska (1824–1843) – Jistebník, viz <https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html?#>.

Zbytky kříže před restaurátorskými pracemi. Foto poskytl Tomáš Skalík.

Jednotlivé kroky popisuje restaurátorská zpráva **MgA. BcA. Tomáše Skalíka a Aleše Kavana** z roku 2021.

Pozdně barokní pískovcový kříž výšky cca 400 cm je zhotoven z materiálu charakteristického pro místní kamenickou produkci dané doby – hrubozrnného beskydského pískovce. Jednotlivé bloky kamene byly opracovány s výrazným rukopisem a bohatě dekorovány, jak ornamentální výzdobou, tak figurálními motivy. Kříž byl poskládán pomocí kovaných čepů. Na terén dosedal čtvercovou základnou (podnož) o rozměrech 95 x 95 x 40 cm. Stěny podnože jsou profilované římsou. Na podnoži se nachází hranolový nástavec se třemi výklenky s reliéfy a dedikačním nápisem na zadní straně (viz výše). Vyložená profilovaná kordonová římsa o rozměrech cca 85 x 85 x 25 cm odděluje další část kříže – nahoru se zužující profilovaný nástavec o rozměrech 75 x 60 cm, který je na čelní straně ozdoben eucharistickým reliéfem kalicha ve větvích s dvěma vinnými hrozny. Ve spodní části je na čelní straně kované očko – zbytek po kované konzole. Na nástavec dosedá ze dvou bloků kamene spojená sochařsky ztvárněná Golgota, coby pata samotného kříže. Čelní strana Golgoty je doplněna o reliéf lebky. Následuje mohutný latinský kříž s korpusem Krista a cedulkou INRI, komplet zhotovený z jednoho bloku kamene. Výška kříže je 170 cm, průřez břeven 25 x 25 cm.

Hodnotná památka s výrazným rukopisem, původně kvalitně lidově řemeslně a umělecky zpracovaná, byla v roce 2020 ve velmi poškozeném stavu. Jednotlivé kusy byly v různém stupni degradace a mechanického poškození. Povrch kamene byl silně napaden biologickým porostem řas, lišejníků a mechů a znečištěn zeminou, volnými prachovými depozity i tmavým nerozpustným silikátovým filmem. Kříž včetně korpusu Krista byl rozlomen a jednotlivé části byly mechanicky poškozené na řadě detailů. Také vnitřní čepy byly zkorodované a nápis byl čitelný pouze v ostrém bočním světle.

Na základě vyhodnocení restaurátorského průzkumu a vizuálního ohledání památky byla památka restaurována v ateliéru a následně osazena zpět na původním místě. Cílem restaurování byla rehabilitace dochovaných památkových

a uměleckořemeslných hodnot díla, stabilizace hmotné podstaty a provedení opatření, která zajistí její další uchování v dobrém stavu.

Restaurování probíhalo v následujících krocích:

Demontáž a odvoz do ateliéru – jednotlivé části kříže byly zdokumentovány a odvezeny do ateliéru restaurátora v Litultovicích.

Lokální předzpevnění kamene a čištění – před zahájením čištění kamene bylo provedeno místní předzpevnění kamene systémem organokřemičitých zpevňovacích prostředků. Poté proběhlo v několika fázích čištění kamene.

Zpevnění kamene – po vyčištění povrchu bylo provedeno zpevnění kamene, zejména v degradovaných partiích.

Injektáže prasklin a výztuže – kamenné části byly v kritických partiích a v prasklinách vyztuženy nerezovými armaturami a praskliny a dutiny byly vyinjektovány.

Lepení kamene – odlomené části byly slepeny pomocí epoxidové pryskyřice. Spoje byly armovány nerezovými čepy.

Tmelení – mechanické defekty kamene a spárování byly vytmeleny. Vytmelena byla především všechna mechanicky poškozená místa, která se dosud nezapojila do harmonického celku historické památky a ve svém působení se uplatňovala rušivě a dále ta poškození, která vyžadovala opravu z technologického hlediska.

Retuše – po tmelení byla provedena lokální plastická a barevná retuš, zejména na nových tmelech a doplňcích a spárování. Cílem retuší bylo zapojit rušící detaily do harmonického, jednotného celku.

Vypsání písma – písmo bylo obnoveno v barevnosti, kterou upřesnilo zjištění operativního průzkumu v průběhu realizace. Text byl vypsán pomocí akrylové barvy.

Pak už zbývalo „jen“ usazení – celé dílo bylo na původním místě sestaveno do dřívější podoby. Jednotlivé kusy byly navzájem propojeny pomocí nerezových čepů. Po dokončení montáže byly jednotlivé díly památky, zejména spáry, dotmeleny a doretušovány.

Hydrofobizace – po dokončení prací byla na povrch památky aplikována ochranná hydrofobní a biocidní vrstva.

Sestavování kříže v květnu 2021. Foto poskytl Tomáš Skalík.

Kříž po usazení na svém původním místě. Foto poskytnul Tomáš Skalík.

Čelní pohled na opravený kříž. Foto poskytnul Tomáš Skalík.

Obec následně nechala vybudovat ohrazení kříže, aby nedocházelo k případnému přiorávání parcely zemědělci.

Posledním letošním počinem pak byla výsadba dvou lip u kříže, které nahradily skácený prosychající strom.

Friedrich Höpp, který bydlel na nemovitosti č. p. 114, a Pavel Wessely (zády) u Knoppova kříže 13. října 2021. Foto Šárka Storzzerová.

Knoppův kříž v prosinci 2021 již včetně ohrazení a vysazených lip. Foto Radim Jarošek.

Literatura

JURÁK, Petr (2019): Zpráva: Krucifix (kříž, kamenný kříž, boží muka), katastrální území Jistebník, parc. č. 2393.

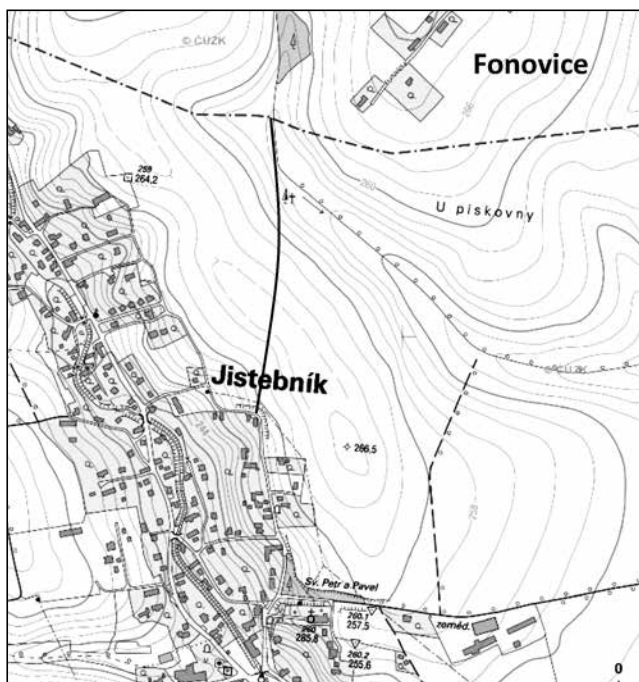
SKALÍK, Tomáš; Kavan Aleš (2021): Knoppův kříž, Jistebník. *Závěrečná restaurátorská zpráva (11. 5. 2021)*. TOMÁŠ SKALÍK ATELIÉR s.r.o. – restaurování a obnova památek.

TEICHMANN, Bořivoj (2004): *Opomíjené klenoty: drobné sakrální stavby v Poodří*. Společnost přátel Poodří. Ostrava.

Výsadba aleje kolem polní cesty

Bylo chladné ráno, sobota 13. listopadu 2021, krajinu zastírala hustá mlha, ale zář slunce, které pomalu stoupalo nad horizont, byla příslibem pěkného dne, který měl být dalším krokem k obnově paměti místa u Knoppova kříže – den, kdy se měla vysazovat alej po obou stranách asi 600m dlouhé zaniklé polní cesty z Jistebníka do Fonovic.⁶

⁶ Parcela 2360 k. ú. Jistebník (ostatní komunikace).

Zákres obnovené polní cesty pro pěší s alejí a křížem do základní mapy (nad nápisem Jistebník).

Sraz všech, kteří chtěli přiložit ruku k dílu, byl v osm hodin a ... za dvě a půl hodiny bylo hotovo. Bylo vysazeno 100 ovocných stromů. Šlo o pestrou směs krajových odrůd jablek (54 ks 24 odrůd, 20 hrušní 7 odrůd, 24 slivoní 7 odrůd a 2 kusy jeřábů, odrůda Sladkoplodý moravský). Nechyběly ani keře pro drobnou zvěř i ptáky polní krajiny – 116 kusů trnek, šípových růží a lísek.

Akce byla pečlivě zorganizovaná obecním úřadem v Jistebníku, kterému patří velké poděkování, stejně jako všem, asi 115 (!) lidem, kteří přišli pomoci. Nemálo bylo rodin s malými dětmi a to je zvlášť dobrý vklad do budoucna. Při práci pomohla i strojová technika, bez níž by vše bylo mnohem náročnější, půda byla pro rýče nadmíru tvrdá.

Jízda na traktorové vlečce byla pro děti zážitkem. Foto Jan Lipina.

Výsadba šla díky stovkám rukou rychle od ruky. Foto Jan Lipina.

Na závěr nechyběla památeční hromadná fotografie a k obědu guláš.

Polední vyzvánění zvonů dodalo symbolický význam završení vzniku staronového spojení Jistebníka a Fonovic.

Poděkování patří – kromě osob uvedených v textu – Šárce Storzerové, Květě Míčkové a Jiřímu Šílovi.

A je to hotovo! Foto Jan Lipina.

Příležitostné zlaté a stříbrné medaile věnované 30. výročí vyhlášení CHKO Poodří

Vítězslav Vilímek

Foto Jan Jirouš

Ve středu 1. prosince 2021 byla v aule Ostravské univerzity široké veřejnosti představena medaile vydaná u příležitosti 30. výročí vyhlášení chráněné krajinné oblasti Poodří a Ostravské univerzity. Je to první z řady osmi zlatých a stříbrných medailí cyklu pojmenovaného Dějiny Ostravy – Osm staletí města. Osmiletý projekt, během něhož bude každý rok vydávána jedna medaile věnovaná významným faktorům v historii Ostravska, vzniká jako iniciativa místních patriotů bez podpory z veřejných rozpočtů.

Během jedenapůlletých příprav ideového záměru celého projektu se vedly dlouhé a náročné diskuze o tom, kterým tématům budou jednotlivé ročníky věnovány. Na jedné straně stálo přání upozornit na živou přírodu Ostravska, její krásu, důležitost v životech místních obyvatel i všechny kontexty, otázky a obavy, které se s přírodou na Ostravsku už po mnoho generací pojí. Na druhé straně ovšem stály argumenty proti, které hovořily o nízkém zájmu sběratelů o mince se zobrazením zvířat. Je symbolickou náhodou, že právě rok 2021, kdy vychází první medaile, je rokem, kdy CHKO Poodří slaví své kulaté výročí, což se nakonec stalo důležitým argumentem pro rozhodnutí. Historicky první cyklus medailí věnovaný Ostravsku tak představuje město a region úvodní ražbou s nápisem „Živá příroda Ostravska“, který zvláště ve vědomí těch, kdo v regionu nežijí nebo jej málo znají, působí kontroverzně.

Bezprostředně po přijetí konečného rozhodnutí o tématu medaile započaly přípravy její averzní (lícové) strany, které spočívaly především v rešeršní práci. Vyhledávali se živočichové a rostliny vyskytující se v Poodří, kteří jsou pro jeho přírodu buď typičtí, nebo jsou raritní a jejich výskyt je významný v kontextu Česka nebo Evropy. Zjišťovaly se také jejich širší souvislosti, neboť pro umění mince a medaile je tradičně důležitá práce se symbolikou. Současně se posuzovala i vhodnost pro zobrazení v nízkém reliéfu v kovu a dohledávaly se fotografické podklady, které se potom staly součástí zadání pro medailéra. Konkrétní výběr z připraveného seznamu sedmi živočišných a rostlinných druhů byl pak na autorovi návrhu. Při rozhodování o výtvarném zpracování mincovního pole věnovaného tématu Poodří byla kromě požadavku na uměleckou hodnotu vyslovena i podmínka věrnosti zobrazení, aby krajina, rostliny a zvířata v ní byly nejen typicky pooderskými, ale také aby byly specifické druhy rozeznatelné. To se následně stalo nejen důležitým

a omezujícím faktorem při výběru výtvarníka, ale také důvodem, proč kresebné návrhy před vymodelováním reliéfu posoudil i biolog doc. RNDr. Bohumír Lojkásek, CSc. z Ostravské univerzity, který navrhl úpravy některých detailů zobrazení.

Příprava výtvarného návrhu averzu byla zadána nejlepší současné slovenské medailérce v oboru zobrazování přírody, Márii Poldaufové. Její celoživotní tvorba je spjata se slavnou kremnickou mincovnou. Mezi našimi sběrateli je známá především realizacemi pamětních mincí pro Národní banku Slovenska. Mária Poldaufová je velkou milovnicí přírody a sportu v přírodě. V její práci se to projevuje věrným a detailním zpracováním souvisejících témat, v posledních letech např. na minci v hodnotě 20 eur z roku 2020 věnované chráněné krajinné oblasti Poľana, 20 eur z roku 2021 ke 100. výročí objevení Demänovské jeskyně svobody nebo 10 eur k 50. výročí zdolání první osmitisícovky slovenskými horolezci. Mária Poldaufová se se svými pracemi pravidelně účastní mezinárodních medailérských výstav a získala na nich i několik významných světových ocenění. Např. v Mezinárodní soutěži mincovního dizajnu vyhlášené Japonskou mincovnou vybojovala v roce 2001 první místo a Prize Vicenza Numismatica udělila titul Nejkrásnější mince roku 2008 pamětní ražbě na téma pevnosti Komárno, vytvořené ve spolupráci s Karolem Ličkem.

Na mincovním poli averzu ostravské medaile vidíme rybníční krajinu s větrem zvlhčenou vodní hladinou a zrcadlícími se stromy. V popředí je zobrazen mladý jedinec bobra evropského, který celé kompozici dominuje. Upozorňuje tak na návrat tohoto dříve vymizelého druhu do Poodří. Ostravská medaile se tak připojuje k řadě medailí a mincí s bobří tematikou, které jsou vydávány v různých evropských i zaoceánských zemích (jednotlivě např. v Bělorusku, Finsku, Maďarsku, Polsku, Rusku, známý je cyklus kanadských dolarů s každoročně se měnícími náměty). Na břehu vedle bobra leží lastura velevruba malířského. Jejím zakomponováním výtvarnice splnila zadání, které určovalo, aby byli na obraze zachyceni nejen obratlovci, ale i bezobratlí – hmyz nebo mlži. V pozadí, v čelním postoji typickém pro námluvy, stojí párek jeřábů popelavých – druhu, který Poodřím protahuje a není sice místně typický, ale jeho zatím vzácné zahnízdění podtrhuje dosažené úspěchy v péči o přírodní prostředí i hrozby, které stále přetrvávají. O to zajímavější bude, jak po několika desítkách let vyhodnotí tuto medaili prizmatem časového odstupu

generace našich potomků. Celou levou stranu mincovního pole pak dotváří porost kvetoucího zevaru jednoduchého.

Tematické zpracování celého cyklu Dějiny Ostravy – Osm staletí města má to specifikum, že každý ročník má vždy jedno hlavní téma a jedno podtéma. Vedle živé přírody Ostravska a výročí CHKO Poodří je sekundárním tématem roku 2021 věda a školství spolu s výročím založení Ostravské univerzity. Na ploše medaile je to symbolizováno rukou držící lupu, v jejíž čočce je viditelná zvětšenina květenství zevaru jednoduchého. Podařilo se tak do přírodního prostředí umístit i člověka, jehož přítomnost a vliv jsou pro antropocén určující. Mincovna při výrobě razidla použila zatím málo rozšířený postup pískování jeho dílčí části – ruka s lupou je matná a působí prostorově odlišně. „Vystupuje“ z reliéfu a pozorovateli se zdá, jako by se nacházela k němu blíže než krajinná kompozice.

Protože je celý cyklus věnován regionální historii, bylo i vlastní provedení medailí inspirováno českými historickými platidly. Menší má hmotnost dukátu 3,49 g, průměr 20 mm a je ražena ze zlata tradiční tzv. dukátové ryzosti 986/1000. Větší stříbrná medaile vychází ze slavného českého tolaru, jehož název zůstává dodnes uchován v pojmenování měn různých států po celém světě. Je větší, má průměr 40 mm, hmotnost 29 g a ryzost 999/1000. Protože se nejedná o peněžní jednotky, neoznačují se jako mince, ale numismatici pro ně používají termín pamětní medaile. Obě provedení je možné považovat za sběratelskou raritu, neboť pro volný prodej zájemcům je určeno jen 200 kusů ražených ze zlata a 200 kusů ze stříbra. Tento limit je uveden i v příloženém certifikátu a jeho dodržení společně garantují emitent a Česká mincovna, která ražbu provedla.

Česká mincovna je jedním z výrobců mincí a medailí v naší republice. Navazuje na slavné tradice bižuterní výroby na Jablonecku a oběžné mince i pamětní zlaté a stříbrné ražby dodává nejen České národní bance, ale také cedulovým bankám několika dalších států. Hned na počátku příprav projektu bylo rozhodnuto, že si Ostrava a Ostravsko zaslouží nejen výtvarné zpracování od renomovaných umělců medailérů, ale také špičkové řemeslné provedení některým z českých podniků. Řemeslná dovednost, cit i zkušenosti, které zaměstnanci České mincovny za léta shromáždili, byly hlavními argumenty pro to, aby technologická příprava a ražba byly zadány právě jí. Během řady jednání o realizaci záměru cyklus firmu natolik zaujal, že se rozhodla patriotický projekt regionu, který je od Jablonce nad Nisou vzdálený stovky kilometrů, podpořit a stát se jeho partnerem na celých osm let. Po několikaměsíční práci hotové medaile do Ostravy 1. prosince 2021 dodala a společně s organizátory a Ostravskou univerzitou za přítomnosti zástupce magistrátu města představila veřejnosti.

Není bez zajímavosti, že odrazek medaile s číslem 1 a sádrové autorské návrhy obou stran medaile, ze kterých se v České mincovně vyráběla razidla, převzala do svých sbírek na slavnostní vernisáži ředitelka Ostravského muzea Jiřina Kábrtová. A protože muzeum oslaví v příštím roce 150. výročí svého založení, bude v roce 2022 v pořadí druhá medaile věnována právě jemu.

V kontextu libreta celého cyklu je třeba zmínit také to, že „živá příroda Ostravska“ bude v roce 2024 doplněna zobrazením tématu neživé přírody regionu. Detailní informace o osmileté řadě regionálních patriotických medailí Dějiny Ostravy – Osm staletí města zveřejňují organizátoři projektu na stránkách www.dejinyostravy.cz. Poodří je tam v současné době

věnována poměrně rozsáhlá sekce doprovázená fotografiemi místní přírody od Oldřicha Pavlíka, pracovníků správy CHKO a Ostravského muzea. Plní se tak další z cílů organizátorů projektu – prezentovat náš region za jeho hranicemi a upozornit na něj i ty, kdo jej neznají nebo si jeho skutečné podoby zatím nevšimli.

Mgr. Vítězslav Vilímek, DiS., PhD.,

rodák z Ostravy, vystudoval rusistiku na Ostravské univerzitě a Univerzitě Palackého v Olomouci

a translato-logii na Univerzitě Konstantina Filozofa v Nitře. Pracuje jako odborný asistent na Filozofické fakultě Ostravské univerzity a na Ústavu filologie a mezikulturní komunikace Volgogradské státní univerzity. Věnuje se etnolingvistice, slavistice a translato-logii, ve volném čase se zabývá numizmatikou.

Kontakt: vitezslav.vilimek@osu.cz

Spálovský mlýn – trvalá fascinace nebo...?

Karel Sýkora

Když jsem nedávno přemýšlel nad tím, co pro mne znamená řeka Odra, tak na prvním místě to jsou vzpomínky na mé rané dětství. Účelově jsme pobývali na levém břehu řeky v blízkosti Polanského lesa. Byla to nutnost a radost nás i dalších – pracovalo se tam na loukách. Brzy mi ale k tehdy normálnímu prožívání přibyl Spálovský mlýn. Hodně se na mě podepsal a je tomu pořád. Jsou to nějaká okouzlení? Pozůstatky vtiskování? Nebo ta fascinace? Nevím přesně a není to ani důležité. Často a mnohé jsem si v těch místech připomínal. Vzpomínky nejde vytlačit, něco určitě zmizelo a nemohu je přesně časovat – paměť není dokonalá.

Brzy v létě roku 1954 přinesl otec seznam věcí do pionýrského tábora. Jako dnes si vzpomínám na položku, která nás rozveselila – *pyjama*. Tak jsem byl vlastně obeznámený s tím, že budu v polovině prázdnin v táboře Spálovský mlýn. Předtím jsem nikdy nebyl bez rodičů a měl jsem strach. Ale oni rozhodli, všechno připravili a koncem července mě otec s kufrem i s tím *pyjama*m předal na velkém nádraží nějakému mládenci. „Turnus“ tehdy trval tři týdny! Přicházely pak nové události a poznávání. S těmi se svěřím. Nemohu je přesně seřadit jako nějakou kroniku. Ale dost toho, co jsem při těch pobytech zažíval a pozoroval, si pamatuji. Taký se opakovaly v různých časech, situacích nebo podobách.

Ve svých necelých osmi letech jsem jel vlakem potřetí v životě. Zajímavý byl přestup v Suchdole n. O. Sešli jsme do podchodu a – právě projíždějící vlak nás hodně postrašil! Ale znovu nahoru po schodech a do vagónků. Tam jsme byli pěkně namačkaní. Jízda byla pohodová, ale pak se vlak náhle zastavil – u ostatních drátů! Na plošiny nastoupili dva uniformovaní muži se samopaly a pomalu se jelo dále kamenolomem. Někdo řekl, že tady pracují vězni. Po pár minutách zvědavé jízdy vlak opět zastavil u ostatních drátů. Samopalníci vystoupili a jízda pokračovala. Celý ten krátký průjezd byl překvapivý a pro osmiletého vesničana neuvěřitelný. Ještě jsem žádného vězně neviděl. To byl silný zážitek, který si občas s Jakubčovicemi spojuji.

Po vystoupení na nádražíčku v poli jsme spřádali a dlouho pochodovali. V Klokočůvku byl fungující vodní mlýn. Kolo jsme neviděli, ale slyšeli vodu a dívali se, jak na druhé straně cesty vtékala do Odry. Za náhonem byly podivně pokroucené skály a cesta pokračovala okolo několika chat. Z mostu přes Odru bylo vidět v průzračné vodě krásné pstruhy. A už následovala brána tábora. Vlevo hřiště s vlajkou a výše za ním první stany na podsadách. Před větší patrovou budovou už čekaly naše kufry a tam jsme se zastavili. Zvědavě jsem si prohlížel snížený potůček s lavičkami. Nikdy by mě nenapadlo, že se právě tam budeme otužovat a umývat! Ta voda byla přiváděna náhonem z lokality Valcha, kde byl funkční jez. A vytékala z místa, nad kterým se otáčelo veliké mlýnské kolo. Bylo úplně jasné, že jsme ve mlýně. Proč ve Spálovském, tak to přišlo až později.

Ubytování jsme byli po dvojicích v malých chatkách. K nim jsme ještě kousíček stoupali. Moc se mi líbilo jejich umístění v mírném svahu a polokruhu. V jeho středu bylo táborové ohniště. Po rozdělení do oddílů a ubytování nám začal krásný táborový život. Budíček, rozsvícení v chladném ránu, hodnocení úklidu, snídání, vztyčení vlajky, dopolední program, sportování, tábornická abeceda, odpolední klid, časté koupání nebo vycházky, večerní nástup s pokřiky, stažení vlajky, někdy oddílové špekáčky a spánek. Často jsme zpívali. Americkou

Oddíl vedoucího Jerzyho Korzenowskeho. Autor příspěvku Karel Sýkora má levou ruku na levém rameni vedoucího, rok 1958.

Pionýrský tábor Spálovský mlýn. Fotografováno z Orlího hnízda, rok 1958.

trampskou píseň Černý muž ... umím dodnes. A taky Afriku černou... Noční hlídky vykonávali starší táborníci. Taky jsem se dočkal - v táboře jsem pobýval každoročně až do r. 1960. A kdo by zapomněl na slavnostní celotáborové vatry? Nebo na malinové koktaily nebo na houbové omáčky? Vždyť jsme si ty maliny i houby sami nasbírali!

Když všechno hodnotím s odstupem let, tak činnosti v táboře byly skautské bez ohledu na to, že se tehdy nazýval pionýrským. Nebylo to asi úplně podle Svojsíka, příruček ani podle dokumentárních filmů z Hledání ztracených časů. Nebyl totem ani Tři orlí péra a pod.. Ale skvělé vedoucí jsem míval později za vzory v táborech v Rajeckých Teplicích, Hodoňovicích, ve Vizovicích nebo na Hadince. Připomenu dvě jména – Jiří Kořenovský, spíše Jerzy Korzenowski a Miloš Duksa. Za tím si stojím. Je taky zajímavé, že si z těch dob vzpomínám i na tři dobově něžné politické vtipy – tehdy mohly být pro vedoucího nebezpečné. Možná velmi nebezpečné.

Nad táborem za řekou mě neustále přitahovala Orlí skála nebo Orlí hnízdo. Poctivě a opatrně jsme tam vystupovali, posedávali, volali a mávali dolů a obdivovali ten krásný výhled. Později se mi stala vysokohorská turistika příležitostnou součástí života. Kdo ví, jestli ty moje výstupy a hřebenovky v několika evropských velehorách neměly počátek právě tam?

V nocích i ve dne jsem poslouchal vzdálené dunění výbuchů. To už naplno fungoval vojenský prostor Libavá, před kterým jsme byli náležitě strašeni nebo varováni.

Tajemná Maria ve Skále s tou dojemnou pověstí o vojákovi z napoleonských dob, to byl cíl našich vycházek, koupání a pokusů o lov pstruhů a raků. Náboženský charakter byl výrazný. Místo mělo a má svoji přitažlivost. A mariánské poutě, venkovní modlitby věřících, někdy i německých, skvělá voda nebo jedinečná už zaniklá kuželna i restaurace – to tam určitě platí pořád.

Obdobný pohled o více než padesát let později. Foto Radim Jarošek.

Pěší pochody na Hadinku po obou březích Odry s jedním prudkým srázem na levém břehu byly pro nás únavné. Už ani nevím, kolikrát jsem tam v životě putoval pěšky a na kolech, často s broděním. Proti i po proudu. Nebo taky na běžkách – to vždycky po modré a k vlaku do Heřmáněk. Koupališti jsem se tam moc podivil. Znal jsem je pouze z Klimkovic a z Ostravy na Hulváckém kopci. To díky starším bratrancům. Líbila se mi tzv. tančírna. Kdo ví, jak to tam mohlo vypadat v době války.

Dětský tábor ROH Hadinka. Zástupci zřizovatele – odboráři koncernu Vítkovice na návštěvě.

Zleva autor příspěvku Karel Sýkora (sport. ved.), odboráři Marián Dobiáš, Irena Březinová, neznámý, Zbyněk Knop – hlavní vedoucí tábora, rok 1979.

Levobřežní chata „s pilou“ za ústím Něčinského potoka byla vždycky vítána především pro svoji studnu. Kdyby toto místo existovalo s nějakými zbytky nebo náznaky funkčnosti s ukázkami sekernického mistrovství nebo mechaniky (a případně i Čermenský mlýn, který jsem poznal později), tak by to zvýšilo atraktivnost celého kaňonu Odry. To údolí muselo být dříve obdivuhodné – brody, jezy, náhony, vantroky, spodní nebo horní kola, kulisy, váčky, táhla, palce aj. Tak jako skvělý mlýn Wesselsky v Loučkách. Nebo větráky v Partutovicích a Spálově, případně obnovované lávky přes Budišovku. Vzorem může být Břidlicová stezka.

Nezapomenutelným je pro mne jediný táborový výlet autobusem na staveniště Kružberské přehrady. Nevěřicně jsem sledoval lanový jeřáb, který před našima očima přijímal, odvážel, klesal a vypouštěl jeden zásobník nebo koš betonu za druhým. Zajímavě to později popsal sovětský exulant Mistr Anatol (komsomolský spisovatel Anatolij Kuzněcov) ve své Legendě o řece. Dodnes jsem nepochopil, jak mohl někdo zničit pietní desku zahynulým budovalům této nádherné přehrady. Její skvělá voda je vedena i přes moji rodnou Starou Bělou. Pokud si dnes zvědavý člověk *zmapuje po svých* (podle TGM) okolí jedné nebo obou přehrad na Moravici, určitě nikdy nezapomene.

Lanový jeřáb, který dopravoval z pravého břehu Moravice beton do tělesa Kružberské přehrady, a který tak fascinoval autora příspěvku. Foto pochází z dobového krátkého filmu o stavbě přehrady.

Od tábora vede silnička prudce do kopce lesem a do Spálova. V létě tam nahoře dozrávaly ty nejlepší třešně. Neuvěřitelně voňavé louky nad lesem byly plné motýlů, jaké jsem asi předtím nikdy neviděl. Kdykoliv tam se mnou vystoupal některý cyklista poprvé, tak se vždycky zastavil a s úžasem rozhlížel. Já s nimi – stejně a znovu. Ani ten zámecký park jsem nevynechával. Ve Spálově jsem později poznal mistra didaktiky a ředitele školy Jiljího Šimíčka a archiváře pány Bohumila Mika a Josefa Malchera (viz POODŘÍ 2/2014). Vystupoval a jezdíval jsem tam ze všech stran. I od Něčinského potoka lesem a okolo skal. A nikdy jsem se nemohl dočkat, až ten náhorní městys s krásnou sokolovnou navštívím. Často jsem Spálov vnímal jako místo plné kutilů. To díky jedinečným malým tahačům vlastní výroby.

Ve svých vzpomínkách na Spálovský mlýn nezapomínám na mlynáře a mlynářku. Mluvili česky s podivným německým přízvukem. Měli dva syny. S Rudolfem nás později v Heřmánkách spojovalo kamarádství a přátelství. Pořád nevím, jestli některý jejich předek D'Agnolo nepřišel z Itálie stavět trať ze Suchdolu do Budišova. Jejich příjmení tomu nasvědčovalo. Ale Ruda byl určitě skvělý včelař a vstřícný hostitel. Možná proslulý.

U pojmu pionýrský ale ještě musím připomenout spojitost s mojí cykloturistikou. Ano, ve své skromnosti se cítím být jedním z pionýrů v objevování a poznávání Oderských vrchů na kole. Řady mých žáků, kolegů nebo kamarádů mi to jistě potvrdí. V jednom anglickém románu jsou slova *dělám to rád a rád při tom pomáhám druhým*. A to byl přesně můj cyklistický případ. V roce 1963 jsme s kamarády poprvé projeli Moravskou bránu a pokračovali až na Karlštejn. A za rok až na Hlubokou – to oběma směry. Ale od r. 1965 jsem po dobu 50 let nikdy nevynechal příležitost navštívit Oderské vrchy i široké okolí na kole. Ty nejproslulejší akce mi dávaly

a dávají za pravdu – Týden na kole s Květou Polomským, Oderská Mlýnice, později Bílý Kámen nebo Bílovecké Šlapátko. A jistě i další.

Co k tomu ještě dodat? Shodou okolností jsem se tam koncem devadesátých let setkal s jedním chatařem z levého břehu – před bývalou hájovnou Havranův potok. Byl to nekompromisní odpůrce výstavby přehrady, která by měla vodou pomáhat

průplavu DOL. Pokud byl tento muž (jeho příjmení si pamatuji) do této doby jediným odpůrcem, tak v mé osobě získal odpůrce druhého.

Karel Sýkora

rodák ze Staré Bělé, občan Proskovic

Kontakt: karel.sykora@volny.cz

Louka ve Vlkovém

Miloslav Chytil

Foto Kateřina Nečasová

V mládí jsem při četbě knihy Karpatské hry o romantických lehkonohých toulkách po rumunských Karpatech moc nerozuměl pasáži, v níž autor – již starší muž – píše, že s přibývajícím roky víc a více dokáže ocenit krásu „obyčejných míst“, která má za humny. Čím pomaleji jde, tím víc a „hlouběji“ vidí. Teď už jsem sám ve věku, kdy mě přestaly lákat skalnaté vrcholky velehor, vodopády i lidé mluvící cizími jazyky a zvolna začínám chápat, o čem to Miloslav Nevrlý ve své krásné knížečce píše.

Pokusím se v tomto článku vysvětlit, proč je mým oblíbeným místem – „obyčejná“ louka, která leží asi kilometr od mého domu.

Víc jak dvacet let už bydlíme ve Spálově v domě, ve kterém celý život žil místní významný vlastivědný pracovník, učitel a muzikant František Šustek. Jeho vášnivá láska k rodné obci a k její historii je zřejmě usazena v tomto domě natolik, že ovlivňuje i naši rodinu. Ač jsem se sem přistěhoval z Hané, Spálov mě vlídně přijal a stal se mým domovem. Jeho historie, nářečí, místopis... zase mým koníčkem. Každý kousek půdy, každý dům a strom může vyprávět něco o minulých dobách, o lidech, kteří tu žili před námi. Jak mysleli, proč dělali to a toto zase ne, proč polní cesta vede zrovna tudy...? Tolik drobných otázek a odpovědí se člověku vtírá do hlavy, když prochází s otevřenýma očima krajinou, kterou má rád. Vidí ji na jaře, když taje sníh a louky jsou podmačené, když je v létě vedro a sucho, hledá pod stromem stín, na podzim a v zimě skrze

koruny stromů bez listů rozpoznává dřívější meze a tvary zaniklých polí a cest.

Louku, kterou chci přiblížit vašemu vnitřnímu zrak, najdeme na severozápadním okraji spálovské náhorní plošiny. Hned za ní začíná lesnatý sráz, končící až dole u řeky Odry. Říkáme té louce Vlkovo podle nádherné místní toponomastické mapy, kterou zpracoval Antonín Ondřej.

Je naše. Je to jedna z deseti luk, které obhospodařujeme. Když se naše ovce pasou na Vlkovém, tak je chodím kontrolovat každý den, proto mám každý metr čtvereční této louky důkladně prochozený a prozkoumaný. Když ji budete chtít po obvodu obejít – to dělám často, když kontroluji oplození – bude Vám to trvat asi čtvrt hodiny – je to přesně jeden kilometr. Louka je na krásném místě. Z východní a částečně i severní strany obehnaná hradbou lesa, z jihu asi třímetrovou mezí s porostem javorů, hlohů, divokých třešní a také mladých ořešáků, které jsme vysadili před deseti lety. Ze západní strany kolem ní vede cesta, podél které jsme vysázeli pro změnu slivoně, hrušně a jabloně. Celkem zhruba 40 stromů starých odrůd. Louka má tvar pásu, uprostřed se svažuje do doliny, ve které podle historické mapy z roku 1830 dokonce tekla potok, dnes je vše meliorováno a zatrubněno. Zato ale najdete malé prameniště nahoře pod mezí. Když jsem několikaletým pozorováním zjistil, že je zde voda opravdu celý rok, pozval jsem bagristu, který vyhloubil malou tůňku. Má průměr asi tři metry

a dělá mi velkou radost, když můžu pozorovat hemžení hmyzu v ní i kolem ní.

Louka je oázou klidu. Ať se z ní podíváte kamkoliv, neuvidíte ani jedno lidské sídlo – jen věž na Klokočově na protějším svahu. Krásná je i rostlinnou skladbou. Žádný jetelotravní porost, ale květinová zahrada horské louky, ekosystém vyvíjející se desítky let.

Původně se ale jednalo o úhor – nepravidelně obdělávanou ornou půdu. Dnes už také skoro není možné rozpoznat cestu, která louku ještě před 70 lety protínala – byla to jedna ze čtyř hlavních cest spojujících Spálov s okolním světem – vedla přes louku a pak prudkým údolím dolů a přes řeku Odru do Heřmáněk.

Asi v roce 2015 jsem s Janem Šmatelkou ze Spálova vyměnil za čtyři litry hruškovice kmen

staré lípy, kterou skácel na horním konci obce v místě, kde si chtěl postavit dům. Chvilí ležel na zahradě, nevěděl jsem, co s ním, bylo mi líto krásný kmen rozřezat na palivo, tak jsem z něj nakonec vyřezal Boží muku, zastřešený sloup, který jsem umístil právě do rohu louky na Vlkovém. Vedla mě k tomu snaha o zvýraznění duchovní síly tohoto místa. Aby tu bylo něco, za čím by sem někdo mohl přijít, rozhlédl se a řekl si – tady je tak pěkně...

Pokud byste se chtěli i vy potěšit touto krásnou loukou, najdete ji na těchto GPS souřadnicích: 49.7050206N, 17.7490144E.

Tak na shledanou ve Spálově.

Miloslav Chytil

Kontakt: saman.spalov@seznam.cz

Pověsti z Oderských vrchů Josefa Ullricha II. Duchové z pazderny a jiné horory

Překlad Marek Bohuš

V návaznosti na minulý díl Ullrichových pověstí s motivem vodníka jsem tentokrát vybral příběhy, v nichž se člověk střetává s duchy a přízraky. Dvě z pověstí se odehrávají v pazderně jakožto odlehlém opuštěném místě, které je ve srovnání s hradní zříceninou vesničanům přece jen blíže. Stejně jako středověké hrady byly nahrazeny zámeckými rezidencemi, také pazderny ustoupily ze scény kvůli postupující mechanizaci, byť pověsti to kladou za vinu duchům.

Horor z latinského horror – hrůza, zděšení se nás zmocňuje nikoliv při spatření hrůzy, nýbrž při nejistotě, zda se něco strašného stane a jak k tomu dojde. Děsivé je rovněž vědomí, že hrdinové příběhů jsou v tom sami, že ostatní žádný průnik nadpřirozena do normality jejich životů nevnímají. Lidovým autorům hororových pověstí je nutno přiznat, že s tímto principem pracují velmi umně.

O slavkovské pazderně¹

Ve Slavkově šla kdysi pozdě na večer jedna děvečka do pazderny, aby tam celou noc pracovala. Že však byla unavená, napadlo ji, si na chvíli odpočinout. Natáhla se a usnula. Mohlo být kolem půlnoci, když ji probudily nějaké zvuky. Jako by se otevřely a zavřely dveře. Opatrně se ohlédla, uprostřed místnosti uviděla muže, který se rozhlížel, jako by něco hledal. Ani se nepohnula, a protože ležela za kupkou lnu, nebylo snadné ji objevit. Po chvíli muž vyšel ven, ale hned se zas vrátil v doprovodu jiného. Ten také pazdernu obhlédl, pak nasál vzduch nosem a pravil: „Tady ležela ženská!“ – „Ne.“ řekl na to ten první.

„A přece je to tak, dobře to víš a lžeš mi!“ Tak se dostali do sporu a s křikem vyšli ze dveří. Teď děvečka slyšela už jen jejich kletby. Nakonec zazněly výkřiky, pak sténání a chroptění a bylo ticho. Celou noc se dívka ani nehнула, a když ráno vyšla ven, uviděla stranou oba ležet na zemi. Byli mrtví. Nikdo v celém kraji nevěděl, kdo ti dva byli.

Od té doby nechtěl ve slavkovské pazderně nikdo pracovat. Nikdo do ní nevstoupil a nikdo se o ni nestaral, takže se začala rozpadat a museli ji strhnout (Pazderna ve Slavkově byla zbourána roku 1930.).

(Podle Gustava Kleina)

Noční duchové

Na cestě z Lipníka do Potštátu nedaleko Padesáti Lánů² stála uprostřed pole pazderna, ve které přebývaly děvečky, které tam měly práci. Střídaly se v nočním bdění, aby jedna vždy dohlédla na sušení lnu a ostatní mohly brzy z rána započít s prací. Ostatní dívky celou noc spaly.

Jednou zaslechla dívka ve službě kolem půlnoci náhle rachocení vozu. Protože cesta vedla dost daleko od domku, přepadla ji smrtelná úzkost, která se ještě vystupňovala, když vůz zamířil přímo k pazderně. Mohla vzbudit své družky, ale strach jí nedovolil zavolat ani se pohnout. Jako zakletá stála u okna a viděla všechno, co se venku odehrávalo. Vůz zastavil, dva sluhové

v sice pěkném, avšak starém oděvu z něj seskočili a dali koním seno. Ve voze seděl známý žid z nedalekého Potštátu s krásnou mladou dívkou.³ Oba měli podřezané krky a hlavy jim visely zvrácené dozadu. Při tom pohledu děvečka bezděčně vykřikla a ztratila vědomí.

Když se s pomocí svých družek, které probuzeny výkřikem se k ní vrhly, vzpamatovala, vyprávěla jim, co spatřila. Nevěřicně kroutily hlavami, protože si samy ničeho nevšimly. Když však ráno vyšly ven, našly na místě, kde měl kočár stát, roztroušené seno. Tak se výpověď noční strážkyně potvrdila. Z prožitého děsu se dlouho nemohla vzpamatovat, ochořela a jen pomalu se jí vracelo zdraví.

Ještě téhož dne, kdy česačka lnu v noci viděla ty duchy, vešlo ve známost, že v Potštátě někdo zavraždil dívku a že se tam oběsil jeden žid.

(Podle Thomase Schüllera)

Pronásledovaný sedlák

Tři sedláci z Boškova se jednou vprostřed zimy vypravili do Kozlova na nákup dobytka, jenže nenašli, co hledali. Když se večer vydali na cestu k domovu, smrákalo se, a ve chvíli, kdy došli k místu zvanému „Granz“, byla už temná noc.⁴ Vtom se dal jeden z nich beze slova do běhu a pádil až ke „Shnilému mostu“. Tam se svalil a zůstal ležet.

Když k němu došli jeho průvodci, viděli, že omdlel. Třeli ho tedy sněhem a přivedli tím zas k životu. Vyrazili opět k domovu a zachráněný jim vyprávěl, že u „Granzu“ uviděl temnou postavu s ohnivýma očima, před kterou v hrůze prchal. Běžela prý za ním až ke „Shnilému mostu“, kde od ní dostal takovou facku, že pozbyl vědomí. Nikdo jiný si strašidla kupodivu nevšiml.

(Podle Fr. Götze)

„Granz“ je hranicí okresů Hranice a Moravský Beroun. „Shnilý most“ je mostek přes příkop na severní straně okresní silnice. Vede přes něj cesta lesem k opuštěné boškovské skelné huti.

1 Pazderna je technologické zařízení k sušení, lámání a česání lnu.

Ve Inářských oblastech stávala u každé vesnice jedna nebo více pazdren. Vzhledem k používání otevřeného ohně k sušení i svícení a vysoké prašnosti rostlinného materiálu se jednalo o provozy značně rizikové. Proto stávaly daleko od ostatních stavení v polích, jak dokládají i listy vojenského mapování (označeny německy jako Brechhaus). Na vojenské mapě z druhé poloviny 19. stol. je u vsi Schlock/Slavkov zaznačena pazderna (BrechH) ve vzdálenosti asi 600 m od obce.

2 Dnes je Padesát Lánů (Fünfzighuben) součástí Potštátu. Vedla tudý formanská cesta, která se vyhýbala hlubokému, a ne vždy sjízdnému údolí potoka Veličky. V současnosti prochází silnice dnem údolí a stará kopcovitá cesta přes Boňkov (Punkendorf) a Michalov (Michelsbrunn) je tím víc přátelská k pěším. Ani dále na sever k Městu Libavé a Moravskému Berounu už dnes z Potštátu okreska nevede; přehradil ji vojenský prostor.

3 Spojení křesťanské dívky a žida v pověsti, nota bene s „vykrveným“ tělem, vychází patrně z pověry o rituální vraždě, která se v Čechách mj. nechvalně projevila při tzv. hilsneriádě.

4 Nářeční pojmenování „Granz“ tzn. ve standardní němčině „Grenze“ (čes. hranice) je jedním z mála německých slov převzatých ze slovanských jazyků. Původní germánský ekvivalent zní „Marke“ což znamenalo (hraniční) znamení, pohraniční území. Proto se zachovalo v toponymech jak Dänemark (Dánsko) a Steiermark (Štýrsko), nebo ve slovech jako markrabě a markýz. Pro nás má toto umístění na hranici panství (později okresů), která dlouho zůstávala územím nikoho a kam se svázely k pohřbení problematické mrtvolvy popravených, domnělých čarodějnic a vampýrů, zvláštní význam. Kde jinde než zde, nedaleko zaniklé vsi Smolno, by se měli duchové ve větší míře vyskytovat.

Drahomír Kondělka, významný ornitolog v Poodří K 90. výročí jeho narození

Jiří J. Hudeček

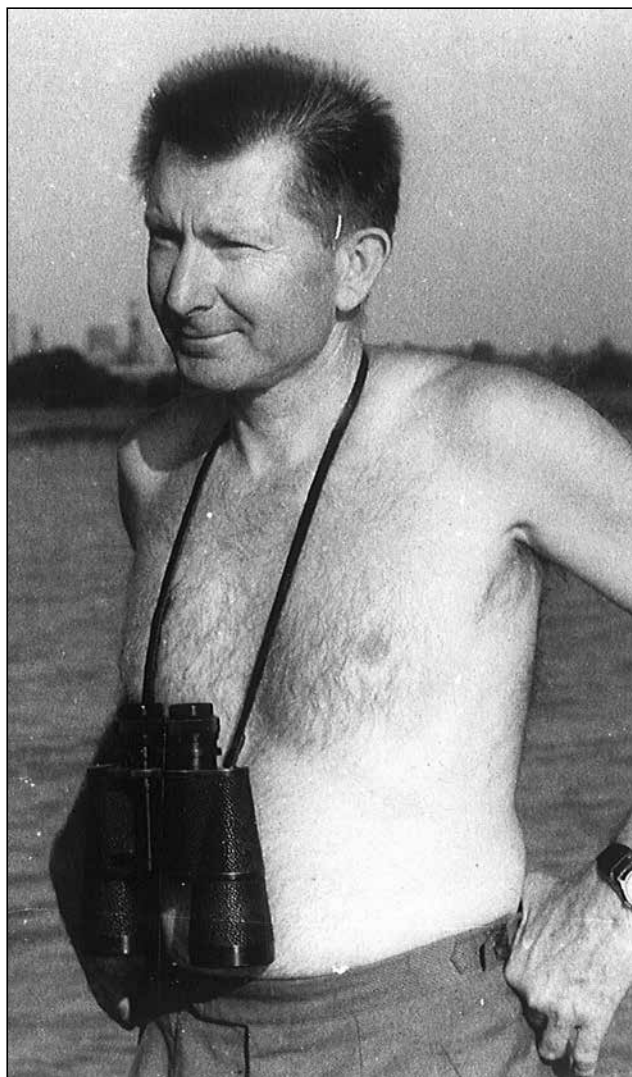
Je až neuvěřitelné, že část Moravské brány, nazývána Poodřím, byla v minulosti jen málo ornitologicky zkoumána (srovnej Hudeček & Ševčík 2000; Němečková et al. 2002). K prvním ornitologům z mladší generace v Přírodovědecké společnosti v Ostravě patří Drahomír Kondělka, vysokoškolsky vzdělaný zoolog a především ornitolog, stojící při obnově ornitologické sekce společnosti, rozvoji její členské základny až po vznik Slezské ornitologické společnosti, byť jen pobočky České ornitologické společnosti v Praze.

Mimo hlavní oblast svého zájmu, kterou byla niva řeky Odry v okolí Ostravy, Bohumína a Rychvaldu a Ostravsko-karvinská pánev, od začátku padesátých let 20. století navštěvoval také později vyhlášenou chráněnou krajinnou oblast Poodří, od Ostravy-Polanky až po město Odry a ve vyšším věku (ještě ve svých 74 letech) až k pramenům řeky Odry a okolí ve vojenském výcvikovém prostoru Libavá, tam poprvé v komplexním výzkumu avifauny. Jako pedagog na Pedagogické fakultě, později Ostravské univerzity v Ostravě v rámci terénní činnosti studentů, o níž svědčí i několik diplomových prací s ornitologickou tematikou, např. o avifauně Heřmanického rybníka u Ostravy (Mandák 2004a; b) nebo o vodních ptácích rybníků u Studénky (Lopaurová 2000). Často ve vlastním volném čase a na vlastní náklady, přičemž výsledky jeho exkurzí byly zúročeny také v ochraně přírody (např. výzkum v Polanském lese nebo v přírodní rezervaci Suchá Dora u Dobešova).

Na rozdíl od současného birdwatchingu ale věnoval velkou pozornost i sledování běžných druhů ptáků, jejich hnízdění, hnízdní bionomii, zejména v lužních lesích u Ostravy-Svinova a Ostravy-Polanky, sledování hnízdních společenstev ptáků, početnosti, tahu a zimování. Při častém pobytu v terénu se setkával i s raritami.

Jako dobrý organizátor vytvořil okruh spolupracovníků nejen z řad mladších ornitologů, ale také zájemců o ptáky a myslivců a mohl tak zachytit řadu cenných poznatků, které by unikly pozornosti odborníků. Velmi cenné jsou jeho práce o vývoji hnízdní populace čápa bílého (*Ciconia ciconia*) a zachycení celkového stavu hnízdišť racka chechtavého (*Chroicocephalus ridibundus*), v současné době téměř vymizelého (uvedeno v bibliografii).

Zásadním dílem se stala kniha „Ptactvo Slezska“, na které se Drahomír Kondělka podílel s dalším významným ornitologem, působícím také na Ostravsku, Karlem Hudcem (1927–2017), Ivo Novotným a Emanuelelem Opravilem, která shrnuje všechny historické literární zdroje, dovedené až k roku 1964,

Drahomír Kondělka, Heřmanický rybník u Ostravy-Heřmanic, srpen 1981. Foto Jiří J. Hudeček.

a to i z oblasti Poodří (Hudec et al. 1966; viz Hudeček 2017a; Hudeček & Ševčík 2013). Dílo nemělo v českých zemích, co se týče detailního zpracování jednotlivých druhů ptáků, obdoby (srovnej Matoušek 1968).

Životní i profesní dráha Drahomíra Kondělky je na Ostravsku srovnatelná s osobností hydrobiologa Emila Willerta (1883–1935), učitele měšťanské školy z Ostravy-Hrušova, který vysokoškolského vzdělání a hodnosti doktora přírodních věd dosáhl podobně velkým úsilím při zaměstnání.

Drahomír Kondělka se narodil dne 6. července 1931 v Doubravě u Karviné jako syn učitele a později ředitele školy Františka Kondělky (1903–1996), jehož rodina přišla do Doubravy za prací ze Zebrzydowic, dnes na území Polska, dříve v politickém

okrese Fryštát, a Hermíny Kondělkové, rozené Sommerové (1912–1979) z Jančí u Březové na Opavsku. Měl bratra Milana a sestru Jarmilu. Děd, báňský úředník i otec byli doubravskými kronikáři, otec se věnoval po celý život tamnímu loutkovému divadlu. V letech 1949 až 1953 studoval na Střední lesnické škole v Trutnově a v Hranicích na Moravě a maturoval dne 18. června 1953 v Trutnově. Po vojenské základní službě v letech 1953 až 1956 pracoval jako lesní technik na Lesních závodech ve Vítkově a Hradci nad Moravicí a v roce 1957 nastoupil jako učitel na osmiletou střední školu v Rychvaldu, později základní školu, kde působil až do roku 1967 a vyučoval biologii a chemii.

V období své pedagogické činnosti si doplnil pedagogickou kvalifikaci doplňující ústní maturitou na Pedagogické škole při gymnáziu v Orlové ke dni 15. a 17. září 1962. Vykonal také zkoušku pro aprobaci učitelství biologie a chemie pro střední školy na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně ke dni 18. srpna 1960. V letech 1956 až 1961 souběžně studoval externě na přírodovědecké fakultě Univerzity J. E. Purkyně, nyní Masarykově univerzitě v Brně v oboru biologie a speciální systematická a ekologická zoologie. Studium ukončil 30. června 1962 diplomovou prací o zooplanktonu ostravsko-karvinských rybníků a dosažením hodnosti promováného biologa, s vydáním diplomu ke dni 3. července 1962 (Kondělka 1962). Jako externí aspirant v letech 1963 až 1967 obhájil v roce 1970 kandidaturu věd na Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV v Brně (Kondělka 1969) a ke dni 27.6.1978 na základě rigorózní práce dosáhl na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně hodnosti doktora přírodních věd (Kondělka 1978).

V roce 1967 započal profesní kariéru vysokoškolského učitele na katedře biologie Pedagogické fakulty v Ostravě. V roce 1990 byl jmenován ministrem školství docentem pro zoologii na nově ustavené Ostravské univerzitě, kde setrval až do důchodu v roce 1998.

Jeho první žena byla Libuše Kondělková, rozená Káňová, s níž měl dcery Kateřinu a Hanu. Po rozvodu se oženil podruhé s Jarmilou Kondělkovou, rozenou Žampachovou, s níž měl syna Tomáše.

Zemřel ve věku 86 let v Karviné-Fryštátě dne 26. května 2017 (Řehoř 1982; Ašmera 1992; Hudec 1999; 2017; Hudeček & Kubenka 1981; Hudeček & Pressen 1991; Hudeček & Ševčík 2013; Hudeček 2017b; Petro 2018).

Příroda a zejména ornitologie ho zajímala od raného dětství, již na Vítkovsku, kde pobýval u prarodičů. Členem České ornitologické společnosti v Praze se stal v roce 1949 a později zastával pozice i ve výboru společnosti a jako vedoucí její ostravské pobočky, již od roku 1973. Kroužkovatelem ptáků byl od roku 1950; poprvé publikoval v roce 1947.

Jako zoolog se věnoval i jiným skupinám obratlovců (Vertebrata), zejména obojživelníkům (Lissamphibia), plazům (Reptilia) a také savcům (Mammalia),

a pracoval také v entomologii, především na výzkumu vážek (Odonata), také celkově v ochraně přírody a krajiny na severní Moravě a ve Slezsku, dříve v Severomoravském kraji.

Velký podíl měl na výzkumu Heřmanického rybníka u Ostravy-Heřmanic a sousedních rybníků, také výzkumů ptáků v okolí města Bohumína. Ten však do vlastního Poodří geomorfologicky nepatří, leží v nivě řeky Odry v Ostravské pánvi (viz Demek & Mackovčín 2006). Na Heřmanickém rybníku dal podnět a stal se metodikem dlouholeté týmové kroužkovací akce „Acrocephalus“, a to již od roku 1978 (Literák et al. 1995), přičemž tato aktivita přešla od roku 1984, a intenzivně od roku 2003, i do budoucí a současné CHKO Poodří, na rybníky u Bartošovic (Literák 1981; 1985; Pavelka et al. 2006; Ševčíková et al. 2016). Podílel se na zpracování pohnízdni migrace rákosiných ptáků (Literák et al. 1994).

Dne 22. dubna 1951 navštívil poprvé rybníky v okolí Jistebníku a podal o tom první zprávy (Kondělka 1953; 1955). Z toho vyplývá, že se na výzkumech, a to i v Poodří, podílel celkově plných 61 let. Jako nově ustanovený vedoucí ornitologické sekce vedl v září 1973 první exkurzi členů na rybníky u Jistebníku a zúčastnil se jí i autor tohoto textu, také Vladimír Pressen a nejstarší člen sekce, Antonín Velecký (1902–1978), tehdy ve věku 71 let (viz Velecký 1974).

Pozdější výzkumy v okolí Města Libavé shrnul Drahomír Kondělka do větší práce. Ta se opírá o 326 kontrol v terénu v letech 1979 až 2005. Poprvé přináší ucelenější poznatky o avifauně vojenského výcvikového prostoru vůbec i o hnízdních společenstvech, získané metodou bodového sčítání (Kondělka & Petro 2009; Kondělka 2011e; f; 2012)).

Hlavní svoji pozornost věnoval po celý život hnízdícím druhům ve Slezsku a na severní Moravě a podařilo se mu postupně prokázat v oderské části Poodří (Oderské bráně), ale také pro oblast Slezska (uvedeno v bibliografii), první hnízdění hohola severního (*Bucephala clangula*), rzohlávky rudozobé (*Netta rufina*), husy velké (*Anser anser*) a kormorána velkého (*Phalacrocorax carbo*), také pravděpodobná hnízdění luňáka hnědého (*Milvus migrans*) a slavíka tmavého (*Luscinia luscinia*). V nivě řeky Odry v Ostravské pánvi potom hnízdění hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*), sýkořice vousaté (*Panurus biarmicus*) a slavíka modráčka (*Luscinia svecica*), také poprvé pro celou oblast Slezska (Kondělka 1970; Kondělka & Kubenka 1968; 1972; Kondělka & Stolarczyk 1989).

Cenné jsou jeho poznatky o hnízdním společenstvu vodních ptáků u Studénky (Kondělka 2011a;b) a společenstvu ptáků v lužních lesích u Ostravy-Polanky a Studénky (Kondělka 2011c; d).

Ornitologii se Drahomír Kondělka věnoval po celý svůj život a údaje o výskytu řady druhů ptáků jsou pro území Poodří prvými poznatky vůbec (srovnej Kočárek et al. 2003; Němečková et al. 2002; Pavelka 2004).

Jeho činnost je nepřehlédnutelná a osobnost Drahomíra Konděky zůstane trvale zapsána v historii slezské ornitologie. Uctěme jeho památku!

Poděkování: Za některé informace děkuji paní Mgr. Jarmile Kunčické (Rychvald).

Bibliografie prací Drahomíra Konděky ve vztahu k oblasti Poodří a hornímu toku řeky Odry

- BOUCNÝ, L.; BOUCNÝ, D.; POLÁŠEK, Z.; KONDEĚKA, D. (1981): Druhý výskyt pelikána (*Pelecanus* sp.) v Severomoravském kraji. *Sylvia*, 21: 103–104.
- FOLK, Č.; HLADÍK, B.; HUDEC, K.; KONDEĚKA, D.; SLAVÍK, B. (1975): Die Ergebnisse der Zählung des Weisstorches, *Ciconia ciconia*, im Sudmährischen Kreis aus den Jahr 1974. *Zool. Listy*, 24 (4): 361–372.
- FOLK, Č.; HLADÍK, B.; HUDEC, K.; KONDEĚKA, D.; SLAVÍK, B. (1977): Výsledky sčítání čápa bílého, *Ciconia ciconia* v Jihomoravském a Severomoravském kraji v roce 1974. *Živa*, 25: 68–69.
- HUDEC, K.; KONDEĚKA, D.; NOVOTNÝ, I.; OPRAVIL, E. (1966): *Ptactvo Slezska*. Slezské muzeum, Opava.
- HUDEČEK, J. J.; KONDEĚKA, D. (1980): Výskyt slavíka tmavého (*Luscinia luscinia*) v době hnízdění ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 29 (2): 188.
- HUDEČEK, J. J.; KONDEĚKA, D. (1982): Přezimování vlaštovky obecné (*Hirundo rustica*) v hospodářských budovách v Severomoravském kraji. *Čas. Slez. Muz.*, A, 31 (2): 182.
- HUDEČEK, J. J.; KONDEĚKA, D. (1995): Chaluha malá (*Stercorarius longicaudus*) na severní Moravě a ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 44 (2): 187–190.
- HUDEČEK, J. J.; KONDEĚKA, D.; LITERÁK, I. (1991): Výskyt chaluhy příživné (*Stercorarius parasiticus*) ve Slezsku a na severní Moravě. *Čas. Slez. Muz.*, A, 40 (1): 91–92.
- KONDEĚKA, D. (1953): Pozoruhodný výskyt pochopa rákosního severního (*Circus aeruginosus aeruginosus* (L.)) ve Slezsku. *Přír. Sbor. Ostrav. Kraje*, 14: 537–538.
- KONDEĚKA, D. (1955): Ornithologické poznámky ze Slezska. *Přír. Sbor. Ostrav. Kraje*, 15: 166–167.
- KONDEĚKA, D. (1967): Výskyt a hnízdění rybáků obecných (*Sterna hirundo*) ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 16 (1): 89–94.
- KONDEĚKA, D. (1969): Potrava racka chechtavého (*Larus ridibundus*). Kandidátská dizertační práce. Ms. Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV, Brno.
- KONDEĚKA, D. (1970): Příklad mimořádně silného vysezovacího pudu u kachny divoké. *Zprávy MOS*, 1970: 29.
- KONDEĚKA, D. (1972): Výskyt pelikána (*Pelecanus* sp.) u Ostravy. *Sylvia*, 18: 215.
- KONDEĚKA, D. (1973): Nové hnízdiště poláka chocholátoho (*Aythya fuligula*) a poláka velkého (*Aythya ferina*) na severní Moravě a ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 22 (2): 161–162.
- KONDEĚKA, D. (1974): Hnízdění bukače velkého (*Botaurus stellaris* L.) ve Slezsku. *Zprávy MOS*, 1974: 29–31.
- KONDEĚKA, D. (1977): Hnízdění hohola severního (*Bucephala clangula*) v Moravské bráně. *Čas. Slez. Muz.*, A, 26 (1): 93.
- KONDEĚKA, D. (1978): Rozšíření, početnost a bionomie některých ptačích druhů v Severomoravském kraji. *Doktorská dizertační práce*. Ms. Univerzita J. E. Purkyně, Brno.
- KONDEĚKA, D. (1981): Pravděpodobné hnízdění luňáka hnědého (*Milvus migrans*) v Moravské bráně. *Sylvia*, 21: 107.
- KONDEĚKA, D. (1982): Rozšíření a početnost racka chechtavého, *Larus ridibundus* L., v severovýchodní části Severomoravského kraje. *Acta Fac. Paedag.*, Ostrava, ser. E-12: 47–56.
- KONDEĚKA, D. (1983): Čáp bílý, *Ciconia ciconia*, v Severomoravském kraji v letech 1980 a 1981. *Acta Fac. Paedag.*, Ostrava, ser. E-13, 83: 11–18.
- KONDEĚKA, D. (1984): Průtah jeřába popelavého (*Grus grus*) v Severomoravském kraji. *Čas. Slez. Muz.*, 33 (3): 287–288.
- KONDEĚKA, D. (1985a): Labuť velká v Severomoravském kraji v letech 1981–1983. *Čas. Slez. Muz.*, A, 34 (1): 92–94.
- KONDEĚKA, D. (1985b): Výskyt káně bělochosté (*Buteo rufinus*) v Severomoravském kraji. *Čas. Slez. Muz.*, A, 34 (3): 288.
- KONDEĚKA, D. (1986): Rozšíření a početnost racka chechtavého (*Larus ridibundus*) v Severomoravském kraji v letech 1981–1984. *Acta Fac. Paedag.*, Ostrava, ser. E-16, 98: 135–141.
- KONDEĚKA, D. (1987a): Populace čápa bílého (*Ciconia ciconia*) v Severomoravském kraji v letech 1982–1985. *Acta Fac. Paedag.*, Ostrava, ser. E-17, 103: 103–113.
- KONDEĚKA, D. (1987b): K výskytu některých ptáků ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 36 (2): 189–192.
- KONDEĚKA, D. (1989): Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) v Severomoravském kraji v r. 1987. *Čas. Slez. Muz.*, A, 38 (3): 273–278.
- KONDEĚKA, D. (1989): Přibude hoholů. *Nová Svoboda*, 45 (97): 6. Vyšlo 25. 4. 1989.
- KONDEĚKA, D. (1993): Rozšíření a početnost racka chechtavého (*Larus ridibundus* L.) na severní Moravě a ve Slezsku v roce 1990. *Sbor. Prací Přír. Fak. Ostravské univerzity*, ř. Biologie-Ekologie, (1): 143–147.
- KONDEĚKA, D. (1998): Husa velká (*Anser anser*) hnízdí v Chráněné krajinné oblasti Poodří. *Čas. Slez. Muz.*, A, 47 (1): 96.
- KONDEĚKA, D. (2000): Kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*) hnízdil v Moravské bráně. *Čas. Slez. Muz.*, A, 49 (2): 188.
- KONDEĚKA, D. (2001): Zrzohlávka rudozobá (*Netta rufina*) hnízdila v Moravské bráně. *Čas. Slez. Muz.*, A, 50 (1): 82.
- KONDEĚKA, D. (2011a): Hnízdění společenstvo vodních a mokřadních nepěvců na rybnících ve Studénce (CHKO Poodří) v roce 1996. *Acrocephalus*, Ostrava, 26: 26–28.
- KONDEĚKA, D. (2011b): Společenstva vodních a mokřadních nepěvců na rybnících ve Studénce (CHKO Poodří) v letech 1995–2005. *Acrocephalus*, Ostrava, 26: 29–35.
- KONDEĚKA, D. (2011c): Mimohnízdění společenstvo ptáků lužního lea PR Polanský les (CHKO Poodří) v období 1978/79 a 1979/80. *Acrocephalus*, Ostrava, 26: 11–13.
- KONDEĚKA, D. (2011d): Hnízdění společenstvo ptáků lužního lesa Bažantula (CHKO Poodří) v roce 1997. *Acrocephalus*, Ostrava, 26: 14–16.
- KONDEĚKA, D. (2011e): Hnízdění společenstvo ptáků listnatých a smíšených lesů jihovýchodní části Nizkého Jeseníku v roce 1996. *Acrocephalus*, Ostrava, 26: 17–19.
- KONDEĚKA, D. (2011f): Hnízdění společenstvo ptáků PR Suchá Dora v Nizkém Jeseníku v roce 1997. *Acrocephalus*, Ostrava, 26: 20–22.
- KONDEĚKA, D. (2012): Hnízdění společenstvo ptáků vojenského cvičiště v Nizkém Jeseníku v roce 1994. *Acrocephalus*, Ostrava, 27: 13–16.
- KONDEĚKA, D.; HUDEČEK, J. J. (1991): Výskyt kajky mořské (*Somateria mollissima*) v Severomoravském kraji. *Čas. Slez. Muz.*, A, 40 (1): 94–96.
- KONDEĚKA, D.; HUDEČEK, J. J. (1991): Výskyt orla volavého (*Aquila clanga*) v Severomoravském kraji. *Čas. Slez. Muz.*, A, 40 (1): 92–93.
- KONDEĚKA, D.; HUDEČEK, J. J. (1993): Koliha malá (*Numenius phaeopus*) na severní Moravě a ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 42 (1): 83–85.
- KONDEĚKA, D.; HUDEČEK, J. J. (1996): Výskyt racka tříprstého (*Rissa tridactyla*) ve Slezsku a na severní Moravě. *Čas. Slez. Muz.*, A, 45 (3): 345–348.
- KONDEĚKA, D.; PETRO, R. (2009): Ptáci jižní části Nizkého Jeseníku. *Acrocephalus*, Ostrava, 25: 3–22.
- KONDEĚKA, D.; PETŘÍK, F. (1970): Hnízdění lejska bělokříkého v Polance n. O. *Zprávy MOS*, 1970: 28.
- KONDEĚKA, D.; STOLARCZYK, J. (1986): Volavka popelavá (*Ardea cinerea*) v Severomoravském kraji v roce 1984 a 1985. *Čas. Slez. Muz.*, A, 35 (2): 183–184.

Literatura

- AŠMERA, J. (1992): Doc. RNDr. Drahomír Konděka, CSc. šedesátiletý. *Čas. Slez. Muz.*, A, 41 (1): 94–95.
- DEMEK, J.; MACKOVČÍN, P., ed. (2006): *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. 2. upravené vydání. AOPK ČR, Brno.
- HUDEC, K. (1999): Ornitologové České republiky. *Knihovna MOS*, sv. 19. Muzeum Komenského, Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií, Mor. ornitol. spolek, Přerov.
- HUDEC, K. (2017): In memoriam Drahomíra Konděky. Dostupné z: <https://www.cso.cz/index.php?ID=3098>
- HUDEČEK, J. J. (2017a): Devadesáté narozeniny doc. RNDr. Karla Hudce, DrSc. *Acta Mus. Siles. Sci. Natur.*, 66 (2): 185–187.
- HUDEČEK, J. J. (2017b): Zemřel doc. RNDr. Drahomír Konděka, CSc. *Informační Zpravodaj Čes. Společ. Zool.*, (1): 7–8.
- HUDEČEK, J. J.; KUBENKA, A. (1981): RNDr. Drahomír Konděka, CSc., padesátiletý. *Bibliografie. Acrocephalus*, Ostrava, 2: 1–6.
- HUDEČEK, J. J.; PRESSEN, V. (1991): Drahomír Konděka šedesátiletý. *Těšínsko*, 34 (2): 31–32.

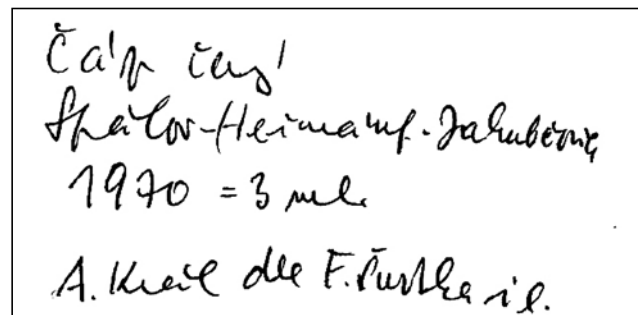

- HUDEČEK, J. J.; ŠEVČÍK, J. (2000): Historie a současnost zoologických výzkumů na území CHKO Poodří. In: ŘEHÁK, Z.; BRYJA, J., eds., *Příroda Poodří*, I. celostátní přír. konf. s mezinárodní účastí, sbor. abstraktů: 19–20. Masarykova univerzita, Brno.
- HUDEČEK, J. J.; ŠEVČÍK, J. (2013): Stručná historie vertebratologických výzkumů. Pp. 317–319. In: ROHÁČEK, J.; ŠEVČÍK, J.; VLK, P., eds., *Příroda Slezska*. Slezské muzeum, Opava.
- KLARICOVÁ, K. (1998): Ptactvo na Heřmanickém rybníku. *Diplomová práce*. Ostravská univerzita, Přír. fakulta, Ostrava. Ved. práce: D. Kondělka.
- KOČÁREK, P.; ŠEVČÍK, J.; HUDEČEK, J. J. (2003): Zoologická bibliografie Chráněné krajinné oblasti Poodří (Česká republika). *Čas. Slez. Muz.*, A, 52 (3): 245–264.
- KONDĚLKA, D. (1962): Crustaceoplankton tří Ostravsko-karvinských rybníků. *Diplomová práce*. Ms. Univerzita J. E. Purkyně, Brno.
- KONDĚLKA, D. (1970): Sýkovička vousatá (*Panurus biarmicus*) hnízdí ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 19 (1): 61–62.
- KONDĚLKA, D. (2012): Hnízdní společenstva ptáků Heřmanického rybníka a nejbližšího okolí (Ostravská pánev) v letech 1988–1989. *Acrocephalus*, Ostrava, 27: 30–37.
- KONDĚLKA, D.; KUBENKA, A. (1968): Das Vorkommen und Nisten von Karmingimpeln (*Carpodacus erythrinus*) im Gebiet des Flusses Odra und Nizký Jeseník Gebirge. *Čas. Slez. Muz.*, A, 17 (2): 181–183.
- KONDĚLKA, D.; KUBENKA, A. (1972): Hnízdění hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) u Bohumína. - *Sylvia*, 18: 246–247.
- KONDĚLKA, D.; STOLARCZYK, J. (1989): Slavík modráček střevoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) hnízdí ve Slezsku. *Čas. Slez. Muz.*, A, 38 (3): 283–284.
- LITERÁK, I. (1981): Co je to „Akce Acrocephalus?“ *Acrocephalus*, Ostrava, 2: 36.
- LITERÁK, I. (1985): Akce Acrocephalus na Heřmanickém rybníku u Ostravy. *Acrocephalus*, 6 (7): 21–23.
- LITERÁK, I.; HONZA, M.; PAVELKA, K. (1995): Postbreeding Migration of the Reed Warbler, *Acrocephalus scirpaceus*, in the Northeastern Part of the Czech Republic. *Die Vogelwarte*, 38: 100–105.
- LITERÁK, I.; HORA, J.; KONDĚLKA, D. (1994): Postbreeding Migration of the Sedge Warbler, *Acrocephalus schoenobaenus*, in the Czech Republic. *Ornis Fennica*, 71: 151–155.
- LAPAUROVÁ, M. (2000): Vodní ptactvo na rybnících ve Studénce. *Diplomová práce*. Ostravská univerzita, Přír. fakulta, Ostrava. Ved. práce: D. Kondělka.
- MANDÁK, M. (2004a): Ornitologický význam Heřmanického rybníka z hlediska ochrany přírody. *Diplomová práce*. Ostravská univerzita, Přír. fakulta, Ostrava. Ved. práce: D. Kondělka.
- MANDÁK, M. (2004b): Heřmanický rybník – významná ornitologická lokalita. *Acrocephalus*, Ostrava, 20: 2–53.
- MATOUŠEK, B. (1968): Recenzie. Hudec K., Kondělka D. /nesprávně Koudělka, sic !/, Novotný I.: Ptactvo Slezska. *Zbor. Slov. Nár. Múz.*, Přír. vedy, 14 (1): 159–160.
- NĚMEČKOVÁ, J.; HUDEČEK, J. J.; JAKUBEC, M. (2002): Ptáci Chráněné krajinné oblasti Poodří: historie výzkumů a checklist. *Sbor. Přír. Klubu v Uher. Hradišti*, 7: 342–352.
- PAVELKA, K. (2004): Komentovaný seznam ptáků Poodří. *Vlast. Sbor. Okr. Nový Jičín*, 54–55: 52–68.
- PAVELKA, K.; KRESTOVÁ, M.; KOLEČEK, J.; JAKUBEC, M. (2006): Pohnízdni výskyt rákosiných ptáků na rybnících u Bartošovic v CHKO Poodří v letech 2003 až 2005. *Sbor. abstraktů z ornitol. konf.*, Mikulov, 2006: 67.
- PETRO, R. (2018): Několik vzpomínek na pana doc. RNDr. Drahomíra Kondělku, CSc. *Acrocephalus*, Ostrava, 32: 57–58.
- ŘEHOŘ, F. (1982): RNDr. Drahomír Kondělka, CSc. padesátníkem. *Přír. Sbor.*, Ostravské muzeum, Ostrava, 26: 257–258.
- ŠEVČÍKOVÁ, K.; BRLÍK, V.; PAVELKA, K. (2016): Kroužkovací akce Acrocephalus v CHKO Poodří v roce 2016. *Acrocephalus*, Ostrava, 32: 21–25.
- VELECKÝ, A. (1974): Rybák velkozobý (*Hydroprogne caspia* Pall.) na jistebnických rybnících. *Ochrana Fauny Severomoravského Kraje*,

Jiří J. Hudeček

se věnuje historii přírodních věd a genealogii a je členem stráže přírody pro Moravskoslezský kraj při krajském úřadě v Ostravě.

Kontakt: waldrapp@seznam.cz

Ukázka rukopisu Drahomíra Kondělky. Foto Kateřina Špačková.

S Rudolfem Jarnotem

Alena Malíková

Žijeme v krajině. V krajině města, vesnice, osady... více či méně ji známe, vnímáme, procházíme jí, bereme na vědomí nebo taky ne. Je prostě samozřejmostí. Samozřejmostí. Žijí ale mezi námi tací, kteří krajinu vnímají jaksí intenzivněji, plněji, vícerozměrně. Umělci – malíři, skladatelé, básníci a taky fotografové. Daří se jim zachytit to „více“. A tak nám krajinu, naše bytí s ní, přibližují, ukazují nově, často až zázračně. Umožňují nám uvědomovat si, že krajina vůbec není samozřejmostí.

Jedním z takových byl fotograf Rudolf Jarnot. Narodil se 28. března 1934 v Českém Těšíně a zemřel na sklonku loňského roku, 11. listopadu v Bílovci, 17. listopadu jsme se s ním rozloučili na příborském hřbitově.

Fotil hory v naší republice i v zahraničí, krajinu Poodří, město Příbor. Byla radost spolupracovat s ním, byl ochotný poskytnout fotografie nebo se ještě vydat

na fotit, když se zrovna žádná nehodila – měla jsem možnost připravovat s ním letos v létě výstavu „Čím

Rudolf Jarnot na vernisáži výstavy „Mezi nebem a zemí“ v Ostravě v roce 2015. Foto Helena Figallová.

je člověku les – Čím je člověk lesu“ pro příborské venkovní výstavní panely. „*Tak jak jsme pokročili? Čas běží! Co už máme hotové a co ještě potřebujeme? Tak já ten Ondřejník ještě zkusím vyfotit.*“ Byl z celého týmu tím nejzodpovědnějším. Možná až pozdě si říkám: umíme být opravdu při tom? Umíme být vděční?

Mnohem lépe, než slova člověka „z dálky“, nám pana Jarnota připomenou slova pronesená na jeho pohřbu 17. listopadu 2021.

Ahoj tati, tady Katka.

V poslední době jsi často říkal, že tvůj život je naplněn. Že jsi s ním spokojený, že byl šťastný, že sis splnil všechno, cos chtěl, žes ho zkrátka nepromarnil. My si to myslíme taky.

Nám dětem jsi věnoval spoustu času, energie, trpělivosti. Naučil jsi nás lásce k přírodě, ke sportu, hlavně turistice, lyžování, cyklistice, horolezectví. Ale taky jsme se s tebou doučovali, rovnice, fyziku, němčinu. Češtinu ne, tu sis za námi chodil opravovat.

Někdy jsi nás štal, to jo. Já? Že jsem večer venku nechala kolo? No jo no, tak když jsi přišel z odpolední, vzbudil jsi mě a musela jsem ho sama uklidit do sklepa. Bodejť bych si to dodneška nepamatovala.

Eva? Že jí byla zima a nechtěla se zahřát během do kopce? No jo no, musel jsi jí pomoci hůlkou.

A Dan? No tak tam u něho v pokoji visela vařecha permanentně na lustru, aby byla vždycky po ruce.

Na tvoje fotografické nádobičko jsme se nesměli ani podívat, natož se ho dotknout. Vytáčela mě tvoje věta „jo, to mám vyfocené“. Protože cos neměl vyfocené, to neexistovalo.

Tvoje životní tempo bylo dost šílené, málokdo ti stačil. Ke konci života jsi nejen nepolevoval, ale ještě zrychloval. Pořád byl všechno trénink, pořád bylo - musím tam dojít, musím tam dojet, musím tam vylézt, musím to zvládnout, ještě si dám kolečko. Ke spoustě výkonů ses

radši nepřiznal a my jsme je zjistili náhodou. Například, když mi přišla vloni na mobil fotka z Javorníku, kam jsi vyjel, a nějaký náš kamarád tě tam vyfotil a poslal mi to. Nechápu třeba, proč jsi ještě skoro v 80 letech musel zlepšovat svůj obřákový oblouk a chtěl jsi po mně, ať ti radím.

Když lidský život je tak krátký, tvými slovy „proti věku zeměkoule pouhé mrknutí oka“. A tys chtěl všechno stihnout. A stále být v kondici. Věděl jsi, že když jednou přestaneš, že to bude konec. O to déle si budu zvykat na to, že už nepřijedeš.

Ano, já vím. Mám jim všem říct, že jsi zdolal Eiger, Matterhorn, Mont Blanc, všechny vrcholy v Tatrách a spoustu dalších krásných kopců ve světě. Tati, já myslím, že o tobě vědí všechno. Že jsi miloval hory, přírodu, fotografování, Beskydy, Příbor, Poodří, ale taky lidi. Všichni vědí, žes tady na zemi nechal výraznou stopu uměleckou i lidskou.

Bohužel ten poslední kopec se zdolat nedá, ten tati, když k němu dojdeme, nezdoláme nikdo.

Tati, přejeme ti, abys tam, kam ses právě přestěhoval, měl dobrý asfaltový koberec, malý provoz a žádný protivítr. A nezapomeň nosit přilbu, i když ji nemáš rád.

Děkujeme ti za všechno, tvůj čas, tvoji péči, tvoji lásku. Nikdy na tebe nezapomeneme.

Tvoje milující děti – Katka, Eva, Daniel.

A pozdravuj mamku.

Autorka textu
Katuše Russnáková,
dcera pana Rudolfa Jarnota.
Za poskytnutí fotografií
děkujeme
paní Evě Kršňákové,
dceři pana R. Jarnota.

Autorské razítko R. Jarnota.

Poodří na fotografiích Rudolfa Jarnota

Činnost Regionu Poodří ve 2. pololetí roku 2021

Kateřina Křenková

Činnost Regionu Poodří byla ve 2. pololetí roku zaměřena na přípravu podkladů pro zpracování projektové dokumentace na projekt „Bezpečná cyklistická doprava v Poodří“, jehož cílem je propojení některých stávajících cyklostezek v obcích Regionu Poodří, popř. vybudování nových. Při této činnosti se nám nedaří přesvědčit vlastníky pozemků k vydání souhlasů s vedením navrhovaných tras a již dnes je zřejmé, že ne všechny plánované úseky se v nejbližším období podaří realizovat.

V tomto období se nám podařilo uspořádat některé akce, které byly v průběhu minulého i letošního roku odloženy. Jednou z nich byl XVIII. ročník Her bez venkovských hranic, který v sobotu 4. září 2021 uspořádala obec Jistebník na hřišti TJ ISMM Jistebník. Přihlášeno bylo celkem 14 osmičlenných družstev z obcí svazku. Soutěžilo se ve 14 disciplínách, které byly inspirovány činností spolků, působících v obci, např. hudebníci, hasiči, myslivci, hokejisté, fotbalisti. V rámci doprovodného programu upoutaly pozornost dětí i dospělých veteráni – automobily i motocykly, které v plné kráse představili jejich majitelé z Klubu veteránů z Ostravy. Celé odpoledne zpestřila svým hudebním doprovodem kapela Poker Dixieland Jazz Band Jistebník. Po urputných bojích mezi jednotlivými družstvy se na prvním místě umístila obec Jistebník, na místě druhém Kateřinice a třetí místo si vybojovaly Albrechtický. Paní starostka společně s pořadatelem vytvořila skvělé podmínky pro soutěžící, vydařilo se i počasí, které se umoudřilo po týdenním dešti a všichni, kteří se akce zúčastnili, strávili příjemné odpoledne.

Ve dnech 29. až 30. září 2021 se zástupci obcí svazku zúčastnili dvoudenního tematického zájezdu, který byl podpořen z dotace Ministerstva pro místní rozvoj. V rámci této akce došlo k výměně zkušeností mezi zástupci Mikroregionu Slezská Harta

a Regionu Poodří, ať již z činnosti obou svazků nebo z realizování projektů, se kterými jsme měli možnost se seznámit. Dále byl program zaměřen na projekty, související s turistickým a cestovním ruchem. Navštívili jsme Karlovu Studánku, sklárnu ve Vrbně pod Pradědem a Muzeum Kosárna v Karlovicích, kde jsme si prohlédli expozici umělecké litiny, lesnickou a těžební techniku, nářadí a náčiní pro lesnické a zemědělské práce. Muzeum je zařazeno do Technotras v Moravskoslezském kraji v rámci projektu „Když živly slouží a pomáhají“. V rámci tohoto projektu byla zhotovena i nová turistická mapa Regionu Poodří.

Dne 30. října 2021 se v Bartošovicích konala tradiční akce „Podzimní pooderské rybářské slavnosti“ spojená s výlovem bartošovických rybníků. Pro návštěvníky byl připraven program, prezentace činnosti Regionu Poodří a MAS Regionu Poodří, otevřeno bylo Informační centrum Regionu Poodří, výstavní expozice, na nádvoří probíhal stánkový prodej, otevřena byla Záchranná stanice a Dům přírody Poodří. V prostorách zámku byly podávány speciality z ryb. Jediným nedostatkem na celé akci byl malý zájem návštěvníků, kteří z důvodu nepřehledných epidemiologických nařízení na akci nedorazili v předpokládaném počtu.

Turistické informační centrum Regionu Poodří, které má sídlo na zámku v Bartošovicích v průběhu celého roku nabízelo pro návštěvníky své služby, včetně širokého sortimentu propagačních materiálů. V loňském roce TIC, i přes nepříznivé okolnosti, navštívilo přes 1400 návštěvníků, převážně se jednalo o rodiny s dětmi.

MVDr. Kateřina Křenková

předsedkyně svazku

Kontakt: katerina.krenkova@bartosovice.cz

Počasí druhého pololetí roku 2021

Petr Dobeš

Průměrná teplota vzduchu v druhé polovině roku 2021 dosáhla hodnoty 10,8 °C. To je o 0,4 °C více, než dlouhodobý průměr za období 1979–2013. Nadnormální teplotu měl tentokrát pouze měsíc červenec s odchylkou + 1,5 °C. Měsíc srpen byl naopak teplotně podnormální, chladnější o 1,2 °C, než je průměrná hodnota pro tento kalendářní měsíc. Zbývající měsíce roku, tedy září, říjen, listopad a prosinec, byly hodnoceny jako normální, přičemž teplotní odchylky dosahovaly od + 0,3 °C do + 0,9 °C. Jako teplotně normální tak můžeme hodnotit i celé pololetí.

Nejnižší teplota vzduchu dosáhla ve sledovaném půlroce v Hladkých Živicích hodnoty -10,6 °C a to dne 26. prosince. Nejvyšší teplotu vzduchu měl 15. srpen, kdy rtuť teploměru dosáhla k 31,9 °C.

V hodnoceném období napadlo celkově 313,4 mm srážek. Je to 92 % dlouhodobého průměru a tedy normální hodnota. Srážkově normální byly měsíce červenec, listopad a prosinec. Srpen byl silně nadnormální. Napršelo 128,6 mm vody, což představuje 184 % průměrného srpna. Srážkově bohatý srpen pak vystřídaly suché měsíce září a říjen, kdy

napršelo 37 %, resp. 33 % běžného srážkového úhrnu pro uvedené měsíce. Tyto měsíce jsou tedy srážkově podnormální. Nejvyšší denní úhrn srážek pak patří 5. srpnu s 38,6 mm. Žádné výraznější problémy voda nezpůsobila, pouze po večerní bouřce 14. července byl krátce zatopený suchdolský železniční podjezd.

Bouřkové jevy se vyskytly během druhého pololetí celkem v 15 dnech. Kroupy padaly pouze jednou, a to 29. srpna.

Maximální rychlost větru dosáhla 16 m/s, přičemž se tato hodnota vyskytla vícekrát v měsících červenci, říjnu a listopadu. Vítr nenapáchal žádné škody.

Sněhová pokrývka se tentokrát vyskytovala poněkud déle, než jsme zvyklí v posledních letech. První její výskyt byl 27. listopadu a udržela se pět dní až do 1. prosince. V prosinci ležel sníh celkem 20 dnů, nicméně průměrná výška sněhové pokrývky byla pouze 2,4 cm.

Hodnocení celého roku 2021

Za celý rok 2021 dosáhla průměrná teplota vzduchu hodnoty 8,5 °C, což je stejně, jako dlouhodobý průměr, vypočítaný za období 1979–2013. Nižší hodnota se v tomto století vyskytla pouze třikrát a to v letech 2001, 2005 a 2010. Zbýlých 17 roků bylo vždy teplejších.

Minimální teplota vzduchu za celý rok dosáhla -21,7 °C dne 15. února. Maximální teplota 32,7 °C byla naměřena dne 21. června, tedy v první letní den.

Počty charakteristických dnů podle měření extrémních teploměrů jsou uvedeny v připojené

tabulce a nevybočují nikterak výrazně od dlouhodobých průměrných počtů těchto dnů. Např. tzv. arktický den, při němž teplota po celý den nevystoupí nad -10 °C, se letos nevyskytl žádný. Naposledy jsme jej zaznamenali v lednu 2017.

V roce 2021 napadlo celkem 624,0 mm srážek, což je 97 % dlouhodobého úhrnu a tedy srážkově normální rok. Nejvyšší denní úhrn srážek, již zmíněných 38,6 mm z 5. srpna je hodnotou platnou pro celý rok.

Vyskytlo se 31 bouřkových dnů a ve dvou dnech padaly kroupy. Sněhová pokrývka ležela tohoto roku po dobu 57 dnů. Nejvíce 20 dnů v prosinci a taky v únoru to bylo 19 dnů. Poslední sníh roztál na jaře 6. dubna, první sníh nové zimní sezóny napadl 27. listopadu. V posledním ročním přehledu počasí jsem uvedl, že celková suma nového sněhu činila za celý rok 2020 pouhých 10 cm. Uvedu tedy i hodnotu za rok 2021, kdy to již bylo 76 cm.

Zdrojem dat o teplotě vzduchu a srážkových úhrnech jsou měření pana Ladislava Rošlapi-
la na Šlechtitelské stanici v Hladkých Životicích. Ostatní meteorologické prvky a jevy (oblačnost, rychlost větru, typ srážek, dohlednost, atmosférické jevy, bouřkové jevy a sněhová pokrývka) pozoruje autor tohoto příspěvku v Suchdole nad Odrou. V uvedeném roce naměřené a pozorované údaje jsou srovnávány s dlouhodobými průměry za období 1979–2013 pro Hladké Životice a za období 2002–2016 pro prvky a jevy pozorované v Suchdole nad Odrou.

Mgr. Petr Dobeš

Kontakt: dobes.petr@centrum.cz

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
průměrná teplota	20,0	16,9	14,1	9,0	4,6	0,1	10,8	8,5
minimální teplota	9,4	8,5	2,2	-2,7	-4,1	-10,6	-10,6	-21,7
maximální teplota	31,4	31,9	26,8	25,1	17,4	11,7	31,9	32,7

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
dny arktické							0	0
dny ledové						8	8	26
dny mrazové				6	12	25	43	120
dny letní	22	12	7	1			42	62
dny tropické	5	2					7	13

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
počet srážkových dnů	11	19	9	4	10	19	72	164
srážkový úhrn	72,7	128,6	23,7	12,6	51,0	24,8	313,4	624,0

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
počet dnů s bouřk.jevy	7	7	1				15	31
dnů se souvis.sněh.pok.					4	20	24	57

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace.

- Jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.
- Podílíme se na zpřístupnění přírodně cenných lokalit po celé České republice.
- Pomáháme budovat naučné stezky, vyhlídky, pozorovatelný, posezení nebo interaktivní a hrací prvky v přírodě.
- Přispíváme k obnově původních ekosystémů a ochraně ohrožených rostlin a živočichů.
- Podporujeme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody.
- Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a pomáháme projektům, pro které motto Blíž přírodě je významnou součástí trvale udržitelného rozvoje.

**Pojďte s námi do přírody na
www.blizprirode.cz**

Z Poodří. Ludvík Kunc, 2007.